

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०७८

(कक्षा ९ र १०)

(ऐच्छिक विषय)

(भाग १)

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी भक्तपुर

प्रकाशक :   नेपाल सरकार
                                  शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
                                  पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
                                  सानोठिमी, भक्तपुर

© सर्वाधिकार :   पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर ।

वि.सं. २०७९

मुद्रण :

प्राक्कथन

पाठ्यक्रम सिकाइ शिक्षणको मूल आधार हो । पाठ्यक्रममा समावेश हुने विषयवस्तु र तिनको अभ्यासको स्तरले शिक्षाको समग्र गुणस्तरलाई प्रभाव पार्दछ । पाठ्यक्रमले प्रत्येक व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गराई व्यक्तित्व विकास गर्न सक्नुपर्छ । यसै गरी राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति निष्ठावान्, स्वाभिमानी, नैतिकवान्, जिम्मेवार, श्रमलाई सम्मान गर्ने, उच्चमशील र सिपयुक्त नागरिक विकासमा पाठ्यक्रमले सहयोग गर्नु पर्दछ । पाठ्यक्रम कार्यान्वयनपछि उत्पादित जनशक्तिले सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्नुका साथै राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्दै राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण गर्न सक्नुपर्छ । यस पाठ्यक्रमबाट विद्यार्थीमा शान्ति, समानता तथा सामाजिक न्यायप्रति प्रतिबद्ध भई सहिष्णुता तथा सदाचार जस्ता आचरण विकासमा सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । यसबाट सूचना प्रविधिको प्रयोग, वैज्ञानिक अवधारणाको आत्मसात्, खोज तथा अनुसन्धान क्षमताको विकास र जीवनोपयोगी सिप प्राप्तिका माध्यमले प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतायुक्त जनशक्ति तयार गर्नुका साथै आफ्नो भाषा, संस्कृति, कलाप्रतिको अनुरागसहितको पहिचानमा गौरवको अनुभूति गर्ने नागरिक विकासमा योगदान हुने अपेक्षा गरिएको छ । यी पक्षहरूलाई दृष्टिगत गर्दै राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मार्गनिर्देशअनुसार कक्षा ९ र १० का लागि यो पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो ।

पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियामा सम्बद्ध विभिन्न सरोकारवालाहरूको सहभागिता जुटाइएको थियो । माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) का विभिन्न विषयका पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियामा सहभागी शिक्षाविद्, प्राध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा शिक्षासम्बद्ध सङ्घसंस्था र सरोकारवालाहरू, पाठ्यक्रम मस्यौदा कार्यदल तथा सम्बन्धित विषय समितिका सदस्यहरूलगायतका सुझावलाई समेटि यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ । पाठ्यक्रममा विद्यार्थीका सक्षमता, अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि, विषयवस्तुको क्षेत्र तथा क्रम, सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया र सिकाइ उपलब्धि आकलन प्रक्रिया समावेश गरिएको छ । यस कार्यमा पाठ्यक्रम मस्यौदा कार्यदल तथा सम्बन्धित विषय समितिका सदस्यहरूलगायत उल्लिखित सरोकारवालाहरू तथा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रका सम्बन्धित कर्मचारीहरूको योगदान रहेको छ । पाठ्यक्रम विकासमा आवश्यक नीतिगत मार्गदर्शन प्रदान गर्नुका साथै पाठ्यक्रमलाई अन्तिम रूप दिने कार्यमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कनबाट गठित विभिन्न प्राविधिक समितिहरूको भूमिका महत्त्वपूर्ण रहेको छ । पाठ्यक्रम विकास केन्द्र पाठ्यक्रम विकासमा योगदान गर्ने सबैप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछ ।

यो पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सम्बद्ध सबै पक्षको योगदान अपेक्षित छ । पाठ्यक्रम सुधारको कार्य निरन्तर चल्ने प्रक्रिया भएकाले भविष्यमा यसलाई अझ प्रभावकारी बनाउन शिक्षक, अभिभावक तथा समस्त बुद्धिजीवीहरूलगायत सम्बद्ध सबैबाट पाठ्यक्रम विकास केन्द्र रचनात्मक सुझावको अपेक्षा गर्दछ ।

वि.सं. २०७९

पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

विषय सूची

क्र.स.	विषयवस्तु	पृष्ठसङ्ख्या
--------	-----------	--------------

खण्ड क: परिचय खण्ड

१. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९ र १०) पाठ्यक्रम २०७८: परिचय तथा संरचना १

खण्ड ख: माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम (कक्षा ९ र १०), २०७८ : ऐच्छिक विषयका पाठ्यक्रम १४

१. सहकारी शिक्षा	१४
२. English	२२
३. सामान्य कानून	३०
४. Business Mathematics	३७
५. बजारशास्त्र	६३
६. नेपाल भाषा	७४
७. उर्दु भाषा	८२
८. संस्कृतम्	९४
९. भोटभाषा	११७
१०. तिब्बती भाषा	१३७
११. पाली	१६२

खण्ड क

माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९ र १०) पाठ्यक्रम २०७८ : परिचय तथा संरचना

१. परिचय

पाठ्यक्रमको विकास, परिमार्जन तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो । परिवर्तित सन्दर्भ, अध्ययन अनुसन्धानका प्रतिवेदन, शिक्षक, प्राध्यापक, विद्यार्थी, बुद्धिजीविलगायत विभिन्न सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझाव तथा प्रतिक्रिया, विभिन्न सङ्घसंस्था र पेसासँग आबद्ध सङ्घसङ्गठनका सुझाव, सूचना तथा सञ्चारका माध्यम र नागरिक समाजबाट पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक तथा समावेशी बनाउन प्राप्त सकारात्मक सल्लाहका आधारमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ तयार भई नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको छ । यस प्रारूपले निर्देश गरेको विद्यालय तहको पाठ्यक्रम संरचना एवम् पाठ्यक्रम विकासका मार्गदर्शक सिद्धान्त, ज्ञानको विस्तार तथा सिर्जना, सेवा क्षेत्रमा बढेको प्रतिस्पर्धा तथा राजनीतिक, सामाजिक र आर्थिक क्षेत्रमा आएको परिवर्तनले पाठ्यक्रम परिमार्जनको आवश्यकता औल्याएका छन् । नेपालमा विद्यालय शिक्षालाई सामाजिक न्यायमा आधारित समृद्ध राष्ट्र निर्माणका लागि सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्न सहयोग गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्नुपर्ने दृष्टिकोण रहेको छ । विद्यालय शिक्षाको उल्लिखित सन्दर्भ तथा दृष्टिकोणमा आधारित भई कक्षा ९ र १० का लागि पाठ्यक्रम संरचना तथा सो संरचनाअनुसारका विषयगत पाठ्यक्रमहरू विकास गरिएको छ ।

विद्यालयको शिक्षालाई आधारभूत र माध्यमिक गरी दुई तहमा बाँडिएको छ । माध्यमिक शिक्षाले विद्यार्थीहरूमा ज्ञानको खोजी गरी सिकाइ र वास्तविक जीवनबिच सम्बन्ध स्थापित गर्ने, सिद्धान्त र व्यवहारको समन्वय गर्ने तथा स्वपरावर्तित हुँदै ज्ञान, सिप र क्षमतालाई अद्यावधिक गर्ने सक्षमता विकास गराउनुपर्छ । यस तहको शिक्षाले अधिकार, स्वतन्त्रता र समानताको प्रवर्धन गर्ने, आफ्नो कर्तव्यप्रति सचेत हुने, स्वस्थ जीवन शैलीको अभ्यास गर्ने, तार्किक विश्लेषण गरी निर्णय गर्ने, वैज्ञानिक विश्लेषणका आधारमा व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको दिगो विकासमा स्रिक हुने नागरिक तयार गर्न सहयोग गर्नुपर्छ । विद्यार्थीहरूमा नैतिक आचरण प्रदर्शन गर्ने, सामाजिक सद्भावप्रति संवेदनशील हुने, पर्यावरणीय सन्तुलनप्रति संवेदनशील हुने, द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्दै दिगो शान्तिका लागि प्रतिबद्ध रहने, आधुनिक ज्ञान, सिप, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने, स्वावलम्बी र व्यवसायमुखी सिपको अभ्यास गर्ने सक्षमताको विकास यस तहको शिक्षाका अपेक्षा हुन् । त्यसै गरी राष्ट्र, राष्ट्रियता र राष्ट्रिय आदर्शको सम्मान गर्ने, समाज स्वीकार्य आचरण र कार्य संस्कृतिको अवलम्बन गर्ने, सहिष्णुभाव राख्ने, सिर्जनशील, कल्पनाशील, उद्यमशील एवम् उच्च सोच र आदर्शमा आधारित व्यवहार गर्ने, समसामयिक चुनौतीहरूको सफल व्यवस्थापन गर्नेलगायतका विशेषताले युक्त स्वावलम्बी, देशभक्त, परिवर्तनमुखी, चिन्तनशील एवम् समावेशी समाज निर्माणमा योगदान गर्न सक्ने सक्षम नागरिक तयार गर्नु यस तहको शिक्षाको कार्यदिशा हो । यसका लागि कक्षा ९ र १० को पाठ्यक्रम संरचनालाई पुनः संरचित गर्न राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्बाट अन्तिम रूप दिई र नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ लाई आधार मानी माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०) का विभिन्न विषयका पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो ।

यो पाठ्यक्रमको पहिलो खण्डमा माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९ र १०) पाठ्यक्रम २०७६ को परिचय तथा संरचना समावेश गरिएको छ । यसमा शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य, तहगत सक्षमता तथा पाठ्यक्रमको समग्र संरचना समावेश गरिएको छ । दोस्रो खण्डमा भाग १ अन्तर्गतका ऐच्छिक विषयका पाठ्यक्रम समावेश गरिएको छ । यसले विषयगत सिकाइ उपलब्धि, विषयवस्तु, शिक्षण सिकाइका लागि आवश्यक विधि/प्रविधि तथा मूल्याङ्कनका पक्षलाई पनि मार्गनिर्देश गरेको छ । पाठ्यक्रमको क्रमागत स्तरीकरण गर्न एवम् अधिल्ला र पछिल्ला तहका पाठ्यक्रमबिचको तहगत सङ्गति कायम गर्ने गरी यो पाठ्यक्रम विकास गरिएको छ ।

२. शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य

विद्यालय शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू निम्नानुसार हुने छन् :

१. प्रत्येक व्यक्तिलाई अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गरी व्यक्तित्व विकास गर्ने
२. राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति निष्ठावान्, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्य मान्यताप्रति प्रतिबद्ध, स्वाभिमानी, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधतालाई सम्मान गर्ने, चरित्रवान्, नैतिकवान् एवम् जिम्मेवार नागरिक तयार गर्ने
३. श्रमप्रति सम्मान एवम् सकारात्मक सोच भएका, रोजगार तथा स्वरोजगारउन्मुख, उत्पादनमुखी, उद्यमशील र सिपयुक्त नागरिक तयार गर्ने
४. व्यक्तिको सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्दै सामाजिक सद्भाव तथा सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्न सहयोग पुऱ्याउने
५. प्राकृतिक तथा राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गर्दै दिगो विकासमा योगदान गर्ने सचेत नागरिक तयार गर्ने

६. प्रत्येक व्यक्तिमा शान्ति, मानव अधिकार, समानता, समावेशिता र सामाजिक न्यायका मान्यताअनुरूपको आचरण विकास गरी समतामूलक, समावेशी, न्यायपूर्ण र समाजवादउन्मुख राष्ट्र निर्माणमा मदत गर्ने
७. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी, आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गर्न सक्ने विश्वपरिवेश सुहाउँदो दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने
८. वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिप, सिद्धान्त तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न सक्ने वैज्ञानिक सुभ्रुभ्र भएका तथा अनुसन्धानमुखी जनशक्ति तयार गर्ने
९. रचनात्मक तथा समालोचनात्मक चिन्तन गर्ने, जीवनोपयोगी सिप भएका सहिष्णु र भाषिक सक्षमतामा निपुण नागरिक तयार गर्ने
१०. नेपाली मौलिक कला, संस्कृति, सौन्दर्य, आदर्श तथा वैशिष्ट्यहरूको संरक्षण, संवर्धन र विस्तारतर्फ अभिप्रेरित भएका नेपालको इतिहास, भूगोलको ज्ञान भएको, नेपाली पहिचान र जीवनशैलीप्रति गौरव गर्ने नागरिक तयार गर्ने
११. जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक एवम् मानव सिर्जित प्रकोपप्रति सचेत रही सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण तथा विपत् व्यवस्थापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने
१२. सामाजिक न्यायमा आधारित समृद्ध राष्ट्र निर्माणका निमित्त आवश्यक मानव संसाधनको विकास गर्ने

३. विद्यालय शिक्षाको तहगत संरचना र उमेर

नेपालको विद्यालय शिक्षा आधारभूत र माध्यमिक गरी दुई तहको रहेको छ । एक वर्ष अवधिको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षापछि कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म गरी जम्मा आठ वर्षको आधारभूत शिक्षा कायम गरिएको छ भने कक्षा ९ देखि १२ सम्मको चार वर्ष अवधिको माध्यमिक शिक्षा कायम गरिएको छ । माध्यमिक शिक्षा साधारण, परम्परागत र प्राविधिक तथा व्यावसायिक गरी तीन प्रकारको हुने छ । माध्यमिक शिक्षाको प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारतर्फ थप एक वर्ष अवधिको व्यावहारिक अभ्यास समेटिने छ । बालमनोविज्ञान, सिकाइको उमेर तथा सिकाइ क्षमतास्तरका आधारमा विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत खाका देहायबमोजिम हुने छ :

विद्यालयको तह	कक्षा	उमेर समूह	सिकाइ क्षमतास्तर
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	४ वर्ष	
आधारभूत	कक्षा १- ३	५ देखि ७ वर्षसम्म	तह १
	कक्षा ४ - ५	८ देखि ९ वर्षसम्म	तह २
	कक्षा ६ - ८	१० देखि १२ वर्षसम्म	तह ३
माध्यमिक	कक्षा ९ - १०	१३ देखि १४ वर्षसम्म	तह ४
	कक्षा ११ - १२	१५ देखि १६ वर्षसम्म	तह ५

द्रष्टव्य

१. माध्यमिक तहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारतर्फ व्यावहारिक अभ्याससहित एक वर्षको अवधि थप हुने छ ।
२. उल्लिखित तालिकामा निर्दिष्ट उमेर समूहले सम्बन्धित वर्षको उमेर पूरा भएको जनाउने छ ।

४. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२) का सक्षमता

माध्यमिक शिक्षाले विद्यार्थीमा ज्ञानको खोजी गरी सिकाइ र वास्तविक जीवनबिच सम्बन्ध स्थापित गर्ने, सिद्धान्त र व्यवहारको समन्वय गर्ने, स्वपरावर्तित हुँदै ज्ञान, सिप र क्षमतालाई अद्यावधिक गर्ने सक्षमताको विकास गर्ने छ । त्यसै गरी विद्यार्थीमा अधिकार, स्वतन्त्रता र समानताको प्रवर्धन गर्ने, स्वस्थ जीवनको अभ्यास गर्ने, तार्किक विश्लेषण गरी निर्णय गर्ने, वैज्ञानिक विश्लेषणका आधारमा व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको दिगो विकासमा सरिक हुने सक्षमताको विकास यस तहको शिक्षाले गर्ने छ । विद्यार्थीमा नैतिक आचरण प्रदर्शन गर्ने, सामाजिक सद्भावप्रति संवेदनशील हुने, पर्यावरणीय सन्तुलनप्रति संवेदनशील हुने, द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्दै दिगो शान्तिका लागि प्रतिबद्ध रहने सक्षमताको विकास पनि यस तहको शिक्षाबाट अपेक्षित छन् । यस तहको शिक्षाबाट आधुनिक ज्ञान, सिप, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने, स्वावलम्बी र व्यवसायमुखी सिपको अभ्यास गर्ने, राष्ट्र, राष्ट्रियता र राष्ट्रिय आदर्शको सम्मान गर्ने, समाज स्वीकार्य आचरण र कार्य संस्कृतिको अवलम्बन गर्ने, सहिष्णुभाव राख्ने सक्षमता भएको नागरिक तयार गर्ने अपेक्षा रहेको छ । त्यस्तै, सिर्जनशील, कल्पनाशील, उद्यमशील एवम् उच्च सोच र आदर्शमा आधारित व्यवहार गर्ने, समसामयिक चुनौतीहरूको सफल व्यवस्थापन गर्नेलगायतका विशेषताले युक्त स्वावलम्बी, देशभक्त, परिवर्तनमुखी, चिन्तनशील एवम् समावेशी समाज निर्माणमा योगदान गर्न सक्ने सक्षमतासहितको नागरिक तयार गर्नु माध्यमिक शिक्षाको लक्ष रहेको छ । यसर्थ माध्यमिक तहका विद्यार्थीमा विकास गर्ने अपेक्षा गरिएका सक्षमता निम्नानुसार रहेका छन् :

१. मानवीय मूल्य, मान्यता र लोकतान्त्रिक संस्कार अवलम्बन गर्दै राष्ट्र र राष्ट्रियताको प्रवर्धनका लागि सचेत नागरिकको जिम्मेवारी वहन
२. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, सद्भाव र सहअस्तित्वलाई आत्मसात् गर्दै सभ्य, सुसंस्कृत र समतामूलक समाज निर्माणका लागि भूमिका निर्वाह
३. दैनिक क्रियाकलापका साथै प्राज्ञिक क्षेत्रमा आत्मविश्वासका साथ उपयुक्त, सिर्जनात्मक र सान्दर्भिक रूपमा भाषिक सिपको प्रयोग
४. प्रभावकारी सिकाइ, रचनात्मक र विश्लेषणात्मक सोच तथा सामाजिक सम्पर्क र सञ्चारबाट विचारहरूको आदान प्रदान
५. व्यक्तिगत विकास र आवश्यकताको परिपूर्तिका लागि सिकाइप्रति सकारात्मक सोचको विकास तथा स्वअध्ययन एवम् ज्ञान र सिपको खोजी गर्ने बानीको विकास
६. व्यावहारिक गणितीय ज्ञान तथा सिपको बोध तथा प्रयोग र समस्या समाधानमा गणितीय अवधारणा, सिद्धान्त तथा तार्किक सिपको प्रयोग
७. व्यावहारिक वैज्ञानिक ज्ञान, तथ्य, सिद्धान्त र प्रविधिको समुचित प्रयोग
८. वैज्ञानिक खोज तथा अनुसन्धान गर्न आवश्यक प्रक्रियागत सिपहरू हासिल गरी आधुनिक प्रविधिहरूको दैनिक जीवनमा प्रयोग
९. जीवनजगत् र व्यवहारसँगको तादात्म्य बोध गरी जीवनोपयोगी सिप (Life skills) को प्रयोग गर्दै समाजसापेक्ष व्यवहार प्रदर्शन
१०. स्वास्थ्यप्रतिको सचेततासहित वातावरण संरक्षण र संवर्धन तथा जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा सक्रिय सहभागिता
११. प्राकृतिक तथा सामाजिक घटनाको विश्लेषण, तिनको कारण र असर बोध तथा सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन
१२. श्रमप्रति सम्मान गर्दै कामको संसारमा आत्मविश्वाससाथ तयारी
१३. प्राविधिक ज्ञान, सिप, प्रवृत्ति तथा पेसागत र व्यवस्थापकीय क्षमताको विकास र प्रयोग
१५. उच्च तहमा अध्ययनको आधार विकास

५. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९- १०) का सक्षमताहरू

माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१०) का सक्षमताहरू निम्नानुसार हुने छन् :

१. मानवीय मूल्य, मान्यता र लोकतान्त्रिक संस्कार अवलम्बन गर्दै राष्ट्र र राष्ट्रियताको प्रवर्धनका लागि सचेत नागरिकको जिम्मेवारी वहन
२. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, सद्भाव र सहअस्तित्वलाई आत्मसात् गर्दै सभ्य, सुसंस्कृत र समतामूलक समाज निर्माणका लागि भूमिका निर्वाह
३. दैनिक क्रियाकलापमा आत्मविश्वासका साथ उपयुक्त र सान्दर्भिक रूपमा भाषिक सिपको प्रयोग
४. प्रभावकारी सिकाइ, रचनात्मक र विश्लेषणात्मक सोच तथा सामाजिक सम्पर्क र सञ्चारबाट विचारहरूको आदान प्रदान
५. गणितीय समस्या समाधानमा गणितीय अवधारणा, सिद्धान्त तथा तार्किक सिपको प्रयोग
६. जीवनजगत् र व्यवहारसँगको तादात्म्य बोध गरी जीवनोपयोगी सिप (Life skills) को प्रयोग गर्दै समाज सापेक्ष व्यवहार
७. स्वास्थ्यप्रतिको सचेततासहित वातावरण संरक्षण र संवर्धन तथा जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा सक्रिय सहभागिता
८. प्राकृतिक तथा सामाजिक घटनाको विश्लेषण, तिनको असर बोध तथा सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन
९. वैज्ञानिक खोज तथा अनुसन्धान गर्न आवश्यक प्रक्रियागत सिपहरू हासिल गरी आधुनिक प्रविधिहरूको दैनिक जीवनमा प्रयोग
१०. श्रमप्रति सम्मान गर्दै कामको संसारको तयारी
११. प्राविधिक ज्ञान, सिप, प्रवृत्ति तथा पेसागत र व्यवस्थापकीय क्षमताको विकास र प्रयोग

६. विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना

विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

(क) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा पाठ्यक्रमको मुख्य लक्ष्य बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गर्नु र उनीहरूलाई सिकाइप्रति प्रेरित गरी सिकाइका लागि आधारशिला खडा गर्नु हुने छ । प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको पाठ्यक्रम ४ वर्षका बालबालिकाको उमेरगत विकासात्मक पक्षलाई ध्यान दिई एकीकृत सिद्धान्तानुसार विकास गरिने छ । यसमा उमेरानुसारका शारीरिक, सवेगात्मक, सामाजिक, सांस्कृतिक, नैतिक, बौद्धिक तथा मानसिक, स्वास्थ्य, पोषण, सुरक्षा तथा वातावरण र सिर्जनात्मक सिपहरू विकास गराउनाका साथै मौखिक भाषिक सिप, पूर्वसङ्ख्या वा पूर्वगणितीय सिपलगायतका सिप विकास गराइन्छ । यस तहमा औपचारिकरूपमा पढाइ र लेखाइका सिप तथा क्रियाकलाप भने उमेरमा दृष्टिले समावेश गरिनु हुन्छ ।

(ख) आधारभूत शिक्षा

(अ) आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३)

आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) मा एकीकृत स्वरूपको पाठ्यक्रम हुने छ । सिकाइका क्षेत्रहरू (Themes) पहिचान गरी विषय र सिकाइका क्षेत्रका आधारमा बहुविषयात्मक (Multidisciplinary) तथा अन्तरविषयगत (Interdisciplinary) ढाँचामा पाठ्यक्रम आधारित गरिने छ । यसअनुसार एकीकृत विषयक्षेत्रहरूले समेट्न नसकेका सिकाइ उपलब्धिहरूलाई समेट्ने गरी विषयगत सिकाइ क्षेत्रहरूसमेत रहन सक्ने छन् । भाषागत विषयसँग सम्बन्धित विषयक्षेत्रहरू पठनपाठन सम्बन्धित भाषामा नै गर्नुपर्ने छ । यस तहमा बालबालिकाहरूले आफ्नो मातृभाषामा सिक्ने अवसर प्राप्त गर्ने छन् । यस्तो पाठ्यक्रम क्रियाकलापमुखी हुने छ । यसले विद्यार्थीहरूमा विषयवस्तुको ज्ञानका साथै विभिन्न किसिमका व्यवहारकुशल सिप विकासमा जोड दिने छ । यस तहमा बालबालिकाहरूले आफ्नो मातृभाषामा सिक्ने अवसर प्राप्त गर्ने छन् । आधारभूत तह (कक्षा १-३) मा भाषा, गणित, विज्ञान, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा, सामाजिक अध्ययन, सिर्जनात्मक कला, मातृभाषा तथा स्थानीय विषयका सिकाइ क्षेत्रहरू रहे पनि एकीकृत सिद्धान्तअनुसार नेपाली, गणित, अङ्ग्रेजी, हाम्रो सेरोफेरो र मातृभाषा/स्थानीय विषयक्षेत्रमा उल्लिखित सबै विषयलाई समावेश गरिएको छ ।

(आ) आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५)

आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) मा विद्यार्थीहरूलाई भाषा, गणित, विज्ञान तथा प्रविधि, सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षा, स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला, मातृभाषा तथा स्थानीय विषयका सिकाइ क्षेत्रहरू प्रदान गरिने छ । दैनिक जीवनका लागि आवश्यक अन्तरव्यक्तिक सिपहरू, स्वसचेतना सिपहरू, समालोचनात्मक तथा सिर्जनात्मक सोचाइका सिपहरू, निर्णय गर्ने सिपहरू, सूचना प्रविधिसम्बन्धी सिपहरू र नागरिक चेतनासम्बन्धी सिपहरू एकीकृत गरी पाठ्यक्रम विकास गरिने छ ।

(इ) आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८)

आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) मा विद्यार्थीहरूलाई भाषा, गणित, विज्ञान तथा प्रविधि, सामाजिक, वातावरण, जनसङ्ख्या, मानवमूल्य, स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षा र स्थानीय विषयका सिकाइ क्षेत्रहरू नै प्रदान गरिने छ । स्थानीय आवश्यकतामा आधारित अध्ययनअन्तर्गत विद्यार्थीहरूलाई मातृभाषा वा स्थानीय कला, संस्कृति, सिप, संस्कृत भाषा जस्ता विषयवस्तु समावेश गर्न सकिने छ । दैनिक जीवनका लागि आवश्यक अन्तरव्यक्तिक सिपहरू, स्वसचेतना सिपहरू, समालोचनात्मक तथा सिर्जनात्मक सोचाइका सिपहरू, निर्णय गर्ने सिपहरू, सूचना प्रविधिसम्बन्धी सिपहरू र नागरिक चेतनासम्बन्धी सिपहरू एकीकृत गरी पाठ्यक्रम विकास गरिने छ । कक्षा ६-८ मा संस्कृत/गुरुकुल/वेद विद्याश्रम शिक्षाका लागि भने विषय संरचनामा केही भिन्नता हुने छ ।

(ख) माध्यमिक शिक्षा

विद्यालय शिक्षामा कक्षा ९ देखि १२ सम्मलाई माध्यमिक शिक्षा कायम गरिएको छ । माध्यमिक शिक्षालाई साधारण, प्राविधिक तथा व्यावसायिक र परम्परागत गरी तीन प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको छ । गुरुकुल, गोन्पा विहार, मदर्सा, मुन्धुमलगायतका परम्परागत शिक्षा पद्धतिलाई पनि माध्यमिक शिक्षामा समेटिएको छ । माध्यमिक शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना एकलपथको हुने छ । कक्षा ९ र १० को साधारण धारतर्फ प्रत्येक कक्षामा नेपाली, अङ्ग्रेजी, गणित, विज्ञान तथा प्रविधि र सामाजिक अध्ययन गरी पाँचओटा अनिवार्य विषयहरू र दुईओटा ऐच्छिक विषयहरू रहने छन् । यसै गरी कक्षा ११ र १२ को साधारण शिक्षातर्फ अनिवार्य विषयका रूपमा अङ्ग्रेजी र नेपाली र सामाजिक अध्ययन तथा जीवनोपयोगी शिक्षालाई समावेश गरिएको छ भने कक्षा ११ र १२ प्रत्येकमा ऐच्छिक विषय तीन तीनओटा समावेश गरिएको छ । माध्यमिक शिक्षा कक्षा ९-१० को पाठ्यक्रम संरचना निम्नानुसार हुने छ :

(अ) साधारण शिक्षा

माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१०)

क्र. स.	विषय	पाठ्य घण्टा (Credit hour)	वार्षिक कार्यघण्टा
१.	नेपाली	५	१६०
२.	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३.	गणित	५	१६०
४.	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५.	सामाजिक अध्ययन	४	१२८
६.	ऐच्छिक प्रथम	४	१२८
७.	ऐच्छिक द्वितीय	४	१२८
जम्मा		३२	१०२४

(आ) परम्परागत शिक्षा : संस्कृत/वेद विद्याश्रम/गुरुकुल शिक्षा

माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९- १०)

क्र.स.	विषय	पाठ्यघण्टा (Credit hour)	वार्षिक कार्यघण्टा
१.	नेपाली	५	१६०
२.	अङ्ग्रेजी/संस्कृत रचना	५	१६०
३.	गणित	५	१६०
४.	वेद वा नीतिशास्त्र वा विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५.	संस्कृत भाषा तथा व्याकरण	४	१२८
६.	ऐच्छिक प्रथम	४	१२८
७.	ऐच्छिक द्वितीय	४	१२८
जम्मा		३२	१०२४

द्रष्टव्य :

- वेद भन्नाले शुक्लयजुर्वेद वा सामवेद वा ऋग्वेद वा अथर्ववेदमध्ये कुनै एक विषय छनोट गर्नुपर्ने छ ।
- ऐच्छिक प्रथम विषयमा कर्मकाण्ड, फलित ज्योतिष, योग शिक्षा, वास्तुशास्त्र, आयुर्वेद, प्राकृतिक चिकित्सा र ऐच्छिक गणित विषयमध्ये एक विषय छनोट गर्नुपर्ने छ ।
- ऐच्छिक द्वितीय पत्रमा संस्कृतका शास्त्रीय विषयमध्ये कुनै एक विषय छनोट गर्नुपर्ने छ । तर विज्ञान तथा प्रविधि विषयको सट्टामा वेद विषयको छनोट गरेमा ऐच्छिक द्वितीयमा वेद विषय छनोट गर्न पाइने छैन ।

(इ) परम्परागत शिक्षा: गोन्पा/मदसा

माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९- १०)

क्र.स.	विषय	पाठ्यघण्टा (Credit hour)	वार्षिक कार्यघण्टा
१.	नेपाली	५	१६०
२.	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३.	गणित	५	१६०
४.	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५.	सामाजिक अध्ययन	४	१२८
६.	ऐच्छिक प्रथम	४	१२८
७.	ऐच्छिक द्वितीय	४	१२८
जम्मा		३२	१०२४

द्रष्टव्य

- सामाजिक अध्ययन विषयलाई सम्बन्धित परम्परागत शिक्षा विषयको विषयवस्तुलाई समेत अनुकूलन गरी सम्बन्धित भाषामा नै पठनपाठन गर्न सकिने छ ।
- गोन्पा शिक्षाको ऐच्छिक विषयको रूपमा साधारण शिक्षाका ऐच्छिक विषयका अतिरिक्त भोट भाषा र बौद्ध शिक्षा पठनपाठन गर्न सकिने छ ।
- मदसा शिक्षाको ऐच्छिक विषयका रूपमा साधारण शिक्षाको ऐच्छिक विषयका अतिरिक्त अरेबिक भाषा साहित्य र व्याकरण, उर्दू भाषा साहित्य र व्याकरण एवम् दिनियात विषय पठनपाठन गर्न सकिने छ ।
- मदसातर्फ अङ्ग्रेजी विषयका सट्टामा अरबी साहित्य र विज्ञान तथा प्रविधि विषयका सट्टामा सिरत र इस्लामी विषय पठनपाठन गराउन सकिने छ ।

६. कक्षा ९ र १० मा पठनपाठन हुने अनिवार्य विषय, ऐच्छिक विषयको छनोटका लागि विषयगत समूह तथा विषयको कोड

(क) अनिवार्य विषय

(अ) साधारणतर्फ

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१	नेपाली [Nep. 001]	नेपाली [Nep. 002]
२	English [Eng. 003]	English [Eng. 004]
३	गणित [Mat. 005]	गणित [Mat. 006]
४	विज्ञान तथा प्रविधि [Sct. 007]	विज्ञान तथा प्रविधि [Sct. 008]
५	सामाजिक अध्ययन [Sol. 009]	सामाजिक अध्ययन [Sol. 010]

(आ) परम्परागत शिक्षा : संस्कृत/वेद विद्याश्रम/गुरुकुल शिक्षा

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१	नेपाली [Nep. 001]	नेपाली [Nep. 002]
२	English [Eng. 003] वा संस्कृत रचना [Saw. 011]	English [Eng. 004] वा संस्कृत रचना [Saw. 012]
३	गणित [Mat. 005]	गणित [Mat. 006]
४	शुक्लयजुर्वेद [Suk. 301] वा सामवेद [Sam. 303] वा ऋग्वेद [Rig. 305] वा अथर्ववेद [Ath. 307] वा नीतिशास्त्र [Nit. 403] वा विज्ञान तथा प्रविधि [Sct. 007]	शुक्लयजुर्वेद [Suk. 302] वा सामवेद [Sam. 304] वा ऋग्वेद [Rig. 306] वा अथर्ववेद [Ath. 308] वा नीतिशास्त्र [Nit. 404] वा विज्ञान तथा प्रविधि [Sct. 008]
५	संस्कृत भाषा तथा व्याकरण [Slb. 013]	संस्कृत भाषा तथा व्याकरण [Slb. 014]

(इ) परम्परागत शिक्षा: गोन्पा

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१	नेपाली [Nep. 001]	नेपाली [Nep. 002]
२	English [Eng. 003]	English [Eng. 004]
३	गणित [Mat. 005]	गणित [Mat. 006]
४	विज्ञान तथा प्रविधि [Sct. 007]	विज्ञान तथा प्रविधि [Sct. 008]
५	सामाजिक अध्ययन [Sol. 009]	सामाजिक अध्ययन [Sol. 010]

(ई) परम्परागत शिक्षा: मदर्सा

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१	नेपाली [Nep. 001]	नेपाली [Nep. 002]
२	English [Eng. 003] वा अरेबिक भाषा [Arl. 015]	English [Eng. 004] अरेबिक भाषा [Arl. 016]
३	गणित [Mat. 005]	गणित [Mat. 006]
४	विज्ञान तथा प्रविधि [Sct. 007] वा सिरत र इस्लामी [Sri. 017]	विज्ञान तथा प्रविधि [Sct. 008] वा सिरत र इस्लामी [Sri. 018]
५	सामाजिक अध्ययन [Sol. 009]	सामाजिक अध्ययन [Sol. 010]

(ख) ऐच्छिक विषय

(अ) साधारणतर्फ : ऐच्छिक पहिलो समूह

क्र.स.	कक्षा ९ का ऐच्छिक विषय र कोड	कक्षा १० का ऐच्छिक विषय र कोड
१.	गणित [Mat. 101]	गणित [Mat. 102]
२.	अर्थशास्त्र [Eco. 103]	अर्थशास्त्र [Eco. 104]
३.	भूगोल [Geo. 105]	भूगोल [Geo. 106]
४	इतिहास [His. 107]	इतिहास [His. 108]
५.	नागरिक शास्त्र [Cie. 109]	नागरिक शास्त्र [Cie. 110]
६	जनसङ्ख्या अध्ययन [Pos. 111]	जनसङ्ख्या अध्ययन [Pos. 112]
७	समाजशास्त्र [Soc. 113]	समाजशास्त्र [Soc. 114]
८	वातावरण विज्ञान [Ens. 115]	वातावरण विज्ञान [Ens. 116]
९	नेपाली [Nep. 117]	नेपाली [Nep. 118]
१०	अङ्ग्रेजी [Eng. 119]	अङ्ग्रेजी [Eng. 120]
११	मैथिली [Mai. 121]	मैथिली [Mai. 122]
१२	नेवारी [New. 123]	नेवारी [New. 124]
१३	अवधी [Awa. 125]	भोजपुरी [Awa. 126]
१४	भोटभाषा [Bhb. 127]	भोटभाषा [Bhb. 128]
१५	पाली [Pal. 129]	पाली [Pal. 130]
१६	फ्रेन्च [Fre. 131]	फ्रेन्च [Fre. 132]
१७	रसियन [Rus. 133]	रसियन [Rus. 134]
१८	उर्दू [Urd. 135]	उर्दू [Urd. 136]
१९	अरेबिक [Are. 137]	अरेबिक [Are. 138]
२०	जापानिज [Jap. 139]	जापानिज [Jap. 140]
२१	ग्रामीण विकास [Rud. 141]	ग्रामीण विकास [Rud. 142]
२२	सामान्य कानून [Gel. 143]	सामान्य कानून [Gel. 144]
२३	मानव मूल्य शिक्षा [Hve. 145]	मानव मूल्य शिक्षा [Hve. 146]
२४	सहकारी शिक्षा [Coe. 147]	सहकारी शिक्षा [Coe. 148]
२५	वाणिज्य गणित [Bum. 149]	वाणिज्य गणित [Bum. 150]
२६	बजारशास्त्र [Mar. 151]	बजारशास्त्र [Mar. 152]
२७	चिनियाँ [Chi. 153]	चिनियाँ [Chi. 154]
२८	जर्मन [Jar. 155]	जर्मन [Jar. 156]
२९	कोरियन [Kor. 157]	कोरियन [Kor. 158]
३०	बङ्गाली [Ban. 159]	बङ्गाली [Ban. 160]
३१	ल्याटिन [Lat. 161]	ल्याटिन [Lat. 162]
३२	तिब्बती [Tib. 163]	तिब्बती [Tib. 164]
३३	ग्रीक [Gri. 165]	ग्रीक [Gri. 166]
३४	स्पेनिस [Spa. 167]	स्पेनिस [Spa. 168]
३५	मलाया [Mal. 169]	मलाया [Mal. 170]
३६	हिब्रू [Hib. 171]	हिब्रू [Hib. 172]
३७	हिन्दी [Hin. 173]	हिन्दी [Hin. 174]
३८	संस्कृत [San. 175]	संस्कृत [San. 176]
३९	पर्सियन [Par. 177]	पर्सियन [Par. 178]
४०	प्राकृतिक चिकित्सा [Nes.179]	प्राकृतिक चिकित्सा [Nes. 180]

४१	आयुर्वेद [Aur. 181]	आयुर्वेद [Aur. 182]
----	---------------------	---------------------

(आ) साधारणतर्फ : ऐच्छिक दोस्रो समूह

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१.	कम्प्युटर विज्ञान [Cos. 201]	कम्प्युटर विज्ञान [Cos. 202]
२.	स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षा [Hpe. 203]	स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षा [Hpe. 204]
३.	विज्ञान [Sci. 205]	विज्ञान [Sci. 206]
४.	कार्यालय सञ्चालन र लेखा [Oma. 207]	कार्यालय सञ्चालन र लेखा [Oma. 208]
५.	कृषि [Agr. 209]	कृषि [Agr. 210]
६.	लेखापरीक्षण [Aud. 211]	लेखापरीक्षण [Aud. 212]
७.	प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा [Ecd. 213]	प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा [Ecd. 214]
८.	शिक्षा [Edu. 215]	शिक्षा [Edu. 216]
९.	वास्तुशास्त्र [Bas. 217]	वास्तुशास्त्र [Bas. 218]
१०.	छविकला [Pho. 219]	छविकला [Pho. 220]
११.	दृश्यकला [Via. 221]	दृश्यकला [Via. 222]
१२.	सङ्गीत [Muc. 223]	सङ्गीत [Muc. 224]
१३.	सिलाइबुनाइ [Nit. 225]	सिलाइबुनाइ [Nit. 226]
१४.	हस्तकला [Hra. 227]	हस्तकला [Hra. 228]
१५.	बेतबास शिल्पकला [Beb. 229]	बेतबास शिल्पकला [Beb. 230]
१६.	पत्रकारिता [Jar. 231]	पत्रकारिता [Jar. 232]
१७.	केशकला [Had. 233]	केशकला [Had. 234]
१८.	बागवानी [Her. 235]	बागवानी [Her. 236]
१९.	पुष्पखेती [Flw. 237]	पुष्पखेती [Flw. 238]
२०.	फलफूल खेती [Fru. 239]	फलफूल खेती [Fru. 240]
२१.	रेसम खेती र मौरीपालन [Sep. 241]	रेसम खेती र मौरीपालन [Sep. 242]
२२.	पशुपालन [Liv. 243]	पशुपालन [Liv. 244]
२३.	तरकारी खेती [Veg. 245]	तरकारी खेती [Veg. 245]
२४.	सौन्दर्य शास्त्र [Beu. 247]	सौन्दर्य शास्त्र [Beu. 248]
२५.	योग शिक्षा [Yog. 249]	योग शिक्षा [Yog. 250]
२६.	माछापालन [Fis. 251]	माछापालन [Fis. 252]
२७.	बुढ्यौली शिक्षा [Ger. 253]	बुढ्यौली शिक्षा [Ger. 254]
२८.	पन्छीपालन [Pol. 255]	पन्छीपालन [Pol. 256]
२९.	जडीबुटी खेती [Jad. 257]	जडीबुटी खेती [Jad. 258]
३०.	गृह विज्ञान [Hos. 259]	गृह विज्ञान [Hos. 260]
३१.	खाद्य विज्ञान [Fos. 261]	खाद्य विज्ञान [Fos. 262]
३२.	वित्त तथा बैङ्किङ [Fib. 263]	वित्त तथा बैङ्किङ [Fib. 264]
३३.	होटेल व्यवस्थापन [Hom. 265]	होटेल व्यवस्थापन [Hom. 266]
३४.	पर्यटन व्यवसाय [Tou. 267]	पर्यटन व्यवसाय [Tou. 268]
३५.	ज्योतिष [jyo. 269]	ज्योतिष [jyo. 270]
३६.	संस्कृत साहित्य [Sal. 271]	संस्कृत साहित्य [Sal. 272]
३७.	कर्मकाण्ड [Kar. 273]	कर्मकाण्ड [Kar. 274]

(इ) संस्कृततर्फ : ऐच्छिक पहिलो समूह

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१.	शुक्लयजुर्वेद [Suk. 301]	शुक्लयजुर्वेद [Suk. 302]
२.	सामवेद [Sam. 303]	सामवेद [Sam. 304]
३.	ऋग्वेद [Rig. 305]	ऋग्वेद [Rig. 306]
४.	अथर्ववेद [Ath. 307]	अथर्ववेद [Ath. 308]
५.	व्याकरण [Byk. 309]	व्याकरण [Byk. 310]
६.	न्याय [Nya. 311]	न्याय [Nya. 312]
७.	दर्शनशास्त्र [Phi. 313]	दर्शनशास्त्र [Phi. 314]
८.	इतिहास पुराण [Hip. 315]	इतिहास पुराण [Hip. 316]
९.	ज्योतिष [jyo. 269]	ज्योतिष [jyo. 270]
१०.	संस्कृत साहित्य [Sal. 271]	संस्कृत साहित्य [Sal. 272]

(ई) संस्कृततर्फ : ऐच्छिक दोस्रो समूह

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१.	फलित ज्योतिष [Faj. 401]	फलित ज्योतिष [Faj. 402]
२.	नीतिशास्त्र [Nit. 403]	नीतिशास्त्र [Nit. 404]
३.	प्राकृतिक चिकित्सा [Nes.179]	प्राकृतिक चिकित्सा [Nes. 180]
४.	आर्युर्वेद [Aur. 181]	आर्युर्वेद [Aur. 182]
५.	वास्तुशास्त्र [Bas. 217]	वास्तुशास्त्र [Bas. 218]
६.	योग शिक्षा [Yog. 249]	योग शिक्षा [Yog. 250]
७.	कर्मकाण्ड [Kar. 273]	कर्मकाण्ड [Kar. 274]

(उ) गुरुकुल/वेद विद्याश्रमतर्फ : ऐच्छिक पहिलो समूह

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१.	व्याकरण [Byk. 309]	व्याकरण [Byk. 310]
२.	ज्योतिष [jyo. 269]	ज्योतिष [jyo. 270]
३.	न्याय [Nya. 311]	न्याय [Nya. 312]
४.	दर्शनशास्त्र [Phi. 313]	दर्शनशास्त्र [Phi. 314]
५.	संस्कृत साहित्य [Sal. 271]	संस्कृत साहित्य [Sal. 272]
६.	इतिहास पुराण [Hip. 315]	इतिहास पुराण [Hip. 316]

(ऊ) गुरुकुल/वेद विद्याभ्रमतर्फ : ऐच्छिक दोस्रो समूह

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१.	फलित ज्योतिष [Faj. 401]	फलित ज्योतिष [Faj. 402]
२.	नीतिशास्त्र [Nit. 403]	नीतिशास्त्र [Nit. 404]
३.	प्राकृतिक चिकित्सा [Nes.179]	प्राकृतिक चिकित्सा [Nes. 180]
४.	आयुर्वेद [Aur. 181]	आयुर्वेद [Aur. 182]
५.	वास्तुशास्त्र [Bas. 217]	वास्तुशास्त्र [Bas. 218]
६.	योग शिक्षा [Yog. 249]	योग शिक्षा [Yog. 250]
७.	कर्मकाण्ड [Kar. 273]	कर्मकाण्ड [Kar. 274]

(ऋ) गोन्पातर्फ : ऐच्छिक दोस्रो समूह

गोन्पातर्फ साधारण धारतर्फका ऐच्छिक दोस्रो समूहका विषयका अतिरिक्त निम्नलिखित विषयको अध्ययन गर्न सकिने छ :

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१.	बौद्ध शिक्षा [Bus. 501]	भोट भाषा [Faj. 502]

(ए) मदसातर्फ : ऐच्छिक पहिलो समूह

मदसातर्फ साधारण धारतर्फका ऐच्छिक पहिलो समूहका विषयका अतिरिक्त निम्नलिखित विषयको अध्ययन गर्न सकिने छ :

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१.	अरेबिक भाषा, साहित्य र व्याकरण [all. 601]	अरेबिक भाषा, साहित्य र व्याकरण [all. 602]
२	उर्दु भाषा, साहित्य र व्याकरण [Uil. 603]	उर्दु भाषा, साहित्य र व्याकरण [Uil. 604]

(ऐ) मदसातर्फ : ऐच्छिक दोस्रो समूह

मदसातर्फ साधारण धारतर्फका ऐच्छिक दोस्रो समूहका विषयका अतिरिक्त निम्नलिखित विषयको अध्ययन गर्न सकिने छ :

सि. नं.	कक्षा ९ का विषय र कोड	कक्षा १० का विषय र कोड
१.	दिनियात [Din. 701]	दिनियात [Din. 702]

७. पठनपाठनको समयावधि

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका लागि एक शैक्षिक सत्रमा वार्षिक जम्मा ५७६ घण्टा दैनिक सिप सिकाइ क्रियाकलाप र विषयगत सिप सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन हुने छ । यसै गरी वार्षिक २५६ घण्टासम्म मनोरञ्जन, बाह्य खेल र आराम गर्ने तथा खाजा खाने समय हुने छ । उक्त समयले बालबालिकाले प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा बिताउने पूरा अवधिलाई बुझाउँछ ।
२. विद्यालय शिक्षाको सबै कक्षाका लागि एक शैक्षिक वर्षमा कम्तीमा २०५ दिन पठनपाठन सञ्चालन हुने छ ।
३. कक्षा १ देखि ३ सम्म जम्मा २६ पाठ्यघण्टा अर्थात् वार्षिक ८३२ कार्यघण्टाको पठनपाठन गर्नुपर्ने छ ।

४. कक्षा ४ देखि १० सम्म जम्मा ३२ पाठ्यघण्टा अर्थात् वार्षिक १०२४ कार्यघण्टा र कक्षा ११ र १२ मा कम्तीमा २७ पाठ्यघण्टा अर्थात् ८६४ कार्यघण्टादेखि बढीमा ३२ पाठ्यघण्टा अर्थात् १०२४ कार्यघण्टा पठनपाठन गर्नुपर्ने छ ।
५. पठनपाठन सञ्चालनका लागि खर्च भएको ३२ घण्टाको समयावधिलाई सामान्यतया १ पाठ्यघण्टा मानिने छ ।
६. सामान्यतया प्रतिदिन प्रतिविषय एक घण्टाको एक पिरियड हुने छ । तर तोकिएको पाठ्यघण्टा (Credit hour) नघट्ने गरी विद्यालयले विषयको आवश्यकताअनुसार साप्ताहिक कार्यतालिकाको समयावधि निर्धारण गरी कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।

८. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

१. माध्यमिक शिक्षामा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा विद्यार्थीकेन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाउनुपर्ने छ । विद्यार्थीको सहभागितामा योजना निर्माण, परियोजना कार्य, क्षेत्र भ्रमण, समस्या समाधान, खोजमूलक अध्ययन, प्रवर्तनमुखी शिक्षण पद्धतिलाई शिक्षण सिकाइका विधिका रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थीको सिकाइलाई केन्द्रबिन्दु मानी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । सबै प्रकारका सिकाइ आवश्यकता र चाहना भएका (अपाङ्गता भएका, अशक्त, असहाय, कमजोर आदि) विद्यार्थीलाई समेट्ने गरी कक्षामा समावेशी शिक्षण प्रक्रिया अपनाउनुपर्ने छ । साधारण, गुरुकुल, गोन्पा (गुम्बा) तथा विहार र मदसा शिक्षाका पठनपाठनमा आवश्यकताअनुसार कम्प्युटर प्रविधिको पनि उपयोग गर्न सकिने छ । यसका लागि शिक्षकले सहजकर्ता, उत्प्रेरक, प्रवर्धक र खोजकर्ताका रूपमा भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ ।
२. विद्यार्थीको सिकाइलाई केन्द्रबिन्दु मानी सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थीको सहभागितामा योजना निर्माण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, क्षेत्र भ्रमण, समस्या समाधान, आविष्कारमुखी अध्ययन, प्रवर्तनमुखी शिक्षण पद्धतिलाई सिकाइ सहजीकरण विधिका रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ ।
३. सिकाइ प्रक्रिया सैद्धान्तिक पक्षमा भन्दा बढी गरेर सिकने अवसर प्रदान गर्ने क्रियाकलापमा आधारित हुनुपर्ने छ ।
४. शिक्षकले सहजकर्ता, उत्प्रेरक, प्रवर्धक र खोजकर्ताका रूपमा भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ ।
५. पठनपाठनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई उपलब्ध साधन, स्रोत र आवश्यकताअनुसार उपयोग गर्नुपर्ने छ ।
६. सबै प्रकारका सिकाइ आवश्यकता र चाहना भएका (अपाङ्गता भएका, अशक्त, असहाय, कमजोर आदि) विद्यार्थीलाई समेट्ने गरी कक्षामा समावेशी सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अपनाउनुपर्ने छ ।

९.. विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया

विद्यालय तहमा विद्यार्थी उपलब्धि मूल्याङ्कनका लागि निर्माणात्मक वा शिक्षणसिकाइकै फ्रममा गरिने निरन्तर मूल्याङ्कन प्रक्रिया अवलम्बन गरी सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गरिनुका साथै आवधिक वा निर्णयात्मक मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई अवलम्बन गरी विद्यार्थीको सिकाइस्तर निर्धारण गर्नुपर्छ ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन : आन्तरिक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीहरूको सिकाइ स्तरमा सुधार गर्नु हो । यसका लागि शिक्षकले विद्यार्थीको व्यक्तिगत सिकाइ उपलब्धिका आधारमा पटक पटक सिकाइ अवसर प्रदान गर्नुपर्ने छ । विद्यालय तहको आन्तरिक मूल्याङ्कनमा कक्षागत सिकाइ सहजीकरणको अभिन्न अङ्गका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, कार्य प्रस्तुतीकरण, अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक तथा त्रैमासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ । यस्तो मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्दै सिकाइ उपलब्धिको तथ्यगत अभिलेख (Evidence based Record) राखी सिकाइ अवस्था यकिन गरी सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइबाट सुधार गर्ने पक्षमा जोड दिइने छ । विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले नै उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।

आन्तरिक मूल्याङ्कनको नतिजालाई अभिलेखीकरण गरी विषयगत पाठ्यक्रममा तोकिएअनुसार निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा आवधिक मूल्याङ्कनमा समावेश गरिने छ ।

(ख) आवधिक मूल्याङ्कन : माध्यमिक तहमा निम्नानुसार आवधिक मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ :

- (अ) निर्माणात्मक मूल्याङ्कनबाट प्राप्त नतिजाका आधारमा आन्तरिक मूल्याङ्कनको र अन्तिम/बाह्य परीक्षाको नतिजाका आधारमा तोकिएको भार समावेश गरी विद्यार्थीको निर्णयात्मक मूल्याङ्कन गरिने छ ।

(आ) आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनबाट प्राप्त निम्नअनुसार तोकिएअनुसारको भारको मूल्याङ्कन आवधिक मूल्याङ्कनमा समावेश गरिने छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनका तरिकामा विषयगत विविधता हुन सक्ने भए पनि निम्नलिखित पक्षको मूल्याङ्कन सबै विषयमा समावेश हुने छ :

- **कक्षा सहभागिताको मूल्याङ्कन** : विद्यार्थीको नियमितता (उपस्थिति) र कक्षा क्रियाकलापमा सहभागिताको अभिलेखका आधारमा गरिएको मूल्याङ्कन ।
- **त्रैमासिक परीक्षाहरूका अङ्कका आधारमा प्राप्त अङ्क** : पहिलो त्रैमासिक अवधिभरमा पठनपाठन भएका विषयवस्तुबाट पहिलो परीक्षा सञ्चालन गरिने छ भने पहिलो र दोस्रो त्रैमासिक अवधिभरमा पठनपाठन भएका विषयवस्तुबाट दोस्रो त्रैमासिक परीक्षा सञ्चालन गरिने छ ।
- **प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन**
- **विषयगत पाठ्यक्रममा तोकिएअनुसारका अन्य आधारहरू**

(इ) प्रयोगात्मक, सैद्धान्तिक तथा अन्य पक्षको मूल्याङ्कनको भार, विधि तथा साधन सम्बन्धित विषयको पाठ्यक्रममा उल्लेख भएअनुसार हुनुपर्ने छ । सैद्धान्तिक पक्षको मूल्याङ्कनका लागि विशिष्टीकरण तालिका निर्माण गरिने छ ।

(ई) परीक्षामा विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूलाई केही खास खास विषयहरूमा अरू साधारण विद्यार्थीहरूलाई दिइने प्रश्नभन्दा अलग प्रश्नबाट वा अन्य उपयुक्त तरिकाबाट मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ । विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि परीक्षाको समय थप गर्न सकिने छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा शिक्षकले अपाङ्गता भएका र विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त हुने मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाउनुपर्ने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्दा अक्षराङ्कन पद्धतिलाई उपयोग गर्नुपर्छ ।

१०. शिक्षाको माध्यम

माध्यमिक शिक्षा कक्षा ९ र १० मा शिक्षणको माध्यम भाषा सामान्यतया नेपाली भाषा हुने छ । तर देहायको अवस्थामा विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम देहायबमोजिम हुने छ :

- (क) भाषा विषय अध्ययन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुने छ ।
- (ख) सामाजिक अध्ययन र मानवमूल्य शिक्षा वा चारित्रिक शिक्षालगायत नेपाली कला, संस्कृति र मौलिक पहिचानमूलक विषयवस्तुहरूबाहेक अन्य विषयहरूमा पठनपाठनका लागि माध्यम भाषा अङ्ग्रेजी पनि प्रयोग गर्न सकिने छ ।
- (ग) शास्त्रीय विषयहरूको पाठ्यसामग्री र पठनपाठनको माध्यम सम्बन्धित भाषा हुने छ । धार्मिक प्रकृतिका विषयहरूको पठनपाठन सम्बन्धित धार्मिक ग्रन्थ लेखिएको भाषामा नै गर्न सकिने छ ।
- (घ) गैरनेपाली नागरिकले नेपालका विद्यालयमा अध्ययन गर्दा नेपाली विषयको सट्टा अन्य कुनै भाषाको विषय अध्ययन गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाउन सकिने छ ।

११. पाठ्यक्रम मूल्याङ्कन

पाठ्यक्रमको मूल्याङ्कनका आधार निम्नानुसार हुने छन् :

- (क) विद्यार्थीको उपलब्धि स्तर
- (ख) शिक्षकको कार्य सम्पादन स्तर
- (ग) पठन पाठनमा उपयोग गरिएको समय
- (घ) विद्यार्थीको वैयक्तिक तथा सामाजिक व्यवहार र प्रभाव
- (ङ) अभिभावक तथा समाजको सिकाइप्रतिको अपेक्षा र प्रतिक्रिया
- (च) सरोकारवालाको विद्यालयप्रतिको धारणा

उपर्युक्त पक्षमा समेतका आधारमा प्रत्येक पाँच वर्षमा पाठ्यक्रमको मूल्याङ्कन गरिने छ । यसो गर्दा व्यक्ति, परिवार र समाजमा परेको प्रभाव समेतलाई हेरिने छ ।

१२. पाठ्यक्रम कार्यान्वयन योजना

राष्ट्रीय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ का सिद्धान्त तथा मार्गदर्शनमा आधारित भई विकास गरिएका विद्यालय तहका पाठ्यक्रमहरू निम्नअनुसार परीक्षण तथा कार्यान्वयन हुनेछन् :

पाठ्यक्रम परीक्षण तथा कार्यान्वयन योजना

कक्षा	शैक्षिक वर्ष २०७६	शैक्षिक वर्ष २०७७	शैक्षिक वर्ष २०७८	शैक्षिक वर्ष २०७९	शैक्षिक वर्ष २०८०
१	परीक्षण	कार्यान्वयन			
२		परीक्षण	कार्यान्वयन		
३		परीक्षण	कार्यान्वयन		
४			परीक्षण	कार्यान्वयन	
५				परीक्षण	कार्यान्वयन
६		परीक्षण	कार्यान्वयन		
७			परीक्षण	कार्यान्वयन	
८					कार्यान्वयन
९			परीक्षण	कार्यान्वयन	
१०					कार्यान्वयन
११		कार्यान्वयन			
१२			कार्यान्वयन		

खण्ड ख

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम (कक्षा ९ र १०), २०७७ : ऐच्छिक विषयका पाठ्यक्रम

यस खण्डमा अनिवार्य विषयका विषयगत पाठ्यक्रम समावेश गरिएको छ । प्रत्येक विषयगत पाठ्यक्रममा परिचय, तहगत सक्षमता, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यअन्तर्गतका सम्भाव्य क्रियाकलापका उदाहरण, क्षेत्र वा एकाइगत कार्यघण्टा, विद्यार्थी मूल्याङ्कन विधि तथा प्रक्रिया उल्लेख गरिएको छ ।

१. सहकारी शिक्षा

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम सहकारी शिक्षा

कक्षा ९ र १०

विषय कोड: Coe. 147 (कक्षा ९)

Coe. 148 (कक्षा १०)

पाठ्यघण्टा: ४

वार्षिक कार्यघण्टा: १२८

१. परिचय

व्यक्तिगत आवश्यकता पूरा गर्नका लागि समूहमा सहकार्य गर्ने पद्धति नै सहकारी हो । सहकारी मूल्य, मान्यता र सिद्धान्तानुरूप कृषक, श्रमिक, न्यून आय समूह एवम् सीमान्तकृत समुदाय वा सर्वसाधारण उपभोक्तामाभ्र छरिएर रहेको पुँजी, प्रविधि तथा प्रतिभालाई स्वावलम्बन र पारस्परिकताका आधारमा एकीकृत गर्दै समुदायमा आधारित, सदस्य केन्द्रित, स्वायत्त र स्वशासित सङ्गठनका रूपमा सहकारी संस्थाहरूको विकास र प्रवर्धन गर्न सकिन्छ । यस किसिमको सहकारी प्रणालीद्वारा सदस्यहरूको व्यावसायिक दक्षता तथा क्रियाकलापमा वृद्धि भई आर्थिक विकासका साथै सामाजिक तथा सांस्कृतिक उन्नयनमा समेत सहयोग पुग्छ । नेपालको संविधानको राज्यका निर्देशक सिद्धान्त भागमा सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिताबाट राष्ट्रिय अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने र सहकारी क्षेत्रलाई प्रवर्धन गरी राष्ट्रिय विकासमा परिचालन गर्ने कुरा उल्लेख छ ।

यसै परिप्रेक्ष्यमा सहकारी विकासको महत्त्वलाई विद्यालय तहदेखि नै अन्तरबोध गराउँदै माध्यमिक तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई सहकारी शिक्षाको सैद्धान्तिक तथा प्रयोगात्मक ज्ञान तथा सिपको विकास गराउने उद्देश्यले माध्यमिक तह कक्षा ९ र १० का लागि यो पाठ्यक्रमको विकास गरिएको हो । यसबाट सिपयुक्त मानव संसाधनको स्थानीयस्तरमा आपूर्ति भई रोजगारीका अवसरका साथै सहकारी विकासमा टेवा मिल्ने देखिएको छ । सहकारी शिक्षाको यस पाठ्यक्रमले कक्षा ९ र १० का विद्यार्थीलाई सहकारीका विभिन्न पक्षहरूको आधारभूत ज्ञान र सिपको विकास गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यस पाठ्यक्रमले सहकारीको परिचय, अवधारणा एवम् सहकारी र अन्य व्यवसायबिच भिन्नता, अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी मूल्य मान्यता र सिद्धान्तहरू, सहकारीको आवश्यकता र महत्त्व, सहकारीका किसिम तथा प्रकार, सहकारीको गठन विधि, सहकारीको सङ्गठनात्मक संरचना, सहकारी सङ्घ/संस्थाको कार्यालय व्यवस्थापन, सहकारी लेखा तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, र सहकारीमा नयाँ आयाम जस्ता विषयहरू समेटिएका छन् ।

सहकारी व्यवसायको सैद्धान्तिक, व्यावहारिक र प्रयोगात्मक ज्ञानका मूलभूत पक्षमा जोड दिएको यस पाठ्यक्रमका लागि साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा र वार्षिक कुल १२८ कार्यघण्टा छुट्याइएको छ, साथै समाविष्ट विषयवस्तुहरूलाई ९६ कार्यघण्टाको सैद्धान्तिक तथा ३२ कार्यघण्टाको व्यावहारिक अभ्यास हुने गरी समेटिएको छ । सिकाइ प्रक्रियालाई सहज तथा व्यवस्थित बनाउन यस पाठ्यक्रममा शिक्षण सक्षमता र विशिष्टीकृत कक्षागत सिकाइ उपलब्धि समेट्ने गरी विषयवस्तुको सङ्गठन गरिएको छ भने ती विषयवस्तुको सहजीकरण र मूल्याङ्कनका लागि सहजीकरण प्रक्रिया र मूल्याङ्कनका विधिसमेत समावेश गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता

माध्यमिक तहमा ऐच्छिक सहकारी शिक्षा विषयको अध्ययन पूरा गरेपछि विद्यार्थीहरू निम्नलिखित कुराहरू गर्न सक्षम हुने छन् :

१. सहकारीको अवधारणा, सिद्धान्त र मूल्य तथा मान्यताहरू, विकासक्रम र सहकारी र अन्य व्यवसाय बिचको भिन्नता बोध
२. सहकारीको आवश्यकता, महत्त्व, भूमिका र सहकारीका चुनौती र सम्भावनाको विश्लेषण
३. सहकारीका प्रकारहरू, सहकारी अभियानको सङ्गठन संरचनाका तहहरू र सहकारीको आन्तरिक संरचनाको बोध
४. सहकारी गठन विधि, कार्यक्षेत्र र सम्भाव्यता अध्ययनको बोध
५. सहकारी व्यवसाय वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमाको ज्ञान एवम् सिप विकास
६. सहकारी सङ्घ/संस्थाको कार्यालय व्यवस्थापनसम्बन्धी सिप विकास
७. सहकारी लेखा प्रणाली, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तथा नियमन प्रावधानको जानकारी
८. सहकारीको नयाँ आयाम र पक्षहरूको बोध

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू

कक्षा ९ र १० को अन्त्यमा विद्यार्थीमा निम्नलिखित सिकाइ उपलब्धि हासिल हुने छन् :

कक्षा ९		कक्षा १०	
विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धिहरू	विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धिहरू
१.सहकारीको परिचय	१.१ सहकारीको अर्थ र परिभाषा वर्णन गर्न १.२ सहकारीको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र सहकारीको राष्ट्रिय विकासक्रम व्याख्या गर्न १.३ सहकारी र अन्य व्यवसायबिच फरकपहिचान गर्न ।	१.सहकारीको परिचय	१.१ सहकारीको अन्तर्राष्ट्रिय विकासक्रम वर्णन गर्न १.२ सहकारी पद्धतिका विशेषताहरू उल्लेख गर्न १.३ नेपालमा सहकारी विकासको वर्तमान अवस्थाबारे विश्लेषण गर्न
२.अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी सिद्धान्तहरू, मूल्य, मान्यताहरू	२.१ अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी सिद्धान्त तथा मूल्य तथा मान्यताहरू उल्लेख एवम् वर्णन गर्न	२.सहकारीमा नयाँ आयामहरू	२.१ सहकारीमा नयाँ आयामहरूको वर्णन गर्न
३.सहकारीको आवश्यकता र महत्त्व	२.१ सहकारीको आवश्यकता र महत्त्व विश्लेषण गर्न २.२ सहकारीका सम्भावना र चुनौतीहरूको विश्लेषण गर्न २.३ नेपालमा सहकारीको आवश्यकता र सान्दर्भिकता पुष्टि गर्न	३.सहकारी विनियम तथा वार्षिक योजना तर्जुमा	३.१ संविधानमा भएका सहकारीका व्यवस्थाबारे बोध गर्न ३.२ सहकारी विनियमका मुख्य बुँदाहरू बोध गर्न ३.३ सहकारीको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमाको अभ्यास गर्न
४.सहकारीका प्रकारहरू	३.१ सहकारीका प्रकारहरूको वर्णन गर्न	४.सहकारी व्यवस्थापन	४.१ सहकारी व्यवस्थापनको अर्थ तथा परिभाषा व्यवस्थापनका कार्यहरू उल्लेख गर्न ४.२ सहकारीमा निर्णय प्रक्रिया र निर्णय लेखनको अभ्यास गर्न ४.३ सहकारीमा अभिलेख व्यवस्थापन तथा प्रतिवेदनहरूको अभ्यास गर्न ४.५ व्यवस्थापन सूचना प्रविधिहरू प्रयोगको अभ्यास गर्न
५.सहकारी अभियानका सङ्गठनात्मक तहहरू	५.१ सहकारी अभियानका सङ्गठनात्मक संरचनाका तहहरूको बारेमा वर्णन गर्न ५.२ सहकारी सञ्जालको आवश्यकता तथा अन्तरसम्बन्ध पुष्टि गर्न	५.सहकारी व्यवसाय	५.१ सहकारी उद्यमहरूको परिचय दिन र सहकारी व्यवसाय सफलताका शर्तहरू ५.३ निक्षेप परिचालन तथा कर्जा व्यवस्थापनको व्याख्या गर्न
६.सहकारी	६.१ सहकारी गठन विधि र प्रक्रियाको वर्णन	६.सहकारी	६.१ सहकारी लेखाको परिचय व्याख्या गर्न

गठन विधि	गर्न ६.२ प्रारम्भिक भेलार सम्भाव्यता अध्ययन बारे वर्णन गर्न ६.३ सहकारी दर्ताका लागि आवश्यक कागजातहरूको सूची बनाउन	लेखा प्रणाली	६.२ सम्पत्ति, दायित्व, (पुँजीका स्रोत र प्रयोग) आम्दानी तथा खर्च खाताहरूको अभ्यास गर्न ६.३ सेयरपुँजी, बचत तथा ऋण र अन्य व्यावसायिक कारोबार, जगेडाकोष तथा अन्यकोषहरूको वर्णन गर्न
७ सहकारी सङ्गठनको आन्तरिक संरचना	७.१ सहकारीको सङ्गठनका आन्तरिक संरचना तथा विस्तारित मञ्चहरूका बारे व्याख्या गर्न	७. लेखा व्यवस्थापन	७.१ लेखा व्यवस्थापनका कार्यहरूको वर्णन गर्न ७.२ वित्तीय स्रोत परिचालन बारे वर्णन गर्न ७.३ लेखापालनका तहहरू (बिल भरपाई तथा तमसुक, भौचर, खाताहरूको जानकारी तथा प्रविष्टिको अभ्यास गर्न ७.४ व्यापार खाता, आम्दानी खर्चका खाता बासलात, खाताबन्दी, आर्थिक प्रतिवेदनको वर्णन गर्न
८.सहकारी सङ्घ/संस्थाको कार्यालय व्यवस्थापन	८.१ सहकारी सङ्घ/संस्थाको कार्यालय व्यवस्थापनको अभ्यास तथा बोध गर्न	८.सहकारीमा नियमन तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली	८.१ सहकारीमा नियमनका निकायहरूको व्याख्या गर्न ८.२ सहकारीमा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीका अङ्गहरूको व्याख्या गर्न ८.३ सहकारीमा आन्तरिक तथा बाह्य लेखापरीक्षण र सामाजिक लेखापरीक्षणसम्बन्धी व्यवस्था र प्रक्रियाहरूबारे बोध गर्न

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

कक्षा ९				कक्षा १०			
क्र. स.	विषयक्षेत्र	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	कार्य घण्टा	क्र. सं.	विषयक्षेत्र	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	कार्य घण्टा
१.	सहकारीको परिचय	१.१ सहकारीको अर्थ र परिभाषा १.२ सहकारीको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि १.३ सहकारी र अन्य व्यवसायबिच फरक १.४ नेपालमा सहकारीको विकासक्रम	१२	१.	सहकारीको परिचय	१.१ सहकारीको अन्तर्राष्ट्रिय विकासक्रम १.२ सहकारी पद्धतिका विशेषताहरू १.३ समूह, सिप तथा सानो पुँजीद्वारा आर्थिक, सामाजिक र सामुदायिक विकास १.४ नेपालमा सहकारी विकासको वर्तमान अवस्था	१०
२.	अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी सिद्धान्त र मूल्य मान्यता	२.१ अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी सिद्धान्त तथा मूल्यहरू २.२ सहकारीका सात सिद्धान्त र प्रयोग २.३ सहकारी मूल्यहरू २.३. अन्तर्राष्ट्रिय ऋण सङ्घ सञ्चालनका सिद्धान्त र प्रयोग	१२	२	सहकारीमा नयाँ आयामहरू	२.१ गरिबी न्यूनीकरणमा सहकारीको भूमिका २.२ खाद्य सुरक्षा र सहकारी २.३ सहकारी कृषि र सामूहिक खेती २.४ सहकारी उद्यमशिलता विकास र महिला सशक्तीकरण २.५ सहकारीमार्फत स्थानीय	१२

						पूर्वाधार विकास २.६ सहकारी र समावेशी विकास २.७ दिगो विकास लक्ष्य र सहकारी २.८ जलवायू अनुकुलनमा सहकारी र वातावरण संरक्षण	
३.	सहकारीको आवश्यकता र महत्त्व	३.१ सहकारीको आवश्यकता ३.२ सहकारीको भूमिका र महत्त्व ३.३ सहकारीका सम्भावना र चुनौतीहरू ३.४ नेपालमा सहकारीको आवश्यकता, औचित्यता र सान्दर्भिकता	१४	३	सहकारी विनियम तथा वार्षिक योजना तर्जुमा	३.१ नेपालको संविधानमा सहकारी बारेमा भएका व्यवस्थाहरू ३.२ सहकारी विनियममा हुनुपर्ने मुख्य मुख्य व्यवस्थाहरू ३.३ वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा	१२
४.	सहकारीका प्रकारहरू	४.१ सहकारीका प्रकारहरू ४.१.१ एकल तथा बहुउद्देश्यीय सहकारीहरू ४.२.१ उत्पादक सहकारी ४.२.२ श्रमिक सहकारी ४.२.३ उपभोक्ता सहकारी ४.२.४ वित्तीय सहकारी ४.२.५ बहुउद्देश्यीय सहकारी ४.२.६ विशिष्टकृत सहकारी सङ्घ	१२	४.	सहकारी व्यवस्थापन	४.१ सहकारी व्यवस्थापनका कार्यहरू ४.२ सहकारीमा निर्णय प्रक्रिया र निर्णय लेखन ४.३ सहकारीमा अभिलेख व्यवस्थापन ४.४ प्रतिवेदनहरू तयारी ४.५ व्यवस्थापनमा सूचना प्रविधि	१२
५.	सहकारी अभियानको सङ्गठनात्मक तहहरू	५.१ सहकारी सङ्गठनात्मक संरचना/तहहरू ५.१.१ प्रारम्भिक सहकारी संस्था ५.१.२ जिल्लास्तरीय सहकारी संघ ५.१.३ प्रदेशस्तरीय सहकारी सङ्घ ५.१.४ केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघहरू ५.१.५ राष्ट्रिय सहकारी बैँ ५.१.६ राष्ट्रिय सहकारी महासंघ ५.१.७ अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी महासङ्घ ५.२ सहकारी सञ्जालको आवश्यकता र अन्तरसम्बन्ध	१२	५.	सहकारी व्यवसाय	५.१ सहकारी उद्यमहरूको परिचय ५.२ सहकारी व्यवसाय सफलताका शर्तहरू ५.३ निक्षेप परिचालन ५.३ कर्जा व्यवस्थापन	१०
६.	सहकारीको गठन विधि	६.१ सहकारीको गठन तथा स्थापना प्रक्रिया ६.२ प्रारम्भिक भेला तथा निर्णयहरू ६.३ सहकारीको कार्यक्षेत्र, सहकारी गठनका उद्देश्य तथा कार्यसहित विनियमको परिचय ६.४ सम्भाव्यता अध्ययन, सेयर विवरण र दर्ताको लागि अन्य विवरण	१२	६.	सहकारी लेखा प्रणाली	६.१ सहकारी लेखाको परिचय तथा महत्त्व ६.२ सम्पत्ति, दायित्व, आमदानी तथा खर्च खाताहरू तथा आवश्यक सहायक खाताहरूको परिचय ६.३ सेयरपुँजी, वचत तथा ऋण कारोबार, जगेडाकोष,	१४

					संरक्षित पुँजीकोष, सहकारी प्रवर्धन कोषलगायत अन्य कोषहरू, सहकारी बचत तथा कर्जा सुरक्षण कोष, कर्जा सूचना केन्द्रको परिचय	
७.	सहकारी सङ्गठनको आन्तरिक संरचना	७.१ सहकारी सङ्गठनमा सदस्यता ७.२ साधारण सभा ७.३ सञ्चालक समिति ७.४ लेखा सुपरिवेक्षण समिति ७.५ उपसमितिहरू ७.६ विस्तारित मञ्चहरू ७.७ व्यवस्थापन (प्रबन्धक तथा कर्मचारीहरू)	१२	७.	लेखा व्यवस्थापन ७.१ लेखा व्यवस्थापनका कार्यहरू ७.२ वित्तीय स्रोत परिचालन (नगद तथा बैङ्क, हिसाब भिडान) ७.३ लेखाका चक्र तह (भौचर, बिल भरपाई, तमसुक, लेखासम्बन्धी खाता तथा फारामहरू) ७.४ खाता प्रविष्टि, हिसाब परिक्षा सूची, नाफा नोक्सान हिसाब, बासलात, खाताबन्दी ७.५ आर्थिक प्रतिवेदनहरू	१४
८.	सहकारी सङ्घ/संस्थाको कार्यालय व्यवस्थापन	८.१ सहकारी सङ्घ/संस्थाको कार्यालय व्यवस्थापन तथा कार्यालय सञ्चालन ८.२ दर्ता चलानी, पत्राचार, फाइलिङ ८.३ भण्डार (स्टोर) व्यवस्थापन परिचालन	१०	८.	सहकारीमा नियमन तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली ८.१ सहकारीमा नियमन प्रणालीका अङ्गहरू ८.१.१ सहकारीसम्बन्धी सङ्घीय मन्त्रालय, राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड र सहकारी विभाग ८.१.२ सहकारीसम्बन्धी प्रादेशिक मन्त्रालय ८.१.३ स्थानीय नगरपालिका/गाँउपालिका मा सहकारीसम्बन्धी निकाय ८.१.४ सहकारी प्रवर्धनका सरोकार निकायहरू ८.२ सहकारीमा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको परिचय ८.२.१ सहकारीमा आन्तरिक लेखा परीक्षण ८.२ सहकारीमा बाह्य लेखा परीक्षण ८.३ सामाजिक लेखा परीक्षण	१२
		सैद्धान्तिक जम्मा	९६		सैद्धान्तिक जम्मा	९६

५. सम्भावित प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य

यस विषयमा निम्नलिखित प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य गराई तिनको अभिलेख राख्नुपर्ने छ । यसका अतिरिक्त शिक्षकले स्थानीय परिवेशअनुरूपका स्थानीय क्रियाकलाप समेत गराउन सक्ने छन् ।

कक्षा ९			कक्षा १०		
विषयक्षेत्र	सम्भावित प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य	कार्य घण्टा	विषयक्षेत्र	सम्भावित प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य	कार्य घण्टा
१. सहकारीको परिचय	१.१ सहकारीको अर्थ, परिभाषा, ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र नेपालमा यसको विकासक्रम समेटी एउटा खोजमूलक लेख तयार गर्नुहोस् ।	३	१. सहकारीको परिचय	१.१ सहकारीको विकासक्रमको सन्दर्भमा एउटा लेख तयार पारी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	३
२. अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी मूल्य मान्यता तथा सिद्धान्तहरू	२.१ अन्तर्राष्ट्रिय सहकारीका सिद्धान्त र मूल्यहरूको विश्लेषण गर्दै प्रस्तुतीकरण तयार गर्नुहोस् र कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	३	२. सहकारीमा नयाँ आयामहरू	८.१ सहकारीका नयाँ आयामहरू साँच्चिकै महत्वपूर्ण आयाम हुन्? भन्ने विषयमा खोजमूलक लेख तयार गर्नुहोस् ।	३
३. सहकारीको आवश्यकता र महत्व	३.१ आृनो समुदायमा भएको सहकारी संस्थाको अध्यक्ष/व्यवस्थापकसँग स्थानीय तहमा सहकारीको आवश्यकता, सान्दर्भिकता, सम्भावना र चुनौतीहरूका सन्दर्भमा अन्तर्वार्ता लिनुहोस् र सोको सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	६	३. सहकारी कार्ययोजना तर्जुमा	३.१ कुनै एक सहकारीको कार्ययोजना कसरी तर्जुमा गरिन्छ अध्ययन गरी सङ्क्षिप्त विवरण कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । ३.२ कुनै स्थानीय सहकारीको सदस्यलाई सहकारीले पारेको फाइदा, बेफाइदाको सन्दर्भमा अन्तरवार्ता लिनुहोस् र सोको प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	६
४. सहकारीका प्रकारहरू	३.१ सहकारीका प्रकारहरू समेट्ने गरी पोस्टर तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	३	४. सहकारी व्यवस्थापन	४.१ सहकारीको निर्णय प्रक्रियाको सन्दर्भमा स्थानीय सहकारी व्यवस्थापकसँग अन्तर्वार्ता लिनुहोस् र सो प्रक्रियाको सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४
५. सहकारी अभियानको सङ्गठनात्मक तहहरू	५.१ सहकारी अभियानको सङ्गठनात्मक तहहरूको चार्ट तयार गर्ने र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	३	५. सहकारी व्यवसाय	५.१ नजिकको एउटा सहकारी संस्थामा व्यवसायमा निक्षेप परिचालन तथा कर्जा व्यवस्थापन कसरी गरिएको छ एउटा प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	६
६. सहकारीको गठन विधि	६.२ सहकारीको गठन प्रक्रियाको चरणबद्ध चार्ट न्युजप्रिन्टमा तयार गर्ने र कक्षामा प्रस्तुत गर्ने ।	३	६. लेखा प्रणाली	६.१ सहकारीमा प्रयोग हुने लेखा प्रणालीका मुख्य कामहरूको कक्षामा अभ्यास गर्ने ।	४
७. सहकारी सङ्गठनको आन्तरिक	७.१ नजिकको सहकारी संस्थाको स्थलगत भ्रमण गरी सदस्यता, साधारण सभा, सञ्चालक समिति,	६	७. लेखा व्यवस्थापन	७.१ सहकारी लेखा प्रणाली अन्तर्गत गरिने डेबिट क्रेडिट छुट्याउने अभ्यास, भौचर तयारी, खाता	४

संरचना	लेखा सुपरिवेक्षण समिति, उपसमितिहरू, विस्तारित मञ्चहरू, व्यवस्थापक प्रबन्धक कसरी गठन भएका छन् भन्ने कुरा पत्ता लगाई प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् । ७.२ सहकारी सञ्चालकहरूको भूमिका र नेतृत्वका विषयमा कक्षामा अभ्यास गर्नुहोस् ।			प्रविष्टिको अभ्यास गर्नुहोस् ।	
द. सहकारी सङ्घ/संस्था को कार्यालय व्यवस्थापन	द.१ सहकारी कार्यालय व्यवस्थापनको कक्षामा अभ्यास गर्नुहोस् ।	५	द. सहकारीमा नियमन र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली	द.१ सहकारीमा नियमनका निकायहरूका काम र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषणात्मक लेख तयार पार्नुहोस् ।	२
	प्रयोगात्मक जम्मा	३२		प्रयोगात्मक जम्मा	३२

६. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

कुनै पनि विषयको पाठ्यक्रमको विषयवस्तुहरूलाई कार्यान्वयन गर्न त्यसलाई शिक्षकले शिक्षण विधि तथा प्रविधिमा फर्कत विद्यार्थीसम्म पुऱ्याउनु आवश्यक छ । तसर्थ प्रभावकारी सिकाइका लागि सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । यसका लागि शिक्षकले विद्यार्थीको समझदारी, रचनात्मक सोचाइ तथा प्रयोगात्मक सिप र अभिवृत्तिको विकासमा सहयोग पुऱ्याउने खालका उपयुक्त शिक्षण विधिको छनोट र प्रयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि शिक्षकले विषयवस्तुको प्रकृति, विद्यार्थीहरूको रुचि र उपयुक्तताका आधारमा एक वा एकभन्दा बढी विधिहरूको पनि प्रयोग सक्छन् । सहकारी शिक्षा विषय सहजीकरणका क्रममा खास गरी निम्नलिखित विधि तथा तरिकाको प्रयोग गर्न सकिन्छ :

१. छलफल	२. समूहकार्य	३. स्थलगत भ्रमण/अध्ययन	४. स्रोतव्यक्तिको उपयोग
५. लघु परियोजना	६. प्रतिवेदन तयारी	७. प्रदर्शन	८. प्रश्नोत्तर
९. खोज विधि	१०. अवलोकन	११. परियोजना कार्य	१२. भूमिका अभिनय

उपर्युक्त शिक्षण विधि/तरिकालाई विषयवस्तुको प्रकृति, कक्षाकोठाको अवस्था, उपलब्ध समय आदिलाई ध्यानमा राखेर उपयुक्त हुने छनोट गरी प्रयोग गर्नुपर्दछ । यीबाहेक अन्य उपयुक्त र प्रभावकारी विधि एवम् तरिकाहरू समेत अपनाउन सकिने छ ।

७. विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया

विद्यार्थीको मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य उनीहरूको सिकाइ उपलब्धिको यथार्थ अवस्था यकिन गर्नु हो । यसबाट सिकाइ सहजीकरणका लागि सुधारात्मक उपाय अपनाउन तथा अन्य प्रशासनिक र प्राज्ञिक कामहरू गर्न सकिन्छ । यस विषयका सन्दर्भमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै विधिहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने छ । शिक्षकले मूल्याङ्कन तथा परीक्षाको नतिजाबाट विद्यार्थीका सिकाइ कठिनाइहरू पत्ता लगाई तिनको निराकरणमा सहजीकरण गर्नुपर्छ ।

(क) निर्माणात्मक मूल्याङ्कन

कक्षागत शिक्षण सिकाइकै अभिन्न अङ्गका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई लिइन्छ । यसले विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था र आवश्यकता निर्धारण गर्दछ र सोका आधारमा आवश्यकता अनुसार उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ ।

सहकारी शिक्षा शिक्षण सिकाइका क्रममा विद्यार्थीहरूको निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका लागि निम्न लिखित विधिहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने छ :

- व्यवहारमा आएका सुधार तथा परिवर्तनको अवलोकन
- कक्षा कार्य, गृह कार्य, समूह कार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, सामुदायिक कार्य तथा अन्य अतिरिक्त र सह क्रियाकलापहरूमा विद्यार्थीको सहभागिता
- लिखित कार्य : आवधिक परीक्षा, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा कक्षा कार्य, गृह कार्य, परियोजना कार्य
- मौखिक सहचार्य (छलफल, प्रश्नोत्तर, वादविवाद, संवाद, प्रवचन आदि)

(ख) निर्णयात्मक मूल्याङ्कन

विद्यार्थीको निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका लागि आन्तरिक र बाह्य सैद्धान्तिक दुवै मूल्याङ्कनका प्रक्रियाको अवलम्बन गरिनेछ ।

(अ) आन्तरिक/प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन

आन्तरिक तथा प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीले गरेको कार्य र उनीहरूमा आएको व्यवहार परिवर्तनको अभिलेख राखी सोका आधारमा अङ्क प्रदान गर्नुपर्दछ । यसका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनकै तलका पक्षहरूको अभिलेखनबाट शिक्षकले मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने हुन्छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको २५ प्रतिशत भारअन्तर्गत निम्न अनुसारको मूल्याङ्कन गरी अङ्क प्रदान गरिने छ :-

क्र.सं	क्षेत्र	परीक्षण गर्ने पक्ष	अङ्कभार	मूल्याङ्कनका आधार
१.	सिकाइ सहभागिता	सिकाइ सहभागिता	३	सक्रिय सिकाइका लागि दैनिक कक्षा उपस्थिति, व्यक्तिगत, समूहगत र कक्षागत सिकाइ सहभागिता
२.	परियोजना कार्य	परियोजना कार्य प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुतीकरण	८	परियोजना कार्य, प्रतिवेदन र प्रस्तुती
३.	अवलोकन भ्रमण	अवलोकन भ्रमण, प्रतिवेदन तयारी	८	अवलोकन, प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुती
४.	विषयवस्तुगत मूल्याङ्कन	त्रैमासिक परीक्षा	६	त्रैमासिक परीक्षाहरूको मूल्याङ्कनका अभिलेखबाट
जम्मा			२५	

(आ) बाह्य मूल्याङ्कन

कक्षा ९ र १० मा ७५% भारको बाह्य मूल्याङ्कन हुने छ, जसकालागि परीक्षा सञ्चालन गरिने छ । कक्षा ९ र १० का लागि लिइने परीक्षाका लागि विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार प्रश्नपत्र निर्माण गर्नुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, समस्या समाधान, सिर्जनात्मकता, समालोचनात्मक सोचाइ, विश्लेषणात्मक क्षमता, खोजमूलक सिप, कार्यक्षमता उपयोग, प्रयोगात्मक र उच्च दक्षतासँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधिने छन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ ।

2. English

Secondary Education Curriculum English

Grade 9 and 10
Credit hour: 4

Subject code: Eng 119 (Grade 9) Eng. 120 (Grade 10)
Annual working hours: 128

1. Introduction

This curriculum has been designed for the students of Grade IX and X who are interested in gaining the knowledge of English language and literature. It provides exposure to the simple varieties of English that consolidate students' language learning through different types of materials and activities. It intends to develop their competencies in both reading and writing skills by creating their interest in English language and literature. Moreover, this curriculum intends to expose the students to varieties of literary writings representing different genres in English from diverse geographical and cultural contexts including those of Nepal. It aims at enhancing students' intensive as well as extensive reading skills that help them strengthen their creative and critical abilities. It also focuses on developing the students' soft skills so as to enable them to cope with the socio-interpersonal values. In addition, it intends to develop the students' abilities to distinguish between different genres, dialects and registers of contemporary English.

2. Level -wise Competencies

This curriculum aims at developing the following competencies in the learners:

1. To comprehend varieties of intensive reading texts.
2. To comprehend varieties of extensive reading texts.
3. To produce different forms of writing such as summaries, paragraphs, precis, essays, dialogues, narratives, autobiographies and journals.
4. To create descriptive, narrative, argumentative and expository writings.
5. To compose level-appropriate creative writings such as poems, essays, stories and biographies.
6. To read for information, comprehension and pleasure.
7. To communicate their ideas in spoken and written form in personal, social and academic contexts.

3. Learning outcomes

S. N.	Area/Genre	Learning outcomes
1.	Terms of English Language and Literature	1. Understand the given terms of language and literature. 2. Identify their uses in the context
2.	Outline of English Language and Literature	1. Describe the features of different ages related to language and literature with reference to history, politics and geography and so on.
3.	Prose	1. Read different forms of prose for information and pleasure. 2. Comprehend the texts and answer questions based on them. 3. Be familiar with the usage of new vocabulary items from the text.

		<ol style="list-style-type: none"> 4. Draw and express the central idea or theme of the given text. 5. Extract the main message of the text and the intention of the author. 6. Identify and explain the meanings of key words, phrases, idioms, sentence structures and paragraphs in their contexts. 7. Paraphrase the specific extracts from the text. 8. Summarize the text and justify its title. 9. Explain the given extracts with reference to their contexts. 10. Create guided and free compositions (narratives, descriptions, reports, summaries, etc.). 11. Produce cohesive pieces of writing using appropriate vocabulary, language forms and style. 12. Give a brief introduction of the authors.
4.	Drama	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identify and describe the elements of drama such as plot, characters, language, setting, conflict and solution. 2. Identify and describe the fivefold structure of drama which includes Exposition, Rising Action, Climax, Falling Action and Denouement. 3. Identify and explain the meanings of key words, phrases, sentences and expressions used in the play according to the context. 4. Introduce and describe the characters of the given play. 5. Explain the given extracts from the play with reference to the context. 6. Paraphrase the specific extracts from the drama. 7. Comprehend the given text and answer the questions based on it. 8. Write a summary of the play and justify its title. 9. Give a brief introduction of the dramatist/playwright. 10. Compose a short meaningful dialogue/skit on the given topic.
5.	Poetry	<ol style="list-style-type: none"> 1. Differentiate poetry from other genres and describe its basic features. 2. Be familiar with the uses of new vocabulary items from the poem. 3. Comprehend the poems and answer the questions based on them. 4. Extract the central idea/theme of the poem. 5. Give the meaning of the selected words and phrases in a poem and explain how and why they are used. 6. Write a summary of the poem and justify its title. 7. Give a brief introduction to the poet (s). 8. Compose a lyrical poem or song. 9. Recite the poems with appropriate rhyme and rhythm.

4. Scope and Sequence of the Content

4.1 Content of Grade IX

Area/Genre	Type	Items	Estimated hours
1. Terms of English Language and Literature	Basic and common terms (about 40) that are used in the texts selected such as simile, metaphor, ballad, irony, alliteration, assonance, rhyme, rhythm, etc. with examples		7
2. Outline of English Language	Brief history of English language, sources of vocabulary, language change, spelling vs. pronunciation (sound-symbol correlation) sentence structure patterns		8
3. Prose The texts from the these subject areas will be included: animals, earth, disability, global warming, human rights, peace, health and environment, human values, children, women, mass media, use of ICT, science and technology, freedom, equality, nature, society, life and death, etc.	Fiction		
	a. Short stories	3	11
	b. Folk tales	3	11
	c. Fantasy	2	6
	d. Ancient stories	2	6
	e. Children's classics/novella	2	15
	Non-fiction		
	a. Essay (descriptive and narrative)	2	7
	b. Memoir	1	3
	c. Blog writing	1	2
	d. Newspaper/non-fiction extracts	2	6
	e. Moral values related texts	1	2
	f. Meta language essay	1	2
4. Poetry The texts from the these subject areas will be included: animals, earth, love, war, childhood memories, disability, global warming, human rights, peace,	a. Songs	1	2
	b. Ballads	2	6
	c. Lyrical poetry	2	6
	d. Romantic poetry	3	9
	e. Haiku	2	2
	f. Free forms	2	4

environment, human values, children, women, gender issues, God, freedom, equality, etc.			
5. Drama	a. One-act plays (2)	2	11
	b. Comics (graphic stories) (1)	1	2
Total working hours			128

4.2 Contents of Grade X

Genre	Types	Items	Estimated hours
1. Terms of English Language and Literature	Basic and common terms (about 60) that are used in the texts selected with examples		7
2. An Outline of English Literature	Old age/Medieval age/Renaissance /Elizabethan period/Restoration period/Romantic age/Victorian age /Twentieth century literature (Modern and Postmodern) (Key concepts and the basic features of each age)		9
3. Prose The texts from the these subject areas will be included: animals, earth, disability, global warming, human rights, peace, health and environment, human values, children, women, mass media, use of ICT, science and technology, freedom, equality, nature, society, life and death, diplomacy, law etc.	Fiction		
	a. Short stories	3	12
	b. Folk tales	3	11
	c. Fantasy	2	6
	d. Ancient stories	2	6
	e. Children's classics/novella	2	15
	Non-fiction		
	a. Essay (imaginative and argumentative)	2	6
	b. Memoir	1	2
	c. Blog writing	1	2
	d. Travelogue	1	2
	e. Email texts	1	2
	f. Newspaper/non-fiction extracts	2	4

	g. Moral values related texts	1	2
	h. Meta language essay	1	2
4. Poetry The texts from the these subject areas will be included: animal, earth, love, war, childhood memories, disability, global warming, human rights, peace, environment, human values, children/women, gender issues, god)	a. Songs	1	2
	b. Ballads	2	6
	c. Lyrical poetry	2	6
	d. Romantic poetry	3	9
	e. Haiku	2	2
	f. Reflective poetry	1	2
5. Drama	a. One-act plays/Three act plays	2	10
	b. Comics (graphic stories)	1	2
Total		36	170

5. Learning Facilitation Process

5.1 Principles of learning facilitation

This course draws on two major principles-intensive/extensive reading and creativity/criticality in language learning. With an aim of strengthening students' English language competence, the course expects the teachers to provide their students with opportunities for both intensive and extensive reading. Rather than following a teacher-centered approach, students should be engaged in reading different genres of literary texts for building their vocabulary and micro-reading skills such as extracting main ideas and answering the questions based on the reading texts.

Teachers are also required to develop activities through which students are involved in reading literary texts for pleasure and for understanding their social meanings. In this process, students should be engaged in independent reading so that they get opportunities to understand broader socio-political meanings of the texts organized under different themes. In order to help students enhance their extensive reading ability, teachers should provide additional readings that deal with similar themes as the reading of the textbook has. In other words, the reading in the textbook should also be supplemented by reference materials.

The pedagogical principles and approaches to be followed in this course should help students foster their creativity and develop their critical thinking skills, both in reading and writing English. While engaging students in reading a variety of literary texts, the classroom pedagogies for this course should focus on both creative and critical use of English. For this purpose, the students should be involved in writing simple poems, different types of essays, dialogues, biographies, travelogues and so on. In this process, the students are required to carry out creative and other writing projects. Students' interest should be kept at the center for the accomplishment of such projects.

5.2 Learning activities

Based on the above-mentioned pedagogical principles, the following activities should be conducted in order to achieve the goals of this course:

- Student's reading and presentation
- Writing projects
- Dramatization, role-play and simulation
- Inquiry-based writing
- Reading for comprehension
- Reading for critical assessment/analysis
- Book talk (reading a particular book and having a talk on it)
- Discussion sessions
- Think - Pair- Share
- RDWS (Read, Discuss, Write and Say/Share)
- Teacher-guided self study
- Guest lecture and exposure visits
- Journal writing
- Library visits
- Listening to rhymes, lyrical poems and songs
- Reciting rhymes, lyrical poems and songs
- Watching movies (animated/unanimated, comic) and dramas
- Brainstorming and mind mapping
- Quick write/flash writing
- Book/film reviews
- Paraphrasing/genre conversion
- Genre conversion (e.g. converting poetry into prose and vice-versa)

6. Student Assessment Process

The letter grading system will be used for assessing the students' performance. In order to assess the student's learning achievements in this curriculum, the following two types of assessment will be used:

6.1 Formative assessment

In order to ensure the learning of the students, informal assessment will be conducted regularly and timely feedback should be provided to the students for improvement. The goal of formative assessment is to help the learners to learn more rather than to check what they have learnt and what they have not. Formative assessment should focus those areas which pose problems in learning. This can also take the form of remedial teaching. Various classroom activities and techniques should be used to help the learners to learn more. The following techniques/activities can be used as tools for formative assessment:

- Observation of students' linguistic behaviours
- Anecdotal record
- Rating scale
- Check list
- Work sample/written samples
- Interview
- Portfolio
- Tests (class, weekly, monthly)
- Oral question-answer
- Project works
- Practical works
- Creative works
- Self initiation in learning
- Class works
- Home assignments

- Journals
- Games
- Debates
- Brainstorming
- Story telling/retelling
- Poetry recitation
- Dramatization/simulation
- Role play
- Group discussion

6.2 Summative assessment

As a part of summative assessment, there will be a written examination of 75 marks and practical examination of 25 marks. The distribution of marks will be as follows:

S. N.	Genre		Marks
1.	Short Introduction to Language and Literature		10
2	Prose	A. Reading comprehension	16
		B. Text-based questions	24
3.	Poetry		15
4.	Drama		10
5.	Practical		25
	Total marks		100

6.3 Alternative testing measures (special need)

It is recommended that due attention be paid for assessing differently-abled students like the students with hearing impairment, speech impairment and poor eye-sight. For this, alternative testing measures should be designed and applied.

7. Learning/Facilitation Resources and Materials

Each student must have a textbook. Each teacher should have a teacher's guide and a set of teacher support materials for the appropriate grade, including digital and electronic materials as far as practicable. Teachers should make extensive and proper use of the writing board. To make learning easy, effective and interesting, a variety of materials should be used including the following:

- Charts such as the chart about the characteristics of historical periods, chart about definitions and examples of literary terms, charts of a poems/stanzas with the mark of prosodic features and figures of speech
- Comparison tables
- Family charts
- Role cards
- Newspaper cut-outs
- Bulletins, brochures
- Pictures/drawings
- Audio-visual materials
- Writing samples (e.g. essay, book/film review, mind mapping, brainstorming, etc.)
- Worksheets
- Flash cards
- Formats (of book review/film review/project work, etc.)

- Dictionaries, computers, audio players and mobile phones
- Multi-media
- Online resources
- Readers
- Additional references
- Sample interpretation/sample summary/theme/character sketch/poems, etc.

8. Test Specification Grid

Introduction to Language and Literature (10 Marks)	Prose (40 Marks)	Poetry (15 Marks)	Drama (10 Marks)	Practical (25 Marks)
<p>1. Terms of English Language and Literature (2x2.5= 5 Marks) Question type: Define the terms with examples and references</p> <p>2. An Outline of English Language (for grade 9) An Outline of English literature (for grade 10) (1x5 = 5 Marks) Question types</p> <p>a. Explanation of the development of English language/ literature of certain period(s).</p> <p>b. Explanation of the features of English language/ literature of certain period(s).</p>	<p>1. Reading comprehension (16 Marks)</p> <p>a. One seen text from fiction or non-fiction (4x2 = 8 Marks)</p> <p>b. One unseen prose text (4x2 = 8 Marks)</p> <p>Question types:</p> <p>a. Short answer questions including vocabulary items (4x2 = 8 Marks)</p> <p>2. Text-based short answer questions (16 Marks) (2x 5 = 10 Marks) (1x 6= 6 Marks) Question types: Summary/narration/making comparison/ justification of the title or meaning / evaluation/compare and contrast/ explain with reference to the context/character sketch <i>(Note: Questions should be asked from both fiction and non-fiction texts.)</i></p> <p>3. Text-based long answer question (From Novel/novella) (1x8 = 8 Marks)</p>	<p>1. Explain (an extract of a seen poem) with reference to the context (1x5 = 5 marks)</p> <p>2. Short answer questions (2x5 = 10 Marks) Question types:</p> <p>a. Summarizing a poem</p> <p>b. Giving the central idea / theme of a poem</p>	<p>1. Short answer question (2x5 = 10 Marks) Question types:</p> <p>a. Character sketch</p> <p>b. Describing the elements of drama from a seen text</p> <p>c. Writing a summary/plot</p> <p>d. Writing a theme Justifying the/ title/ message of the play</p> <p>e. Analysing/ comparinng and contrasting/ reasoning</p>	<p>1. Producing an autobiography/biography/ memoir/ travelogue/ book, song, poem or film review (5 Marks)</p> <p>2. Composing poems/ songs (5 Marks)</p> <p>3. Producing dialogue/ skit and acting it out with a friend or in group/an interview with a person they are interested in (5 Marks)</p> <p>4. Interview/Oral test based on the project works and the procedures of the work (10 Marks)</p> <p><i>(Note: For the students with speech and hearing difficulties, give some questions and ask them to write the answers.)</i></p> <hr/> <p><i>Note:</i></p> <p>1. Practical tests can be administered to the students at different times of the academic term/session as project work.</p> <p>2. A portfolio of each student's project works should be maintained from the beginning of the academic year. The teacher should evaluate the students' project works at least three times per academic year.</p>

३. सामान्य कानून

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम सामान्य कानून

कक्षा ९ र १०

विषय कोड: Gel. 143 (कक्षा ९)

Gel. 144 (कक्षा १०)

पाठ्यघण्टा: ४

वार्षिक कार्यघण्टा: १२८

१. परिचय:

सामान्य कानून देशको सरहदभित्र लागु हुने कानून हो । नेपालमा प्रचलित कानुनी प्रावधानहरूको अध्ययन अध्यापन गराउने उद्देश्य अनुसार राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मागदर्शनबमोजिम कानूनका सैद्धान्तिक र व्यवहारिक दुवै पक्षलाई ध्यानमा राखेर कक्षा ९ र १० को सामान्य कानून विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । कानूनको अवधारणा, उद्देश्य, स्रोत, कानुनी प्रणाली, कानूनको समाजसँगको सम्बन्ध, कानूनका सामान्य सिद्धान्त, नागरिकका अधिकार र कर्तव्य, विवाद र समाधान, संविधान र विकासक्रम, व्यक्ति र सम्पत्तिसम्बन्धी कानुनी व्यवस्था, अदालत र क्षेत्राधिकार जस्ता कानूनका आधारभूत पक्षहरूको अध्ययन अध्यापन गराई राष्ट्रिय कानूनका विविध पक्ष र प्रावधानका बारेमा आधारभूत ज्ञान प्रदान गर्नु साथै व्यक्तिगत, पारिवारिक र व्यावसायिक जीवनमा कानूनका विविध पक्ष र प्रावधानहरूको प्रयोग गर्न पाठ्यक्रम सहयोगी हुने विश्वास छ । कर्तव्यनिष्ठ, इमान्दार नागरिकको निर्माण गरी कानुनी शासन सञ्चालनका लागि प्रतिबद्ध मानव संसाधन तयार गर्न र कानूनको क्षेत्रमा उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने समेत पाठ्यक्रम सहयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

कक्षा ९ को सामान्य कानून विषयमा कानूनको परिचय, कानुनी शब्दावलीहरू, कानूनका प्रकार, अधिकार र कर्तव्यको अवधारणा, कानून तथा समाज, कानूनका स्रोत, न्यायको अवधारणा र विवाद समाधानका विधिहरू समावेश छन् । कक्षा १० को विषयवस्तुमा संविधान, संविधानको विकासक्रम, सम्पत्तिको अवधारणा, व्यक्तित्वको अवधारणा, नेपालको कानुनी प्रणाली, नेपालको अदालतको संरचना र क्षेत्राधिकार र कानुनी मसौदाका लिखतहरू समावेश छन् ।

पाठ्यक्रममा तहगत सक्षमता, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, नमुना प्रयोगात्मक क्रियाकलाप, सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया र मूल्याङ्कन विधि समावेश गरिएको छ । यस विषयका लागि कक्षा ९ र १० का प्रत्येक कक्षामा साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा र वार्षिक १२८ कार्यघण्टा समय निर्धारण गरिएको छ । यस विषयमा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि मूल्याङ्कनका लागि २५ प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कन र ७५ प्रतिशत बाह्य मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था निर्धारण गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता

कक्षा ९ र १० मा यस पाठ्यक्रमको अध्ययन गरिसकेपछि विद्यार्थीहरूले निम्न सक्षमता हासिल गर्ने छन् :

१. कानूनको अर्थ, स्रोत, उद्देश्य तथा महत्वको बोध र कानूनका निर्धारित शब्दको प्रयोग
२. संविधान र कानूनको अर्थ, प्रकार र स्रोतको बोध र प्रस्तुति
३. अधिकार र कर्तव्यको बोध र कानूनको समाजसँगको सम्बन्धको विश्लेषण
४. नेपालको न्याय प्रशासनको विवाद समाधानको कार्यविधिको व्याख्या
५. व्यक्ति, व्यक्तित्व, सम्पत्तिको अवधारणा र सम्पत्तिसम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाको बोध
६. नेपालका तीन तहका अदालतको संरचना तथा क्षेत्राधिकारको बोध
७. कानुनी लिखत तथा मसौदाहरूको अभ्यास

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

३.१ कक्षा ९

क्र.स.	विषयवस्तुको क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि
१	कानूनको परिचय	१.१ कानूनलाई परिभाषित गर्न १.२ कानूनका विशेषता व्याख्या गर्न १.३ कानूनका स्रोत उल्लेख गर्न १.४ कानूनको उद्देश्यको व्याख्या गर्न १.५ कानूनको महत्व वर्णन गर्न

२	कानुनी शब्दावलीहरूको अर्थ र प्रयोग	२.१ कानुनसम्बन्धी विभिन्न शब्दको अर्थ बताउन र वाक्यमा प्रयोग गर्न
३	कानुनका प्रकार	३.१ कानुनका विभिन्न प्रकारको व्याख्या गर्न र भिन्नता देखाउन ३.१ कानुनका अन्य केही प्रकारका बारेमा चर्चा गर्न
४	अधिकार र कर्तव्यको अवधारणा	४.१ अधिकारको अवधारणा बताउन र यसका प्रकार चर्चा गर्न ४.२ अधिकारका तत्त्वहरू उल्लेख गर्न ४.३ कर्तव्यको अवधारणा बताउन र यसका प्रकारको चर्चा गर्न ४.४ अधिकार र कर्तव्यबिचको सम्बन्ध वर्णन गर्न
५	कानुन तथा समाज	५.१ समाजको परिचय दिन ५.२ समाज र कानुनको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न ५.३ समाजमा कानुनको भूमिका उल्लेख गर्न
६	कानुनका स्रोतहरू	६.१ कानुनका स्रोतहरूको व्याख्या गर्न ६.२ कानुनका स्रोतहरूको भिन्नता छुट्याउन
७	न्यायको अवधारणा	७.१ न्यायको अर्थ बताउन ७.३ न्याय प्रशासनको अवधारणा बताउन र नेपालमा न्यायिक प्रशासनको कार्यविधि बारेमा चर्चा गर्न
८	विवाद समाधानका विधि	८.१ विवाद समाधानको परिचय दिन ८.२ नेपालमा विवाद समाधानको अदालती कार्यविधि उल्लेख गर्न ८.३ विवाद समाधानका वैकल्पिक विधिहरूको व्याख्या गर्न

३.२ कक्षा १०

क्र.स.	विषयवस्तुको क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि
१.	संविधान	१.१ संविधानको अर्थ बताउन १.२ संविधानका विभिन्न प्रकारको व्याख्या गर्न
२.	नेपालमा संवैधानिक विकासक्रम	२.१ नेपालमा समय समयका जारी भएका संविधानको सामान्य परिचय दिन २.२ नेपालको संविधान, मुख्य विशेषताहरू उल्लेख गर्न
३.	सम्पत्तिको अवधारणा	३.१ सम्पत्तिको परिभाषा र अवधारणा बताउन ३.२ सम्पत्तिका प्रकार वर्णन गर्न ३.३ नेपालमा सम्पत्तिसम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्थाको व्याख्या गर्न
४.	व्यक्तित्वको अवधारणा	४.१ व्यक्ति र व्यक्तित्वको अर्थ बताउन ४.२ व्यक्तिका प्रकार उल्लेख गरी तिनको व्याख्या गर्न
५.	नेपालको कानुनी प्रणाली	५.१ कानुनी प्रणालीको परिचय दिन ५.२ नेपालको कानुनी प्रणालीका विशेषताहरू उल्लेख गर्न ५.३ नेपालको कानुनी प्रणालीको ऐतिहासिक विकासक्रम वर्णन गर्न ५.४ नेपालको आधुनिक कानुनी प्रणालीका बारेमा व्याख्या गर्न
६.	नेपालको अदालतको क्षेत्राधिकार	६.१ जिल्ला अदालतको संरचना र क्षेत्राधिकारको उल्लेख गर्न ६.२ उच्च अदालतको संरचना र क्षेत्राधिकारको उल्लेख गर्न ६.३ सर्वोच्च अदालतको संरचना र क्षेत्राधिकारको उल्लेख गर्न
७.	कानुनी लिखतका मसौदा	७.१ घरायसी लिखतसँग सम्बन्धित मसौदाहरू तयार गर्न ७.२ स्थानीय तह वा प्रशासनिक कार्यालयसँग सम्बन्धित निवेदन तथा सिफारिस पत्रका मसौदाहरू तयार गर्न ७.३ अदालतसँग सम्बन्धित लिखतहरू तयार गर्न

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

४.१ कक्षा ९

क्र.स.	विषयक्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	कार्यघण्टा
१.	कानूनको परिचय	१.१ कानूनको अर्थ र परिभाषा १.२ कानूनको महत्व १.३ कानूनको उद्देश्य १.४ कानूनको प्रकृति १.५ कानूनका विशेषता	१२
२.	कानुनी शब्दावलीको अर्थ र प्रयोग	२.१ तमसुक, दृष्टिबन्धक, राजिनामा, पञ्जीकरण (रजिष्ट्रेसन), जायजेथा, बकस, बकसपत्र, जायजात, तायदाती, मोही, जग्गाधनी, कबुलियतनामा, करार, करारनामा, वारेस, वारेसनामा, अधिकृत वारेसनामा, जाहेरी दरखास्त, मुचुल्का, सर्जमिन, अड्डाअदालत, फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्र, दाखिला, दस्तुर, देवानी, फौजदारी, नक्कल, लगत, नजिर, मन्जुरनामा, मिसिल, मुआब्जा, हकवाला, हदबन्दी, सेस्तेदार, हर्जना, हिस्सेदार, हुलिया, इतलायनामा, समाव्हान, दान, वकस, अंश, विवाह, वारेन्ट, ताकेता, तामेल, तामेली, मुल्लवी, म्याद, मौजुदा, सिफारिस, इच्छापत्र, लिखत, मिलापत्र, धर्मपुत्र/धर्मपुत्री प्रतिवेदन, कार्यविधि	१५
३.	कानूनका प्रकार	३.१ सारवान कानून र कार्यविधि कानून ३.२ फौजदारी कानून र देवानी कानून ३.३ राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानून ३.४ सार्वजनिक अन्तर्राष्ट्रिय कानून र निजी अन्तर्राष्ट्रिय कानून ३.५ अन्य केही कानून ३.५.१ वाणिज्य कानून ३.५.२ पारिवारिक कानून ३.५.३ करार कानून ३.५.४ दुष्कृति कानून ३.५.५ वातावरण कानून ३.५.६ संवैधानिक कानून	१५
४.	अधिकार र कर्तव्य	४.१ अधिकारको अवधारणा ४.२ अधिकारका प्रकार ४.२.१ मानव अधिकार ४.२.२ मौलिक अधिकार ४.२.३ कानुनी अधिकार ४.३ कर्तव्यको अवधारणा ४.४ कर्तव्यका प्रकार ४.४.१ नैतिक कर्तव्य ४.४.२ नागरिक कर्तव्य ४.४.३ कानुनी कर्तव्य ४.४.४ संवैधानिक कर्तव्य ४.५ अधिकार र कर्तव्यको अन्तरसम्बन्ध	१५
५.	कानून र समाज	५.१ समाजको परिचय ५.२ समाज र कानूनको अन्तरसम्बन्ध ५.३ समाजमा कानूनको भूमिका	९
६.	कानूनका स्रोत	६.१ कानूनका स्रोतको परिचय र महत्व ६.१.१ विधायन ६.१.२ नजिर ६.१.३ प्रथा	१०

		६.१.४ अन्य स्रोतहरू	
७.	न्यायको अवधारणा	७.१ न्यायको अर्थ ७.२ न्यायका प्रकार ७.२.१ फौजदारी न्याय ७.२.२ सामाजिक न्याय ७.२.३ वितरणमुखी न्याय ७.२.४ सुधारमुखी न्याय ७.३ न्याय प्रशासनको परिचय	१०
८.	विवाद समाधानका तरिकाहरू	८.१ विवाद समाधानको परिचय ८.२ विवाद समाधानका तरिकाहरू ८.२.१ औपचारिक: अदालती प्रणाली ८.२.२ वैकल्पिक : वार्ता, मध्यस्थता, मेलमिलाप	१०
		जम्मा	९६

४.२ कक्षा १०

क्र.स.	विषयवस्तु	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	कार्यघण्टा
१.	संविधानको परिचय	१.१ संविधानको अर्थ र परिभाषा १.२ संविधानको महत्व १.२ संविधानका प्रकार १.२.१ लिखित र अलिखित १.२.२ संघीय र एकात्मक १.२.३ कठोर र लचिलो १.२.४ विकसित र निर्मित	१०
२.	नेपालको संवैधानिक विकासक्रम	२.१ नेपाल सरकारको वैधानिक कानून, २००४ २.२ नेपालको अन्तरिम शासन विधान, २००७ २.३ नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ २.४ नेपालको संविधान, २०१९ २.५ नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ २.६ नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ २.७ नेपालको संविधान २.७.१ नेपालको संविधानका मुख्य विशेषता	१७
३.	सम्पत्तिको अवधारणा	३.१ सम्पत्तिको परिभाषा र अर्थ ३.२ सम्पत्तिका प्रकार ३.२.१ भौतिक सम्पत्ति <ul style="list-style-type: none"> ● चल ● अचल ३.२.२ अभौतिक सम्पत्ति <ul style="list-style-type: none"> ● जुरा इन रेअलिना (वाचब प्ल चभ(बिभिलब) : सेयर, बन्धकी, पट्टा, लिज, हक ● जुरा इन रेप्रोपरिया(वाचब प्ल चभ(उचयउचष) : पेटेन्ट, ट्रेडमार्क, इन्डष्ट्रियल डिजाइन, प्रतिलिपी अधिकार ३.३ नेपालमा सम्पतिसम्बन्धी कानुनी व्यवस्था	१५
४.	व्यक्तिको अवधारणा	४.१ व्यक्ति र व्यक्तित्वको परिभाषा ४.२ व्यक्तिका प्रकार	६

		४.२.१ प्राकृतिक व्यक्ति ४.२.२ कानुनी व्यक्ति	
५.	नेपालको कानून प्रणाली	५.१ कानून प्रणालीको परिचय ५.१.१ अर्थ र प्रकार ५.१.२ कानुनी प्रणालीको महत्व ५.१.३ कानुनी प्रणालीका विशेषताहरू ५.२ नेपालको कानून प्रणालीको परिचय ५.३ नेपालको कानुनी प्रणालीका विशेषता	१४
६.	नेपालको अदालती संरचना	६.१ नेपालको अदालती प्रणाली : संरचना र क्षेत्राधिकार ६.१.१ जिल्ला अदालत ६.१.२ उच्च अदालत ६.१.३ सर्वोच्च अदालत	१०
७.	कानुनी लिखतका मसौदा	७.१ घरायसी लिखतसँग सम्बन्धित मसौदाहरू : कपाली तमसुक, दृष्टिबन्धक तमसुक, राजिनामा, अंशबन्डा पत्र, मानु छुट्टिएको लिखत, मानु जोडिएको लिखत, हालैको बकसपत्र, जग्गा कमाउने कबुलियत, सम्झौतापत्र, घरबहालको सम्झौतापत्र, ठेक्कापट्टाको सम्झौतापत्र, बैनापट्टाको लिखत, अंशछोडपत्र, जग्गाछोडपत्र, जमानतको लिखत, भाखापत्रको लिखत, मन्जुरनामा, निर्णय पुस्तिका ७.२ स्थानीय तह/प्रशासनिक कार्यालयसँग सम्बन्धित निवेदन तथा मसौदाहरू : सिफारिसपत्र, नागरिकताको लागि सिफारिसपत्र, जन्मदर्ता/ मृत्युदर्ता/ विवाहदर्ताको सिफारिसपत्र, नाता सम्बन्ध कायम भएको सिफारिसपत्र, बिजुली/ पानी/टेलिफोन जडानको निवेदनपत्र, जाहेरी दरखास्त ७.३ अदालतसँग सम्बन्धित लिखतहरू : फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्र, मिलापत्र, वारिसनामा, तायदातीको मुचुल्का, वारिसनामा, सकारनामा	३१
		जम्मा	९६

५. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य

प्रयोगात्मक क्रियाकलाप माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रमको महत्वपूर्ण हिस्सा हो । यसले सैद्धान्तिक ज्ञानको व्यावहारिक प्रयोगलाई जोड दिन्छ । यस अन्तर्गत परियोजना कार्य, समूह कार्य, प्रस्तुतीकरण, इन्टर्नसिप जस्ता कार्यहरू समावेश हुन्छन् । यस विषयमा कुल ३२ घण्टा प्रयोगात्मक कार्यका लागि निर्दिष्ट गरिएको छ र सोको अभिलेख राख्नुपर्ने छ । शिक्षकको मार्गदर्शनमा प्रयोगात्मक कार्यहरू गराउनुपर्ने हुन्छ । तल उल्लेख गरिएका क्रियाकलाप सम्भावित नमुना क्रियाकलाप मात्र हुन् । शिक्षकले आवश्यकताअनुसार विभिन्न क्रियाकलाप तथा गतिविधिहरू गराउन सक्ने छन् ।

५.१ कक्षा ९

क्र.स.	विषयवस्तुको क्षेत्र	सम्भावित क्रियाकलाप	कार्य घण्टा
१.	कानूनको परिचय	१.१ कानूनको अवधारणा, विभिन्न विद्वानले दिएका परिभाषा, उद्देश्य तथा महत्वबारे लिखित रूपमा टिपोट वा पावर प्वाइन्ट स्लाइडहरू तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४
२.	कानुनी शब्दहरूको अर्थ र प्रयोग		
३.	कानूनका प्रकार	३.१ कानूनका प्रकारका एक एकओटा उदाहरण खोजी गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४

४.	अधिकार र कर्तव्यको अवधारणा	४.१ अधिकार र कर्तव्यका बारेमा कक्षामा बहस गर्नुहोस् । ४.२ समाजमा नागरिकहरूले आफ्नो अधिकार प्रयोग गर्ने सिलसिलामा कर्तव्यलाई उपेक्षा गर्ने गरेका उदाहरणहरू खोजी गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	६
५.	कानून तथा समाज	५.१ समाजको सुव्यवस्थाका लागि कानूनको भूमिकाका विषयमा सङ्क्षिप्त लेख तयार गर्नुहोस् ।	४
६.	कानूनका स्रोतहरू	६.१ समाजका चलनचल्तीमा रहेका विभिन्न प्रथा र परम्पराको खोजी गरी सूचीबद्ध गर्नुहोस् ।	४
७.	न्यायको अवधारणा	७.१ नेपालको न्याय प्रशासन सम्बन्धमा एउटा निबन्ध वा लेख तयार गर्नुहोस् ।	४
८.	विवाद समाधानका विधि	८.१ स्थानीय तहले समाधान गरेको कुनै एउटा विवादको कारण, असर, विवाद समाधान गर्न अवलम्बन गरिएको विधि र प्रक्रियाका बारेमा एउटा प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	६
जम्मा			३२

५.२ कक्षा १०

एकाइ	विषयवस्तुको क्षेत्र	सम्भावित प्रयोगात्मक/परियोजना कार्य	कार्य घण्टा
१.	संविधान	१.१ वेबसाइट वा अन्य माध्यमबाट विश्वका कुनै पाँच देशका संविधानको खोजी गर्नुहोस् र प्रत्येकका बारेमा एक अनुच्छेदमा लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	२
२.	नेपालमा संवैधानिक विकासक्रम	२.१ नेपालमा वि.सं. २०७२ अगि जारी भएका प्रत्येक संविधानका कुनै पाँच विशेषता खोजी गरी चार्टपेपरमा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४
३.	सम्पत्तिको अवधारणा	३.१ भौतिक र अभौतिक सम्पत्तिका कुनै पाँच पाँचओटा उदाहरण खोजी गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् । ३.२ मानवीय जीवनमा सम्पत्तिको आवश्यकता र महत्वका सम्बन्धमा एउटा लेख तयार गर्नुहोस् ।	५
४.	व्यक्तित्वको अवधारणा	४.१ नेपालमा कुनै फर्म वा सङ्गठनले कानुनी व्यक्तित्व प्राप्त गर्न के के प्रक्रिया पूरा गर्नुपर्छ सोको सूची तयार गरेर प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	३
७.	कानुनी लिखतका मसौदा	७.१ घरायसी, स्थानीय तह वा प्रशासनिक कार्यालय र अदालतसँग सम्बन्धित तोकिएका कानुनी लिखतका नमुना मसौदा तयार गर्नुहोस् ।	१८
जम्मा			३२

६. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

प्रत्येक पाठको अध्यापन गर्दा विद्यार्थीको अनुभवलाई ध्यान दिएर शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनुपर्छ । शिक्षण सिकाइलाई सहजीकरण गर्दा विद्यार्थीको रुचि, क्षमता र आवश्यकतालाई तथा बहुबौद्धिकता र फरक सिकाइ क्षमतालाई समेत ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । सामान्य कानून विषयको पाठ्यक्रम कानूनको सैद्धान्तिक र व्यावहारिक दुवै पक्षलाई समेटेर तयार पारिएको छ । यस विषयको ज्ञान दिनका लागि शिक्षकले कक्षामा विद्यार्थीहरूलाई सैद्धान्तिक ज्ञान दिनुका साथै स्रोत साधन र अनुकूल वातावरण भएसम्म प्रयोगात्मक तरिकाले शिक्षण गर्न सकिने छ । सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थीहरूको सहभागिता एवम् सामुहिक तथा सहयोगात्मक सिकाइलाई प्रोत्साहन दिँदै उनीहरूको विषयप्रतिको रुचि एवम् ध्यानाकर्षण गर्नुपर्ने छ ।

यस विषयको शिक्षणका लागि स्थानीय परिवेश, विषयवस्तुको प्रकृति, विद्यार्थीको उमेर, तह, रुचि, फरक सिकाइ क्षमता, सामाजिक तथा मनोवैज्ञानिक पृष्ठभूमि, शैक्षिक सामग्रीको उपलब्धता आदिलाई ध्यान दिनुपर्छ । यस विषयमा व्याख्यान, छलफल, प्रश्नोत्तर, प्रयोग, अवलोकन, सोधखोज आदि जस्ता विधिलाई परिस्थिति अनुकूल हुने गरी प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

यहाँ प्रस्तुत गरिएका विधिहरू नमुना वा सङ्केत मात्र हुन् । शिक्षकले यहाँ प्रस्तुत गरिएका विधिहरूलाई आधारको रूपमा मात्र लिई परिस्थिति अनुकूल शिक्षण विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्नुपर्छ ।

७. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप तथा धारणा प्राप्त गर्न सके सकेनन् भन्ने कुरा पत्ता लगाउने माध्यम मूल्याङ्कन हो । विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन गर्दा सर्वप्रथम सिकाइ उपलब्धिहरूलाई ध्यान दिनुपर्छ । मूल्याङ्कनका साधनहरू विकास गर्दा सक्षमता र सिकाइ उपलब्धिअनुरूप सिकाइको विभिन्न स्तरलाई समेटेर विकास गर्नुपर्छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनअन्तर्गत निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै प्रक्रिया अपनाइने छ । मूल्याङ्कन आन्तरिक र बाह्य दुवै हुने छ । आन्तरिक २५ प्रतिशत र बाह्य ७५ प्रतिशत भारको मूल्याङ्कन हुने छ । उक्त अङ्कलाई अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार ग्रेडमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने छ । बाह्य मूल्याङ्कनअन्तर्गत लिखित परीक्षा सञ्चालन हुने छ । यस विषयको पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका तहगत सक्षमताहरू, कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू र तिनका विषयवस्तु, सोसँग सम्बन्धित सिप, सहभागिता र सक्रियताका आधारमा विद्यार्थीहरूको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ । यस विषयका पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका तहगत सक्षमताहरू, कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू र तिनका विषयवस्तु र सोसँग सम्बन्धित सिप, सहभागिता र सक्रियताका आधारमा विद्यार्थीहरूको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । आन्तरिक तथा बाह्य मूल्याङ्कन प्रक्रियाको विस्तृत ढाँचा तल दिइएको छ ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीहरूको कार्य सञ्चयिका फाइल बनाई उनीहरूको कार्य, सम्पन्न गरेका गतिविधिहरू र व्यवहारमा आएका परिवर्तनहरूका अभिलेख राखी सोका आधारमा अङ्क प्रदान गर्नुपर्छ । विद्यार्थीहरूले कति सिके भन्ने कुरा पत्ता लगाई उनीहरूले सिक्न नसकेको भए त्यसको कारण पहिचान गरी पुनः सिकाइन्छ र त्यसको पनि मूल्याङ्कन गरिन्छ भने यस्तो मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई निर्माणात्मक मूल्याङ्कन भनिन्छ । कक्षा ९ र १० को सामान्य कानून विषय सिकाइको क्रममा कक्षाकोठामा कक्षागत शिक्षण सिकाइकै अभिन्न अङ्कका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, सह/अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरूको प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको अभिलेख राख्नुपर्छ । सोको आधारमा नै सिकाइ अवस्था यकिन गरिन्छ र आवश्यकतानुसार उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ । विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले नै उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । सामान्य कानून विषयमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कन प्रक्रियाको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । प्रत्येक विद्यार्थीको व्यक्तिगत कार्यसञ्चयिका अनिवार्य रूपमा तयार गर्नुपर्ने छ । शिक्षकले यस प्रकारको मूल्याङ्कन निरन्तर रूपमा गरी विद्यार्थीहरूमा अपेक्षित सिप र व्यवहार विकासमा जोड दिनुपर्छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनका थप आधार यसप्रकार हुने छन् :

क्र.स.	क्षेत्र	अङ्कभार
१.	कक्षा उपस्थिति र सहभागिता	३
२.	प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य	१६
३.	त्रैमासिक परीक्षा	६
जम्मा		२५

(ख) बाह्य मूल्याङ्कन

कक्षा ९ र १० मा ७५% भारको बाह्य मूल्याङ्कन हुने छ जसका लागि परीक्षा सञ्चालन गरिने छ । कक्षा ९ र १० का लागि लिइने परीक्षाका लागि विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार प्रश्नपत्र निर्माण गर्नुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, समस्या समाधान, सिर्जनात्मकता, समालोचनात्मक सोचाइ, विश्लेषणात्मक क्षमता, खोजमूलक सिप, कार्यक्षमता उपयोग, प्रयोगात्मक र उच्च दक्षतासँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधिने छन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ ।

4. Business Mathematics

Secondary Education Curriculum Business Mathematics

Grade: 9 and 10

**Subject Code: Bum. 149 (Grade 9)
Bum. 150 (Grade 10)**

Credit Hour: 4

Annual Working hours: 128

1. Introduction

The purpose of education is not to fill a vessel but to kindle a fire. In particular, students should be encouraged to be creative and imaginative in their learning and to continually form ideas into new and more exciting combinations. This desirable goal is not always an easy one to realize in mathematics with students whose primary interests are in areas other than mathematics. However, these students need a certain level of skill and understanding of the basic mathematical methods if the study of economics or finance or business is to be pursued beyond the descriptive level as mathematics is widely used in economics, business and finance. The purpose of this course, then, is to present mathematical skills and concepts, and to apply them to ideas that are important to students in management, economics, and social sciences.

This course aims at providing students frequent opportunities to develop and reinforce their conceptual understanding, procedural thinking, problem-solving abilities, and develop their ability to apply mathematical learning to their daily lives through mathematical models, and expects to give students an opportunity to use technology extensively, not only for calculation and visualization, but also as a tool for exploration and problem solving to improve efficiency of calculation and enable more sophisticated analysis, without sacrificing operational fluency and automaticity.

This course is designed to equip the students with the mathematical tools and techniques essential for success in business and economics today. The course further aims at providing a base for the students for higher education in management, economics and other business related fields. Following are the main content areas included in this course:

1. Algebra	2. Matrix and Determinant	3. Calculus
4. Financial Mathematics	5. Optimization	6. Statistics

2. Level - wise Competencies

On completion of this course, students will gain knowledge and develop skills to use in investigating, analyzing, interpreting, modeling, describing and solving problems in business and economics, more precisely,

1. Demonstrate an understanding of algebraic concepts, operations, and relations
2. Develop algebraic and graphical reasoning with algebraic modelling
3. Develop reasoning skill through Equations and Inequalities
4. Interpret and analyze functions that arise in business and economics
5. Construct and compare linear, quadratic, and exponential models and solve problems
6. Understand the relationship between zeros and factors of polynomials
7. Perform operations and model with matrices
8. Solve real life problems using matrices and determinants
9. Demonstrate an understanding of limits, continuity and derivatives
10. Solve problems of mathematics of merchandising
11. Demonstrate an understanding of stock market and personal finance

12. Execute smart monetary decisions both personally and for their business
13. Develop skills of dealing with money and numbers, business investment decision skills
14. Solve linear programming problems in economics and business
15. Develop statistical reasoning using measures of location, measures of dispersion
16. Use technology in solving mathematical, and business and economics problems.

3. Grade - wise Learning Outcomes

After completion of Grade nine and ten students will be able to

SN	Area	Learning outcomes (Grade 9)	Learning outcomes (Grade 10)
1.	Algebra	<p>Logic</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of basic terms: statements, truth value, open sentences, Logical connectives, Compound statements, truth table with examples. • Find negations of compound statements. <p>Equations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Solve systems of Linear Equations in two variables • Model and solve the system of linear equations. <p>Inequalities</p> <ul style="list-style-type: none"> • Solve linear inequalities in one variable algebraically and graphically. • Demonstrate an understanding of absolute values and their properties. • Solve, algebraically, an equation with a single absolute value, and verify the solution. <p>Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of a function, domain, co domain and range of a function. • Sketch the graphs of functions: $y = \text{constant}$, $y = x$, $y = x^2$, $y = x^3$, $y = \sqrt{x}$ plotting several points. • Find the inverse function of a function. • Find the composition of two functions. • Demonstrate an understanding of 	<p>Logic</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analyze a conditional statement. • Determine conjugate conditionals and their truth-values. • Demonstrate, using truth-tables, the relationship between a conditional and its conjugates. <p>Equations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Solve quadratic equations by factoring, completing the square and using the quadratic formula. • Solve systems of linear-quadratic equations and quadratic-quadratic equations. • Demonstrate an understanding of modeling with quadratic equations and solve the models. <p>Inequalities</p> <ul style="list-style-type: none"> • Solve factorable quadratic and cubic Inequalities. • Demonstrate an understanding of modeling with quadratic inequalities and solve the models. <p>Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of bijective functions. • Prove that for the existence of the inverse of a function the bijectivity of the function is necessary and sufficient. <p>Quadratic Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of quadratic functions relating with quadratic equations.

		<p>modeling with functions (simple cases).</p> <p>Linear Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of linear functions, its domain and range. • Sketch the graph of a linear function. • Find slope and intercepts of a line. • Find the equation of a line in slope-intercept form and two point form. • Discuss on linear modeling to solve real world problems. <p>Applications of Linear Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of linear supply and demand functions. • Determine equilibrium condition. • Demonstrate an understanding of Consumer's and producer's surplus. • Discuss on cost, revenue and profit functions. • Determine Break-Even condition, Elasticity of demand, supply and income. • Discuss on consumer's budget and cost constraints, budget and cost lines, significance of the slope and x-intercept of the budget line and isocost line. <p>Sequences and series</p> <ul style="list-style-type: none"> • Define arithmetic sequences and series. • Solve problems of simple interest and deprecation using knowledge of arithmetic sequence and series. • Solve other economics and business problems involving arithmetic sequences and series. <p>Comp. Work: Excel for algebra.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Identify main characteristics of quadratic functions. • Sketch the graph of a quadratic function with its characteristics. • Demonstrate an understanding of modeling with Quadratic functions and solve them. <p>Applications of Quadratic Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Do supply and demand analysis. • Do break-even analysis. • Find the optimum value of a quadratic function. <p>Polynomials</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use long division to divide polynomials. • Use synthetic division to divide polynomials. • Demonstrate an understanding of the remainder theorem and its application. • Demonstrate an understanding of the factor theorem and its application. • Find zeroes of a polynomial. <p>Sequences and series</p> <ul style="list-style-type: none"> • Solve problems of geometric sequence and series. • Solve problems of compound interest and deprecation using knowledge of geometric sequence and series. • Solve other problems of economics and business using knowledge of geometric sequence and series. <p>Comp. Work: Excel for algebra.</p>
2.	Matrix and Determinant	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of a matrix. • Perform matrix Operations. • Use laws of matrix algebra. 	<ul style="list-style-type: none"> • Find adjoint and Inverse of a matrix • Solve systems of linear equations in two variables by using Cramer's rule and inverse matrix methods.

		<ul style="list-style-type: none"> • Find the transpose of a matrix. • Apply the concept of matrix in manipulating commercial data. • Define a determinant as a function on set of square matrices. • Evaluate determinants (up to second order). <p>Comp. Work: Excel for matrix.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Solve problems of input/output analysis <p>Comp. Work: Excel for system of linear equations using matrix.</p>
3.	Calculus	<p>Limit and Continuity</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of the intuitive definition of the limit of a function at a point. • Use the correct notation for the limit. • Find limits at a point by substituting, factorizing and rationalizing methods. • Demonstrate an understanding of the intuitive definition of one-sided limits • Recognize, through investigation with or without technology, graphical and numerical examples of limits, and explain the reasoning involved. • Find one-sided limits. • Demonstrate an understanding of the continuity of functions at a point. • Test continuity of a function at a point using one-sided limits. <p>Comp. Work: Excel for limits and continuity</p>	<p>Derivatives</p> <ul style="list-style-type: none"> • Find derivatives of polynomials of degree upto three. • Find derivatives of functions involving square roots. • Explain the derivative as a slope. • Explain the derivative as a rate measurer. • Demonstrate an understanding of rate of change by making connections between average rate of change over an interval and instantaneous rate of change at a point, using the slopes of secants and tangents and the concept of the limit. • Apply constant rule, coefficient rule, sum rule and power rule for powers upto three. • Apply the derivatives in business and economics. <p>Comp. Work: Excel for derivatives</p>
4.	Financial Mathematics	<p>Partnership</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of simple and compound partnership, and proportional division. • Solve numerical partnership problems. <p>Present worth and discount</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of present worth, true discount, face value, banker's discount, discounted value and banker's Gain. • Compute their values. 	<p>Annuity</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of the ordinary annuity and Annuity due. • Compute amount and present value of annuity and annuity due. • Solve other problems related to ordinary annuity and annuity due. <p>Personal Finance</p> <ul style="list-style-type: none"> • Calculate the premium value of life and nonlife insurance. • Find the regular payments required to amortize a debt. • Find the amount that can be

		<p>Mathematics of Buying</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of invoices and trade discounts. • Find the list price given the series discount and the net cost. • Express a series discount as an equivalent single discount. • Solve cash discount problems. • Determine credit given for partial payment of an invoice <p>Mathematics of Selling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use the basic formula for markup. • Demonstrate an understanding of markup based on selling price. • Calculate markdown, reduced price, and percent of markdown. <p>Budget sheet</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Prepare a budget sheet including average monthly expenses ○ Creating and Adjusting a Budget ○ Find the best buys according to budget sheet and choose optional personal expenses. <p>Debit and Credit Cards</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of debit and credit card statements. • Solve the problem related to payment and minimum payment of credit card. • Solve the problem related to prepayment and penalties. <p>Comp. Work: Excel for Financial Mathematics</p>	<p>borrowed for a specified payment.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Develop an amortization schedule. • Find the total amount of interest paid on an installment loan. • Find the unpaid balance of a loan. • Find the effect of paying an extra amount <p>Stock Market</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an understanding of buying and selling stock of NEPSE. • Demonstrate an understanding of rules for gain and loss, solve the related problems and determine the circuit breaks of particular stocks. • Demonstrate an understanding of stock tables and market indexes. • Solve the problem related to rates of return for stocks. • Use the basic idea for pricing and risk. • Solve the problem of commission and capital gain for buying and selling of stocks. • Solve the problem of stock dividends and adjustment of price. <p>Business Investment Decisions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Calculate the Net Present Value (NPV) of an Investment • Compare Investment Projects • Find Internal Rate of Return (IRR) • Compare NPV and IRR <p>Comp. Work: Excel for Financial Mathematics</p>
5.	Optimization	<p>Linear Programming Problem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Solve graphically linear inequalities in two variables. • Solve graphically systems of linear inequalities in two variables. <p>Comp. Work: Excel for Linear inequalities</p>	<p>Linear Programming Problem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Solve LP problems by graphical method. • Solve LP problems in economics and business. <p>Comp. Work: Excel for Linear Programming Problem</p>
6.	Statistics	<ul style="list-style-type: none"> • Identify and interpret quartiles, deciles and percentiles for discrete and continuous series. • Find and interpret range and its relative measure. 	<ul style="list-style-type: none"> • Compute and interpret mean deviations from mean and median, and standard deviation. • Compute and interpret variance and coefficient of Variation.

	<ul style="list-style-type: none"> • Compute and interpret quartile deviation. <p>Comp. Work: Excel for statistics</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Use the coefficient of variation to compare variation in different data sets . <p>Comp. Work: Excel for statistics</p>
--	--	---

4. Scope, Sequence and elaboration of Contents Grade 9

S N	Area	Contents	Possible activities	Possible evaluation process	Working Hrs. (Th.+Pr.)
1.	Algebra	<p>Logic</p> <ul style="list-style-type: none"> • Statements, Logical connectives, Compound Statements and truth tables • Negation of Compound Statements <p>Equations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Systems of Linear Equations two variables • Modeling with linear equations <p>Inequalities</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inequalities and their properties • Absolute values and their properties (without proof) <p>Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Functions and their visualization • Basic Elementary Functions (Constant, Identity, Square, Cube, Square root) and their graphs • Inverse functions and composite functions • Modeling with functions (simple cases) <p>Linear Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Linear functions and its 	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, V, R, M, E, PS]*</p> <p>Logic</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introduce statements, truth value, open sentences, Logical connectives, compound statements, truth table with examples. Ask to give examples of these concepts with justification. • Discuss how connectives are used in everyday life and in mathematics with examples, Ask to give examples how connectives are used in everyday life. • Construct Truth tables for determining the truth values of compound statements. • Discuss on the negation of compound statements with examples. <p>Equations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss on solving simultaneous linear equations of two variables. • Discuss on Modeling with the system of linear equations to solve real world problems. <p>Inequalities</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introduce inequality notations. • Explain order properties of 	<p>There are several ways to assess the students learning. Some of the possible ways can be used to assess the student's learning are as follows:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Oral task ▪ written task ▪ quiz ▪ observation ▪ self evaluation ▪ interview ▪ portfolio ▪ Project work ▪ Practical work 	30 + 10 = 40

		<p>graph</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slope and intercepts of a line • Two point form of a line • Linear modeling <p>Applications of Linear Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Supply and Demand Analysis • Break-Even Analysis • Consumer and producer surplus • Elasticity of demand, supply and income • Budget and cost constraints <p>Sequences and series</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arithmetic Sequences and series • Applications of sequences and series in economics and business <p>Comp. Work: Excel for algebra</p>	<p>real numbers.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introduce linear inequalities. • Solve linear inequality problems. • Apply linear inequalities in economics and business. <ul style="list-style-type: none"> ○ Introduce the absolute value of real numbers. • Explain, using examples, how distance between two points on a number line can be expressed in terms of absolute value. • Determine the absolute value of a numerical expression. • Compare and order the absolute values of real numbers in a given set. • Solve, algebraically, an equation with a single absolute value, and verify the solution. <p>Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introduce a function with contextual examples. • Discuss on domain, co domain and range of a function. • Visualize functions. • Sketch the graphs of Basic Elementary Functions ($y = \text{const.}$, $y = x$, $y = x^2$, $y = x^3$, $y = \sqrt{x}$) plotting several points. • Introduce the inverse function of a function. • Find inverse functions of given functions. • Discuss on and find the composition of two functions. • Show that $f \circ g \neq g \circ f$. • Discuss on modelling with functions (simple cases) and solve the model. <p>Linear Functions</p>		
--	--	---	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Introduce linear functions. • Discuss domain and range of a linear function. • Sketch the graph of a linear function. • Discuss and find slope and intercepts of a line. • Discuss on linear modelling to solve real world problems. <p>Applications of Linear Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss on linear supply and demand functions. • Illustrate linear supply and demand functions algebraically and graphically. • Discuss on and compute equilibrium condition. • Discuss on consumer's and producer's surplus with graphical illustrations. • Discuss on and build cost, revenue and profit functions. • Discuss on and compute break-even condition. • Discuss on and compute elasticity of demand, supply and income with practical significance. • Discuss on consumer's Budget and cost constraints. • Discuss on Budget and cost lines, significance of the slope and y-intercept of the budget line and isocost line. <p>Sequences and series</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identify the assumption(s) made when defining an arithmetic sequence or series. • Provide and justify an example of an arithmetic sequence. • Derive a rule for determining 		
--	--	---	--	--

			<p>the general term of an arithmetic sequence.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Describe the relationship between arithmetic sequences and linear functions. • Derive a rule for determining the sum of n terms of an arithmetic series. • Determine t₁, d, n or S_n in a problem that involves an arithmetic series. • Explain the arithmetic means, • Solve a problem that involves an arithmetic sequence or series. • Solve economics and business problems involving arithmetic sequences and series . <p>Comp. Work: Excel for algebra</p>	
2.	Matrix and Determinant	<ul style="list-style-type: none"> • Matrix and its Operations • Laws of Matrix Algebra • Transpose of a matrix • Apply the concept of matrix in manipulating commercial data • Determinants (up to second order) <p>Comp. Work: Excel for matrices</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, PS]*</p> <ul style="list-style-type: none"> • Motivate the study of matrices with real world use. • Define a matrix and discuss on forms of matrices in practical use. • Discuss on algebraic operations of matrices. • Define the transpose of a matrix. • Discuss on modeling with matrices. • Represent a system of linear equations in matrix notation. • Apply the concept of a matrix in manipulating commercial data. • Introduce determinants with illustration. • Define a determinant as a function on set of square matrices. 	9 + 3 = 12

			<ul style="list-style-type: none"> • Evaluate determinants (up to second order). <p>Comp. Work: Excel for matrices</p>	
3.	Calculus	<p>Limit and Continuity</p> <ul style="list-style-type: none"> • Limit of a function • One sided limits • Continuous functions • One sided continuity • Discontinuities <p>Note: Intuitive concept for Algebraic functions only</p> <p>Comp. Work: Excel for limits and continuity</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, V, M, E, PS]*</p> <p>Limit and Continuity</p> <ul style="list-style-type: none"> • Give the meaning of "tends to". • Give the intuitive definition of the limit of a function at a point. • Use the correct notation for the limit of a function at a point. • Give the graphical illustration of the limit of a function at a point. • Compute limits at a point by substituting, factorizing and rationalizing methods. • Give the intuitive definition of the one sided limits. • Give the graphical illustration of the one sided limits. • Explain the relationship between one-sided and two-sided limits. • Illustrate functions with holes and closing in on the holes with examples. • Define and test continuity of a function at a point. • Discuss on discontinuities graphically and algebraically. <p>Comp. Work: Excel for limits and continuity</p>	9 + 3 = 12
4.	Financial Mathematics	<p>Partnership</p> <ul style="list-style-type: none"> • Simple and compound partnership <p>Present worth and</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, M, E, PS]*</p> <p>Partnership</p> <ul style="list-style-type: none"> • Explain simple and 	30 + 10 = 40

		<p>discount</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present Worth, True Discount, Face Value, Banker's Discount, Discounted Value, Banker's Gain <p>Mathematics of Buying</p> <ul style="list-style-type: none"> • Invoices and Trade Discounts • Series Discounts and Single Discount Equivalents • Cash Discounts <p>Mathematics of Selling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Markup on Cost and Selling Price • Markdown <p>Budget sheet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Average Monthly Expenses • Creating and Adjusting a Budget • Best Buys • Optional Personal Expenses <p>Debit and Credit Cards</p> <ul style="list-style-type: none"> • Debit and Credit Card Statements • Payment and Prepayment Penalties <p>Comp. Work: Excel for Financial Mathematics</p>	<p>compound partnership.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Explain basic terms together with proportional division with illustration. • Solve numerical partnership problems in various contexts. <p>Present worth and discount</p> <ul style="list-style-type: none"> • Explain present worth, true discount, face value, banker's discount, discounted value and banker's Gain and derive their formulas. • Leave other formulas to students to derive themselves. <p>Mathematics of Buying</p> <ul style="list-style-type: none"> • Explain invoices and trade discounts. • Give the problem solving strategy to find the list price given the series discount and the net cost. • Discuss on expressing a series discount as an equivalent single discount. • Solve cash discount problems with dating. • Discuss on determining credit given for partial payment of an invoice. <p>Mathematics of Selling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss on the terms used in selling. • Discuss on the basic formula for markup on Cost. • Calculate markup based on cost. • Explain markup based on selling price. • Solve markup problems when selling price is the base. • Explain the term markdown when applied to selling. • Calculate markdown, reduced price, and percent of 		
--	--	--	--	--	--

			<p>markdown.</p> <p>Budget sheet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss the Average Monthly Expenses. • Calculate the creating and adjusting a budget. • Calculate the best buys for reducing the expenditure. • Calculate the optional personal expenses. <p>Debit and Credit Cards</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss the debit and credit card statements. • Find the payment and minimum payment. • Discuss the criteria for prepayment penalties. <p>Comp. Work: Excel for Financial Mathematics</p>	
5.	Optimization	<p>Linear Programming Problem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Linear inequalities in two variables and their graphical solutions • System of Linear inequalities in two variables and their graphical solutions <p>Comp. Work: Excel for Linear inequalities</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, PS]*</p> <p>Linear Programming Problem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Graph the boundary line separating the two half planes for an inequality. • Explain, using examples, how test points can be used to determine the solution region that satisfies an inequality. • Explain, using examples, when a solid or broken line should be used in the solution for an inequality. • Sketch the graph of a linear inequality. • Solve a problem that involves a linear inequality. • Graph the boundary line between two half planes for each inequality in a system of linear inequalities. • Determine, graphically, the solution region for a system of linear inequalities, and verify the solution. 	9 + 3 = 12

			<ul style="list-style-type: none"> • Explain, using examples, the significance of the shaded region in the graphical solution of a system of linear inequalities. • Model a problem, using a system of linear inequalities in two variables. <p>Comp. Work: Excel for Linear inequalities</p>	
6.	Statistics	<ul style="list-style-type: none"> • Measures of position (Quartiles, deciles and percentiles for discrete and continuous series) • Measures of variation (Range and its relative measure, quartile deviation and its relative measure) <p>Comp. Work: Excel for statistics</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, V, M, E, PS]*</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introduce the formula of the percentile for a discrete series with illustrations. • Using the formula of the percentile, introduce the formulas of deciles and quartiles for a discrete series with illustrations. • Introduce the formula of the percentile for a continuous series with illustrations. • Using the formula of the percentile, introduce the formulas of deciles and quartiles for a continuous series with illustrations. • Introduce and interpret range and its relative measure • Introduce and interpret inter quartile range, and their relative measures. <p>Comp. Work: Excel for statistics</p>	9 + 3 = 12
Total				96 + 32 = 128

Grade 10

S N	Area	Contents	Possible activities	Possible evaluation process	Working Hrs. (Th.+Pr.)
1.	Algebra	<p>Logic</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conjugate conditionals • Variants of 	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, V, R, M, E, PS]*</p> <p>Logic</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analyze a conditional statement. • Explain conjugates of a 	There are several ways to assess the students learning. Some	30 + 10 = 40

		<p>conditional</p> <p>Equations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Quadratic equations • System of linear-quadratic equations. • System of quadratic-quadratic equations • Modeling with Quadratic equations <p>Inequalities</p> <ul style="list-style-type: none"> • Quadratic Inequalities <p>Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bijective function ○ Relation between Bijective and inverse function <p>Quadratic Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Quadratic Functions • Sketching the graph of a quadratic function with its characteristics • Quadratic modeling <p>Applications of Quadratic Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Supply and Demand Analysis • Break-Even Analysis • Optimization • Polynomials • Division of polynomials • Remainder theorem and its application • Factor theorem and its application <p>Sequences and series</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geometric sequence and series • Applications of Geometric sequences and series in economics and 	<p>conditional statement; determine their truth-values.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate, using examples, that the converse or inverse of a statement may not have the same truth-value as that of the original statement. • Demonstrate, using examples, that the truth-value of a conditional statement does imply the truth-values of its contrapositive. • Explain variants of a conditional in practice. <p>Equations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Determine, by factoring, the roots of a quadratic equation, and verify by substitution. • Derive the quadratic formula • Determine, using the quadratic formula, the roots of a quadratic equation. • Solve a quadratic equation by using strategies such as: <ul style="list-style-type: none"> • factoring • completing the square • applying the quadratic formula. • Select a method for solving a quadratic equation, justify the choice, and verify the solution. • Explain, using examples, how the discriminates may be used to determine whether a quadratic equation has two, one or no real roots; • Solve systems of linear-quadratic and quadratic-quadratic equations in one variable. • Model a situation, using a system of linear-quadratic or quadratic-quadratic equations. • Relate a system of linear-quadratic or quadratic-quadratic equations to the context of a given problem. • Solve a problem that involves a 	<p>of the possible ways can be used to assess the student's learning are as follows:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Oral task ▪ written task ▪ quiz ▪ observation ▪ self evaluation ▪ interview ▪ portfolio ▪ Project work ▪ Practical work 	
--	--	--	--	--	--

		<p>business</p> <p>Comp. Work: Excel for algebra</p>	<p>system of linear-quadratic or quadratic-quadratic equations, and explain the strategy used.</p> <p>Inequalities</p> <ul style="list-style-type: none"> • Determine the solution set of quadratic Inequalities using number line and constructing a table of signs of factors. • Demonstrate an understanding of modeling with quadratic Inequalities and solve the models. <p>Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss on bijective functions with graphical and algebraic illustrations • Discuss and prove that for the existence of the inverse of a function the bijectivity of the function is sufficient. <p>Quadratic Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss on quadratic functions relating with quadratic equations • Discuss on main characteristics of Quadratic Functions (Openness, intercepts and vertex). • Sketch the graph of a quadratic function with its main characteristics. • Discuss on modelling with quadratic functions and solve them. <p>Applications of Quadratic Functions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Illustrate quadratic supply and demand functions graphically • Discuss on equilibrium condition • Compute equilibrium demand and supply • Discuss on quadratic cost, revenue and profit functions • Discuss on Break-Even condition • Compute Break-Even point • Find the optimum value of a 		
--	--	---	---	--	--

			<p>Quadratic Function</p> <p>Polynomials</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recall the long division algorithm for ordinary arithmetic. • Follow the same algorithm for dividing polynomials. • Introduce synthetic division as a shorthand method for the special case of dividing by a linear factor whose leading coefficient is 1. • Explain the use of synthetic division for finding zeroes (or roots) of polynomials. • Discuss on the remainder theorem and its application. • Discuss on the factor theorem and its application. <p>Sequences and series</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identify assumptions made when identifying a geometric sequence or series. • Provide and justify an example of a geometric sequence. • Derive a rule for determining the general term of a geometric sequence. • Determine t_1, r, n or t_n in a problem that involves a geometric sequence. • Derive a rule for determining the sum of n terms of a geometric series. • Determine t_1, r, n or S_n in a problem that involves a geometric series. • Generalize, using inductive reasoning, a rule for determining the sum of an infinite geometric series. • Explain why a geometric series is convergent or divergent. • Solve a problem that involves a geometric sequence or series. • Explain the geometric means 		
--	--	--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none"> • Solve economics and business problems involving geometric sequences and series . <p>Comp. Work: Excel for algebra</p>	
2.	Matrix and Determinant	<ul style="list-style-type: none"> • Adjoint and Inverse of a matrix • Solving System of linear equations in two variables by using Cramer's rule and inverse matrix methods • Input/output analysis <p>Comp. Work: Excel for Determinant</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, PS]*</p> <ul style="list-style-type: none"> • Find adjoint and inverse of a matrix. • Solve system of linear equations in two variables by Cramer's rule and inverse matrix method. • Solve problems of input/output analysis. <p>Comp. Work: Excel for Determinants</p>	9 + 3 = 12
3.	Calculus	<p>Derivatives</p> <ul style="list-style-type: none"> • Derivatives of polynomials of degree up to three and square roots. • Derivative as a slope • Derivative as a rate measurer • Constant rule, coefficient rule, sum rule and power rule for powers upto three • Applications in business and economics <p>Comp. Work: Excel for derivatives</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, V, M, E, PS]</p> <p>Derivatives</p> <ul style="list-style-type: none"> • Define the Derivative of a function • Determine, from first principle, the derivatives of polynomials of degree upto three and square roots of linear functions • Explain the Derivative as a slope • Explain the Derivative as a rate measurer • Discuss and verify constant rule, coefficient rule, sum rule and power rule for powers upto three • Discuss the derivative of a square root of a linear function as a power rule • Using the rules, find derivatives of polynomials of degree upto three and functions involving square roots <p>Comp. Work: Excel for derivatives</p>	9 + 3 = 12
4.	Financial Mathematics	<p>Annuity</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ordinary annuity and Annuity due <p>Personal Finance</p> <ul style="list-style-type: none"> • Insurance Premium Calculation • Installment Loans 	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, M, E, PS]*</p> <p>Annuity</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introduce the basic terms involved with annuities • Introduce the notions of ordinary annuities and annuities due. 	30 + 10 = 40

		<ul style="list-style-type: none"> • Fixed-Rate Mortgage • Finding regular Payments • Amortization Schedule <p>Stock Market</p> <ul style="list-style-type: none"> • Buying and Selling Stock • Rules for gain and loss • Stock Tables and Market Indexes • Rates of Return for Stocks • Pricing and Risk • Commission and Capital gain • Stock Dividends and adjustment of price <p>Business Investment Decisions</p> <ul style="list-style-type: none"> • The Net Present Value (NPV) of an Investment • Comparing Investment Projects • Internal Rate of Return (IRR) • Comparing NPV and IRR <p>Comp. Work: Excel for Financial Mathematics</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Use geometric series to model the present value and the future value of an annuity. • Compute the future and present values of ordinary annuities and annuities due • Compute the payment required to establish a sinking fund • Solve other problems related to ordinary annuity and annuity due <p>Personal Finance</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss and calculate the insurance premium • Explain installment loans and fixed-rate mortgage • Discuss and find the regular payments required to amortize a debt • Discuss and find the amount that can be borrowed for a specified payment • Discuss and develop an amortization schedule • Discuss and find the total amount of interest paid on an installment loan • Discuss and find the unpaid balance of a loan • Discuss and find the effect of paying an extra amount <p>Stock Market</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss the buying and selling Stock • Discuss the rules for gain and loss • Discuss the Stock Tables and Market Indexes • Find the Rates of Return for Stocks • Discuss the Pricing and Risk • Discuss and find the Commission and Capital gain • Discuss and find Stock Dividends and adjustment of price 		
--	--	--	---	--	--

			<p>Business Investment Decisions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Calculate the net present value (NPV) of a capital investment and use the NPV to decide whether the investment should be made • Under conditions of capital rationing, choose the best combination of investments from a group of acceptable capital investment opportunities • Select the best investment from two or more mutually exclusive investments • Calculate the internal rate of return (IRR) of a capital investment and use the IRR to decide whether the investment should be made • Calculate the payback period of a capital investment <p>Comp. Work: Excel for Financial Mathematics</p>	
5.	Optimization	<p>Linear Programming Problem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Graphical method of solving LPP • Application of LPP in economics and business <p>Comp. Work: Excel for Linear Programming Problem</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, PS]*</p> <p>Linear Programming Problem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Model a Linear Programming problem. • Explain the significance of objective function and constraints • Explain, using examples, the significance of the shaded region in the graphical solution of Linear Programming problem. • Determine, graphically, the solution region for a system of constraints. • Explain the significance of corner points of the solution region for a system of constraints. • Solve optimization problems, using linear programming. • Solve LP problems in economics and business <p>Comp. Work: Excel for Linear</p>	9 + 3 = 12

			Programming Problem	
6.	Statistics	<ul style="list-style-type: none"> Measures of variation (Mean deviations from mean and median, Standard deviation, Variance, Coefficient of Variation) <p>Comp. Work: Excel for statistics</p>	<p>Use the mathematical processes [C, Cn, T, V, R, M, E, PS]*</p> <ul style="list-style-type: none"> Introduce mean deviations from mean and median Introduce the formula of Standard deviation of a population and of a sample with illustration Explain the significance of Standard deviation Interpret the standard deviation Introduce the formula of Variance with illustration Compute Coefficient of Variation Explain how to use the coefficient of variation to compare variation in different data sets Discuss when to use different measures of dispersion <p>Comp. Work: Excel for statistics</p>	9 + 3 = 12
Total				96 + 32 = 128

* See the mathematical processes [C, Cn, T, V, R, M, E, PS] in detail in Teaching Facilitation Methods and Process.

5. Possible activities for project work and practical work

Grade 9

Sample project work/practical work

SN	Area	Sample project work/practical work	Working hrs.
1.	Algebra	Write any one real life problem related to system of linear equations and Prepare the mathematical model.	10
		Write any one linear function, construct function tables and draw the graph of the function using excel.	
2.	Matrix and Determinant	Search the importance and applications of matrices in business and economic activities.	3
		Multiply 2×2 matrices using excel.	
3.	Calculus	Find analytically the limit of the function $f(x)$ at $x = c$ by considering any function and also check the continuity of the function at that point.	3
		Set up a table to estimate a limit and continuity using excel.	
4.	Financial Mathematics	A and B form a partnership. A invests Rs. 5,00,000 and B invests Rs. 6,00,000. B is to receive on annual salary of Rs.1,50,000. Interest at 6% allowed on the invested capital. The balance profits or losses are to be shared equally. If the profit at the end of the first	10

		year be Rs.5,00,000 and at the end of the second year Rs.2,00,000; find the total share of profit of each in the two years.	
		Prepare your household budget using excel.	
5.	Optimization	Construct and verify that the graph of the inequality of the form $ax + by + c < 0$, $a, b > 0$, $c < 0$ represents only one of the two half planes by taking a particular example.	3
		Solve linear inequalities using excel.	
6.	Statistics	Select eight of your friends randomly from your class. Measure their height in centimeter and weight in kilogram. Then compare the two series of height and weight of figures in respect of their dispersion by quartile deviation.	3
		Find quartile deviation using excel.	

Grade 10

Sample project work and practical work

SN	Area	Sample project work/practical work	Working hrs.
1.	Algebra	If a brick factory produces 2 lakh bricks in the first year and produces double bricks each year than previous year for the first 10 years. Find the total number of bricks produced in first 10 years by developing a mathematical model.	10
		Write any one quadratic function and sketch the graph of the quadratic function using excel.	
2.	Matrix and Determinant	Write any one real life problem related to system of linear equations and Solve that problem by using matrix method.	3
		Solve system of linear equations using excel.	
3.	Calculus	Formulate a profit function y in terms of x where x is the number of production units. Find the marginal profit.	3
		Compute the average rate of change of a function using excel.	
4.	Financial Mathematics	If your parents started to deposit Rs. 10,000 in a bank at the beginning of each year for your college expenses for last 10 years. At interest rate of 8% p.a. How much money will be available in your bank account for your college expenses after 12 years from the beginning? What will be the difference in the total amount if your parents deposited the same sum at the end of each year?	10
		Prepare a buying and selling bill of any stock listed in Npse using excel.	
5.	Optimization	Write any one real life problem related to linear programming problem and Prepare the mathematical model.	3
		Solve LP problems using excel.	
6.	Statistics	Collect the mark sheet of first terminal examination of your five friends. Examine who has get the uniform marks using statistical tools.	3
		Solve any one business related problem computing coefficient of variation using excel.	

6. Mathematical Process skills

The level-wise competencies incorporate the following interrelated mathematical processes. Students must encounter the following mathematical processes regularly in order to achieve the goals of mathematics education:

- **Communicating [C]:** expressing mathematical ideas in a variety of ways and contexts through written, oral, symbolic, and visual forms of expression with opportunities to read about, listen to, discuss, represent, view, and write about mathematical ideas.

- **Connecting** [Cn]: mathematical ideas, other concepts in mathematics, everyday experiences, and other disciplines in order to view mathematics as useful, relevant, and integrated.
- **Using technology** [T]: as a tool for learning that enables students to explore and create patterns, examine relationships, test conjectures, and solve problems.
- **Visualizing** [V]: that is, thinking in pictures and images, and being able to perceive, transform and recreate different aspects of the visual-spatial world, thereby providing students with opportunities to understand mathematical concepts and make connections among them.
- **Reasoning and proving** [R]: that is, answering questions such as “*Why do you believe that’s true/correct?*” or “*What would happen if...?*” to develop confidence in their abilities to think logically, analyze, synthesize and make sense of mathematics.
- **Mental Mathematics** [M]: a combination of cognitive strategies that enhance flexible thinking and number sense to determine answers without paper and pencil and improve computational fluency by developing efficiency, accuracy, and flexibility in reasoning and calculating.
- **Estimation** [E]: used for determining approximate values or quantities, usually by referring to benchmarks or referents, or for determining the reasonableness of calculated values and also used to make mathematical judgments and to develop useful, efficient strategies for dealing with situations in daily life.
- **Problem Solving** [PS]: to face with new situations and respond to questions of the type, *How would you...? or How could you...?*, and to develop students' problem-solving strategies by listening to, discussing, and trying different strategies.

7. Teaching Facilitation Process and Methods

Before starting teaching of business mathematics for grade 9 and 10, the teacher should focused and aware on the following:

- One of the most important principles in mathematics teaching is "**Let It Make Sense**". The course assumes minimal mathematical background but includes the usefulness and relevance of basic mathematics in economics, finance, and business.
- **Students need to be able to navigate their lives in this ever-so-complex modern world.**
This involves dealing with interest, annuities, loans, purchases, insurance, budgeting etc. Our youngsters need to be able to handle money wisely. All that requires good understanding of parts, proportions, and percents.
- Another very important approach of mathematics education as a whole is to **enable the students to understand information around us**. In today's world, this includes quite a bit of scientific information. Being able to read through it and make sense of it requires knowing statistics.
- We need to **prepare our students for further studies**. Not everyone ultimately needs algebra, calculus, linear programming, but many do, and teens don't always know what profession they might choose or end up with.
- Then one more: **let students see some beauty of mathematics and to learn to like it**, or at the very least, make sure they don't feel negatively about mathematics.

- Finally, **let students be familiar with modern computation skill.** This involves working with excel.

It's important to **learn how to use any tool** the student might acquire. Quantity won't equal quality. Knowing a few "math tools" inside out is more beneficial than a mindless dashing to find the newest activity to spice up the math lessons. In this course, we do not show how the mathematical results have been obtained and proved, but we show how they may be used in real-life economics and business.

Gaining purposeful learning experiences through solving problems in relevant and meaningful contexts allows students to view mathematics in a practical setting relevant to their intended careers, and also motivates them to move on to increasingly more abstract concepts.

The teacher has to analyze and diagnose the weakness of the students and create appropriate learning environment to solve mathematical problems in the teaching learning process. In all the content areas, teachers may adopt any method according to the specific piece of mathematics, available resources and number of students in a class.

The following are some of the teaching methods that can be used to develop mathematical competencies and process skills on the students:

Problem solving method

The most important way to foster conceptual understanding is through the problems. The outline of general steps in the problem-solving process is as follows:

- (i) Understand the Problem.
- (ii) Devise a Plan.
- (iii) Carry Out the Plan
- (iv) Look Back (Check the solution)

The other methods which can be used in teaching this course are as follows:

Inductive Method

It proceeds from the particular to the general, from known to unknown, from the concrete to the abstract, from the hypothesis to the conclusion, from example to rule or formula. This method is useful to introduce a new mathematical concept along with a formula or rule. Inductive method is used to establish laws, principals, formulas and methods instead of solving mathematical problems. Therefore it can be used in all branches of mathematics but establishing laws or formulas at the secondary level is only involved in algebra, matrices, calculus and to some extent financial mathematics.

Deductive Method

It proceeds from the general to the particular; from the abstract to the concrete, from the conclusion to the hypothesis.

Deductive method is the highly used method in mathematics. It is used to solve those problems in which complicated procedures are not involved and they can be solved by applying different kinds of already established laws, methods, formulas and principles directly. Such kind of problems can be found in all units of syllabus of mathematics at secondary level.

Analytic Method

We start from the conclusion and break it up into simpler arguments establishing connections with the relationships assumed in the hypothesis. Because of discovery approach, only such kind of problems can be taught with the help of this method in which we have to prove

something. At secondary level, such problems can only be found in algebra and financial mathematics.

Synthetic Method

It proceeds from the hypothesis to the conclusion. Just like analytic method, this method can be used for such problems in which we have to prove something. It is also useful to find out something unknown with the help of given conditions in the problem statement. These problems can be found in the units of algebra and financial mathematics.

Heuristic (or discovery) method

This method requires the student to solve problems experimentally. Each student is required to discover everything himself and is to be told nothing. The students are led to discover facts with the help of experiments, apparatus and books. In this method the student behaves like a research scholar.

Teacher only facilitates them by raising relevant questions. Heuristic method can be used to teach all branches of mathematics. It is helpful when students are not master to solve problems related to one particular concept and they need guidance. When students get master of different methods and formulas then they are encouraged for deductive or problem solving methods to solve the same problems.

Laboratory method

Laboratory method has the capacity to deal with practical work in mathematics. It is a method of “learning by doing”. That is why, different kinds of tools and equipments are used in it to perform practical work which includes drawing of different shapes, taking measurements of geometrical figures and making of charts and graphs, using the computer. Students go through different experiments in laboratory or classroom and learn by observing and calculating themselves. During this process, they get opportunity to draw conclusions and generalize different laws and formulas.

In this course, it can be used to establish or verify the laws and theorems in every area. These laws and theorems are usually proved through inductive method but laboratory method can be used as an alternative basis to create interest among the students.

Project method

This method is also based on the philosophy of “learning by doing”. It is taken as “whole-hearted purposeful activity”. In this method, students are engaged in such kind of projects in which they get opportunity to apply their theoretical knowledge and learn practically. In these projects, students work in natural environment outside or within the boundary of school. During this process, they face different mathematical kind of problems in real life and then try to solve them with previously gained knowledge. Projects may be allocated at individual level but sometimes students are divided in the small groups to accomplish them.

Project method provides cooperative learning in which not only students share the ideas and knowledge but they also get motivated to complete the tasks as soon as possible.

This method is not used to teach one particular concept of mathematics. When students get master of different areas of mathematics with the help of other teaching methods then project method provides opportunity to them to apply their already learnt knowledge in real life scenarios.

Question Answer Method

Questioning is a powerful technique of teaching subjects. Through this technique, the teacher transacts lot of learning experiences. The teacher asks questions and the responses given by the students are strengthened and elaborated.

In order to increase the effectiveness of questions, the teacher may take the following steps:

- **State the question clearly and precisely:** A question must be clear and precise. There should not be any ambiguity in the question.
- **Pause after asking the question and allow it to “hang overhead“:** The teacher should ask the question clearly and then pause before calling on someone to respond. This helps students to think about their answer.
- **Call on students at random**
- **Provide immediate feedback to students:** The teacher should give immediate feedback after receiving students’ responses. He should tell the students if the response is partially correct or wholly correct.

Questions can be **classified** in various ways. One way is to categorize questioning according to Educational Objectives.

- i. Knowledge (or simple recall):** “What is a determinant?”
- ii. Comprehension (or understanding):** “What do you mean by the absolute value of a real number? Explain with examples”
- iii. Application (using information):** “What are the values of x that satisfy the inequality $|x-2| < 5$?”
- iv. Higher ability:** “What will be the impact on the graph of a line $y = x$ if x is replaced by $|x|$?”

8. Student’s Assessment

Students must be assessed in order to make sure their adequate progress at their grade level.

(a) Internal assessment/evaluation (25 %)

Internal assessment includes classroom participation, terminal examinations, and project work/practical work (computer works and lab work) and presentation. The scores of evaluation will be used for providing feedback and to improve their learning. Individual and group works are assigned as projects.

The basis of internal assessment is as follows:

Classroom participation	Marks from terminal examinations	project work/practical work	Total
3	6	16	25

(i) Classroom participation

Marks for classroom participation is 3 which is given on the basis of attendance and participation of students in activities in each grade.

(ii) Marks from trimester examinations

Marks from each trimester examination will be converted into full marks 3 and calculated total marks of two trimesters in each grade.

(iii) Project work/practical work

Each Student should do at least one project work/practical work from each of six content areas and also be required to give a 15 minutes presentation for each project work and practical work in classroom. These six project works and practical works will be documented

in a file and will be submitted at the time of practical evaluation. Out of six projects/practical works from each area any one project work/practical work should be presented at the time of practical evaluation by student. Marks for project work/practical work are given as follows:

S. N.	Criteria	Elaboration of criteria	Marks
1.	Project work/ Practical work	Investigation/Observation/Experiment (Data collection, data processing, analysis and drawing conclusion)	4
		Report writing (background, objective, methodology/procedure, findings and conclusion with its application)	4
		Presentation	4
2.	Viva-voce	According to the submitted report of project work/practical work	4
		Total	16

External examination/evaluation (75 %)

External evaluation of the students will be based on the written examination at the end of each grade. It carries 75 percent of the total weightage. The types and number questions will be as per the test specification chart developed by the Curriculum Development Centre.

***

५. बजार शास्त्र

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम बजार शास्त्र

कक्षा : ९ र १०

विषय कोड: Mar. 151 (कक्षा ९)

Mar. 152 (कक्षा १०)

पाठ्यघण्टा: ४

वार्षिक कार्यघण्टा: १२८

१. परिचय

बजारशास्त्र ग्राहकको आवश्यकता पहिचान गर्ने, आवश्यकताहरू पूरा गर्न वस्तु तथा सेवाको विकास गर्ने, सम्भावित ग्राहकहरूलाई उत्पादनका बारेमा जानकारी सञ्चार गर्ने, उत्पादनको वितरण गर्ने जस्ता कार्यहरूको समष्टि हो । उत्पादनमूलक वा सेवामूलक, नाफा वा गैरनाफामूलक सबै क्षेत्रहरूमा बजारशास्त्रका नीति तथा उपकरणहरू प्रयोग भइरहेको सन्दर्भमा र नेपालमा कृषि, निर्माण, उद्योग, बैङ्क तथा वित्त, होटल, अस्पताल आदि सङ्घ संस्थाहरूले व्यवसायको विकास, विस्तार र अस्तित्वका लागि बजारशास्त्रको विधि तथा प्रक्रियाहरूको प्रयोग गरिरहेको सन्दर्भमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मागदर्शनबमोजिम कक्षा ९ र १० मा बजारशास्त्र विषयको सैद्धान्तिक र व्यावहारिक पक्षको अध्ययन अध्यापन गर्ने उद्देश्यले यो पाठ्यक्रमको विकास गरिएको हो । बजारशास्त्र विषयको अध्ययनले रचनात्मक तथा विश्लेषणात्मक मानसिकता विकास गर्न, व्यापार व्यवसाय सञ्चालन गर्न व्यावहारिक सिप विकास गर्न र बदलिँदो परिवेश र परिस्थितिअनुरूप विद्यार्थीका आवश्यकतालाई सम्बोधन गरी उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि आवश्यक आधारभूत सैद्धान्तिक ज्ञान प्रदान गर्ने अपेक्षा राखिएको छ ।

कक्षा ९ को वर्तमान पाठ्यक्रममा बजारशास्त्रको परिचय, यसका तत्त्वहरू, बजारशास्त्रका कार्यहरू, बजारशास्त्रको वातावरण, वस्तु, मूल्य प्रक्रिया, वितरण, प्रवर्धन र कृषि बजारशास्त्र विषयहरू समावेश छन् । कक्षा १० को पाठ्यक्रममा बजारशास्त्र अवधारणाको परिचय, बजारशास्त्र समिश्रण र यसका तत्त्वहरू, बजार खण्डीकरण, लक्ष्यीकरण र स्थितीकरण, खरिद व्यवहार, विक्रय, बिक्री प्रक्रिया, बिक्री वृत्ति, बजारशास्त्र सूचन प्रणाली विषयहरू समावेश छन् । बजारशास्त्रका यी विभिन्न पक्षहरूको अध्ययनबाट बजारशास्त्रको सैद्धान्तिक र व्यावहारिक ज्ञान प्राप्त गरी रोजगारका अवसरहरू प्राप्त गर्न तथा पेसा, व्यवसाय सञ्चालन गर्ने सक्षमता प्राप्त हुने छ ।

पाठ्यक्रममा तहगत सक्षमता, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, नमुना प्रयोगात्मक क्रियाकलाप, सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया र मूल्याङ्कन विधि समावेश छन् । विषयवस्तुको क्षेत्र र गहिराइका आधारमा शिक्षण समयको विभाजन गरिएको छ । यस विषयका लागि कक्षा ९ र १० को प्रत्येक कक्षामा साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा र वार्षिक १२८ कार्यघण्टा समय निर्धारण गरिएको छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि मूल्याङ्कनका लागि २५ प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कन र ७५ प्रतिशत बाह्य मूल्याङ्कन निर्धारण गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता

कक्षा ९ र १० मा बजारशास्त्रको अध्ययनपश्चात् विद्यार्थीमा निम्नलिखित सक्षमताको विकास हुने छ :

१. बजारशास्त्रको मुलभूत अवधारण, महत्व, कार्य तथा तत्त्वहरूको बोध र प्रस्तुति
२. संस्थाहरूको बजारशास्त्रीय क्रियाकलापमा आन्तरिक र बाह्य वातावरणको प्रभाव मूल्याङ्कन
३. वस्तुको मूल्य निर्धारण प्रक्रियाको बोध र वस्तु खरिद गर्दा ब्राइन्डिङ, ट्रेडमार्क, लेवलिङको उपयोग
४. वस्तु वितरणका माध्यमको बोध र वितरणका सदस्यको भूमिकाको विश्लेषण
५. बिक्री प्रवर्धनका पक्षको बोध र नेपालमा कृषि बजारशास्त्रको अवस्थाको समीक्षा

६. बजारशास्त्र समीक्षणका तत्हरू, बजार खण्डीकरण (Segmentation), लक्ष्यीकरण (Targeting), स्थितीकरण (Positioning) को बोध

७. वस्तु बिक्रीका लागी चाहिने सिप विकास र बजारशास्त्र सूचना प्रणालीको आवश्यकताको बोध र प्रयोग

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

३.१ कक्षा ९

एकाइ	विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि
१.	बजारशास्त्रको परिचय	१.१ बजारशास्त्रको परिभाषा र अर्थ बताउन १.२ बजारशास्त्रको विकासका विभिन्न चरणहरूको पहिचान गर्न र व्याख्या गर्न १.३ बजारशास्त्रको महत्व वर्णन गर्न
२	बजारशास्त्रका तत्त्वहरू	२.१ बजारको अवधारणा उल्लेख गर्न र यसका प्रकारहरू चर्चा गर्न २.२ नेपाली बजारका विशेषताको चर्चा गर्न २.३ ग्राहकको अवधारणा उल्लेख गर्न र यसका प्रकार पहिचान गर्न २.४ व्यक्तिगत र संस्थागत खरिद प्रक्रियाको पहिचान गर्न र खरिद निर्णयमा प्रभाव पार्ने तत्त्वहरूको सूची बनाउन २.५ माग, आवश्यकता र चाहनाको अवधारणा बताउन २.६ बजारशास्त्र प्रक्रियाको अवधारणा व्याख्या गर्न
३.	बजारशास्त्रका कार्यहरू	३.१ बजारशास्त्रका व्यापारिक कार्यहरू उल्लेख गर्न र खरिद तथा विक्रयका तत्त्वहरूको व्याख्या गर्न ३.२ बजारशास्त्रका भौतिक वितरणका कार्यहरू व्याख्या गर्न ३.३ बजारशास्त्रका सहायक कार्यहरू उल्लेख तथा वर्णन गर्न
४	बजारशास्त्रको वातावरण	४.१ बजारशास्त्रको वातावरणलाई परिभाषित गर्न र यसमा विशेषता उल्लेख गर्न ४.२ बजारशास्त्रको आन्तरिक र बाह्य वातावरणको उदाहरण दिन ४.३ कुनै संस्थाका बजारशास्त्रको क्रियाकलापमा बजारशास्त्र वातावरणको प्रभाव पहिचान गर्न
५	वस्तु	५.१ वस्तुको अर्थ बताउन र यसका प्रकार व्याख्या गर्न ५.२ ब्रान्डिङ र ट्रेडमार्कको भिन्नता छुट्याउन ५.३ प्याकेजिङ र लेबलिङका बारे बताउन
६.	मूल्य निर्धारण	६.१ मूल्यको अर्थ बताउन र यसमा स्वरूप उल्लेख गर्न ६.२ मूल्य निर्धारणको उद्देश्यहरू वर्णन गर्न ६.३ छुट तथा सहूलियतको अवधारणा प्रस्तुत गर्न ६.४ मूल्य निर्धारणमा प्रभाव पार्ने आन्तरिक र बाह्य तत्त्वहरूको व्याख्या गर्न
७.	वितरण	७.१ वितरणको अर्थ बताउन साथै उपभोक्ता वस्तु र औद्योगिक वस्तुको वितरणको माध्यम व्याख्या गर्न ७.२ वितरणका सदस्यहरूको सङ्क्षिप्त चर्चा गर्न

		७.३ थोक व्यापार र खुद्रा व्यापारबिचको भिन्नता छुट्याउन
८.	प्रवर्धन	८.१ प्रवर्धनको अर्थ बताउन र यसको महत्व चर्चा गर्न ८.२ प्रवर्धनक समिश्रणका विभिन्न तत्त्वहरूको वर्णन गर्न
९.	कृषि बजारशास्त्र	९.१ कृषि बजारशास्त्रको अवधारणा र विशेषताहरू उल्लेख गर्न ९.२ नेपालमा कृषि बजारशास्त्रका समस्याको सूची बनाउन ९.३ नेपालमा कृषि बजारशास्त्रको सम्भावनाको खोजी गर्न

३.२ कक्षा १०

एकाइ	विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि
१.	बजारशास्त्र अवधारणाको परिचय	१.१ बजारशास्त्र अवधारणाको परिचय दिन र यसका मूल अवधारणाको चर्चा गर्न १.२ बजारशास्त्र अवधारणाको विकासक्रम वर्णन गर्न १.३ उपभोक्ता, समाज र संस्थाप्रति बजारशास्त्रको महत्वको पहिचान गर्न
२.	बजारशास्त्र समिश्रण र तत्त्वहरू	२.१ बजारशास्त्र समिश्रणको अर्थ बताउन २.२ बजारशास्त्र समिश्रणका तत्त्वहरूको व्याख्या गर्न २.३ बजारशास्त्र समिश्रणको महत्व पहिचान गर्न
३.	बजार खण्डीकरण, लक्ष्यीकरण र स्थितीकरण	३.१ बजार खण्डीकरणको अवधारणा उल्लेख गर्न ३.२ बजार खण्डीकरणका आधारहरू पहिचान गर्न ३.३ प्रभावकारी बजार खण्डीकरणका आवश्यकता चर्चा गर्न ३.४ लक्ष्यीकरण र स्थितीकरणको अवधारणा उल्लेख गर्न ३.५ लक्ष्यीकरण रणनीति र स्थितीकरणको रणनीतिहरूको व्याख्या गर्न
४.	खरिद व्यवहार	४.१ व्यक्तिगत र संस्थागत खरिदकर्ताको अवधारणा व्यक्त गर्न ४.२ व्यक्तिगत र संस्थागत खरिद निर्णय प्रक्रिया र तीनलाई प्रभाव पार्ने तत्त्वहरूको वर्णन गर्न ४.३ वस्तु वा सेवा खरिद गर्न प्रोत्साहन गर्ने खरिदका विभिन्न उत्प्रेरकको नाम बताउन
५.	विक्रय	५.१ विक्रयको अवधारणा बताउन र यसको प्रकृतिको चर्चा गर्न ५.२ बजारशास्त्रको अवधारणा र विक्रय अवधारणाबिचको भिन्नता देखाउन ५.३ विक्रयको समाज र संस्थाप्रतिको महत्व छलफल गर्न ५.४ विक्रयका कार्यका प्रक्रिया प्रस्तुत गर्न ५.५ सफल विक्रय कार्यका लागि आवश्यक ज्ञान प्राप्त गर्न
६.	बिक्री प्रक्रिया	६.१ बिक्री प्रक्रियाको वर्णन गर्न ६.२ सम्भावित ग्राहकको पहिचान गर्न र ग्राहकहरूसँगको भेटघाट योजना सम्पन्न गर्न ६.३ ग्राहकहरूले वस्तुको बारेका व्यक्त गरेको शङ्काको समाधान गर्न ६.४ बिक्री कार्य बन्द गर्ने विधि/तरिका पहिचान गर्न
७.	विक्रय वृत्ति	७.१ विक्रय वृत्तिमा आउने विभिन्न चुनौतीको पहिचान गर्न ७.२ विक्रय कार्यका लागि आवश्यक सिप तथा गुणको पहिचान गर्न ७.३ विक्रय कार्यका लागि आवश्यक सामान्य र विशिष्ट सिपको व्याख्या गर्न
८.	बजारशास्त्र सूचना प्रणाली	८.१ बजारशास्त्र सूचना प्रणालीको अर्थ बताउन र यसका विशेषता उल्लेख गर्न ८.२ बजारशास्त्र सूचना प्रणालीको महत्व चर्चा गर्न ८.३ बजारशास्त्र सूचना प्रणालीका विभिन्न तत्त्वहरूको छलफल गर्न ८.४ बजारशास्त्र अनुसन्धानको अर्थ बताउन र यसका विशेषता तथा प्रक्रिया उल्लेख गर्न

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

४.१ कक्षा ९

एकाइ	विषय क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	कार्यघण्टा
१.	बजारशास्त्रको परिचय	<p>१.१ बजारशास्त्रको अर्थ र परिभाषा</p> <p>१.१.१ परम्परागत अवधारणा</p> <p>१.२.१ आधुनिक अवधारणा</p> <p>१.२ बजारशास्त्रको ऐतिहासिक विकासक्रम</p> <p>१.२.१ आत्मनिर्भर</p> <p>१.२.२ आदिम साम्यवाद</p> <p>१.२.३ साधारण विनिमय</p> <p>१.२.४ स्थानीय बजार</p> <p>१.२.५ मुद्रा बजार</p> <p>१.२.६ प्रारम्भिक पुँजीवाद</p> <p>१.२.७ बृहत् उत्पादन</p> <p>१.२.८ अन्तराष्ट्रियकरण</p> <p>१.३ बजारशास्त्रको महत्व</p> <p>१.३.१ उपभोक्ता</p> <p>१.३.२ फर्म</p>	१२
२.	बजारशास्त्रका तत्त्वहरू	<p>२.१ बजार</p> <p>२.१.१ बजारको अर्थ र अवधारणा</p> <p>२.१.२ बजारका प्रकार/वर्गीकरण</p> <p>२.१.३ नेपाली बजारका विशेषताहरू</p> <p>२.२ ग्राहक</p> <p>२.२.१ ग्राहकको अर्थ र अवधारणा</p> <p>२.२.२ ग्राहकका प्रकार</p> <p>२.२.३ व्यक्तिगत र संस्थागत खरिद प्रक्रिया</p> <p>२.२.४ व्यक्तिगत र संस्थागत खरिद प्रक्रियामा प्रभाव पार्ने तत्त्वहरू</p> <p>२.३ माग, आवश्यकता र चाहनाको अवधारणा</p> <p>२.४ बजारशास्त्र प्रक्रियाको अवधारणा</p>	१५
३.	बजारशास्त्रका कार्यहरू	<p>३.१ व्यापारिक कार्यहरू</p> <p>३.१.१ खरिदको अर्थ, तत्त्व र विधि</p> <p>३.१.२ बिक्रीको अर्थ र तत्त्वहरू</p>	१५

		<p>३.२ भौतिक वितरणका कार्यहरू</p> <p>३.२.१ यातायात</p> <p>३.२.२ गोदाम व्यवस्था</p> <p>३.३ सहायक कार्यहरू</p> <p>३.३.१ श्रेणीकरण</p> <p>३.३.२ प्रमाणीकरण</p> <p>३.३.३ जोखिम बहन</p> <p>३.३.४ वित्तीय कार्य</p>	
४.	बजारशास्त्रको वातावरण	<p>४.१ बजारशास्त्र वातावरणको अर्थ र विशेषता</p> <p>४.२ बजारशास्त्र वातावरणका तत्त्वहरू</p> <p>४.२.१ आन्तरिक र बाह्य</p> <p>४.२.२ फर्मको बजारीकरण क्रियाकलापहरूमा आन्तरिक र बाह्य वातावरणको प्रभाव</p>	१०
५.	वस्तु	<p>५.१ वस्तुको अर्थ</p> <p>५.२ वस्तुका प्रकार</p> <p>५.२.१ उपभोक्ता वस्तु</p> <p>५.२.२ औद्योगिक वस्तु</p> <p>५.३ ब्रान्डिङ र ट्रेडमार्कको अवधारणा र फरक</p> <p>५.४ प्याकेजिङ</p> <p>५.५ लेबलिङ</p>	९
६.	मूल्य प्रक्रिया	<p>६.१ मूल्य प्रक्रियाको अर्थ</p> <p>६.२ मूल्यका रूपहरू</p> <p>६.३ मूल्य निर्धारणका उद्देश्य</p> <p>६.४ छुट तथा सहूलियतको अवधारणा</p> <p>६.५ मूल्य निर्धारणमा प्रभाव पार्ने आन्तरिक र बाह्य तत्त्वहरू</p>	९
७.	वितरण	<p>७.१ वितरणको अर्थ</p> <p>७.२ उपभोक्ता र औद्योगिक वस्तु वितरणका माध्यमहरू</p> <p>७.३ वितरण माध्यमका सदस्यहरूको सङ्क्षिप्त परिचय</p> <p>७.३.१ एजेन्ट</p> <p>७.३.२ थोक व्यापारी</p> <p>७.३.३ खुद्रा व्यापारी</p> <p>७.३.४ थोक र खुद्रा व्यापारबिचको अन्तर</p>	१०
८.	प्रवर्धन	<p>८.१ प्रवर्धनको अर्थ</p>	१०

		द.२ प्रवर्धनको महत्व द.३ प्रवर्द्धनका तत्त्वहरूको संक्षिप्त परिचय द.३.१ विज्ञापन द.३.२ वैयक्तिक विक्रय द.३.३ बिक्री प्रवर्धनको. द.३.४ प्रचार द.३.५ जनसम्पर्क	
९	कृषि बजारशास्त्र	९.१ अर्थ र विशेषता ९.२ नेपालमा कृषि बजारशास्त्रका समस्या ९.३ नेपालमा कृषि बजारशास्त्रका सम्भावना	६

४.२ कक्षा १०

एकाइ	विषय क्षेत्र	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	कार्यघण्टा
१.	बजारशास्त्र अवधारणाको परिचय	१.१ बजारशास्त्र अवधारणाको अर्थ १.२ बजारशास्त्रका मूल अवधारणाहरू १.२.१ आवश्यकता, चाहना र माग १.२.२ वस्तु तथा सेवा १.२.३ मूल्य १.२.४ विनिमय १.२.५ सम्बन्ध १.३ बजारशास्त्र अवधारणाको विकासक्रम १.३.१ उत्पादन अवधारणा १.३.२ वस्तु अवधारणा १.३.३ विक्रय अवधारणा १.३.४ आधुनिक बजारशास्त्र अवधारणा १.३.५ सामाजिक बजारशास्त्र अवधारणा १.३.६ समग्र बजारशास्त्र अवधारणा	१६
२.	बजारशास्त्र समिश्रण र तत्त्वहरू	२.१ बजारशास्त्र समिश्रणको अर्थ र परिभाषा २.२ बजारशास्त्र समिश्रणका तत्त्वहरू २.२.१ वस्तु २.२.२ मूल्य २.२.३ प्रवर्धन २.२.४ स्थान २.२.५ प्रक्रिया २.२.६ मानिस २.२.७ भौतिक प्रमाण २.३ बजारशास्त्र समिश्रणको महत्व	१२
३.	बजार खण्डीकरण, लक्ष्यीकरण र स्थितीकरण	३.१ बजार खण्डीकरणको अर्थ र अवधारणा ३.२ बजार खण्डीकरणका आधारहरू ३.२.१ भौगोलिक ३.२.२ जनसाङ्ख्यिक	२०

		<p>३.२.३ मनोवैज्ञानिक</p> <p>३.२.४ व्यावहारिक</p> <p>३.३ प्रभावकारी खण्डीकरणका आवश्यकता: मापनयोग्य, पहुँचयोग्य, पर्याप्त र बृहत्, सम्भाव्य, फरकपना</p> <p>३.४ बजार लक्ष्यीकरणको अवधारणा</p> <p>३.५ बजार लक्ष्यीकरणका रणनीति</p> <p>३.५.१ बृहत् बजारीकरण (अविभाज्य रणनीति)</p> <p>३.५.२ खण्डीकृत बजारीकरण (विभाज्य रणनीति)</p> <p>३.५.३ एकल खण्डित बजारीकरण (सूक्ष्म रणनीति)</p> <p>३.६ बजार स्थितीकरणको अवधारणा</p> <p>३.७ स्थितीकरणका रणनीतिहरू</p> <p>३.७.१ वस्तुको विशेषता वा फाइदाका आधारमा</p> <p>३.७.२ वस्तुको मूल्यका आधारमा</p> <p>३.७.३ वस्तुको गुणस्तरका आधारमा</p> <p>३.७.४ वस्तुको प्रयोगका आधारमा</p> <p>३.७.५ विभिन्न वस्तुको वर्गका आधारमा</p> <p>३.७.६ सङ्केत वा प्रस्तुतीका आधारमा</p>	
४	खरिद व्यवहार	<p>४.१ खरिद व्यवहारको अवधारणा</p> <p>४.२ व्यक्तिगत र संस्थागत खरिदको अवधारणा</p> <p>४.३ व्यक्तिगत खरिद निर्णय: प्रक्रिया र प्रभाव पार्ने तत्त्वहरू</p> <p>४.४ संस्थागत खरिद निर्णय: प्रक्रिया र प्रभाव पार्ने तत्त्वहरू</p> <p>४.५ खरिद उत्प्रेरणाहरू वा उत्प्रेरकहरू</p> <p>४.५.१ भावनात्मक</p> <p>४.५.२ विवेकपूर्ण</p> <p>४.५.३ प्रोत्साहन</p>	१०
५.	विक्रय	<p>५.१ बिक्रीको अवधारणा र प्रकृति</p> <p>५.२ बजारशास्त्र अवधारणा र बिक्री अवधारण</p> <p>५.३ बिक्रीको भूमिका वा महत्व : समाज र फर्म</p> <p>५.४ बिक्री कार्य : आदेश लिने, सुपुर्दगी, प्रशोधन, नगद सङ्कलन, दैनिक बिक्री प्रतिवेदन</p> <p>५.५ सफल बिक्री कार्यका लागि आवश्यक ज्ञान</p>	८
६.	बिक्री प्रक्रिया	<p>६.१ परिचय</p> <p>६.२ बिक्री प्रक्रियाको सिंहावलोकन</p> <p>६.२.१ सम्भावित ग्राहकको खोजी</p> <p>६.२.२ सम्भावित ग्राहकको पहिचान र छनोट</p> <p>६.२.३ प्रस्तुतीकरणको योजना</p> <p>६.२.४ प्रस्तुतीकरण</p> <p>६.२.५ शङ्का र यसको समाधान</p> <p>६.२.६ बिक्री बन्द गर्ने</p> <p>६.३ बिक्री बन्द गर्ने विधिहरू</p>	१०
७.	बिक्री वृत्ति	<p>७.१ परिचय</p> <p>७.२ बिक्री वृत्तिमा आउने चुनौतीहरू</p> <p>७.३ विक्रय कार्यका गुणहरू</p> <p>७.४ विक्रय कार्यका सिपहरू: सामान्य र विशिष्ट</p>	७

द.	बजारशास्त्र सूचना प्रणाली	द.१ बजारशास्त्र सूचना प्रणालीको अर्थ द.२ बजारशास्त्र सूचना प्रणालीका विशेषता द.३ बजारशास्त्र सूचना प्रणालीको महत्व द.४ बजारशास्त्र सूचना प्रणालीका तत्त्वहरू द.४.१ आन्तरिक अभिलेख प्रणाली द.४.२ बजारशास्त्र बौद्धिक प्रणाली द.४.३ निर्णय सहयोगी प्रणाली द.४.४ बजारशास्त्र अनुसन्धान : अर्थ, विशेषता र प्रक्रिया	१३
----	---------------------------	--	----

५. प्रयोगात्मक तथा परिणोजना कार्य

प्रयोगात्मक क्रियाकलाप माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रमको महत्वपूर्ण हिस्सा हो । यसले सैद्धान्तिक ज्ञानको व्यावहारिक प्रयोगलाई बढी जोड दिन्छ । यसअन्तर्गत परियोजना कार्य, समूह कार्य, प्रस्तुतीकरण, इन्टर्नसिप जस्ता कार्यहरू समावेश हुन्छन् । यस विषयमा कुल ३२ घण्टा प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यका लागि निर्दिष्ट गरिएको छ । प्रयोगात्मक कार्यहरू शिक्षकको मार्गदर्शनमा गराउनु पर्दछ । प्रत्येक विद्यार्थीले गरेका कार्यहरू र उनीहरूको सिकाइको उपलब्धि स्तर, उनीहरूको व्यावहार र व्यावहारमा देखिएको परिवर्तनको निरन्तर रूपमा लेखाजोखा गर्न उपयुक्त हुने रजुसूची, श्रेणीमापन, रुब्रिक्स आदिको अभिलेख खडा गर्नुपर्दछ । तल उल्लेख गरिएका क्रियाकलाप सम्भावित नमुना क्रियाकलाप मात्र हुन् । शिक्षकले तोकिएका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न उपयुक्त हुने विभिन्न क्रियाकलाप तथा गतिविधिहरू गराउन सक्ने छन् ।

५.१ कक्षा ९

एकाइ	विषय क्षेत्र	नमुना क्रियाकलाप	कार्य घण्टा
१.	बजारशास्त्रको परिचय		
२.	बजारशास्त्रका तत्त्वहरू	२.१ ग्राहकहरूको खरिद उद्देश्य र निर्णयलाई प्रभाव पार्ने तत्त्वहरूको पहिचान गर्न सरल र छिटो जानकारी प्राप्त हुने किसिमले एउटा बजारको सर्वेक्षण गर्नुहोस् र सर्वेक्षणबाट प्राप्त जानकारीका आधारमा सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	५
३.	बजारशास्त्रका कार्यहरू		
४.	बजारशास्त्रको वातावरण	४.१ नेपालको कुनै एक व्यावसायिक सङ्गठनका बारेमा आवश्यक सूचना, जानकारी सङ्कलन गर्नुहोस् र वर्तमान परिवेशमा उक्त सङ्गठनका सम्भावना र चुनौतीहरूलाई समेटेर एउटा लेख तयार गरेर र कक्षा प्रस्तुतसमेत गर्नुहोस् ।	४
५.	वस्तु	५.१ कुनै एउटा उत्पादन वा वस्तु छनोट गर्नुहोस् र सो वस्तुको ब्रान्डिङ ट्रेडमार्क, लेबलिङका बारेमा कक्षामा प्रस्तुतीकरण दिनुहोस् ।	५
६.	मूल्य निर्धारण	६.१ मूल्य निर्धारणका विभिन्न उद्देश्यलाई समेट्ने गरी वस्तु तथा सेवाका विभिन्न उदाहरण खोजी गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४
७.	वितरण	७.१ कुनै दुई कृषिजन्य र दुई औद्योगिक वस्तुको वितरणको प्रक्रियालाई देखाउने फ्लो चार्ट तयार गर्नुहोस् ।	४
द.	प्रवर्धन	द.१ कुनै एक व्यावसायिक संस्थाले बिक्री प्रवर्धनका लागि गरेका विभिन्न कार्यको सूची बनाउनुहोस् । द.२ विभिन्न पत्रपत्रिका, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, इन्टरनेट आदि माध्यमबाट प्रसारण भएका विज्ञापनहरू सङ्कलन गर्नुहोस् र तिनीहरूको वर्गीकरण गरेर प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	६

९.	कृषि बजारशास्त्र	९.१ तपाईंको आसपासमा रहेका कृषिजन्य फर्महरूले आफ्नो उत्पादनको बजारीकरण के कसरी गरिरहेका छन् सोको अध्ययन अवलोकन गरी सङ्क्षिप्त लेख तयार गर्नुहोस् ।	४
----	------------------	---	---

५.२ कक्षा १०

एकाइ	विषय क्षेत्र	नमुना क्रियाकलाप	कार्यघण्टा
१.	बजारशास्त्र अवधारणाको परिचय	१.१ बजारमा उपलब्ध विभिन्न वस्तु तथा सेवाको विक्रयलाई बजारशास्त्र अवधारणाका आधारमा विभाजन गर्नुहोस् । साथै सवै अवधारणा समेट्ने गरी वस्तु तथा सेवाका एक एकओटा उदाहरणहरूको खोजी गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४
२.	बजारशास्त्र समिश्रण तत्त्वहरू	२.१ नेपालमा रहेका कुनै दुईओटा कम्पनी वा संस्थाका बजारशास्त्र समिश्रणको उदाहरण खोजी गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४
३.	बजार खण्डीकरण, लक्ष्यीकरण स्थितीकरण	३.१ नेपालका कुनै दुईओटा कम्पनी वा फर्मले आफ्नो उत्पादनको बिक्रीका लागि अभ्यास गरेको बजार खण्डीकरणको उदाहरण खोजी गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४
४.	खरिद व्यवहार	४.१ आफ्नो परिवारमा दैनिक वा साप्ताहिक रूपमा बढी मात्रामा खरिद गरिने कुनै पाँचओटा वस्तुको सूची तयार गर्नुहोस् । ती वस्तुहरूको खरिदलाई प्रभाव पार्ने तत्त्वहरू साथै वस्तु खरिद गर्दा कुन कुन पक्षलाई बढी प्राथमिकता दिइएको छ सोको उल्लेख गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।	४
५.	विक्रय	५.१ आफ्नो नजिकको पसल, स्टोर वा विक्रेताहरूले बिक्री कार्य के कसरी सञ्चालन गरिरहेका छन् सोको अवलोकन गर्नुहोस् । विक्रय कार्यको सूचना सङ्कलन तथा विश्लेषण गरेर सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।	४
६.	बिक्री प्रक्रिया	६.१ बिक्री प्रक्रियाका विभिन्न चरणहरूलाई फ्लोचार्टको प्रयोग गरेर कक्षाका प्रदर्शन गर्नुहोस् ।	४
७.	विक्रय वृत्ति	७.१ वस्तु वा सेवा खरिद गर्दा खरिदका क्रममा देखेभोगेका विभिन्न अनुभवहरू समेटेर एउटा लेख तयार गर्नुहोस् ।	४
८.	बजारशास्त्र सूचना प्रणाली	८.१ नेपालमा बजारशास्त्र सूचना प्रणालीको प्रयोगको वर्तमान अवस्था, सम्भाव्यता र चुनौतीलाई समेटेर बारेमा एउटा लेख तयार गर्नुहोस् ।	४

६. सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया

प्रत्येक पाठको अध्यापन गर्दा विद्यार्थीको अनुभवलाई ध्यान दिएर शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनुपर्छ । सिकाइको सहजीकरण गर्दा विद्यार्थीको रुचि, क्षमता र आवश्यकतालाई तथा बहुबौद्धिकता र फरक सिकाइ क्षमतालाई समेत ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । यस विषयको पाठ्यक्रमले बजारशास्त्रका सैद्धान्तिक एवम् व्यावहारिक पक्षहरूलाई समेटेको छ । यस विषयको ज्ञान दिनका लागि शिक्षकले कक्षामा विद्यार्थीलाई सिद्धान्तको ज्ञान दिनुका साथै स्रोत साधन र अनुकूल वातावरण भएसम्म वरपर रहेका बजार, व्यापार, व्यवसायको भ्रमण तथा अवलोकन गराई व्यावहारिक एवम् प्रयोगात्मक तरिकाले शिक्षण गराउन सकिने छ । विद्यार्थीको सहभागिता एवम् सामूहिक तथा सहयोगात्मक सिकाइलाई प्रोत्साहन दिँदै उनीहरूमा विषयप्रतिको रुचि बढाउन विशेष ध्यान दिनुपर्ने छ ।

यस विषयको शिक्षणका लागि स्थानीय परिवेश, विषयवस्तुको प्रकृति, विद्यार्थीको उमेर, तह, रुचि, फरक सिकाइ क्षमता, सामाजिक तथा मनोवैज्ञानिक पृष्ठभूमि, शैक्षिक सामाग्रीको उपलब्धता आदिलाई ध्यान दिदै व्याख्यान, छलफल, प्रश्नोत्तर, प्रयोग, अवलोकन, सोधखोज आदि जस्ता विधिलाई परिस्थिति अनुकूल हुने गरी प्रयोग गर्न सकिन्छ । यहाँ प्रस्तुत विधिहरू नमुना वा सङ्केत मात्र हुन् । सबै परिस्थितिमा यी विधिहरूको प्रयोगले सिकाइमा पूर्णता नपाउन सक्छ । शिक्षकले यहाँ प्रस्तुत गरिएका विधिलाई आधारका रूपमा मात्र लिई परिस्थिति अनुकूल शिक्षण विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्नुपर्दछ ।

७. विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया

विद्यार्थी मूल्याङ्कन सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक दुवै रूपमा हुने छ । यसमा सैद्धान्तिकअन्तर्गत ७५ प्रतिशत र प्रयोगात्मक अन्तर्गत २५ प्रतिशत अङ्कभार कायम गरिएको छ । मूल्याङ्कन गर्दा निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै विधिलाई प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।

(क) निर्माणात्मक मूल्याङ्कन

विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुधारका लागि कक्षा शिक्षणकै क्रममा परियोजना कार्य, गृहकार्य, कक्षाकार्य, प्रस्तुतीकरण, उपलब्धि परीक्षा जस्ता क्रियाकलाप गराई प्रयोगात्मक ज्ञान र सिप हासिल गराउन निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई उपयोग गर्नु पर्दछ । विद्यार्थीले सिके नसिकेको पत्ता लगाई नसिकेको भए कारण पहिचान गरी पुनः सिकाइने वा सुधारात्मक सिकाइका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ । कक्षा ९ र १० को बजारशास्त्र विषयको सिकाइका क्रममा कक्षाकोठामा शिक्षण सिकाईकै अभिन्न अङ्गका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरू प्रयोग गर्न सकिने छ र सिकाइ अवस्था यकिन गरी आवश्यकता अनुसार सुधारात्मक शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।

(ख) निर्णयात्मक मूल्याङ्कन

पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेको उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसका आधारमा स्तर निर्धारण गर्ने निर्णय लिइन्छ भने त्यस्तो मूल्याङ्कनलाई निर्णयात्मक मूल्याङ्कन भनिन्छ । यस्तो मूल्याङ्कन आवधिक रूपमा गर्ने गरिन्छ । यसका लागि प्रयोगात्मक तथा आन्तरिक मूल्याङ्कनको २५ प्रतिशत र अन्तिम परीक्षाका लागि ७५ प्रतिशतको भार छुट्याइएको छ । कक्षा ९ को सम्बन्धमा सम्बन्धित विद्यालयले र कक्षा १० को सम्बन्धमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डले तोकिएअनुसार परीक्षा सञ्चालन गरी स्तर वा ग्रेड निर्धारण गर्नुपर्दछ ।

(अ) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीले गरेका कार्य र उनीहरूमा आएको व्यवहार परिवर्तनको अभिलेख राखी सोका आधारमा अङ्क प्रदान गर्नुपर्दछ । यस विषयमा कक्षा ९ र १० मा कुल भारमध्ये २५ प्रतिशत भार आन्तरिक मूल्याङ्कन हुने छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको २५ प्रतिशत भारअन्तर्गत निम्नानुसार मूल्याङ्कन गरी अङ्क प्रदान गरिने छ :

क्र.स.	मूल्याङ्कनको आधार	भार	कैफियत
१.	उपस्थिति र कक्षा सहभागिता	३	
२.	त्रैमासिक परीक्षा	६	
३.	प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य र इन्टर्नसिपलगायत	१६	
	जम्मा	२५	

(आ) बाह्य मूल्याङ्कन

यस विषयमा कक्षा ९ र १० प्रत्येकमा कुल भारमध्ये ७५ प्रतिशत भार बाह्य मूल्याङ्कन हुने छ । प्रत्येक कक्षामा लिइने परीक्षाका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार प्रश्नपत्र निर्माण गर्नुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान/बोध, समस्या समाधान, समालोचनात्मक, सिर्जनासँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधिने छन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप,अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

-०-

६. नेपालभाषा

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम नेपालभाषा

कक्षा ९ र १०

पाठ्यघण्टा: ४

विषय कोड: New. 123 (कक्षा ९)

New. 124 (कक्षा १०)

कार्यघण्टा: १२८

१. म्हसीका

नेपालभाषा नेपालया खुगूगु तःधंगु नेवाःजातिया मांभाय् खः । नेपालय् नेवाःत सन् २०११ या जनगणानाकथं १३,२१,९९३ म्ह दु । नेपालभाषाया माध्यमं नेपालय् २०११ सालनिसें विद्यालय तगिमय् आखः बोंकाचोंगु दु । नेवाःसभ्यताकथं नेपाःया कला, साहित्य, संगीत, सभ्यता, चिकित्सा, प्रविधि, भैषज्य, वास्तु, आयुर्वेद आदि स्वानाचोंगु दु । थुकिया संरक्षण याय्त नेपालभाषाया ज्ञान मदय्कं संभावना मदु । नेवाःसभ्यताया ज्ञान निर्माण, सभ्यताया महत्व थुइकाः त्रिभुवन विद्यालयया मानविकी संकाय अन्तर्गत स्नातक, स्नातकोत्तर, व विद्यावारिधितक नियमित कक्षा जुयाचोंगु दु । उच्चतगिंया पठनपाठनयात माध्यमिक तगिमनिसें छस्वाः यानाः नेपालभाषाया पठनपाठन याकेमाःगुलिं थो पाठ्यक्रम दय्कूगु खः ।

संस्कृति सभ्यता पिलुइगु बांलाःगु अनेक लँपुमध्ये भाषा प्रमुख खः । उकिं थुकी जाति, व देश दुनेया साहित्य, संगीत, कला व सभ्यतायात म्हसीके फइकथंया जोलं दुथ्याः । थो पाठ्यक्रमय् भाषाया आधारभूत ज्ञान वियाः उकियात छसिकथं अभ्यास याकेफतधासा विद्यार्थीया मनय् थःगु जाति, समाज व देशप्रति आस्थावान् जुइ । थो पाठ्यक्रमं वर्णविज्ञाननिसें बोध, अभिव्यक्ति व साहित्य, जीवनीतक दुथ्याः ।

प्रस्तुत पाठ्यक्रमं विद्यार्थीया नेपालभाषां नेनेगु, बोनेगु, चोय्गु, व नोवाय्गु क्षमाता विकास याइ । विद्यार्थीया ज्ञानभण्डार जाय्काः अभिव्यक्त याय्फय्केत लोःगु जोलं पाठ्यक्रमय् दुथ्याःगु दु । भाषा, बोध, व अभिव्यक्तिया सिप विकास जुइकथंया गाक्क तगिंज्या, छँज्या, प्रोजेक्टया व्यवस्था थुकी जूगु दु । क्षेत्रकार्य प्रतिवेदन, औपचारिक/अनौपचारिक पत्रलेखन, गद्यांश निर्माणया व्यवस्था जूगु दु । थो पाठ्यक्रमय् विशेष ध्यान वियातःगु खँ थथे खः -

- (क) भाषा शिक्षणयात प्रयोगात्मक याय्गु कुतः ।
- (ख) सिप लानाः काय्फइकथंया सेनेज्या कोःछीगु ।
- (ग) लेज्या व गुणस्तरय् गाक्क ध्यान ।
- (घ) विधा वा व्याकरणया क्षेत्र सीदय्क उल्लेख ।
- (ङ) व्याकरणया रचनात्मक सहजीकरण प्रक्रियाया निर्देशन ।
- (च) भाषिक क्षमता थकाय्त सिर्जनात्मक विषयवस्तुया अभ्यास ।

२. तगिकथंया सक्षमता

माध्यमिक तगिं बोनालि नेपालभाषाया थुलि क्षमता दइ -

१. सूचनामूलक सामग्री बोनाः, नेनाः, थुइकाः उकिया मौखिक वा लिखित अभिव्यक्ति
२. साहित्यिक/सांस्कृतिक जोलंया अर्थ थुइकाः न्हेइपुक्क बोनेगु प्रवृत्तिया विकास
३. थम्हं थूगु विषय थःगु हे पहलं पिल्होय्गु क्षमताया विकास
४. नापालभाषा बाहेक मेमेगु भाषा व उकिया विषयवस्तु थुइकेफैकथं बोनेगु
५. सामाजिक, सांस्कृतिक वा व्यावहारिक अभिव्यक्त जुइगु थीथी शैली चोय्गु
६. अन्तरभाषिक-सांस्कृतिक मूल्यप्रति सचेत जुयालि आत्मविश्वास दइगु भाषा छेलेगु
७. अन्तरक्रिया, खोज, मूल्याङ्कन वा परियोजना दय्केत लोःकथंया भाषिक सिपया विकास
८. रचनात्मक वा आलोचनात्मक सोच लिसें विश्लेषणात्मक वा संश्लेषणात्मक विचारया स्पष्ट अभिव्यक्ति
९. प्रभावकारी सिकाइ, रचनात्मक वा प्रत्यक्ष सम्पर्क पिदंगु विचारया निर्माण वा समस्या जेकेगु

१०. नेपाललिपिं खँगोः, खँपु व गद्यांश चोय्गु व बोनेगु सिप

३. तगिकथं सयकेफैगु (तगिं ९)

३.१.१ नेनेगु व नोवाय्गु सिप

१. नेपालभाषाया खँगोः वा खँपुइ छेलातःगु मागोः, बागोः म्हसीका उकिया पाय्छि उच्चारण
२. साहित्यिक चोसुया पाठ बोनालि उकिया लिचोः बीगु
३. खँल्हाबल्हा, विचारविमर्श थुजोगु ज्याखँय् बोति कयाः उकी थःगु विचाः बीगु
४. सोयाः, बोनाः, नेना, अनुभव यानागु खँ, लकस व ज्याखँयात कथंहंक कनेगु
५. गति, यति, लय, भाव, पह व पाठया विचाः यानाः मुखाग्र कनेगु
६. पुचल्य सहलह, मौखिक सूचना, तार्किकता थुजोगु खँय् ध्यान तयाः विचाः न्हेबोय्गु
७. पाठ वा प्रस्तुति नेनाः प्रसंग, सन्दर्भकथं खँत्वाःखँभाय्यात छेलेगु
८. समारोह, सभा-मुँज्याय् थःगु खँ शिष्ट जुयाः औपचारिकथं न्हेबोय्गु
९. सामाजिक सन्दर्भ, प्रसंग, व वक्ताकथं प्रयोजनपरक अर्थबोध जुइक लिचोः न्हेबोय्गु
१०. वक्ता-श्रोताया रूप्य अनुशासनय् चोनेगु

३.१.२ बोनेगु सिप

१. देवनागरी लिपिया वर्णयात पाय्छि जुइक ताय्दय्क बोनेगु
२. मनमनं थुइक द्रुत गतिं बोनेगु
३. लिपिया यति, गति व हाउभाउ सहित अर्थ थुइक बोनेगु
४. पाठया मूमू अंश थुइकाः चोपोःहंक व्याख्या याय्फय्क बोनेगु
५. पाठं धाय्तेगु खँ थुइका भाषाया तार्किक पक्ष म्हसीका बोनेगु
६. सन्दर्भ, संवेग, व परिवेश हंक बोनाः खँगोःधुकू जायकेगु
७. वर्णविन्यास व लेख्यचिंयात म्हसीका शुद्ध जुइक बोनेगु
८. पाठय् बियातःगु सामाजिक, सांस्कृतिक सन्दर्भ स्वानाः लिचोः बीफय्क बोनेगु
९. प्रयोजन, निष्कर्ष, सारांश बी फइकथं पाठ बोनेगु
१०. नेपाललिपिं चोयातःगु सामान्य खँगोः (शब्द) व खँपु (वाक्य) बोनेगु

३.१.३ चोय्गु सिप

१. देवनागरीया वर्ण व चिं शुद्ध जुइक चोय्गु
२. सूचना वा जानकारी मुंकाः उकियात छधी चिनाः कथंहंक चोय्गु
३. चोयातःगु जोलंयात सम्पादन, परिष्कार यानाः हानं चोय्गु
४. खनागु, नेनागु, सिउगु, व बोनागु विषयवस्तु कथंहंक चोय्गु
५. छुं न खँय् लिचोः बीगु, अभिलेख तय्गु वा वर्णनया विश्लेषण याय्गु
६. साहित्यिक पाठया मूमू अंशया वर्णन, व्याख्या, चोपोःहंक व्याख्या याय्गु
७. नेपालभाषां थः छँजः, पासापिन्त नुगःखँ खनाः पौ चोय्गु
८. खँत्वाःखँभाय्या अर्थ थुइक खँपुइ छेलेगु
९. पाठया वःकयाः स्वतन्त्र, मौलिक व सृजनात्मक चोसु चोय्गु
१०. नेपाललिपिं सामान्य खँगो व खँपु चोय्गु

३.२ तगिं १०

३.२.१ नेनेगु व कनेगु सिप

१. खँगोः व खँपुइ छेलातःगु नेपालभाषाया स्वर व व्यञ्जन वर्ण म्हसीकाः उच्चारण याय्गु व खँपुइ छेलेगु
२. खँल्हाबल्हाया मू खँ थुइकेगु, साहित्यिक पाठ व उकिया प्रस्तुति नेनाः म्हुतुं हे लिचोः बीगु
३. संवाद, विचारविमर्श नेनेगु, उकी बोति काय्गु, अले अन वःगु विचार सीकेगु
४. गनं खंगु, नेनागु घटना, वातावरण छसिकथं पूर्वक कनेगु

५. गति, यति, लय, पहचह व पाठयात बिचा: याना: म्हुतुं हे अभिव्यक्ति वीगु
६. पुच:या सहलह, मौखिक सूचना, तर्क आदियात ध्यानय् तया: बिचा: वीगु
७. छुं नं पाठ वा प्रस्तुति नेना: प्रसंग अनुसार खँत्वा: थ:गु हे पहलं छेलेगु
८. वादविवाद, अन्तरक्रिया, साहित्यक आदि गोष्ठी बोति कया: छसिकथ उकियात कनेफय्केगु
९. सभा, समारोहय् लोय्क धापू, लोकोक्ति छेला: शिष्टकथ न्हेबोय्गु
१०. सामाजिक सन्दर्भ, प्रसंग, वक्ताया अवस्था अनुसार प्रयोजनपरक अर्थबोध जुइकथ लिचो: वीगु

३.२.२ बोनेगु सिप

१. देवनागरी आख:या स्वर, मात्रा पाय्छिकथ उच्चारण याय्गु
२. चोसुया गति, यति व भाव पिजोय्क बोनेगु
३. अर्थ थुइक मनंमनं याकनं बोने फय्केगु
४. पाठया विशिष्ट अंश थुइका: चो:पो:हंक व्याख्या याय्फय्क बोनेगु
५. पाठया संरचना, आज्जु व अभिप्राय: थुइक, हिज्जे व चिं थुइका: शुद्ध जुइक बोनेगु
६. संदर्भ, संवेग व परिवेशकथ बोना: खँगो:धुकू जाय्केगु
७. पाठय् छेलात:गु गणितीय सूचनायात तालिका दय्के फइकथ बोनेगु
८. पाठय् दुगु सामाजिक, सांस्कृतिक सन्दर्भ कने फय्क बोनेगु
९. प्रयोजन, पूर्वानुमान, लिचो:, सारांश (मूति) समीक्षा याना: कने फय्केगु
१०. रञ्जनालिपिया सामान्य खँगो: वा खँपु बोनेगु

३.२.३ चोय्गु सिप

१. थीथीकथया सुचं वा जानकारी मुंका: संश्लेषण याना: चोय्गु
२. बियात:गु चोसु सम्पादन व परिष्कार याना: हानं चोय्गु
३. देवनागरीया स्वरवर्ण व चिं मा:थाय् पाय्छिकथ चोय्गु
४. थीथी शिर्षक तया: अर्थपूर्ण, छसिकथ अले प्रभावकारी जुइक अनुच्छेद चोय्गु
५. थमं खंगु, नेनागु, सिउगु, बोनागु खँ छसिकथ कथं चोय्गु
६. बोनागु खँया मू मू बुँदा चोया: उकिया सारांश चोय्गु
७. छुं न सुचं वा खँया लिचो: वीगु, अभिलेख तय्गु, व्याख्या-विश्लेषण याय्गु
८. साहित्यिक पाठया मू अंशया वर्णन, तुलना, पा:गु खँ कना: चो:पो:हंक व्याख्या याय्गु
९. अड्डाय् वीगु औपचारिक निवेदनपौ नेपालभाषां चोय्गु
१०. प्रचलित खँत्वा:या अर्थ थुइक खँपुइ छेलेगु
११. थी थी खँय् विवरणात्मक, विश्लेषणात्मक, समालोचनात्मक चोसु न्हेबोय्गु
१२. पाठया व:कया: स्वतन्त्र, मौलिक व सृजनात्मक चोसु चोय्गु
१३. छुं न कोछिनात:गु विषयया समीक्षात्मक चोसु चोय्गु
१४. रञ्जना लिपिं व:चाहाक:गु अनुच्छेद चोय्गु

४. विषयवस्तुया क्षेत्र व क्रम (तगिं ९)

ल्या:	विधा	क्षेत्र	भाषातत्व	बोध व अभिव्यक्ति	ज्या जुइगु (१६० घण्टी)
१	बाखं	लोकबाखं	भूतकालयात म्हसीकेगु, पक्षयात छेलेगु	अनुमान घटना वर्णन, प्रकृति व मनूया म्हुतु व चोया: धाय्गु	१०
२	चिनाखं	नीति/संस्कृति प्रधान	नाम, विशेषण खँगो: म्हसीकेगु, छेलेगु	नाम, सर्वनाम छेला: नैतिक व सांस्कृतिक अभिव्यक्ति	१०
३	जीवनी	राष्ट्रिय	लिङ्ग, वचन, पुरुष व आदरार्थी छेलेगु	बुँदा व:कया: जीवनी चोय्गु लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदरार्थी	१०

				छेला: मनुतयत यःगु सांस्कृतिक अभिव्यक्ति	
४	चोखँ	सामाजिक	सर्वनाम, नामयोगी, संयोजक, निपात छेलेगु	मिसामिजंया भूमिकाया अनुच्छेद व चोखँ चोकेगु	१०
५	रूपक	वक्तृता	क्रिया, क्रियायोगी, विष्मयादिबोधक, वाक्य संश्लेषण व विश्लेषण	सामाजिक जीवनया बारे वक्तृता चोकेगु	१५
६	पौ	अनौपचारिक	अभूतकाल म्हसीकेगु, उकियात छेलेगु	नेपाःया छगू घटना, थाय्या बयान याना: पासायात खँ कनेगु	१०
७	बाखं	न्हूबाखं	अभूत काल व थीथी पक्ष व भाव म्हसीकेगु	सारांश लेखन, बाखंया सरचना वर्णन	१५
८	चिनाखँ	प्रकृति प्रधान	कारक व विभक्ति	कारक व विभक्ति छेला: जीवनी चोकेगु	१०
९	चोखँ	भावनापरक	शब्द निर्माण -उपसर्ग, प्रत्यय	पर्यावरणीय जीवनीयात बःकया: दैनिकी चोकेगु	१०
१०	चोखँ	सम्पदा (प्रबन्ध)	वर्णविन्यास व चिं	वाक्यया निर्माण	१५
११	खँलाबल्हा	समसामयिक	वाक्य - सरल, संयुक्त	खँलाबल्हा चोकेगु	१५
१२	चिनाखँ	भावनात्मक	विसर्ग, अनुस्वार, अनुनासिक	अनुच्छेद चोकेगु	१०

४.२ तगिं १०

ल्या:	विधा	क्षेत्र	भाषातत्व	बोध व अभिव्यक्ति	ज्या जुइगु (१६० घण्टी)
१	बाखं	पौराणिक बाखं	सन्धि - स्वर, व्यञ्जन	अनुमान, घटना वर्णन, महामारीया विषय अभिव्यक्ति	१०
२	चिनाखँ	नीति/संस्कृति प्रधान	वर्णविन्यास, धातु रूपावली, लेख्य चिं	लैङ्गिक हिंसाया थीथी रूप व उकिया बारे थःगु खँ	१०
३	जीवनी	राष्ट्रिय	क्रियायोगी, नामयोगी, संयोजक छेलेगु	राष्ट्रिय जीवनय् महत्वपूर्ण व्यक्तिया जीवनी	१०
४	चोखँ	प्राविधिक	नाम, सर्वनाम, नामयोगी, संयोजक, निपात छेलेगु	मिसामिजंया भूमिकाया अनुच्छेद व चोखँ चोकेगु	१०
५	रूपक	मनोवाद	भूत व अभूत काल	विश्लेषण दुगु मनोवाद चोकेगु	१५
६	पौ	व्यापारिक	क्रियाया पक्षयात छेलेगु	छपु व्यापारिक भिंतुना पौ चोकेगु	१०
७	बाखं	सामाजिक	भाव म्हसीकेगु, छेलेगु	बाखंया घटना व संरचना वर्णन	१५
८	चिनाखँ	प्रकृति प्रधान	व्युत्पन्न खंगो:, कारक व विभक्ति	नेपाःया जात्राया विषयय् थःगु विश्लेषणात्मक धारणा	१०
९	चोखँ	सांस्कृतिक	समस्त खंगो:, द्वित्व खंगो: म्हसीकेगु, छेलेगु	राष्ट्रिय नखःया बारे चोसु चोकेगु	१०
१०	रूपक	वादविवाद	वाक्यया ताजि म्हसीकेगु व उकियात छेलेगु	तर्कपूर्ण आलोचनात्मक संवाद चोकेगु	१५
११	बाखं	मनोवैज्ञानिक	वर्णविन्यास, पदसंगति, अर्थ	सारांश चोकेगु, बाखंयात बःकया: न्हैस: छुइगु	१५

१२	जीवनी	अन्तर्राष्ट्रिय	कारक रूपावली	सिर्जनात्मक अनुच्छेद चोकेगु	१०
----	-------	-----------------	--------------	-----------------------------	----

५. सेने अःपुकेगु (सहजीकरण) प्रक्रिया

कोछिनातःगु सक्षमता व तगिंकथं सय्काः काय्त शिक्षक व विद्यार्थी विषयवस्तु बःकयाः याइगु ज्याखँ हे सेने अःपुकेगु (सिकाइ सहजीकरण) प्रक्रिया खः । भाषा सेनेगु धैगु विषयवस्तुया माध्यमं नेनेगु, नोवाय्गु, बोनेगु, चोय्गु, थुजोगु सिप सेनेगु खः । पाठ्यक्रमं कोःछिनातःगु थीथी विधागत क्षेत्रयात नेनाः थुइकेगु (श्रुतिबोध), खँगोःया उच्चारण, बोनाः थुइगु (पठनबोध), नोवानाः वा चोयाः बीगु अभिव्यक्ति, खँगोःधुकू, भाषातत्व व वर्णविन्यासया अभ्यास याय्त छेलेमाः । सेने अःपुकेगु, भाषिक सिप, संरचना, खँगोःधुकू लःल्हाय्गुली सीदइ । विद्यार्थी केन्द्रीत जुयाः याइगु भाषा सेने अःपुकेगु खँ याकःचा वा पुचलं याइगु कुतलं सीदइ । शिक्षकं विद्यार्थीयात गाक्क होःताः बियाः अभिप्रेरणामूलक व सन्दर्भ बःकयाः भाषिक ज्याखँ याय्माः ।

सेनेज्याया सिद्धान्त व मनोवैज्ञानिक पक्ष नालाः सेने अःपुकी । विद्यार्थीया भाषिक दक्षता थकाय्त व भाषा सय्केगु खँय् अनुरागी याकेत शिक्षकं सहजकर्ताया भूमिका म्हितेमाः । अःपुक भाषिक सिप सेनेज्या बांलाकेगु खँ उत्प्रेरणां जाःगु सहजीकरण प्रक्रियां कोःछी । अःपुक सेनेज्याखँ लेबले सक्षमता व सय्काः काय्फुगु खँ, विषयवस्तुया स्वरूप, विद्यार्थी मनोविज्ञान, क्षमता व रूचि, स्रोत साधनया उपलब्धता, विद्यालयया लकस, सेनेज्या सहजीकरणया अवस्था थुजोगु खँय् ध्यान तय्माः । बांलाक भाषा सेनेगु व सय्के फैगु खँ सेनेज्याखँ कोःछी । थो ज्याखँ दय्काः अले छेलाः हे शिक्षकं थःगु कौशल केनेगु, सिप लःल्हाय्गु व पाठ्यक्रम पाय्छिकथं छेलेफइ । थुलि खँ यानाः जक सेनेज्या अःपुकेगु ज्याखँ पूवनी ।

(क) भाषिक सिप बःकाय्माःगु ज्याखँ

नेनेगु सिप दुने वाक्य कृचाथलेगु, लयबोध, श्रुतिलेख, श्रुतिरचना नेनाः बुँदा टिपोट, श्रुतिबोध, पाठ नेना न्हेसः छुइगु, अनुमान, वस्तु, वा घटना वर्णन थुजोगु ज्याखँ याकेमाः । नोवाय्गु सिप दुने सहलह, न्हेसःलिसः, घटना, बाखं कनेगु, वादविवाद, वक्तृता, अभिनय, व नाटकीकरण थुजोगु ज्याखँ याकेमाः । बोनेगु सिप दुने ताय्दय्क व मनमनं बोनेगु, बोनेगु गति दाय्गु, शब्दार्थ बोध तथा पठन बोध दुने न्हेसःलिसः, अनुमान, संरचना कनेगु, सारांश, न्हेसः छुइगु, घटना कनेगु व स्वाय्गु थुजोगु ज्याखँ याकेमाः । चोय्गु सिप दुने लिउलउ चोय्गु (अनुलेखन), नेनाः चोय्गु (श्रुतिलेखन), अनुभव कनेगु, वस्तु वा घटना कनेगु, यात्राया खँ कनेगु, न्हेसःलिसः, बुँदा टिपोट, भावविस्तार वा व्याख्या, सारांश, अनुच्छेद, चोखँ, प्रतिवेदन, संवाद, थीथी विषय क्षेत्रया व्यावहारिक खँ चोकेगु, थीथी विधाया सिर्जना चोकेमाः ।

(ख) विद्या बःकयाः थीथी सिप सेनेगु

(अ) बाखनं जाःगु पाठ - बाखं सेनेगुया अर्थ विद्यार्थीतय्के बाखं चिनेगु सिप थकाय्गु खः । बाखनं जाःगु पाठ भाषा शिक्षणया ज्याभः खः । नेपालभाषाया पाठ्यक्रमय् थुकियात नेनेगु, नोवाय्गु, बोनेगु, चोय्गु माध्यमकथं दुथ्याकातःगु दु । आख्यानात्मक पाठ सेनेबले बाखं नेनेगु, कनेगु, संरचना सीकेगु, बाखं हनेगु, ताय्दय्क वा मनमनं बोनेगु, थुइकाः बोनेगु (पठनबोध), न्हेसःलिसः, चरित्र चित्रण, पात्र तुलना, बुँदाटिपोट, व्याख्या, सारांश, घटना स्वाकेगु, बाखंसार, न्हूगु खँगोःया उच्चारण, अर्थ थुइकेगु, छेलेगु, अनुलेखन, नेनाः चोय्गु (श्रुतिलेखन), सिर्जनात्मक लेखन थुजोगु ज्याखँ याकेमाः ।

(आ) लसय् चिनातःगु पाठ - थुकिया प्रयोजन लय, भाव थुइकाः उच्चारण संस्कार थकाय्गु खः । थुकी लसय् हनाः ताय्दय्क बोनेगु, संरचना सीकेगु, भाव सीकेगु, न्हेसःलिसः, सारांश, भावार्थ, गद्य रूपान्तरण, न्हेसः छुइगु, सन्देश नालेगु, अर्थ, थुइकेगु व छेलेगु, भाव विस्तार याकेगु ज्याखँ याकेमाः । माःथाय् विद्यार्थीतय्त अनुकरणात्मक व सिर्जनात्मक लेखनया अनुराग दय्केमाः ।

(इ) जीवनी जाःगु पाठ - जीवनी शिक्षणया मू तातुना नोवानाः वा चोयाः भाषाया अभिव्यक्ति क्षमता थकाय्गु खः । मनूया जःखःया खँ कनेगु सिप चोन्त्याकाः ताय्दय्क वा मनमनं बोनेगु, बोंगु खँ थुइकेगु, न्हेसःलिसः, सारांश, बुँदाटिपोट, व्याख्या, घटना स्वाकेगु, न्हूगु खँगोःया उच्चारण, अर्थ थुइकेगु, छेलेगु, अनुलेखन, श्रुतिलेखन, अनुकरणात्मक व स्वतन्त्र लेखन थुजोगु ज्याखँ याकेमाः ।

(ई) चोखँ जाःगु पाठ - निबन्ध शिक्षणया मुख्य आज्जु विद्यार्थीयाके गद्यात्मक अभिव्यक्ति थुइकेगु क्षमता विकास याय्गु खः । चोखँयात बःकयाः भाषिक सिप विकासया अभ्यास याकेबले ताय्दय्क वा मनमनं बोनेगु, संरचना सीकेगु, बोंगु खँ थुइकेगु, न्हेसःलिसः, छलफल आदियात छेलेमाः । थुकिया लिसे सारांश, बुँदाटिपोट, व्याख्या, घटना स्वाकेगु, न्हूगु खँगोःया उच्चारण, अर्थ थुइकेगु, छेलेगु, अनुलेखन, श्रुतिलेखन, स्वतन्त्र लेखन थुजोगु ज्याखँ याकेमाः ।

(उ) रूपक पाठ - रूपक पाठया मुख्य आज्जु विद्यार्थीयाके नोवानाः अभिव्यक्त याय्गु क्षमता विकास याय्गु खः । थुकिया शिक्षण याय्बले कोछिनातःगु संवाद, वक्तृता, मनोवाद, परिस्थिति, पात्र भाव अनुकुलया अभ्यास याकेमाः ।

कथ्य अभिव्यक्तया मूल घटक हाउभाउ, सःया थलाः, कोलाः, आघात, गति, यतिया ध्यान तय्माः । थुजोगु पाठया अभ्यास याकेबले ताय्दय्क वा मनमनं अभिनय व भूमिका म्हितेगु, बोनेगु, संरचना सीकेगु, न्हूगु खँगोःया उच्चारण, अर्थ थुइकेगु, खँलाबल्हा, न्हेसःलिसः, भाव थुइकेगु, संवाद पूर्ति याय्गु, वादविवाद, वक्तृता, मनोवादया अनुकरण लेखन थुजोगु ज्याखँ याकेमाः ।

(ऊ) न्हिथंया पाठ - दैनिकी पाठया मुख्य आज्जु दिनचर्या कनेगु क्षमता विकास याय्गु खः । थुकिया शिक्षण याय्बले कोःजिउगु घटना, परिवेशया वर्णन याय्गु अभ्यास याकेमाः । दैनिकीयात बःकयाः भाषिक सिप विकासया अभ्यास याकेबले ताय्दय्क वा मनमनं बोनेगु, संरचना सीकेगु, बोंगु खँ थुइकेगु, न्हेसःलिसः, छलफल व व्याख्या आदियात छेलेमाः । थुकिया लिसे सारांश, वुँदाटिपोट, न्हेसः छुइगु, खँगोःया उच्चारण, अर्थ थुइकेगु, छेलेगु, अनुलेखन, श्रुतिलेखन, अनुकरणात्मक व स्वतन्त्र लेखन थुजोगु ज्याखँ याकेमाः ।

(ऋ) व्यावहारिक लेखन - थो लेख्य ज्याखँ जूगुलिं थुकी पौ, निवेदन, बोनापौ, विचाः हाय्का, भिंतुना, भर्पाइ, आदि चोय्गु अभ्यास याकेमाः । व्यावहारिक लेखनया शिक्षण याय्बले व्यावहारिक लेखनयान नमुनाकथं छेलाः उकिया संरचना, ढाँचा, व शैलीनापं अभ्यास याकेमाः । थुकिया लिसे न्हेसः छुइगु, खँगोःया उच्चारण, अर्थ थुइकेगु, व छेलेगु, लिसे चोय्गु, अनुकरण व स्वतन्त्र व्यावहारिक लेखन थुजोगु ज्याखँ याकेमाः ।

(लृ) भाषिक संरचना - भाषिक संरचनाया मू प्रयोजन मस्तय्त्त भाषाया शुद्ध प्रयोगपाखे सालेगु खः । भाषिक संरचनायात पाठलिसे स्वानाः सहजीकरण ज्याखँ याकेमाः । दसु बःकयाः सम्बद्ध पाठदुने नियम मालेगु उत्सुकता थनेमाः । व्याकरण, वर्णविन्यास व लेख्य चिं सेनेबले चोसु (रचना) व छेलातःगु सोयाः अःपुक सेनेफइ । भाषा सदां सन्दर्भकथं जक सार्थक जुइ । चोसु, पाठ, वा संकथनय् जक सन्दर्भ पिजोइ । उकिं भाषिक संरचनायात पाठ वा चोसुयात बःकयाः जक शिक्षण व मूल्याङ्कन याय्माः ।

(ए) खँगोःधुकू - भाषाया महत्वपूर्ण घटक खः । थुकी खँगोःया उच्चारण, अर्थ थुइकेगु, व छेलातःगु प्रसंगलिसे लोःगु ज्याखँ याकेमाः । पाठय् छेलातःगु खँगोःयात केन्द्रविन्दु यानाः खँगोःधुकूया विकास याय्गु दृष्टिकोण थुकी दइ । उकिं खँगोया विभिन्न अर्थ सम्बन्ध व सन्दर्भ लोय्क छेलेमाः ।

६. विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया

मूल्याङ्कनं भाषा सय्केगु इलय् काःगु ज्ञान व सिपया ल्याःचाः जुइ । अःपुक सय्केबले विद्यार्थीया मूल्याङ्कन मदिकक जुइगु प्रक्रिया खः । विद्यार्थी मूल्याङ्कनय् निर्माणात्मक व निर्णयात्मक निगुलिं प्रक्रिया नालेमाः । मूल्याङ्कनं मूलतः विद्यार्थीया भाषिक सिप (नेनेगु, नोवाय्गु, बोनेगु, चोय्गु), भाषिक संरचना, खँगोःधुकूया उपलब्धि स्तर केनी ।

निर्माणात्मक मूल्याङ्कन अःपुक सय्केगु प्रक्रियाय् छेलेमाः । थुकिया आज्जु विद्यार्थीयात सय्केत थाकुगु खँ इलय् थुइकाः उकियात भिकेगु खः । विद्यार्थीया व्यक्तिगत सिकाइ उपलब्धियात बःकयाः निर्माणात्मक मूल्याङ्कन न्ह्याकेमाः । थुकी तगिंज्या (classwork), छेँज्या (homework), याकः वा मंकाःज्या (group or joint work), प्रयोगात्मक ज्या, सिर्जनात्मक ज्या, परियोजना ज्या, भाषिक सिपलिसे स्वापू दुगु तपं/मंकाःज्याखँ (Extra/Joint Activities), अभिभावक, सम्पर्क, घटनावृत्त अभिलेख, विद्युतीय सञ्चार माध्यमं लोःगु जोलं मुनेगु, अले न्हेबोय्गु (प्रस्तुति) थुजोगु थीथी जोलं छेलेफु । थुकिं वःगु लिचोःयात अभिलेखीकरण यानाः अभिभावकतय्त्त उकिया जानकारी वीमाः । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनयात आन्तरिक निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलिसे स्वाय्माः ।

शैक्षिक सत्रया अन्तय् निर्णयात्मक मूल्याङ्कन याय्माः । निर्णयात्मक मूल्याङ्कन दुने विद्यार्थीया बोनेगु व चोय्गु स्तर सोइ । निर्णयात्मक मूल्याङ्कन याय्बले निर्माणात्मक मूल्याङ्कनया लिचोःयात नं ध्यान तयाः स्तर कोःछी अले तगिं थकाइ । निर्णयात्मक मूल्याङ्कन याय्त्त आन्तरिक २५ प्रतिशत व बाह्य मूल्याङ्कन ७५ प्रतिशत अंकभार कोःछिनातःगु दु । मूल्याङ्कन प्रक्रियाया विस्तृत ढाँचा थथे खः -

आन्तरिक मूल्याङ्कन

निर्माणात्मक मूल्याङ्कनया २५ प्रतिशत ल्याः आन्तरिक मूल्याङ्कनकथं दुथ्याकी । थुकियात अभिलेखीकरण याय्माः । प्रत्येक विद्यार्थीया दक्को ज्याखँयात अद्यावधिक यानाः व्यवस्थापन याय्माः । थन तालिकाय् बियातःकथंया अंकभार आन्तरिक मूल्याङ्कनय् दुथ्याइ -

	मूल्याङ्कन क्षेत्र	भार	कैफियत
१	सहभागिता	३	
२	तगिंज्या	२	
३	परियोजना व सिर्जनात्मक ज्या	$2 \times 2 = 4$	
४	नेनेगु व नोवाय्गु सिप	$4 \times 6 = 24$	
५	त्रैमासिक परीक्षा	६	
	मुक्कं	२५	

आन्तरिक मूल्याङ्कनया थीथी आधार (तगिं ९ व १०)

उपलब्धि स्तर	दापू	व्याख्या
बांमला:	१	कक्षाय् ७५ प्रतिशत मवःसा
		तगिंज्या मयाःसा
		परियोजना, सिर्जनात्मक ज्या याकः वा मंकाःकथं मयाःसा
		विषयवस्तु बांलाक मन्यंसा व लिचोः मविउसा
		त्रैमासिक परिक्षाय् डी (D) ग्रेडसिवें कोय् वःसा
जिउ	२	कक्षाय् ७५-८० प्रतिशत वःसा
		तगिंज्याय् मन तःसा
		परियोजना, सिर्जनात्मक ज्याय् याकः वा मंकाःकथं मन तःसा
		विषयवस्तु नेनीगु, तर लिचोः मविउसा
		त्रैमासिक परिक्षाय् डी प्लसनिसें सी (D ⁺ -C) ग्रेड काःसा
बांला:	३	कक्षाय् ८०-८५ तक वःसा
		तगिंज्या याय्गु कुतः याःसा
		परियोजना, सिर्जनात्मक ज्याय् याकः वा मंकाःकथं बोति कयाः ज्या न्ह्याकूसा
		विषयवस्तु नेनाः भच्चा लिचोः विउसा
		त्रैमासिक परिक्षाय् सिपलसनिसें बी (C ⁺ -B) ग्रेडतक वःसा
तसकं बांला:	४	कक्षाय् ८५-९० प्रतिशततक वःसा
		तगिंज्या याय्त न्हेचिउसा
		परियोजना, सिर्जनात्मक ज्या याकः वा मंकाःकथं सक्रिय जुयाः इलय् सिधय्कूसा
		विषयवस्तु नेनाः सन्दर्भकथं लिचोः विउसा
		त्रैमासिक परिक्षाय् बीनिसे य् (B-A) ग्रेडतक वःसा
दकले बांला:	५	कक्षाय् ९० प्रतिशत सोयाः आपाः वःसा
		तगिंज्या इलय् हे बांलाक यानाः विषय शिक्षकयात लःल्हाःसा
		परियोजना, सिर्जनात्मक ज्या याकः वा मंकाकथं इलय् सिधय्केगु नेतृत्व याःसा
		विषयवस्तु नेनाः परिवेश, सन्दर्भ व सार थुइकाः लिचोः विउसा
		त्रैमासिक परिक्षाय् य् (A) ग्रेड वःसा

तगिं ९ व १० भाषिक सिपया बाह्य मूल्याङ्कन (बोनेगु, चोय्गु)

	क्षेत्र	परीक्षण	ल्याः
१	खँगोःधुकू	खँगोःया अर्थ सीकेगु	२
		खँगोःयात म्हसीकेगु	२

		खँपुइ छेलेगु	२
२	वर्णविन्यास	शुद्धिकरण / सम्पादन	३
३	भाषिक संरचना	पदवर्ग म्हसीकेगु	३
		शब्दनिर्माण	४
		काल, पक्ष, भाव	५
		लिङ्ग, वचन, पुरूष, आदरार्थी, अ/करण, संश्लेषण, विश्लेषण	४
४	पठनबोध द्रष्टांश	व्याकरण बोध	५
		बोध न्हेस:लिस:	५
५	को:जिउगु रचना, व्यावहारिक लेखन	बुँदा व:कया: बाखं / जीवनी, पौ / निवेदन, संवाद, टिप्पणी, बोनापौ, प्रतिवेदन	४
६	बुँदाटिपोट, सारांश लेखन (द्रष्टांश)	पाठ्यसफुती दुगु बाखं, जीवनी, चोखँ, प्रबन्धया अनुच्छेद	५
७	पाठगत बोध	पाठ्यसफुती दुगु चिनाखँ, बाखं, जीवनी, चोखँ विधाया सन्दर्भ व:कयात:गु न्हेस:या लिस:	८
		पाठ्यसफुती दुगु विधाया शीर्षक चारित्रिक विशेषता, सन्दर्भ, परिवेश, समस्या फेनेगु तार्किक लिस:	४
८	भाव विस्तार, चो:पो:हंक व्याख्या	चिनाखँ, बाखं, जीवनी, चोखँया अंशया चो:पो:हंक	४
९	समीक्षात्मक लिस:	पाठ्यसफुती दुगु चिनाखँ, बाखं, जीवनी, चोखँ विधाया सन्दर्भ व:कया: समीक्षात्मक लिस:	८
१०		प्रबन्ध / निबन्ध	७
	मुक्कं		७५

न्हेस:या थासा व ल्या:चा:

पुच:	न्हेस:या ताजि	न्हेस:	न्हेस: व ल्या:	दैगु ल्या:
पुच: क	तसकं चीहाक:गु लिस: वइगु न्हेस:	११	११ X १ ल्या: =	११
पुच: ख	चीहाक:गु लिस: वइगु न्हेस:	८	८ X ५ ल्या: =	४०
पुच: ग	वर्णनात्मक लिस: वइगु न्हेस:	३	३ X ८ ल्या: =	२४
	मुक्कं	२२		७५

- चीहाक:गु लिस: वइगु न्हेस: निगू व वर्णनात्मक लिस: वइगु न्हेस:या छगू विकल्प दइ ।
- विषयया प्रकृतिकथं न्हेस: नेनेबले छुं भचा हिउपा: वय्फु ।
- वर्णनात्मक न्हेस:या कचा न्हेस: नं दय्फु ।

द्रष्टव्य

- पाठगत मूल्याङ्कनय् गद्य, व पद्य विधा पाठया विषयवस्त, मूलभाव, घटना सन्देश, पात्र आदिया परीक्षण याइ ।
- तगिं ९ व १०या नेपालभाषा विषयया सैद्धान्तिक व प्रयोगात्मक पाठ्यांश प्रति हप्ता ५ घण्टी व दच्छिया १६० घण्टी (१२० घण्टी, ८ क्रेडिट) को:छिउगु दु ।
- थीथी पाठया शिक्षणयात अनुमानित घण्टी शिक्षक निर्देशिकाय् दइ ।
- पाठ्यभार को:छिनात:गु दु ।

-०-

७. उर्दु भाषा

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम उर्दु भाषा

कक्षा : ९ र १०

विषय सङ्केत : Urd. 137 (कक्षा ९) Urd. 138 (कक्षा १०)

पाठ्यघण्टा : ४

कार्यघण्टा : १२८

१. परिचय

भाषिक सिपमा आधारित सिकाइ तथा सञ्चार तथा अभिव्यक्ति भाषाका मेरुदण्ड हुन् । यसकै आधारमा लिपि, अक्षर, शब्द, वाक्य, अनुच्छेद तथा विधागत ढाँचामा आधारित भाषिक विषयवस्तु र साहित्य विकसित हुन्छ । उर्दु भाषामा साहित्यिक तथा वैचारिक क्षमता वृद्धिका साथै दैनिक जीवनमा उर्दु भाषाको अभ्यासले उल्लिखित सन्दर्भको सम्बोधन गर्न सक्छ । यसर्थ उर्दु भाषा तथा व्याकरणका आधारभूत पक्षमा सचेत रहँदै मानक उर्दु भाषाको प्रयोग गर्ने उद्देश्यका साथ साधारण धारतर्फ कक्षा ९ र १० मा यस विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मार्गदर्शनबमोजिम विद्यालय शिक्षाको माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०) मा उर्दु भाषा विषयको यस पाठ्यक्रममा भाषा, साहित्य र व्याकरणसँग सम्बन्धित विषयवस्तुहरूको संयोजन गरिएको छ । यसका साथै यस पाठ्यक्रमले सम्बन्धित विषयमा उच्च शिक्षाको आधारसमेत तयार गर्ने अपेक्षा राखिएको छ ।

उर्दु भाषा तथा साहित्यमा नस्र (गद्य), नज्म (पद्य) र कवाएद (व्याकरण) को विशेष स्थान रहेको छ । नस्र विधाभित्र मजामीन (निबन्ध), हेकायात (कथा), सवानेह (जीवनी), मोकालमा (संवाद/रूपक/एकाङ्की), मोबाहिसा/तकरिर (वादविवाद/वक्तृता) तथा खोतूत निगारी (पत्रलेखन) जस्ता उपविधा समेटिएका छन् । नज्म विधाभित्र नज्म (पद्य), गजलियात (गजल) एवम् रुवाइयात (चतुष्पदी कविता) जस्ता उपविधा समेटिएका छन् । कवाएदलाई भाषातत्त्वअन्तर्गत कार्यमूलक अवधारणामा आधारित बनाई समावेश गरिएको छ । यसर्थ यस विषयको पाठ्यक्रम विकास गर्दा विभिन्न समयमा सरोकारवाला, विषयविज्ञ र अभिभावकहरूले पाठ्यक्रम विकास केन्द्रमा दिएका राय सुझाव तथा सरसल्लाहलाई आत्मसात् गर्दै शिक्षा सिद्धान्तअनुरूप व्यवस्थित गरिएको छ । उक्त विषयवस्तु समायोजन गर्दा उर्दु भाषासाहित्यका मूलभूत मूल्यमान्यतालाई विशेष रूपमा ध्यान दिँदै पाठ्यक्रमलाई सरल, प्रायोगिक, समयसापेक्ष र स्तरीय बनाउनुपर्ने पक्षलाई पनि विशेष ध्यान दिइएको छ । साथै उल्लिखित तथ्यलाई मनन गर्दै उर्दु भाषा विषयलाई ७५ प्रतिशत बाह्य र २५ प्रतिशत अंश आन्तरिक मूल्याङ्कनमा आधारित हुने गरी सिकाइ सहजीकरण तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई व्यवस्थित गरिएको छ ।

परिचय, तहगत सक्षमता, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया र विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई समेटि यो पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । यस क्रममा पाठ्यक्रम विकासको विषयगत औचित्य, पाठ्यक्रममा रहेका मुख्य विशेषता तथा पाठ्यक्रमको स्वरूपलाई समेटि परिचय, विषयगत रूपमा अपेक्षित ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति, मूल्य र कार्य तत्परतालाई समेटि त्यसको क्रियात्मक स्वरूपमा सक्षमता, सिकाइको स्तर र सक्षमताको विशिष्टीकृत विस्तृतीकरण गरी सिकाइ उपलब्धि एवम् अघिल्ला कक्षासँग लम्बीय सन्तुलनका आधारमा विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, विषयगत विशिष्टपन र मौलिकतालाई समेटि सिकाइ सहजीकरणका विधि तथा प्रक्रिया एवम् निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका विधि तथा प्रक्रिया उल्लेख गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता

यस तहको अन्तमा विद्यार्थीहरू निम्नलिखित सक्षमता हासिल गर्न समर्थ हुने छन् :

१. उर्दु भाषाका प्रचलित शब्दका संरचना पहिचान र शुद्धोच्चारण
२. सञ्चार, अभिव्यक्ति र सिकाइका लागि मानक उर्दु भाषाको प्रयोग
३. रचनात्मक सिकाइ तथा प्रत्यक्ष सम्पर्कबाट विचार निर्माण र भाषिक समस्या समाधान

४. सांस्कृतिक तथा सामाजिक विशेषताअनुरूप विषयवस्तुको विश्लेषणात्मक प्रस्तुति र समीक्षा
५. विषयवस्तुको वर्णन, तार्किक अभिव्यक्ति र संवादका क्रममा उर्दु भाषामा स्वाभाविक प्रतिक्रिया
६. सञ्चार सिप र भाषिक सिकाइका लागि प्रचलित साहित्यिक विधागत ढाँचा र शैलीको प्रयोग
७. प्रयोजन र परिवेशअनुसारको कवाएदको अभ्यास
८. उद्देश्य र आशय बोधका लागि सामग्री पठन, बोध अभ्यास र व्याख्या विश्लेषण
९. भाषिक कार्य सम्पादनमा सिर्जनात्मक र समालोचनात्मक चिन्तन सिपको उपयोग

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

कक्षा ९

यस कक्षाको अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्नलिखित सिपहरूमा सक्षम हुने छन् :

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. उर्दु भाषाका वर्ण तथा शब्द चिन्तन, भन्त र लेखन	१.१. उर्दु भाषाका अधिक प्रचलनमा आउने वर्ण पहिल्याउन १.२. उर्दु भाषामा लेखिएका सरल वाक्य वाक्यबाट शब्द तथा शब्दबाट वर्ण छुट्याउन १.३. उर्दु भाषाका वर्ण, शब्द र वाक्य शुद्धसँग उच्चारण गर्न १.४. उर्दु भाषाका वर्ण, शब्द र वाक्य प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन
२. उर्दु भाषामा अभिव्यक्त गरिएका विषयवस्तुहरू सुन्न, पढ्न र प्रतिक्रिया गर्न	२.१. साहित्यिक विधा, सञ्चार माध्यम, विभिन्न पाठ तथा सूचनामूलक सामग्री सुनेर मौखिक प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न २.२. साहित्यिक विधा, सञ्चार माध्यम, विभिन्न पाठ तथा सूचनामूलक सामग्री पढेर मौखिक प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न २.३. साहित्यिक विधा, सञ्चार माध्यम, विभिन्न पाठ तथा सूचनामूलक सामग्रीका आधारमा लिखित प्रतिक्रिया दिन
३. उर्दु भाषामा छलफल, कुराकानी र प्रश्नोत्तर गर्न	३.१. स्रोताहरूको अवस्था, प्रस्तुतिको योजना तथा परिवेशअनुसार विचार प्रस्तुत गर्न ३.२. उर्दु भाषामा छलफल गरी सार वा निष्कर्ष प्रस्तुत गर्न ३.३. परिवेश, सन्दर्भ र आवश्यकताअनुसार उर्दु भाषामा कुराकानी गर्न ३.४. विषयवस्तुका आधारमा वर्णन, व्याख्या तथा विश्लेषण गर्न ३.५. उर्दु भाषामा मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर गर्न
४. उर्दु भाषाका सामान्य र पारिभाषिक शब्दहरू शुद्धसँग पढ्न, लेख्न र अर्थ ग्रहण गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न	४.१. उर्दु भाषाका सामान्य र पारिभाषिक शब्दहरू शुद्धसँग पढ्न, ४.२. उर्दु भाषाका सामान्य र पारिभाषिक शब्दहरू शुद्धसँग लेख्न ४.३. उर्दु भाषाका सामान्य र पारिभाषिक शब्दहरूको अर्थ ग्रहण गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न ४.४. वर्णविन्यास (हिज्जे) र लेख्यचिह्न मिलाई उर्दु भाषामा वाक्य रचना

	गर्न
५. उर्दुमा लेखिएका नस् र नज्मका सस्वर र मौनपठन गर्न तथा अभिप्राय बताउन	<p>५.१ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नस् पाठका सस्वर र मौनपठन गर्न</p> <p>५.२ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नस् पाठका आधारमा बोध प्रश्नोत्तर गर्न र लेखन</p> <p>५.३ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नस् पाठको अभिप्राय बताउन वा सार प्रस्तुत गर्न</p> <p>५.४ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नज्म पाठका हाउभाउ, गति र लयसहित सस्वरवाचन गर्न</p> <p>५.५ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नज्म पाठका आधारमा बोध प्रश्नोत्तर गर्न र लेखन</p> <p>५.६ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नस् पाठका विषयवस्तुको व्याख्या गर्न वा विस्तार गर्न</p>
६. उर्दु भाषामा आफ्ना अनुभव तथा विचारहरू प्रस्तुत गर्न	<p>६.१ मौखिक रूपमा उर्दु भाषामा आफ्ना अनुभवहरू प्रस्तुत गर्न</p> <p>६.२ लिखित रूपमा उर्दु भाषामा आफ्ना अनुभवहरू प्रस्तुत गर्न</p> <p>६.३ समूह छलफल, प्रस्तुति, मौखिक सूचना, तार्किकता आदिको ख्याल गरी विचार प्रस्तुत गर्न</p> <p>६.४ मौखिक पाठ तथा प्रस्तुति सुनी आफ्नै शब्दमा मुख्य मुख्य मुख्य विषयवस्तु वर्णन गर्न</p>
७. आफूले देखेका, सुनेका, पढेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुलाई आधार बनाई साहित्यिक अभिव्यक्ति दिन	<p>७.१ आफूले देखेका विषयवस्तुको वर्णन गरी विधागत ढाँचामा अभिव्यक्ति दिन</p> <p>७.२ सुनेका विषयवस्तु समेटी विधागत ढाँचामा अभिव्यक्ति दिन</p> <p>७.३ पढेका विषयवस्तुका आधारमा विधागत ढाँचामा अभिव्यक्ति दिन</p> <p>७.४ अनुभव गरेका विषयवस्तुलाई आधार बनाई साहित्यिक अभिव्यक्ति दिन</p> <p>७.५ समाज, समुदाय, सभासम्मेलनमा औपचारिकतासहित शिष्टतापूर्वक स्वविचार प्रस्तुत गर्न</p> <p>७.६ निर्देशित र स्वतन्त्र रूपमा रचना निर्माण गर्न</p>
८. निर्धारित नस् र नज्ममा प्रयुक्त विशिष्ट पङ्क्तिको व्याख्या गर्न, भाव विस्तार गर्न र प्रश्नोत्तर गर्न	<p>८.१ पूर्वानुमान, निष्कर्ष, सारांश, संश्लेषण तथा प्रयोजन व्यक्त गर्न सक्ने गरी पाठ पढ्न</p> <p>८.२ निर्धारित नस् र नज्ममा प्रयुक्त विशिष्ट पङ्क्तिको व्याख्या गर्न</p> <p>८.३ निर्धारित नस् र नज्ममा प्रयुक्त विशिष्ट पङ्क्तिको भाव विस्तार गर्न</p> <p>८.४ निर्धारित नस् र नज्ममा प्रयुक्त विशिष्ट पङ्क्तिका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न</p>
९. निर्धारित नस् र नज्मका माध्यमबाट नैतिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा समसायिक र सामाजिक मूल्य र मान्यता बुझी आपसमा अन्तर्क्रिया गर्न	<p>९.१ निर्धारित नस् र नज्मका माध्यमबाट नैतिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा समसायिक र सामाजिक मूल्य र मान्यता सूची निर्माण गर्न</p> <p>९.२ निर्धारित पाठका आधारमा विशिष्ट भाषाशैलीको बोध गरी त्यसका</p>

	<p>आधार भाषिक व्यवहार प्रदर्शन गर्न</p> <p>९.३ निर्धारित नस्र र नज्मका माध्यमबाट नैतिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा समसायिक र सामाजिक मूल्य र मान्यता बुझी आपसमा अन्तर्क्रिया गर्न</p>
१०. नेपालीबाट उर्दुमा र उर्दुबाट नेपालीमा अनुवाद गर्न	<p>१०.१ दैनिक रूपमा प्रयोग गरिने सञ्चार वा अभिव्यक्ति नेपालीबाट उर्दुमा परिवर्तन गर्न</p> <p>१०.२ सिकाइ र अभ्यासका क्रममा प्रयोग भएको भाषा तथा अभिव्यक्तिलाई उर्दुबाट नेपालीमा अनुवाद गर्न</p>
११. उर्दु भाषाको शब्दभण्डार बढाउन	<p>११.१ उर्दु भाषाको शब्दका अक्षर संरचनासहित शुद्धसँग उच्चारण गर्न</p> <p>११.२ उर्दु भाषाको शब्दका पर्याय तथा विपरीतार्थ प्रस्तुत गर्दै अर्थ विस्तार गर्न</p> <p>११.३ उर्दु भाषाका शब्दलाई सन्दर्भ तथा परिवेश सार्थक वाक्यमा प्रयोग गर्न</p>
१२. कार्यमूलक अवधारणाअनुसार कवाएदका प्रमुख नियमहरू प्रयोग गर्न	<p>१२.१ पाठमा आधारित भई प्रयुक्त कवाएदको नियम पहिचान गर्न</p> <p>१२.२ पहिचान तथा अभ्यास गरिएका कवाएदका नियमलाई सञ्चार तथा अभिव्यक्तिमा उपयोग गर्न</p>
१३. सिर्जनात्मक र व्यावहारिक लेखन अभ्यास गर्न	<p>१३.१ कुनै पनि विषय वा शीर्षकमा अर्थपूर्ण, क्रमबद्ध तथा प्रभावकारी रूपमा अनुच्छेद रचना गर्न</p> <p>१३.२ दैनिक व्यवहारमा उपयोगी हुने निवेदन, चिठी, निमन्त्रणा र शुभकामना पत्रहरू रचना गर्न</p> <p>१३.३ विभिन्न विभा तथा भाषिक पाठका आधारित भई लिखित रूपमा स्वतन्त्र तथा सिर्जनात्मक अभिव्यक्ति दिन</p>

कक्षा १०

यस कक्षाको अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्नलिखित सिपहरूमा सक्षम हुने छन् :

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. उर्दु भाषाका वर्ण तथा शब्दको प्रयोग गर्न	<p>१.१. उर्दु भाषाका प्रचलित तथा कम प्रयोगमा आउने गरी दुवै प्रकारका वर्ण पहिल्याउन</p> <p>१.२ उर्दु भाषामा लेखिएका वाक्यबाट शब्द तथा शब्दबाट वर्ण छुट्याउन</p> <p>१.३ मातृभाषा र विभिन्न भाषाभाषीको सन्दर्भसमेतलाई ख्याल गरी उर्दु भाषाका वर्ण, शब्द र वाक्य शुद्धसँग उच्चारण गर्न</p> <p>१.४ उर्दु भाषाका वर्ण, शब्द र वाक्य प्रयोग गरी लिखित अभिव्यक्ति दिन</p>
२. उर्दु भाषामा अभिव्यक्त गरिएका विषयवस्तुहरू सुन्न, पढ्न र प्रतिक्रिया गर्न	<p>२.१ साहित्यिक विधा, सञ्चार माध्यम, विभिन्न पाठ तथा सूचनामूलक सामग्री सुनेर मौखिक प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न</p> <p>२.२ साहित्यिक विधा, सञ्चार माध्यम, विभिन्न पाठ तथा सूचनामूलक सामग्री पढेर मौखिक प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न</p> <p>२.३ साहित्यिक विधा, सञ्चार माध्यम, विभिन्न पाठ तथा सूचनामूलक सामग्रीका आधारमा लिखित प्रतिक्रिया दिन</p>

<p>३. वक्तृता, वादविवाद, संवाद, छलफल जस्ता अभिव्यक्ति सुन्न, तिनमा भाग लिन र त्यहाँ प्रस्तुत भएका विचारहरू पहिचान गर्न</p>	<p>३.१ वक्तृता, वादविवाद, संवाद, छलफल जस्ता अभिव्यक्ति सुनी प्रतिक्रिया दिन ३.२ वक्तृता, वादविवाद, संवाद र छलफलमा भाग लिई स्वविचार प्रस्तुत गर्न ३.३ वक्तृता, वादविवाद, संवाद, छलफल प्रस्तुत भएका विचारहरू पहिचान गरी तिनको टिपोट गर्न ३.४ विषयवस्तुका आधारमा वर्णन, व्याख्या तथा विश्लेषण गर्न ३.५ निर्धारित विषयवस्तुका आधारमा उर्दु भाषामा मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर गर्न</p>
<p>४. उर्दु भाषाका सामान्य र पारिभाषिक शब्द, उखानटुक्काहरू शुद्धसँग पढ्न, लेख्न र अर्थ ग्रहण गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न</p>	<p>४.१ उर्दु भाषाका सामान्य र पारिभाषिक शब्द, उखानटुक्काहरू शुद्धसँग पढ्न ४.२ उर्दु भाषाका सामान्य र पारिभाषिक शब्द, उखानटुक्काहरू शुद्धसँग लेख्न ४.३ उर्दु भाषाका सामान्य र पारिभाषिक शब्द, उखानटुक्काहरूको अर्थ ग्रहण गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न ४.४ वर्णविन्यास (हिज्जे), लेख्यचिह्न र उखानटुक्काको प्रयोग गरी उर्दु भाषामा वाक्य रचना गर्न</p>
<p>५. उर्दुमा लेखिएका नस्र तथा नज्मका सस्वर र मौनपठन गर्न तथा अभिप्राय बताउन</p>	<p>५.१ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नस्र पाठका सस्वर र मौनपठन गर्न ५.२ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नस्र पाठका आधारमा बोध प्रश्नोत्तर गर्न र लेख्न ५.३ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नस्र पाठको अभिप्राय बताउन वा सार प्रस्तुत गर्न ५.४ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नज्म पाठका हाउभाउ, गति र लयसहित सस्वरवाचन गर्न ५.५ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नज्म पाठका आधारमा बोध प्रश्नोत्तर गर्न र लेख्न ५.६ उर्दुमा लेखिएका निर्धारित नस्र पाठका विषयवस्तुको व्याख्या गर्न वा विस्तार गर्न</p>
<p>६. पाठको संरचना, उद्देश्य, सूचना तथा अनुमानित अभिप्रायसमेतलाई ख्याल गरी स्वअनुभव तथा विचारहरू प्रस्तुत गर्न</p>	<p>६.१ पाठका आधारमा उर्दु भाषामा आफ्ना अनुभवहरू मौखिक तथा लिखित रूपमा प्रस्तुत गर्न ६.२ पाठगत सूचना तथा अनुमानित अभिप्रायसमेतका आधारमा मौखिक तथा लिखित रूपमा प्रस्तुत गर्न ६.३ समूह छलफल, प्रस्तुति, मौखिक सूचना, तार्किकता आदिको ख्याल गरी विचार प्रस्तुत गर्न ६.४ मौखिक पाठ तथा प्रस्तुति सुनी आफ्नै शब्दमा मुख्य मुख्य मुख्य विषयवस्तु वर्णन गर्न</p>
<p>७. देखेका, सुनेका, पढेका र अनुभव गरेका विषयवस्तुलाई आधार बनाई साहित्यिक अभिव्यक्ति दिन</p>	<p>७.१ आफूले देखेका विषयवस्तुको वर्णन गरी विधागत ढाँचामा अभिव्यक्ति दिन ७.२ पाठगत विषयवस्तु र प्रस्तुतीकरणका आधारमा प्राज्ञिक, प्राविधिक तथा तार्किक पक्ष पहिचान गरी प्रस्तुत गर्न ७.३ सुनेका विषयवस्तु समेटेटी विधागत ढाँचामा अभिव्यक्ति दिन ७.४ पढेका विषयवस्तुका आधारमा विधागत ढाँचामा अभिव्यक्ति दिन ७.५ अनुभव गरेका विषयवस्तुलाई आधार बनाई साहित्यिक अभिव्यक्ति दिन ७.६ समाज, समुदाय, सभासम्मेलनमा औपचारिकतासहित शिष्टतापूर्वक स्वविचार प्रस्तुत गर्न ७.७ निर्देशित र स्वतन्त्र रूपमा रचना निर्माण गर्न</p>

<p>८. निर्धारित नस् र नज्ममा प्रयुक्त विशिष्ट पङ्क्तिको व्याख्या गर्न, भाव विस्तार गर्न र प्रश्नोत्तर गर्न</p>	<p>८.१ पूर्वानुमान, निष्कर्ष, सारांश, संश्लेषण तथा प्रयोजन व्यक्त गर्न सक्ने गरी पाठ पढ्न ८.२ निर्धारित नस् र नज्ममा प्रयुक्त विशिष्ट पङ्क्तिको व्याख्या गर्न ८.३ निर्धारित नस् र नज्ममा प्रयुक्त विशिष्ट पङ्क्तिको भाव विस्तार गर्न ८.४ निर्धारित नस् र नज्ममा प्रयुक्त विशिष्ट पङ्क्तिका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न</p>
<p>९. निर्धारित नस् र नज्मका माध्यमबाट नैतिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा समसायिक र सामाजिक मूल्य र मान्यता बुझी आपसमा अन्तर्क्रिया गर्न</p>	<p>९.१ निर्धारित नस् र नज्मका माध्यमबाट नैतिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा समसायिक र सामाजिक मूल्य र मान्यता सूची निर्माण गर्न ९.२ निर्धारित पाठका आधारमा विशिष्ट भाषाशैलीको बोध गरी त्यसका आधार भाषिक व्यवहार प्रदर्शन गर्न ९.३ निर्धारित नस् र नज्मका माध्यमबाट नैतिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा समसायिक र सामाजिक मूल्य र मान्यता बुझी आपसमा अन्तर्क्रिया गर्न</p>
<p>१०. नेपालीबाट उर्दुमा र उर्दुबाट नेपालीमा अनुवाद गर्न</p>	<p>१०.१ दैनिक रूपमा प्रयोग गरिने सञ्चार वा अभिव्यक्ति नेपालीबाट उर्दुमा परिवर्तन गर्न १०.२ सिकाइ र अभ्यासका क्रममा प्रयोग भएको भाषा तथा अभिव्यक्तिलाई उर्दुबाट नेपालीमा अनुवाद गर्न</p>
<p>११. उर्दु भाषाको शब्दभण्डार बढाउन</p>	<p>११.१ उर्दु भाषाको शब्दका अक्षर संरचनासहित शुद्धसँग उच्चारण गर्न ११.२ उर्दु भाषाको शब्दका पर्याय तथा विपरीतार्थ प्रस्तुत गर्दै अर्थ विस्तार गर्न ११.३ उर्दु भाषाका शब्दलाई सन्दर्भ तथा परिवेश सार्थक वाक्यमा प्रयोग गर्न</p>
<p>१२. कार्यमूलक अवधारणाअनुसार कवाएदका प्रमुख नियमहरू प्रयोग गर्न</p>	<p>१२.१ पाठमा आधारित भई प्रयुक्त कवाएदको नियम पहिचान गर्न १२.२ पहिचान तथा अभ्यास गरिएका कवाएदका नियमलाई सञ्चार तथा अभिव्यक्तिमा उपयोग गर्न</p>
<p>१३. सिर्जनात्मक र व्यावहारिक लेखन अभ्यास गर्न</p>	<p>१३.१ कुनै पनि विषय वा शीर्षकमा अर्थपूर्ण, क्रमबद्ध तथा प्रभावकारी रूपमा अनुच्छेद रचना गर्न १३.२ पाठमा प्रयुक्त विशिष्ट प्रकारका गणितीय, सङ्ख्यापरक तथा तिथिमितियुक्त सूचना पत्ता लगाई तिनको तालिकीकरण गर्न १३.३ आलोचनात्मक सोच निर्माण गर्ने गरी विभिन्न प्रकारका मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्ति दिन १३.४ दैनिक व्यवहारमा उपयोगी हुने निवेदन, चिठी, निमन्त्रणा र शुभकामना पत्रहरू रचना गर्न १३.५ विभिन्न विभा तथा भाषिक पाठका आधारित भई लिखित रूपमा स्वतन्त्र तथा सिर्जनात्मक अभिव्यक्ति दिन</p>

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

माध्यमिक तह, कक्षा ९ र १०

क्र.स.	एकाइ र विषयक्षेत्र	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण			
		कक्षा ९	कक्षा १०	कार्य घण्टा	
१	नस्त्र : मजामीन (प्रबन्ध/निबन्ध)	(क) समाजी (सामाजिक) (ख) माहौलियाती (वातावरणीय) (ग) तारीखी (ऐतिहासिक) (घ) फन्नी (साहित्यिक)	(क) तहजीबी (सांस्कृतिक) (ख) फितरी (प्राकृतिक) (ग) अदबी (कला) (घ) नफ्सियाली (वैज्ञानिक)	१५	११
२	नस्त्र : हिकायात (कथा)	(क) मजहबी (धार्मिक) (ख) समाजी (सामाजिक) (ग) अफ्साना (लोककथा)	(क) अखलाकी (नैतिक) (ख) तारीखी (ऐतिहासिक) (ग) नफ्सियाती कहानी (मनोवैज्ञानिक)	१३	१०
३	नस्त्र : सवानेह (जीवनी)	(क) अदीब (साहित्यकार) (ख) शायर (कवि) (ग) मोजिद (आविष्कारक)	(क) माफकिर (विचारक) (ख) खादिमे समाज (समाजसेवी) (ग) फन्कार (कलाकार)	१२	९
४	नस्त्र : खातूत निगारी और खौतूत (व्यावहारिक लेखन)	(क) खानगी (घरायसी चिठी) र शुभकामना कार्ड (ख) स्कुली (विद्यालयीय निवेदन) र निमन्त्रणा कार्ड	(क) दफतरी (कार्यालयीय निवेदन) र सूचना (ख) तिजारती (व्यापारिक चिठी) र व्यापारिक सूचना	७	५
५	नस्त्र : रूपक/ एकाङ्की	रूपक वा नाटक	मनोवाद वा एकाङ्की	७	५
	नस्त्र : वक्तृता/	समसामयिक	समसामयिक	६	५

६	वादविवाद				
७	नज्म : मन्जूमाद - कविता)	(क) कौमी (राष्ट्रभक्ति) (ख) फितरी (प्राकृतिक)	(क) अखलाकी (नैतिक) (ख) सकाफती (सांस्कृतिक)	६	५
८	नज्म : गजलियात - गजल)	अज सेहल ता मुस्कल लिहाज करते हुए हस्वे अदवार और मरातिव आठ गजले	हस्वे अदवार और मरातिव गजले	६	५
९	नज्म : रुवाइयात - चतुष्पदी कविता)	(क) समाजी (सामाजिक) (ख) अखलाकी (नैतिक)	(क) मजहबी (धार्मिक) (ख) नसिहत आमेज (उपदेश)	६	५
१०	कवाएद (व्याकरण)	(क) कलमा और इस्की किस्मे (शब्द र यसका प्रकार) (ख) इस्म और इस्की किस्मे (संज्ञा र यसको प्रकार) (ग) जमाना और फेल (काल र क्रिया) (घ) वाहिद और जमा (एकवचन र बहुवचन)	(क) जिन्सियत (लिङ्ग) (ख) अल्फाजे मोतजाद (विपरीतार्थक शब्द) (ग) अल्फाजे मोतरादीफ (पर्यायवाची शब्द) (घ) मोहावरा और जर्बुल अम्साल (उखानटुक्का) (ङ) औकाफ और मुख्तसरात (वर्णविन्यास र सङ्क्षिप्त रूप)	१८	१५
सैद्धान्तिक जम्मा				९६	७५
प्रयोगात्मक जम्मा				३२	२५
कुल जम्मा				१२८	१००

५. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य

कक्षा ९		कक्षा १०	
विषयक्षेत्र	कार्यघण्टा	विषयक्षेत्र	कार्यघण्टा
निर्धारित विषयवस्तुको लिखित एवम् मौखिक प्रस्तुति, कक्षाकार्य वा दैनिक जीवन तथा कार्यव्यवहारमा आधारित सम्बन्धी परियोजना कार्य	१३	निर्धारित विषयवस्तुको लिखित एवम् मौखिक प्रस्तुति, कक्षाकार्य वा दैनिक जीवन तथा कार्यव्यवहारमा आधारित सम्बन्धी परियोजना कार्य	१३
रेडियो, क्यासेट, मोबाइल वा अन्य विद्युतीय सामग्रीबाट प्रसारित सामग्री, वा अन्य विषयवस्तुपरक प्रसङ्ग सुनाएर अनुमान, पूर्वानुमान, प्रश्नोत्तर, सन्दर्भबोध, भावबोध, मुख्य बुँदा टिपोट तथा प्रस्तुति	१३	उर्दु भाषासाहित्यका सान्दर्भिक विषयवस्तु सुनाएर अनुमान, पूर्वानुमान, प्रश्नोत्तर, शब्दबोध, अर्थबोध, सन्दर्भबोध, भावबोध, कथाकथन, घटना वर्णन, मुख्य बुँदा टिपोट तथा प्रस्तुति	१३
उर्दु भाषासाहित्यका सान्दर्भिक विषयवस्तु, परिवेश आदि दिएर मौखिक वर्णन	६	सञ्चार, भाषिक सामर्थ्य, पठन तथा रचना कौशल र भाषिक कार्यसम्पादनमा व्यक्तिगत, युगल र समूहगतलगायतका कार्यबाट कक्षागत सिकाइ सहभागिता	६
जम्मा	३२	जम्मा	३२

६. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

कुनै पनि भाषाको अध्यापनका लागि विद्यार्थीभिन्न त्यस भाषाको महत्व, आवश्यकता र त्यस भाषाप्रति भावनात्मक लगाव हुनु आवश्यक ठानिन्छ । यो प्रेम तथा लगाव नभएमा कुनै पनि भाषाको सिकाइ तथा अध्यापनको प्रक्रिया जटिल हुन पुग्छ । भाषा सिक्नका लागि त्यस भाषाको इतिहास, त्यस भाषाका साहित्यकार तथा कविहरूको रचनालाई पढ्न र बुझ्न आवश्यक हुन्छ । उर्दु भाषाको अध्यापन उर्दु भाषामा नै गर्नुपर्छ । भाषा प्रयोग गर्दा मानक भाषाको प्रयोगमा ध्यान दिनुपर्छ । विद्यार्थीलाई भाषिक सञ्चार र अभिव्यक्तिका क्रममा उर्दु भाषाको प्रयोगमा उत्प्रेरित गर्नुपर्छ ।

सिकाइ सहजीकरणलाई प्रभावकारी र गुणस्तरीय बनाउन उपयोग गर्न सकिने केही सम्भावित नमुना विधिहरू तल दिइएका छन् :

(क) प्रश्नोत्तर विधि	(ख) प्रदर्शन विधि	(ग) समस्या समाधान विधि
(घ) अवलोकन विधि	(ङ) छलफल विधि	(च) प्रयोग विधि
(छ) अभिनय विधि	(ज) परियोजना विधि	(झ) कथाकथन

उल्लिखित कार्यका लागि कुराहरूलाई देहायबमोजिमको कार्य गर्नु सान्दर्भिक मानिन्छ :

(क) सुनाइ सिप सम्बद्ध क्रियाकलाप

- विद्यार्थीहरूले एकअर्कालाई किताब वा पङ्क्तिहरू पढेर सुनाउने र कहिलेकाहीं शिक्षकले आफैले कुनै पङ्क्ति पढेर सुनाउने र विद्यार्थीहरूलाई त्यसको सारांश सुनाउन लगाउने ।
- नयाँ शब्द तथा वाक्यहरूलाई पहिले शिक्षकले आफैले उच्चारण गर्ने र त्यसपछि विद्यार्थीलाई दोहोर्‍याउन लगाउने ।
- विद्यार्थीहरूले एकअर्कालाई कविता तथा गान सुनाउने ।
- विद्यार्थीलाई प्रश्न सोध्ने र तिनको उत्तर सुन्ने ।
- शिक्षकद्वारा कुनै घटना कक्षामा सुनाउने र विद्यार्थीहरूलाई आना शब्दहरूमा त्यस घटनाको वर्णन गर्न लगाउने ।

(ख) बोलाइ सिप सम्बद्ध क्रियाकलाप

- किताबका छानिएका पङ्क्तिहरूको विद्यार्थीहरूलाई पठन अभ्यास गर्न लगाउने ।
- मन्जूमात, गजलियात र रुवाइयातहरू गति, यति र लयसहित सस्वरवाचन गर्न लगाउने ।
- विद्यार्थीहरूलाई २ वा २ भन्दा बढी समूहमा विभाजन गरी वादविवाद तथा संवाद गर्न लगाउने ।
- साप्ताहिक सांस्कृतिक कार्यक्रममा विद्यार्थीहरूलाई अनिवार्य रूपमा वक्तव्य, नाञ्ज, नज्म, हम्द, गान वा कविता प्रस्तुत गर्न लगाउने ।
- विद्यार्थीहरूलाई कुनै खास विषयमाथि परस्पर विचारको आदानप्रदान गर्न लगाउने ।
- विद्यार्थीहरूलाई कुनै विशेष घटना वर्णन गर्न लगाउने ।
- कक्षामा उभ्याएर कुनै कार्यक्रमको उद्घोषण, आनो परिचय वा आनो विद्यालयको परिचय आदि प्रस्तुत गर्न लगाउने ।
- बोलीमा समस्या भएका विद्यार्थीहरूमाथि विशेष ध्यान पुर्‍याउने र उनीहरूलाई बिस्तारै बोल्ने अभ्यास गराउने ।
- कुराकानीका बिचमा विद्यार्थीबाट कुनै भाषिक गल्ती भएमा विद्यार्थीको व्यक्तित्वको ख्याल गरेर मिठो शैलीमा सच्याइदिने र कक्षामा ठट्ठाको वातावरणको सिर्जना हुन नदिने ।

(ग) पढाइ सिप सम्बद्ध क्रियाकलाप

- कक्षामा विद्यार्थीहरूलाई विविध पाठ्यसामग्री वाचन गर्न लगाउने तथा कुनै गल्ती भएमा त्यसै बेला सच्याउने ।
- पाठको कुनै पङ्क्ति पढेर त्यसबाट बुझेका कुराहरूको सुची बनाउन लगाउने ।
- नज्म, नाञ्ज, हम्द र कविता पढ्न लगाउने तथा त्यसको अर्थ भन्न लगाउने ।
- शब्दको शुद्ध उच्चारण र उस्ता-उस्तै अक्षरको उच्चारणको सिप सिकाउने ।
- पङ्क्ति वाचनमा प्रवाह ल्याउनका लागि शिक्षकले आफैले राम्रो प्रवाहका साथ पङ्क्ति वाचन गरी विद्यार्थीहरूलाई त्यसअनुसार पढ्न लगाउने ।
- हस्तलिखित लेख तथा रचना वा चिठी पुर्जी पढ्न लगाउने ।
- पत्रपत्रिकाको अध्ययन गर्न लगाउने ।

(घ) लेखाइ सिप सम्बद्ध क्रियाकलाप

- विद्यार्थीलाई श्रुति लेखन (इम्ला), निवेदन लेखन र चिठी पुर्जी लेखनको अभ्यास गराउने ।
- विद्यार्थीहरूलाई आफूले पढ्न सक्ने पङ्क्तिहरूको श्रुति लेखन गर्न सक्ने क्षमताको विकास गराउने ।
- उर्दु लेखनमा उपयुक्त स्थान छोडी चिह्न तथा धर्का प्रयोग लगाउने ।
- चिठी पुर्जी र निवेदनहरू लेख्न सिकाउने ।
- विभिन्न विषयहरूमाथि पर्याप्त छलफल गराई ती विषयमाथि निबन्ध लेख्न लगाउने ।
- पङ्क्ति लेखनमा विषयसँगको सम्बन्ध र निरन्तरता कायम राख्ने क्षमताको विकास गराउने ।
- लेखन गतिविधिमा भएका त्रुटिहरूलाई तुरुन्त सच्याउने ।
- लामो लेख वा कुराकानीलाई छोटकरीमा लेख्ने क्षमताको विकास गराउने ।

६. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै प्रकारको मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुधारका लागि कक्षा शिक्षणकै क्रममा कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रस्तुतीकरण, उपलब्धि परीक्षा जस्ता क्रियाकलाप गराई सैद्धान्तिक तथा प्रयोगात्मक ज्ञान तथा सिप हासिल गराउन आवश्यक छ । यसको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन तथा विद्यार्थीको सिकाइस्तर सुधार गर्न सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई उपयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको सिकाइ उपलब्धिको निश्चित भारलाई निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा समेत जोडिने छ ।

पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप तथा अभिवृत्ति प्राप्त गर्न सके सकेनन् भन्ने कुरा पत्ता लगाउने महत्वपूर्ण संयन्त्र मूल्याङ्कन हो । विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन गर्दा सिकाइ उपलब्धिहरूलाई ध्यान दिई सक्षमता र सिकाइ उपलब्धिअनुरूप सिकाइको सबै स्तरलाई समेटेर गर्नुपर्दछ । आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कनमार्फत यस विषयको मूल्याङ्कन हुने छ । मूल्याङ्कनको कुल भारमध्ये २५ प्रतिशत आन्तरिक र ७५ प्रतिशत बाह्य मूल्याङ्कन हुने छ । यसै गरी बाह्य मूल्याङ्कनअन्तर्गत लिखित परीक्षा सञ्चालन हुने छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनअन्तर्गत निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन दुवै तरिकाबाट नै गरिने छ । यस विषयका पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका तहगत सक्षमताहरू, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि र तिनका विषयवस्तु, सोसँग सम्बन्धित सिप, सिकाइ सहभागिता र सिकाइसक्रियताका आधारमा विद्यार्थीहरूको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीहरूले गरेका कार्य र उनीहरूमा आएको व्यवहार परिवर्तनको अभिलेख राखी सोका आधारमा अङ्क प्रदान गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीहरूले सिके नसिकेको पत्ता लगाई नसिकेको भए कारण पहिचान गरी पुनः सिकाइन्छ भने यस्तो मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई निर्माणात्मक मूल्याङ्कन भनिन्छ । कक्षा ९ र १० को उर्दु भाषा विषय सिकाइका क्रममा कक्षाकोठामा कक्षागत शिक्षण सिकाइकै अभिन्न अङ्गका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, सह/अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ । यस क्रममा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनअन्तर्गत सञ्चार, भाषिक सामर्थ्य, पठन तथा रचना कौशल र भाषिक कार्यसम्पादनका आधारमा विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण, व्यक्तिगत र सामूहिक छलफल, लिखित परीक्षा, हाजिरीजवाफ, हिज्जे प्रतियोगिता, प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्यको परीक्षण, व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन, स्पष्ट प्रस्तुति र अभ्यासलाई उपयोग तथा अभिलेखीकरण गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । सोका आधारमा नै सिकाइ अवस्था यकिन गरिन्छ र आवश्यकतानुसार उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ । विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले नै उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । शिक्षकले यस प्रकारको मूल्याङ्कन निरन्तर रूपमा गरी विद्यार्थीहरूमा अपेक्षित सिप र व्यवहार विकासमा जोड दिनुपर्छ ।

उर्दु भाषा विषयमा कक्षा ९ र १० मा कूल भाषामध्ये २५ भार आन्तरिक मूल्याङ्कन हुने छ । यसको मूल्याङ्कन निम्नानुसार हुने छ :

क्र.सं.	क्षेत्र	अङ्कभार
१.	कक्षा सहभागिता	३
२.	त्रैमासिक परीक्षाको मूल्याङ्कन	६
३.	परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, प्रतिवेदन लेखन तथा प्रतिवेदनको प्रस्तुति	१६
जम्मा		२५

(ख) बाह्य मूल्याङ्कन

यस विषयमा कक्षा ९ र १० प्रत्येकमा कुल भारमध्ये ७५ प्रतिशत भार बाह्य मूल्याङ्कन हुने छ । कक्षा ९ र १० प्रत्येक कक्षामा लागि लिइने परीक्षाका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार प्रश्नपत्र निर्माण गर्नुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान/बोध, समस्या समाधान, समालोचनात्मक, सिर्जनासँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधिनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरिन्छ । सबै बाह्य परीक्षामा अक्षराङ्कन पद्धतिको प्रयोग गरिने छ ।

-०-

८. संस्कृतम्

माध्यमिकशिक्षापाठ्यक्रमः

संस्कृतम्

कक्षा : ९-१०

विषयसङ्केतः : (कक्षा ९ San. 175 कक्षा १० San. 176)

पाठ्यघण्टा : ४

वार्षिककार्यघण्टा : १२८

१. परिचयः

आधुनिकविश्वस्य मानवानामपरिमितावश्यकताः सन्ति । मानवैरतुलितयत्नेन मनीषया च नानाविधासूपलब्धिष्वधिगतासु सतीष्वपि इमा आवश्यकताः प्रवर्धमाना एव दृश्यन्ते । विस्मयकारिणीभिरुपलब्धिभिरपि जनमनस्तृप्तिं नाप्नोतीव प्रतिभाति । अस्या मानवीयसमस्याया बीजकारणानुशीलनक्रमे शिक्षा शीर्षस्थानमधिवसति । सर्वासां समस्यानामुपलब्धीनां वाधारपीठिकायामपि शिक्षाया भूमिका बलवती भवति । शिक्षायाः स्वरूपेणैव समस्यानामुद्भव उपलब्धीनां समृद्धिर्वा निर्भरायेते । सैव शिक्षा फलदायिनी मन्तव्या या व्यक्ति-समाज-राष्ट्राणां सर्वोन्नतिं विदधाति आविश्वं मानवमूल्यमान्यताः प्रसार्य मानवजात्यापेक्षितं विश्वञ्च विनिर्माति । एतस्या वैश्वकावश्यकतायाः परिपूर्तये संस्कृतवाङ्मयं मौलीभूतमस्ति । संस्कृतस्यानादिकालिकज्ञानसम्पदो न केवलं व्यक्ते राष्ट्रस्य वा परमखिलविश्वस्यैव कृते सदैवोपयोगिन्यो वेविद्यन्ते । संस्कृतस्य स्वल्पोऽप्यंशः शिक्षायाः सर्वासां विधानामुपयोगित्वं संसाधयतीति नात्युक्तिः । संस्कृतस्याद्यतनं विश्वव्यापि जागरणमेतदेव तथ्यं प्रमाणयति । संस्कृतवाङ्मये सन्निहितेन मानवजीवनस्य सर्वोन्नतिकारकेणानेन प्रभूतज्ञानगौरवेण कोमलचेतसो विद्यार्थिनो लाभान्विता भवेयुरिति विचिन्त्य आधारभूतस्तरेऽधीतसंस्कृतानामनधीतसंस्कृतानाञ्च विद्यार्थिनां कृते सरलतया संस्कृतशिक्षणोद्देश्येन ९-१० कक्षयोः संस्कृतभाषायाः पाठ्यक्रमोऽयं विकसितो वर्तते ।

शिक्षाया राष्ट्रियोद्देश्यस्यावश्यकतायाश्च परिपूर्णत्वेनाभिभावकानामभियाचनायाः परिपूर्तये, कृतविद्यानां शिक्षाविदाञ्च परामर्शनेन, संस्कृतप्रेमिणां प्रेरणया च निर्मितः पाठ्यक्रमोऽयमाधारभूतस्तरस्योच्चस्तरस्य च संस्कृतशिक्षायाः सेतुर्भूतो वर्तते । अनेन पाठ्यक्रमेणाधारभूतस्तरस्य ज्ञानशिल्पकौशलानि प्रवर्धय परिमार्ज्य चोच्चस्तरीयज्ञानशिल्पकौशलानि विकस्य विषयवस्तुनः शास्त्रीयगाम्भीर्यस्यानुशीलनाय पूर्वपीठिका विनिर्मिताऽस्ति । पाठ्यक्रमेऽस्मिन् गद्यपद्ययोर्विधासु विषयक्षेत्रानुषङ्गिकविषयविस्तार-योग्यताविस्तारानुप्रयुक्तव्याकरणसम्बद्धानि विषयवस्तूनि समाविष्टानि वर्तन्ते । एतेषां विषयाणां सुशिक्षणेन विद्यार्थिनः संस्कृतभाषायां दैनिकव्यवहारे नैपुण्यमवाप्स्यन्तीत्यपेक्षितमस्ति । विद्यार्थिनां वयोऽनुरूपं रुच्यावश्यकते, समाजस्यापेक्षाम्, शिक्षाया उद्देश्यानि च लक्ष्यीकृत्यात्र पाठ्यवस्तूनि समाविष्टानि सन्ति । सर्वेषां पाठ्यवस्तूनां शिक्षणेन विद्यार्थिनो भाषायाश्चत्वारि शिल्पकौशलानि सारल्येन सहजतया चाधिगमिष्यन्ति । विषयवस्तुभिर्भाषिककौशलार्जनं भाषिककौशलाभ्यासेन विषयवस्तूनां गभीरानुशीलनपुरस्सरम् अनुकरणीयचरितनिर्माणाय उत्प्रेरणमुच्चस्तरीयसंस्कृतशिक्षाया अध्ययनाय योग्यत्वप्रवर्तनञ्चास्य पाठ्यक्रमस्य नवीनं वैशिष्ट्यं वर्तते । विद्यार्थि-शिक्षकाभिभावकानामध्यवसायेन पाठ्यक्रमोऽयं साफल्यमवाप्स्यतीति विश्वस्यते ।

पाठ्यक्रमोऽसौ विषयपरिचयः, स्तरगतयोग्यताः, कक्षागतशिक्षणोपलब्ध्यः, समग्रपाठ्यवस्तुविवरणम्, शिक्षणसहजीकरणप्रक्रिया, विद्यार्थिमूल्याङ्कनञ्चेत्यादिपक्षान् समाविश्य विकासं नीतोऽस्ति । पाठ्यक्रमेऽस्मिन् प्रयोगसिद्धामाधुनिकशिक्षणपद्धतिमवलम्ब्य पाठ्यविषयाणां विस्तारस्तथा विहितोऽस्ति यथा चाधुनातनशिक्षणपद्धत्या अपेक्षितानि पाठ्यविषयोपलब्धिभूतानि विद्यार्थिनां श्रवण-भाषण-पठन-लेखन-कौशलानि विकसितानि भवेयुः, यथा च पुनस्ते पाठ्यविषयलक्ष्यभूता विषयज्ञान-बोध-शिल्पोच्चदक्षताः सारल्येन समवाप्नुयुः । अत्र सन्निविष्टा विषया विद्यार्थिनां शिल्पाभिवृत्तयभिव्यक्तिकलानां विकासाय प्रयोगप्रधानं व्यावहारिकञ्च शिक्षणविधिं भृशमुपकुर्युरिति उद्देश्यञ्चानेन पाठ्यक्रमेणानेन आत्मसात्कृतो विषयः । पाठ्यक्रमनिहिता भाषिक-सामाजिक-नैतिक-पौराणिकैतिहासिक-

काव्यीय-मनोवैज्ञानिक-सेवाविषयकाद्यनेकपक्षा विषयदृष्ट्या पाठ्यक्रमं सबलीकुर्युः, अपि च शिक्षणसहजीकरणसम्बद्धाः प्रदर्शनात्मकप्रश्नोत्तरप्रक्रिया, अभिनयात्मकसंवादः, स्वाध्यायपरामर्शपद्धतिः, औत्सुक्यवर्धकक्रियाकलापाः, निर्माणात्मकनिर्णयात्मकमूल्याङ्कन-प्रक्रिया, सैद्धान्तिकेन आन्तरेण च मूल्याङ्कनेन सिद्धा वैज्ञानिकी परीक्षणपद्धतिश्च शिक्षणपद्धतिदृष्ट्या पाठ्यक्रमम् अमुम् उपकुर्युरिति च पाठ्यक्रमेणानेन समुद्दिष्टो विषयः । पाठ्यक्रमेऽस्मिन् पाठ्यविषयसंयोजनविधौ, स्तरगतक्षमता-कक्षागतशिक्षणोपलब्धिविस्तारविधौ, शिक्षणविधि-मूल्याङ्कनप्रविधिप्रस्तुतौ च पूर्वकक्षाभिस्सह चोत्तरोत्तरं सोपानक्रमिकं सन्तुलनं स्यादिति विषये विशेषावधानं दत्तमस्ति । केवलसैद्धान्तिकज्ञानापेक्षया विद्यार्थिनामाचार-व्यवहार-विचारादिसम्बलितं चतुरस्रं व्यक्तित्वं वर्धेत इति पाठ्यक्रमस्यास्य प्रधानं लक्ष्यमस्ति ।

२. विषयानुगताः क्षमताः

माध्यमिकस्तरस्य नवमदशमकक्षयोः संस्कृतभाषाविषयमधीत्य विद्यार्थिनोऽधस्तनविषयेषु क्षमा भविष्यन्ति -

१. वर्ण-शब्द-वाक्यानां यथाविधि उच्चारणे
२. संस्कृतभाषायाः संस्कृतवाङ्मयस्य च परिचयमधिगत्य अनयोऽनुशीलनाय जागरणप्रदर्शने
३. संस्कृतस्य गद्यपद्यरचनयोर्यथानियमं प्रवाचने
४. नेपालीभाषायां मातृभाषायाञ्च बाहुल्येन प्रयुज्यमानानां संस्कृतशब्दानां परिचयमवाप्य तेषामर्थानुकूलप्रयोगे
५. नैपालकसंस्कृतेवैशिष्ट्यमनुशील्य स्वसंस्कृतेः पालनायाम्
६. नेपालीभाषायां मातृभाषायां संस्कृतौ च संस्कृतस्य सम्बन्धान्वेषणे
७. संस्कृतस्योच्चशिक्षायै योग्यताजनपूर्वकं मौलिकविशेषतानां प्रस्तुतौ
८. भाषिककौशलार्जनपूर्वकं सदाचारप्रदर्शने
९. सर्वविधेषु प्राकृतवस्तुषु प्राणिषु च समभावं प्रदर्श्य पर्यावरणस्य संरक्षणे
१०. सामाजिकशिष्टाचारं परिपाल्य राष्ट्रियतायामौत्सुक्यप्रदर्शने
११. सरलसंस्कृतभाषया दैनिकव्यवहारे

३. कक्षागतशिक्षणोपलब्धयः

कक्षा ९
श्रवणं भाषणञ्च

शिक्षणोपलब्धयः	शिक्षणोपलब्धीनां विस्तरः
१. वर्णानां पदानां वाक्यानाञ्च अनूच्चारणम्	१.१ देवनागरीलिपिगतान् वर्णान् श्रुत्वा शुद्धतया उच्चारणम् १.२ संस्कृतपदानां यथाश्रुति अनूच्चारणम् १.३ पठितानामपठितानाञ्च वाक्यानां शुद्धोच्चारणम्
२. श्रुतानां गद्यपद्यांशानां वाचनम्	२.१ गद्यांशं श्रुत्वा तदनुरूपं वाचनम् २.२ पठितस्य गद्यांशस्य नियमानुकूलं भाषणम् २.३ लयमनुसृत्य पद्यस्यानुवाचनम् २.४ पठितपद्यानां गति-यति-लयनिर्धारणेन उच्चारणम्
३. यथालयं श्रुतस्य गीतस्य गायनम्	३.१ श्रुतस्य गीतस्य लयानुशीलनम् ३.२ पाठस्थगीतस्य यथालयं गायनम् ३.३ गीतस्थपदानां लयानुकूलं वाचनम्

	३.४ गीतं श्रुत्वा तद्गतभावप्रकटनम्
४. पठितपदानामर्थापनेन वाक्येषु प्रयोगः	४.१ पठितपदानां सन्दर्भानुकूलमर्थप्रकटनम् ४.२ अर्थं श्रुत्वा पाठस्थशब्दानां कथनम् ४.३ पदार्थाननुशील्य वाक्यार्थप्रकाशनम् ४.४ पठितपदानां वाक्येषु योजनम्
५. पठितविषयाधारेण प्रश्नोत्तरणम्	५.१ पठितविषयमाधृत्य प्रश्ननिर्माणम् ५.२ पठितविषयेषु जिज्ञासाभिव्यञ्जनम् ५.३ पठितविषयाधृतप्रश्नानामुत्तरणम्
६. श्रुतस्य पठितस्य वा विषयवस्तुनः सार-भाव-संरचना-क्रमाणां कथनं पाठस्थचरितानां परिचायनञ्च	६.१ पठितस्य श्रुतस्य वा विषयवस्तुनः सारस्य भावस्य वा कथनम् ६.२ निर्दिष्टविषयवस्तुनो विधागतसंरचनाया अभिव्यञ्जनम् ६.३ निर्धारितविषयवस्तूनां श्रवणेन यथाक्रमं प्रस्तुतिः ६.४ पाठस्थचरितानां सपरिचयं वैशिष्ट्यप्रकाशनम्
७. परिचितविषयेषु स्वाभिमतप्रकटनम्	७.१ श्रुतस्य दृष्टस्य पठितस्य वा विषयवस्तुनः स्वशब्दैः कथनम् ७.२ अनुभूतविषयस्य वर्णनम् ७.३ परिचितसमस्यायां स्वमतप्रकाशनम्
८. पाठे प्रयुक्तानां भाषातोवानां स्वरूपकथनम्	८.१ पाठानुप्रयुक्तसन्धीनां स्वरूपनिर्धारणम् ८.२ निर्दिष्टानां शब्दानां धातूनाञ्च रूपावलिकथनम् ८.३ पाठप्रयुक्तानामव्ययपदानां निदर्शनम् ८.४ निर्दिष्टप्रत्ययैर्निष्पन्नानां पाठप्रयुक्तानां पदानामभिव्यञ्जनम् ८.५ पाठस्थवाक्येषु प्रयुक्तानां पदानां कारकविभक्तिनिर्देशनम्

पठनम्

शिक्षणोपलब्ध्यः	शिक्षणोपलब्धीनां विस्तरः
१. यथालयं पद्यस्य गीतस्य च वाचनम्	१.१ लयमनुसृत्य पद्यस्य पठनम् १.२ पद्यं पठित्वा यतिस्थलनिश्चयनम् १.३ लयावगमपूर्वकं गीतस्य पठनम् १.४ गीतं पठित्वा गीतस्य भावप्रकाशनम्
२. विषयबोधपूर्वकं निर्धारितगद्यांशस्य पठनम्	२.१ गद्यांशस्य समस्तपदानां द्रुतपठनम् २.२ गद्यांशस्य मौनपठनेन तद्गतविषयप्रकाशनम् २.३ गद्यांशमधीत्य तस्य सारसन्देशकथनम् २.४ सन्धिस्थलानि निश्चित्य निर्धारितगद्यांशस्य पठनम् २.५ विरामादिचिह्नानां पालनेन गद्यांशस्य सस्वरं वाचनम्

	<p>२.६ पाठ्यांशमधीत्य प्रमुखविषयाणां सूत्रीकरणम्</p> <p>२.७ पाठ्यवस्तूनां मौनपठनेन अज्ञातार्थानां पदानां सङ्कलनम्</p>
३. निर्धारितसंवादस्य पठनम्	<p>३.१ संवादं पठित्वा तस्य संरचनागततोवानां सूचीनिर्माणम्</p> <p>३.२ सख्या सह संवादस्य साभिनयं पठनम्</p> <p>३.३ निर्धारितसंवादमधीत्य तद्गतविषयप्रकाशनम्</p>
४. निर्दिष्टविषयवस्तून्धीत्य प्रश्नोत्तरणम्	<p>४.१ पठितस्य पाठस्य विषयसम्बद्धप्रश्ननिर्माणम्</p> <p>४.२ पाठं पठित्वा विषयवस्तुनः संक्षेपेण प्रकटनम्</p> <p>४.३ निर्दिष्टविषयवस्तुनोऽध्ययनेन तत्सम्बद्धप्रश्नानामुत्तरणम्</p> <p>४.४ पाठमधीत्य सारगर्भितवाक्यानां भावविस्तरणम्</p>
५. पाठातिरिक्तानां सामग्रीणां पठनेन विषयवर्णनम्	<p>५.१ पाठातिरिक्ता निर्दिष्टसामग्रीः पठित्वा तासां विषयप्रकाशनम्</p> <p>५.२ श्रुतस्य दृष्टस्य पठितस्य वा वस्तुनो विषयेऽभिव्यञ्जनम्</p> <p>५.३ अनुभूतिमाधृत्य सामयिकविषये स्वाभिमतप्रकटनम्</p>
६. पाठगतभाषातोवानामनुशीलनम्	<p>६.१ संस्कृतस्य गद्यपद्ययोः सन्धिविच्छेदपुरःसरं पठनम्</p> <p>६.२ मात्रामनुसृत्य यथाकालं पदगतवर्णानां पठनम्</p> <p>६.३ निर्दिष्टानां धातूनां शब्दानाञ्च रूपावल्यास्तत्प्रयोगेण निर्मितवाक्यानाञ्च पठनम्</p> <p>६.४ पाठं पठित्वा निर्दिष्टप्रत्ययैर्निष्पन्नानां पदानां सूचीकरणम्</p> <p>६.५ पाठितपाठाद् निर्दिष्टकारकविभक्त्योरुदाहरणानामन्वेषणम्</p> <p>६.६ पाठस्य मौनपठनेन निर्दिष्टकालद्योतकानां क्रियापदानां सूचीनिर्माणम्</p> <p>६.७ पाठ्यांशे प्रयुक्तानामव्ययपदानां पाठानुकूलमर्थनिर्धारणम्</p>
७. पाठगतानामानुषङ्गिकविषयाणा-मध्ययनम्	<p>७.१ स्वागताभिवादन-कुशलवार्तासम्बद्धनिर्धारितसामग्रीः पठित्वा तासामनुशीलनम्</p> <p>७.२ निर्धारितसामग्रीणां पठनेन व्यावसायिकापणिक-साञ्चारिक-खाद्यवस्तुवाचकशब्दैर्व्यवहरणम्</p> <p>७.३ सङ्ख्या-समयवाचकनिर्धारितशब्दानां पठनं प्रयोगश्च</p> <p>७.४ निर्धारितविषयाणामध्ययनेन विशिष्टमहिमयुतानां स्थलानां चरितानाञ्च परिचायनम्</p> <p>७.५ निर्दिष्टसामग्रीणां पठनेन संस्कृतेः सेवाभावस्य चानुशीलनम्</p>

लेखनम्

शिक्षणोपलब्धयः	शिक्षणोपलब्धीनां विस्तरः
१. पदानां वाक्यानाञ्च शुद्धतया लेखनम्	१.१ पदानां वाक्यानाञ्च श्रुतलेखनम्
	१.२ पदानां वाक्यानाञ्च शुद्धतयानुलेखनम्

	<p>१.३ अशुद्धिनिराकरणेन पदानां वाक्यानाञ्च लेखनम्</p> <p>१.४ पठितपदानां शुद्धलेखनम्</p>
२. पठितपदानामर्थानुकूलवाक्येषु योजनम्	<p>२.१ पठितपदानां पाठानुकूल्येनार्थापनम्</p> <p>२.२ पठितपदानां पर्यायान्वेषणं प्रयोगश्च</p> <p>२.३ अनेकार्थकपदानां प्रयोगप्रदर्शनम्</p> <p>२.४ ज्ञातार्थपदानां पाठस्थविलोमदानामन्वेषणम्</p> <p>२.५ पठितपदानां योजनेन वाक्यनिर्माणम्</p>
३. अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नोत्तरणम्	<p>३.१ सरलसुबोधवाक्यैर्निर्मितादनुच्छेदाद् बोधप्रश्नानां निर्माणम्</p> <p>३.२ निर्दिष्टानुच्छेदान्निर्मितानां प्रश्नानामुत्तरणम्</p> <p>३.३ निर्दिष्टानुच्छेदस्य सङ्क्षेपीकरणं सारलेखनञ्च</p> <p>३.४ निर्दिष्टानुच्छेदस्य प्रमुखविषयाणां सूत्राङ्कनम्</p>
४. पठितविषयमाधृत्य प्रश्ननिर्माणमुत्तरप्रदानञ्च	<p>४.१ पठितविषयवस्तुनः प्रश्नोपस्थापनम्</p> <p>४.२ पठितवाक्यस्थपदानां प्रश्नार्थकपदैः प्रतिष्ठापनम्</p> <p>४.३ प्रश्नप्रकृतिमभिज्ञाय तदनुसारेणोत्तरप्रदानम्</p> <p>४.४ पाठसम्बद्धप्रश्नानामुत्तरलेखनम्</p>
५. निर्धारितगद्यपद्यांशयोर्विषयप्रकाशनम्	<p>५.१ पठितगद्यानां सार-सन्देशलेखनम्</p> <p>५.२ पठितानां पद्यानां गीतानाञ्च भावार्थप्रकाशनम्</p> <p>५.३ पाठगतानां सुभाषितानां भावविशदीकरणम्</p> <p>५.४ पाठगतचरितानां चारित्रिकवैशिष्ट्यविश्लेषणम्</p> <p>५.५ पठितविषयाणां सतर्कं वर्णनम्</p> <p>५.६ पाठगतानां विशिष्टवाक्यानां सप्रसङ्गं व्याख्यानम्</p>
६. निर्दिष्टविषयेषु सर्जनात्मकलेखनम्	<p>६.१ परिचितविषयाणां लिखितवर्णनम्</p> <p>६.२ सूत्राण्याधृत्य कथालेखनम्</p> <p>६.३ पद्यस्य संवादस्य च स्वशब्दैर्गद्ये रूपान्तरणम्</p> <p>६.४ स्वकीयवैयक्तिकविवरणस्य निर्माणम्</p> <p>६.५ शुभकामना-कार्यालयीयपत्रयोर्लेखनम्</p> <p>६.६ अनुभूतविषयमवलम्ब्यानुच्छेदरचना</p>
७. आनुषङ्गिकविषयमनुशील्य मौलिकलेखनम्	<p>७.१ स्वागताभिवादन-कुशलवार्तावसरेषु प्रयोक्तव्यानां वाक्यानां लेखनम्</p> <p>७.२ व्यावसायिकापणिक-साञ्चारिक-खाद्यवस्तुवाचकशब्दैर्वाक्यरचना</p> <p>७.३ निर्धारितसङ्ख्या-समयवाचकशब्दानां प्रयोगेण व्यावहारिकवाक्यानां लेखनम्</p> <p>७.४ निर्दिष्टविषयमाधृत्य महिमयुतानां स्थलानां चरितानाञ्च वर्णनम्</p> <p>७.५ निर्दिष्टायाः संस्कृतेः सेवाभावस्य महोबोधकानुच्छेदलेखनम्</p>

	<p>७.६ वेदोपनिषत्पुराणमनुस्मृतीनां परिचायनेन अनुशासनस्य भक्तेर्नारीशक्तेश्च महिमप्रकाशनम्</p> <p>७.७ पाठ्यवस्त्वाधारेण जातेर्भौगोलिकक्षेत्रस्य च वर्णनम्</p>
८. सरलवाक्यानामनुवादः	<p>८.१ पठितसंस्कृतवाक्यानां नेपालिभाषायामनुवादः</p> <p>८.२ नेपालिभाषयाः सरलवाक्यानां संस्कृतेऽनुवादः</p> <p>८.३ प्रदत्तस्य पठितानुच्छेदस्य नेपालिभाषायामनुवादः</p>
९. पाठे प्रयुक्तानां भाषातोषानां प्रयोगः	<p>८.१ पठितनियमानाधृत्य सन्धिविधानं सन्धिविच्छेदनञ्च</p> <p>८.२ निर्दिष्टानां शब्दानां धातूनाञ्च रूपावल्याः प्रयोगः</p> <p>८.३ पाठप्रयुक्तानामव्ययपदानां वाक्येषु योजनम्</p> <p>८.४ निर्दिष्टप्रत्ययैर्निष्पन्नानां पाठप्रयुक्तानां पदानां प्रकृतिप्रत्ययविच्छेदनं वाक्येषु प्रयोगश्च</p> <p>८.५ पाठे प्रयुक्तानां कारकविभक्तीनां यथानिर्देशं प्रयोगः</p>

कक्षा १०

श्रवणं भाषणञ्च

शिक्षणोपलब्धयः	शिक्षणोपलब्धीनां विस्तरः
१. वर्णा-पद-वाक्यानुच्छेदानामनुच्चारणम्	<p>१.१ श्रुतानां वर्णानां शुद्धोच्चारणम्</p> <p>१.२ संस्कृतपदानामनुच्चारणम्</p> <p>१.३ अधीतानधीतानां वाक्यानामनुच्छेदानाञ्चानुवाचनम्</p>
२. गद्यपद्यांशानां यथाश्रुति वाचनम्	<p>२.१ गद्यांशस्य सस्वरं वाचनम्</p> <p>२.२ पठितस्य गद्यांशस्य यथाविधि भाषणम्</p> <p>२.३ लयं परिपाल्य पद्यस्यानुवाचनम्</p> <p>२.४ गति-यति-लयनिर्धारणेन पठितपद्यानामुच्चारणम्</p>
३. गीतस्य श्रवणेन यथालयं गायनम्	<p>३.१ गीतं श्रुत्वा लयानुशीलनम्</p> <p>३.२ निर्दिष्टगीतस्य यथालयं गायनम्</p> <p>३.३ लयं निश्चित्य गीतस्थपदानां वाचनम्</p> <p>३.४ श्रुतस्य गीतस्य भावाभिव्यञ्जनम्</p>
४. पठितपदानां सार्थं वाक्येषु प्रयोगः	<p>४.१ पदानां पाठानुकूलमर्थप्रकटनम्</p> <p>४.२ अर्थं श्रुत्वा पाठस्थशब्दानां कथनम्</p> <p>४.३ पदार्थाननुशील्य वाक्यार्थप्रकाशनम्</p> <p>४.४ पठितपदानामर्थानुशीलनेन वाक्येषु योजनम्</p>
५. पठितविषयमाधृत्य प्रश्नोत्तरणम्	<p>५.१ पठितविषयात् प्रश्ननिर्माणम्</p> <p>५.२ पठितविषयेषु जिज्ञासोद्भावनम्</p>

	५.३ अधीतविषयाधृतप्रश्नानामुत्तरणम्
६. श्रुतस्य पठितस्य वा विषयस्य सार- भाव-संरचना-क्रमाणां पाठस्थचरितानां परिचायनञ्च	६.१ पठितस्य श्रुतस्य वा विषयवस्तुनः सारांशभावार्थप्रकाशनम् ६.२ पठितविषयवस्तुनो विधागतसंरचनाया अभिव्यञ्जनम् ६.३ अधीतविषयवस्तूनां यथाक्रमं प्रस्तुतिः ६.४ पाठस्थचरितानां वैशिष्ट्यप्रकाशनम्
७. परिचितविषयेषु स्वाभिमतप्रकटनम्	७.१ श्रुतस्य दृष्टस्य पठितस्य वा विषयवस्तुनः परिचायनम् ७.२ अनुभूतविषयस्य विश्लेषणम् ७.३ परिचितसामाजिकसमस्यायाः समाधानोपायप्रदर्शनम्
८. पाठगतानां भाषातोवानां परिचायनम्	८.१ पाठानुप्रयुक्तसन्धीनां नामाङ्कनम् ८.२ निर्दिष्टानां शब्दानां धातूनाञ्च रूपावलिकथनम् ८.३ पाठप्रयुक्तानामव्ययपदानां सान्दर्भिकार्थप्रकाशनम् ८.४ निर्दिष्टप्रत्ययैर्निष्पन्नानां पाठप्रयुक्तानां पदानां प्रकृतिप्रत्ययनिर्धारणम् ८.५ पाठस्थवाक्येषु प्रयुक्तानां पदानां कारकविभक्तिनिर्देशनम् ८.६ पाठप्रयुक्तपदानां लिङ्ग-वचननिर्देशनम्

पठनम्

शिक्षणोपलब्ध्यः	शिक्षणोपलब्धीनां विस्तरः
१. लयमनुसृत्य पद्यस्य गीतस्य च वाचनम्	१.१ गति-यति-लयनिर्धारणेन पद्यस्य पठनम् १.२ पद्यं पठित्वा यतिनिर्धारणम् १.३ लयबोधपुरःसरं गीतस्य गायनम् १.४ पठितस्य गीतस्य भावप्रकाशनम्
२. विषयावगमेन निर्धारितगद्यांशस्य पठनम्	२.१ गद्यांशस्य द्रुतपठनम् २.२ गद्यांशस्य मौनपठनं विधाय तद्गतविषयप्रकाशनम् २.३ अधीतस्य गद्यांशस्य सारसन्देशकथनम् २.४ सन्धियुतपदानि परिचित्य निर्धारितगद्यांशस्य पठनम् २.५ लेख्यचिह्नानां पालनेन गद्यांशस्य सस्वरं साभिनयञ्च वाचनम् २.६ पाठ्यांशपठनेन प्रमुखविषयाणां सङ्क्षेपेण प्रस्तुतिः २.७ पाठ्यवस्तुनोऽज्ञातार्थानां पदानां सङ्कलनम्
३. निर्धारितसंवादाध्ययनेन विषयप्रकाशनम्	३.१ संवादं पठित्वा प्रमुखविषयाणां सूत्ररूपेण निगदनम् ३.२ परिवेशं प्रकल्प्य संवादस्य साभिनयं पठनम् ३.३ निर्धारितसंवादमधीत्य सन्देशप्रकाशनम्
४. निर्दिष्टविषयवस्त्वाश्रित्य प्रश्नोत्तरणम्	४.१ पाठस्य विषयमाधृत्य प्रश्ननिर्माणम्

	<p>४.२ पठितपाठस्थविषयवस्तुनः प्रकटनम्</p> <p>४.३ अधीतविषयवस्तुन उद्धृतप्रश्नानामुत्तरणम्</p> <p>४.४ पाठं पठित्वा सारवाक्यानां भावविस्तरणम्</p>
५. पाठेतरसामग्रीणां पठनेन विषयवस्तूनां प्रकाशनम्	<p>५.१ पाठेतरा निर्दिष्टसामग्रीरधीत्य तद्गतविषयवर्णनम्</p> <p>५.२ श्रुतस्य दृष्टस्य पठितस्य वा वस्तुनो विषयाभिव्यञ्जनम्</p> <p>५.३ अनुभूतेषु सामयिकविषयेषु स्वाभिमतप्रकटनम्</p>
६. पाठगतभाषातोवानामनुशीलनम्	<p>६.१ माहेश्वरसूत्राणां यथाक्रमं पठनम्</p> <p>६.२ प्रत्याहारनिर्मितिप्रक्रियायाः पठनेन अणादिप्रत्याहारेषु समागतानां वर्णानां निगदनम्</p> <p>६.३ वर्णोच्चारणस्थानानां पठनेन वर्णानामुच्चारणस्थाननिर्धारणम्</p> <p>६.४ संस्कृतभाषाया गद्यपद्ययोः सन्धिविच्छेदपुरःसरं पठनम्</p> <p>६.५ निर्धारितानां धातूनां शब्दानाञ्च रूपावल्यास्तत्प्रयोगेण निर्मितवाक्यानाञ्च पठनम्</p> <p>६.६ निर्दिष्टधातूनां रूपावल्याः पठनेन कालनिर्धारणम्</p> <p>६.७ पाठं पठित्वा निर्दिष्टप्रत्ययैर्निष्पन्नानां पदानां सङ्कलनम्</p> <p>६.८ पाठितपाठाद् निर्दिष्टकारकविभक्त्योरुदाहरणानामन्वेषणम्</p> <p>६.९ पाठस्य मौनपठनेन उपसर्गसहितानां समस्तानाञ्च पदानां सूचीकरणम्</p> <p>६.१० पाठितानामव्ययपदानां पाठानुकूलमर्थनिर्धारणम्</p> <p>६.११ पाठप्रयुक्तानां सुबन्तपदानां लिङ्ग-वचन-विभक्तिज्ञानपूर्वकं पठनम्</p>
७. पाठसम्बद्धानुषङ्गिकविषयाणां पठनम्	<p>७.१ निर्धारितविषयाध्ययनेन पूज्यदेवानां पूजोपचाराणाञ्च परिचायनम्</p> <p>७.२ निर्धारितसामग्रीरधीत्य निर्दिष्टजाति-संस्कृति-संस्कार-पर्व-परम्पराणां सपरिचयं वैशिष्ट्यकथनम्</p> <p>७.३ निर्धारितानां सङ्ख्यावाचकानां प्राविधिकानाञ्च शब्दानां पठनेन प्रयोगः</p> <p>७.४ पाठ्यवस्तु पठित्वा वैदिकलौकिकसंस्कृतस्य दर्शनानाञ्च परिचायनेन नीतेर्गीतायाश्च निर्दिष्टपक्षाणामनुशीलनम्</p> <p>७.५ निर्दिष्टसामग्रीणां पठनेन आत्मगौरवभावप्रकटनम्</p> <p>७.६ सपरिचयं निर्दिष्टस्य शिलापत्रस्य ताम्रपत्रस्य च पठनम्</p> <p>७.७ पठितविषयाणामनुशीलनेन संवेगव्यवास्थपनोपायानां कथनम्</p> <p>७.८ निर्दिष्टविषयं पठित्वा नैपालकप्रकृतिजलवायूनां परिचायनम्</p> <p>७.९ निर्धारितविषयमधीत्य वैज्ञानिकाविष्काराणां महोवाख्यापनम्</p>

लेखनम्

शिक्षणोपलब्ध्यः	शिक्षणोपलब्धीनां विस्तरः
१. पद-वाक्यानुच्छेदानां शुद्धलेखनम्	१.१ पदानां वाक्यानाञ्च श्रुतलेखनम्

	<p>१.२ पद-वाक्यानुच्छेदानामनुलेखनम्</p> <p>१.३ अशुद्धिनिराकरणपुरःसरं पद-वाक्यानुच्छेदानां पुनर्लेखनम्</p> <p>१.४ पठितपदवाक्ययोः शुद्धलेखनम्</p>
२. अर्थानुशीलनेन पठितपदानां वाक्येषु योजनम्	<p>२.१ सन्दर्भं विचार्य पठितपदानामर्थापनम्</p> <p>२.२ वाक्यानुच्छेदस्थानां निर्दिष्टपदानां पर्यायपदैः प्रतिष्ठापनम्</p> <p>२.३ पठितानामनेकार्थकपदानां यथासन्दर्भं प्रयोगकौशलप्रदर्शनम्</p> <p>२.४ विपर्ययपदैर्निर्दिष्टपदानि प्रतिष्ठाप्य विलोमार्थं वाक्यस्य परिवर्तनम्</p> <p>२.५ पठितपदानां योजनेन मौलिकवाक्यनिर्माणम्</p>
३. अनुच्छेदस्य पठनेन प्रश्नोत्तरणम्	<p>३.१ सरलवाक्यै रचितादनुच्छेदाद् बोधप्रश्नानां निर्माणम्</p> <p>३.२ निर्दिष्टानुच्छेदसम्बद्धप्रश्नानामुत्तरणम्</p> <p>३.३ निर्दिष्टानुच्छेदस्य सारलेखनम्</p> <p>३.४ प्रमुखविषयान् सूत्रीकृत्य निर्दिष्टानुच्छेदस्य सङ्क्षेपीकरणम्</p>
४. पठितविषयमाधृत्य प्रश्नोत्तरणम्	<p>४.१ पठितविषयेषु प्रश्नोपस्थापनम्</p> <p>४.२ प्रश्नार्थकपदैर्वाक्यस्थपदानां प्रतिष्ठापनेन प्रश्नार्थं वाक्यपरिवर्तनम्</p> <p>४.३ प्रश्नप्रकृतिबोधपूर्वकमुत्तरलेखनम्</p> <p>४.४ पाठसम्बद्धानां प्रश्नानामुत्तरप्रदानम्</p>
५. पाठ्यवस्तुनो विषयप्रकाशनम्	<p>५.१ पठितगद्यगतविषयाणां सार-सन्देशलेखनम्</p> <p>५.२ पठितस्य पद्यस्य गीतस्य च भावार्थलेखनम्</p> <p>५.३ पाठस्थसुभाषितानां भावप्रकाशनम्</p> <p>५.४ पाठगतचरितानां चारित्र्यविश्लेषणम्</p> <p>५.५ सतर्कं पठितविषयाणामुपस्थापनम्</p> <p>५.६ सन्दर्भप्रसङ्गयोर्निर्दर्शनेन पाठगतविशिष्टवाक्यानां व्याख्यानम्</p>
६. निर्दिष्टविषयमनुसृत्य सर्जनात्मकलेखनम्	<p>६.१ अनुभूतविषयाणां मौलिकवर्णनम्</p> <p>६.२ सूत्राधारेण कथाया लघुप्रबन्धस्य च लेखनम्</p> <p>६.३ पद्ये निबद्धविषयस्य गद्यमाध्यमेन विस्तरणम्</p> <p>६.४ संवादकथयोः प्रत्यक्षकथनानामप्रत्यक्षकथनशैल्या लेखनम्</p> <p>६.५ वर्धापनज्ञापकस्य वैयक्तिकस्य च निर्दर्शनपत्रस्य लेखनम्</p> <p>६.६ समयनिर्दर्शनेन एकस्मिन् दिवसे सम्पादितानां स्वकीयकार्याणां पूर्णवाक्यैर्विवरणलेखनम्</p> <p>६.७ प्रदत्तविवरणाधारेण जीवनवृत्तलेखनम्</p> <p>६.८ परिचितविषयमवलम्ब्य अनुच्छेदरचना</p>
७. पाठगतानुषङ्गिकविषयमनुशील्य मौलिकलेखनम्	<p>७.१ पूज्यदेवानां परिचायनेन पूजोपचारक्रमनिर्दर्शनम्</p>

	<p>७.२ निर्दिष्टजाति-संस्कृति-संस्कार-पर्व-परम्पराणां वैशिष्ट्यप्रकाशनम् ७.३ निर्धारितानां सङ्ख्यावाचकानां प्राविधिकानाञ्च शब्दानां वाक्येषु प्रयोगः ७.४ वैदिकलौकिकसंस्कृतस्य दर्शनानाञ्च परिचायनम् ७.५ सपरिचयं नीतेर्गीतायाश्च निर्दिष्टविषयाणां प्रेरकत्वसाधनम् ७.५ निर्दिष्टविषयाणामनुशीलनेनात्मगौरवस्य राष्ट्रभक्तेश्च भावप्रकाशनम् ७.६ पठितशिलापत्र-ताम्रपत्रत ऐतिह्यतथ्यानां सङ्कलनम् ७.७ पाठाधारेण मनसो बन्धनमोक्षयोः कारणानि निर्दिश्य संवेगव्यवास्थपनोपायनिर्दर्शनम् ७.८ नैपालकप्रकृतिजलवायूनां परिचयोपस्थापनम् ७.९ पाठ्यवस्त्वाधृत्य वैज्ञानिकाविष्काराणां सपरिचयं महोवविवेचनम् ७.१० निर्दिष्टविषयसम्बद्धान्यै प्रेरकवार्तायै संवादवाक्यलेखनम्</p>
<p>८. सरलवाक्यानामनुवादः</p>	<p>८.१ पठितसंस्कृतवाक्यानां नेपालभाषायामनुवादः ८.२ नेपालभाषयाः सरलवाक्यानां संस्कृतेऽनुवादः ८.३ प्रदत्तयोः पठितगद्यांशपद्यांशयोर्नेपालभाषायामनुवादः</p>
<p>९. पाठे प्रयुक्तानां भाषातोवानां प्रयोगः</p>	<p>९.१ माहेश्वरसूत्राणां यथाक्रमं लेखनम् ९.२ अणादिप्रत्याहारेषु समागतानां वर्णानां क्रममनतिक्रम्य लेखनम् ९.३ वर्णानामुच्चारणस्थानलेखनम् ९.४ पठितसन्धिनियमाननुशील्य संस्कृतभाषया निबद्धेषु गद्यपद्येषु सन्धिविधानं सन्धिच्छेदनञ्च ९.५ निर्धारितानां धातूनां शब्दानाञ्च रूपावल्या वाक्येषु प्रयोगः ९.६ निर्दिष्टधातूनां रूपावल्या अनुशीलनेन निर्दिष्टकालस्य वाक्यरचना ९.७ निर्दिष्टप्रत्ययैर्निष्पन्नानां पाठगतपदानां प्रकृतिप्रत्यययोर्विच्छेदनम् ९.८ पाठाधृतकारकनियमाननुशील्य निर्देशानुसारेण वाक्येषु समुचितविभक्तीनां प्रयोगः ९.९ पाठप्रयुक्तानां सोपसर्गपदानामुपसर्गनिर्दर्शनम् ९.१० पाठे प्रयुक्तेषु समस्तपदेष्वन्तर्भूतानां पदानां निश्चयनम् ९.११ पठितानामव्ययपदानां प्रयोगेण वाक्यनिर्माणम् ९.१२ पाठप्रयुक्तानां सुबन्तपदानां लिङ्ग-वचन-विभक्तिनिर्देशः</p>

४. विषयक्षेत्रं क्रमश्च
कक्षा ९

क्र. सं	विधा	विषयक्षेत्रम्	आनुषङ्गिक-विषयविस्तारः	योग्यताविस्तारः	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	शिक्षण घण्टा	पूर्णाङ्काः
१	गानम्	सांस्कृतिकम्	स्वागतसंस्कृतिः	लयबोधः, अतिथिस्वागतम्, वर्णव्यायामः	वर्णः, ह्रस्वदीर्घवर्णपरिचयः, वर्णसंयोजनेन शब्दनिर्माणम्	६	५
२	संवादः	व्यावहारिकः	परिचयप्रदानम्	व्यावसायिक-शब्दज्ञानम्	अकारान्तपुंल्लिङ्गस्य, आकारान्तस्त्रीलिङ्गस्य, अकारान्तनपुंसकलिङ्गस्य च कर्तृकर्मणोः प्रयोगः, वर्तमानकालिक-क्रियापदानां परिचयः प्रयोगश्च (तत्-किम्शब्दयोरभ्यासः), प्रश्नबोधकाव्ययानि	१०	८
३	सूक्तिः	चारित्रिकी	अनुशासनशिक्षा, वेदोपनिषदोः परिचयः	मान्याभिवादनम्, कुशलविषयिणी वार्ता	क्त्वा-ल्यप्-तुमुन्प्रत्ययाः, करणकारकं, दीर्घसन्धिः	६	५
४	कथा	पौराणिकी	पुराणपरिचयः, भक्तिमहिमा	यात्रावर्णनम्, खद्युशब्दज्ञानम्, आपणिकव्यवहारः, एकतो विंशतिपर्यन्तं सङ्ख्याप्रयोगः, सङ्ख्यापरिमाणबोधकप्रश्नः	भूतकालिकक्रियापदानि, सम्प्रदानकारकम्, गुणवृद्धिसन्धिः	१२	१०
५	प्रबन्धः	सांस्कृतिकः (तराईक्षेत्रसम्बद्धः :)	संस्कृतेर्महोवम्	समयज्ञानम्, शब्दसाहाय्येन अनुच्छेदपूरणम्, मगरसंस्कृतिः	यण्-श्चुत्व- जश्त्व-चर्त्व-ष्टुत्वसन्धिः, अपादानकारकम्, तसिल्प्रत्ययः, भविष्यत्कालप्रयोगः	१२	१०
६	कविता	नैतिकी	मनुस्मृतेश्चाणक्यनीते श्च परिचयः, नारीशक्तेर्महिमा	समस्याबोधः, सेवाभावविकासः (अवस्थाप्रदानम्)	षष्ठीविभक्तिप्रयोगः	६	५
७	पत्रम्	कार्यालयीयम्	निवेदनलेखनम्	पर्वोत्सवानां शुभकामनापत्रलेखनम्, प्रशांसा-कृतज्ञता-क्षमासूचकानां शब्दानां ज्ञानम्	पूर्वसवर्णपरसवर्णसन्धिः, अधिकरणकारकम्, युष्मदस्मच्छब्दाभ्यासः	९	७

८.	संवादः	सांस्कृतिकः	नेपालस्य पश्चिमक्षेत्रे प्रचलिता संस्कृतिः	सांस्कृतिकविशेषताभिर्युक्तस्थलानां ज्ञानम्, संस्कृतिविकृत्योर्भेदः	विध्यर्थप्रयोगः (लोट्), उत्त्वपूर्वरूपसन्धिः, विसर्गलोपनियमः	१२	८
९.	प्रबन्धः	भौगोलिकः	नेपालस्य पूर्वक्षेत्रस्य परिचयः	विविधानां जातिभूगोलसम्बद्धानां शब्दानां साहाय्येन चित्रवर्णनम्, नेपालस्य पौराणिकस्थलस्य परिचयः	उपपदविभक्तिप्रयोगः, रुत्वसत्वसन्धिः	९	७
१०	कथा	वैज्ञानिकी	वैदिकविज्ञानम्	साञ्चारिकशब्दज्ञानम्, घटनाक्रमसंयोजनेन कथारचना	अव्ययानि, क्तवतुप्रत्ययः	७	५
११.	जीवनवृत्तम्	राष्ट्रस्यैकीकरणे योगदानकर्तृक नारीविषयकम्	राष्ट्रपरिचयः, नेपालनामकरणम्	एकताया महोवम्, नेपालदेशीयर्षीणां जन्मस्थानपरिचयः, प्रश्नार्थकवाक्यनिर्माणम्	क्तप्रत्ययः	७	५
सैद्धान्तिकाभ्यासः						९६	७५
प्रयोगाभ्यासः						३२	२५
योगः						१२८	१००

कक्षा १०

क्र. सं	विधा	विषयक्षेत्रम्	आनुषङ्गिक-विषयविस्तारः	योग्यताविस्तारः	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	शिक्षण घण्टा	पूर्णाङ्काः
१	कविता	वन्दनात्मिका	शक्तिमहिमा	लयबोधः, पाञ्चायनदेवतानां नवग्रहाणाञ्च परिचयः	प्रत्याहारः, अक्सन्धिः	६	५
२	दैनिकी	होलिकोत्सवदिवसीया	जन्मोत्सवसंस्कारः	अष्टचिरञ्जीविनां षोडशोपचाराणाञ्च परिचयः	वर्णोच्चारणस्थानानि, वर्तमान-भविष्यत्कालिक-क्रियापदानि, ल्युट्प्रत्ययप्रयोगः	६	५
३	प्रबन्धः	सामाजिकः	हिमालयीयसमाजः	बौद्धसंस्कृतिः, परम्परा, हिमालयक्षेत्रस्थजातयः	भूतकालिकक्रियापदानि तव्यत्प्रत्ययप्रयोगः, हल्सन्धिः	१०	८
४	कथा	नैतिकी	सदाचारः	नीतिग्रन्थपरिचयः, अनुच्छेदरचना	कारकप्रयोगः, सर्वनामशब्दरूपावलिः	१२	१०

५	कविता	आध्यात्मिकी	आत्मज्ञानम्	गीतापरिचयः, आस्तिकनास्तिकदर्शनपरिचयः	विध्यर्थप्रयोगः (लोट्लकारः), अनीयरप्रत्ययप्रयोगः, विसर्गसन्धिः	६	५
६	संवादः	इतिहासविषयकः	नेपालिनो वीरता	वैदिकलौकिकसंस्कृतस्य परिचयः, शिलापत्रस्य ताम्रपत्रस्य च प्रयोगः	आत्मनेपदिनां धातूनां वर्तमानकालेऽभ्यासः, इकारान्तर्पुल्लिङ्गशब्दप्रयोगः	१२	१०
७	पत्रम्	वैयक्तिकम्	अनौपचारिकपत्रम्	वर्धापनपत्ररचना, महापुरुषलिखितपत्रम्	उपसर्गप्रयोगः, ईकारान्तस्त्रीलिङ्गशब्दप्रयोगः	९	७
८	कथा	दार्शनिकी	मनसो बन्धनमोक्षयोः कारणान्युपायाश्च	संवेगव्यवस्थापनम्, मनसो भावाभिव्यक्तिः	परस्मैपदिनां धातूनां विधिलिङ्प्रयोगः, उकारान्तर्पुल्लिङ्गशब्दप्रयोगः	९	७
९	प्रबन्धः	सांस्कृतिकः	किरातपर्वपरिचयः	किरातसंस्कृतिपरम्परे, किरातार्जुनीयमहाकाव्यपरिचयः	ऊकारान्तस्त्रीलिङ्गशब्दप्रयोगः	१२	८
१०.	जीवनवृत्तम्	पौरस्त्यवैज्ञानिकसम्बद्ध म्	वैज्ञानिकाविष्कारः, प्रेरकवार्तालापः	गद्यांशाधृतशीर्षकनिर्धारणम्, प्राविधिकशब्दज्ञानम्	अनुस्वारसन्धिः, क्तिन्प्रत्ययप्रयोगः	७	५
११.	गानम्	प्राकृतिकम्	लयभेदाः	नैपालकप्रकृतिः, जलवायुपरिचयः	इकारान्तनपुंसकलिङ्गशब्दप्रयोगः, समासपरिचयः	७	५
सैद्धान्तिकाभ्यासः						९६	७५
प्रयोगाभ्यासः						३२	२५
योगः						१२८	१००

५. प्रयोगात्मककार्य परियोजनाकार्यञ्च

कक्षा ९		कक्षा १०	
विषयक्षेत्राणि	शिक्षणघण्टा	विषयक्षेत्राणि	शिक्षणघण्टा
पत्रपत्रिकाभ्योऽन्यलिखितसामग्रीभ्यो वा शब्दात्मकं गद्यांशं पद्यांशं वा निर्दिश्य गति-यति-लयानुकूल्येन भावानुकूल्येन च सस्वरवाचने प्रवर्तनम्	८	किञ्चिद्विषयवस्तु, चित्रं परिवेशादिकं निर्दिश्य मौखिकवर्णनम् ।	८
वैतन्तुक-दूरभाष-चलभाष-दूरदर्शन-सूक्ष्मसंस्मृतिशलाकादीनां वैद्युतोपकरणानामन्तःसञ्जाल-सामाजिकसञ्जालादीनाञ्च माध्यमेन संवाद-समाचार-साहित्यिकाभिव्यक्तिः श्रुतलेखनञ्च	८	सामयिकविषयवस्तुसम्बद्ध-परियोजनाकार्यस्य प्रतिवेदनमन्तर्वार्ता च	८
सन्देशमूलकगद्यांशं पद्यांशं वा श्रावयित्वा अनुमान-पूर्वानुमान-प्रश्नोत्तर-शब्दार्थबोध-भावबोध-सन्दर्भबोध-कथाकथन-घटनावर्णन-मुख्यसूत्रीकरणसम्बद्धान् प्रश्नान् पृष्ट्वा उत्तरकथनं लेखनञ्च	८	सन्देशमूलकगद्यांशं पद्यांशं वा श्रावयित्वा अनुमान-पूर्वानुमान-प्रश्नोत्तर-शब्दार्थबोध-भावबोध-सन्दर्भबोध-कथाकथन-घटनावर्णन-मुख्यसूत्रीकरणसम्बद्धान् प्रश्नान् पृष्ट्वा उत्तरकथनं लेखनञ्च	८
विषयवस्तूनामाधारेण अनुमान-पूर्वानुमान-प्रश्नोत्तर-शब्दार्थबोध-भावबोध-सन्दर्भबोध-कथाकथन-घटनावर्णन-मुख्यसूत्रीकरणसम्बद्धान् प्रश्नान् पृष्ट्वा उत्तरकथनं लेखनञ्च	८	विषयवस्तूनामाधारेण अनुमान-पूर्वानुमान-प्रश्नोत्तर-शब्दार्थबोध-भावबोध-सन्दर्भबोध-कथाकथन-घटनावर्णन-मुख्यसूत्रीकरणसम्बद्धान् प्रश्नान् पृष्ट्वा उत्तरकथनं लेखनञ्च	८
योगः	३२	योगः	३२

६. शिक्षणसञ्चालनप्रक्रिया

शिक्षकैः छात्राणां भाषिकक्षमतायाः प्रवर्धनाय शिक्षणसामग्र्याधारिताः तत्सम्बद्धास्तदतिरिक्ताश्च कार्यक्रमाः संयोजनीयाः । यतो हि छात्राणां वैयक्तिकक्षमताभिवर्धनाय भाषिकशिल्पविकासपरः कार्यकलापोऽपेक्षितो भवति । छात्रेभ्यो नवीनज्ञानाभिमुखस्य शिक्षणस्य अवसरप्रदानेन शिक्षकैः पृष्ठपोषणञ्च कार्यम् । शब्दभाण्डागारस्य ज्ञानस्याभिवृद्धये अधिकाधिकसन्दर्भसामग्रीणाम् अध्ययनाय छात्राः प्रेरणीयाः । तदर्थं छात्रकेन्द्रितो शिक्षणविधिश्च अपेक्षितः ।

पाठशिक्षणक्रमे पाठयिष्यमाणेन पाठेन सम्बद्धानां विषयवस्तूनां सामान्यतः सङ्केतं कृत्वा तद्विषयेऽनुभवपूर्वज्ञानादिप्रस्तुतये छात्राः प्रेरणीयाः । तत्र कक्षायां पाठसम्बद्धानां कथासन्दर्भगतानां वा विषयाणां श्रावणेन छात्रमनःसु पाठविषयिणी जिज्ञासा समुत्पादनीया । अनुभवश्रावण-प्रश्नोत्तर-विमर्शादिमाध्यमेन छात्रेषु रुचिं समुत्पाद्यैव पाठारम्भः करणीयः ।

यथा शिक्षणं प्रभावकारि स्यात्तथा कक्षा व्यवस्थापनीया । कक्षायां शिक्षणसामग्रीणां व्यवस्थापनेन कक्षायाः सज्जता सम्पादनीया । पाठ्यवस्तुभिः सम्बद्धानां सामग्रीणां भित्तौ श्लेषणम्, वस्तुधान्यां स्थापनम्, सूचनपट्टादिषु योजनञ्च कर्तव्यम् । गणितीयतथ्यानाम्, प्रयोगात्मकविषयाणां सामग्रीणाम्, भाषाविषयाणां शब्दादिसूचीनाञ्च व्यवस्थापनेन कक्षा सज्जीकरणीया । एतेन कक्षाव्यवस्थापनेन कक्षाया अवस्थितिः शिक्षणानुकूला भवति ।

कक्षाशिक्षणे शिक्षक एकाकिभाषणात्मकं विधिं नावलम्बयेत् । तत्र सामूहिककार्यकलापमाध्यमेन छात्राणां शिक्षणं प्रभावकारि भवति । शिक्षकः केवलं स्वाभ्यस्तविषयाणां प्रकाशको न भूत्वा छात्राणामन्तर्निहितज्ञानस्य च समुद्बोधको भवेत् । छात्रपक्षत एव पाठ्यवस्तुपरिचर्यायै पर्याप्तावसरस्य कक्षापर्यावरणं निर्मेयम् । एतेन शिक्षणस्य सहजीकरणं भवति ।

शिक्षणसामग्रीणां प्रयोगः शिक्षणकाले वैविध्येन भवति । तत्र सम्मार्जनी-श्वेतफलक-वर्णलेखन्यादीनां दैनिकरूपेण प्रयोगार्हवस्तूनां प्रयोगमन्तरापि अन्याश्च विषयसम्बद्धाः पाठसन्दर्भगताः सामग्यश्च भवन्ति । तेषां यथाशक्यमाधिक्येन प्रयोगः छात्रेभ्यो विषयबोधार्थं सम्यक् उपकारी सेत्स्यति ।

छात्राणां ग्रहणक्षमतायाः स्तरस्य चाधारेण शिक्षणविधेरुपयोगः शिक्षकैः करणीयः । छात्रेषु अपेक्षितं कौशलम्, ज्ञानम्, पाठ्यक्रमोचितं कार्यान्वयनं कर्तुञ्च शिक्षकाः शिक्षणसहजीकरणस्य अग्रे निर्दिष्टाः प्रक्रिया आलम्बितुं शक्नुवन्ति ।

(क) प्रयोगविधिः

सम्प्रेषणात्मकविधिना भाषायाः अभ्यासोऽपि शिक्षणसहजीकरणस्यैव एका प्रक्रिया अस्ति । एतदर्थं विविधेषु सन्दर्भेषु प्रयोज्यानां संवादादीनामभ्यासोऽपेक्ष्यते । विविधं परिवेशम्, सन्दर्भञ्च उद्भाव्य तदनुकूलो भाषिककार्यकलापः समायोजनीयो भवति । एतादृशे भाषिककार्यकलापे शिक्षकस्य सहावस्थित्या सह साहाय्यञ्च छात्रेभ्योऽपेक्षितं भवति । सन्दर्भेऽस्मिन् शिक्षकेण छात्रेभ्यः प्रयोज्यानां परिस्थित्यनुसारेण नैकनवीनशब्दानां बोधार्थमवसरः प्रदेयः ।

तथैव शिक्षकाः छात्राणां भाषिकशिल्पविकासाय पाठान्तर्गतानां तदतिरिक्तानाञ्च भाषाप्रयोगोदाहरणानामभ्यासं कक्षायां कारयेयुः । व्याकरणनियमावलम्बितं भाषाप्रयोगमाधृत्य प्रस्तुतिः, सामूहिकाभ्यासः, आकृतिनिर्माणम्, लेखनाभ्यासः, अनुच्छेदादिरचना, पाठ्यवाचनञ्चेत्यादीनां विधीनां प्रयोगेण छात्राणां भाषाप्रयोगक्षमता वृद्धिं यास्यति ।

(ख) प्रदर्शनविधिः

छात्राणां भाषिकस्तराभिवृद्धये प्रदर्शनात्मको विधिरत्यन्तं प्रभावकारि भवति । तत्र छात्रान् चित्राणि यथासम्भवं श्रव्यदृश्यसामग्रीश्च प्रदर्श्य शिक्षणं कर्तव्यम् । सामग्रीणां प्रदर्शनानन्तरं प्रदर्शितसामग्रीमाधृत्य वार्तालापेन ज्ञानं सुदृढं सम्पद्यते । सामग्रीणां प्रदर्शनानन्तरं प्रश्नोत्तरकार्यकलापश्च अपेक्षितो भवति ।

(ग) प्रश्नोत्तरविधिः

विषयवस्तुबोधार्थं छात्राणां मध्ये प्रश्नोत्तरात्मकः कार्यकलापः सञ्चालनीयः । तत्र केचन पाठ्यविषयमाधृत्य प्रश्नान् उपस्थापयन्ति, केचन छात्राश्च उत्तरं यच्छन्ति । एतादृशे कार्यकलापे श्रवणभाषणशिल्पयोरुपयोगो भवति । कार्यकलापेऽस्मिन् पाठगतान् सन्दर्भान्, कथांशान्, पद्यांशान्, विषयवस्तु च उद्भाव्य प्रश्नोत्तरक्रिया प्रचाल्यते । एतेन पाठ्यवस्तुनः शिक्षणे सहजीकरणं भवति ।

(घ) अभिनयविधिः

भाषिकक्षमतावर्धनाय पाठगतानां संवादानां पात्रत्वं छात्रेषु परिकल्प्य अभिनयं कारयितुं शक्यते । संवादाभिनयेन छात्राणां परस्परं स्वतन्त्रतया संवादेन वा शिक्षणं सहजं करणीयम् । नाटकीयशैल्या संवादविधानेन छात्राः साभिनयं संलपितुं प्रभवन्ति । छात्राणां सामूहिकप्रस्तुत्यनन्तरं शिक्षकात् प्राप्ता मूल्याङ्कनप्रतिक्रिया च छात्राणां भाषाप्रयोगात्मकं कौशलं परिपोषयति ।

(ङ) विमर्शविधिः

पाठ्यवस्तु आधृत्य कक्षायां छात्रशिक्षकाणां मध्ये सामूहिको विमर्शो व्यवस्थापनीयः । भाषिककार्यकलापे स्वपठनम्, युगलपठनम्, समूहपठनञ्च कारयित्वा उच्चारणाद्यभ्यासविषये च सामूहिकरूपेण विमर्शनीयम् । सन्दर्भेऽस्मिन् छात्रशिक्षकाणां मिथः संवादः, कथावाचनम्, घटनावर्णनम्, कथासन्देशकथनम्, दैनिकीवर्णनमित्यादिः कार्यकलापः भवितुं शक्नोति ।

७. मूल्याङ्कनप्रक्रिया

विद्यार्थिनां शिक्षणोपलब्धिं सुनिश्चेतुं निर्माणात्मकं निर्णयात्मकञ्चोभ्यप्रकारकमेव मूल्याङ्कनं विधातव्यं भवति । विद्यार्थिनां शिक्षणोपलब्धे, सुधाराय कक्षाशिक्षणस्यैव क्रमे कक्षाकार्य-परियोजनाकार्य-प्रस्तुतीकरणोपलब्धिपरीक्षासदृशान् क्रियाकलपान् कारयित्वा सैद्धान्तिकज्ञानशिल्पयो-रवाप्तिरावश्यकी । एतत्कार्यस्य प्रभावकारिरूपेण क्रियान्वयनाय, विद्यार्थिनां शिक्षणस्तरस्य सुधाराय च सहजीकरणक्रियाकलापस्य अभिन्नाङ्गस्य रूपेण निर्माणात्मकमूल्याङ्कनमुपयोक्तव्यम् । निर्माणात्मकमूल्याङ्कनस्य शिक्षणोपलब्धेर्निश्चितभारो निर्णयात्मकमूल्याङ्कनेऽपि संयोज्यते ।

पाठ्यक्रमेण निर्धारितस्योद्देश्यस्यानुरूपं विद्यार्थिनो ज्ञान-शिल्पाभिवृत्तिः प्राप्नुवन्नेति विषयस्यान्वेषकं महत्त्वपूर्णं संयन्त्रं मूल्याङ्कनं भवति । विद्यार्थिनां मूल्याङ्कनं शिक्षणोपलब्धीर्ध्यात्वा सक्षमतां शिक्षणोपलब्धीनाञ्चानुरूपं शिक्षणस्य सर्वान् स्तरान् समाविश्य विधातव्यम् । आन्तरिकबाह्यमूल्याङ्कनयोर्माध्यमेन एतस्य विषयस्य मूल्याङ्कनं विधीयते । मूल्याङ्कनस्य समग्रभारतः पञ्चविंशतिप्रतिशतमान्तरिकं पञ्चसप्ततिप्रतिशतं बाह्यञ्च मूल्याङ्कनं विधीयते । एवमेव बाह्यमूल्याङ्कनस्यान्तर्गतं लिखितपरीक्षा सञ्चाल्यते । विद्यार्थीमूल्याङ्कनस्यान्तर्गतं निर्माणात्मकं निर्णयात्मकञ्च मूल्याङ्कनं पद्धतिद्वयेनैव क्रियते । अस्य विषयस्य पाठ्यक्रमे समाविष्टानां स्तरगतसक्षमतानाम्, कक्षागतशिक्षणोपलब्धीनाम्, तासां विषयवस्तूनाम्, तैस्सह सम्बद्धस्य शिल्पस्य, शिक्षण सहभागितायाः शिक्षणसक्रियतायाश्चाधारेषु विद्यार्थिनां शिक्षणस्य मूल्याङ्कनं विधातव्यम् ।

अस्य स्तरस्य विद्यार्थिनां मूल्याङ्कनमक्षराङ्कनपद्धत्या विधीयते । मूल्याङ्कने निर्माणात्मिका निर्णयात्मिका च प्रक्रिया अवलम्ब्यते । छात्राणां स्तरगतसामर्थ्योपलब्ध्ये विधातव्यैरध्ययनभ्रमण-घटनावलोकन-सर्जनकार्य-वैयक्तिकसामूहिकविमर्शन-लिखितपरीक्षा-प्रत्युत्पन्नमतिप्रदर्शन-प्रश्नोत्तरण-कक्षाकार्यपरीक्षण-भाषिकव्यवहारप्रभृति-कार्यै-निर्माणात्मकं मूल्याङ्कनं विधीयते येन अविच्छिन्नं मूल्याङ्कनं सम्पाद्यते । स्तरगतसामर्थ्योपलब्ध्ये कक्षागतसामर्थ्योपलब्ध्ये च शैक्षिकसत्रस्यान्तेऽन्तिमपरीक्षाया माध्यमेन निर्णयात्मकमूल्याङ्कनं सम्पाद्यते । विद्यार्थिषु पाठ्यवस्तुबोधादर्शचरित्रनिर्माण-मानवीयमूल्यावलम्बन-पर्यावरणसंरक्षण-भाषिकशिल्पार्जनप्रभृतिविषयाणां विकासो मूल्याङ्कनस्य मूलाधारो मन्यते ।

मूल्याङ्कनप्रक्रियां विश्वसनीयां विधिःसम्मतञ्च सम्पाद्य एकरूपतामानेतुं स्थानीय-प्रादेशिक-राष्ट्रीयस्तरेषु बाह्यसार्वजनिकपरीक्षणविधौ सर्वेषु विषयेषु आन्तरं बाह्यं च मूल्याङ्कनं विधीयते । सार्वजनिकपरीक्षणे प्रतिविषयं प्रतिशतं पञ्चविंशत्यङ्कानां कृते आन्तरं परीक्षणम्, प्रतिशतं पञ्चसप्तत्यङ्कानां कृते बाह्यं परीक्षणञ्च विधीयते । आन्तरं मूल्याङ्कनं सम्बद्धविद्यालयस्य शिक्षकेण विधातव्यम् । शिक्षणप्रक्रियया सहैव विषयवस्तुसम्बद्धं मूल्याङ्कनं नैरन्तर्येण विधेयम् । तत्र शिक्षणोपलब्धिः क्रमशः औपचारिकरूपेण अनौपचारिकरूपेण च परिमापनीया । शिक्षणसहजीकरणस्य क्रमे विद्यार्थिभिरधिगतानां ज्ञानशिल्पप्रयोगोच्चदक्षतासम्बद्धपक्षाणां मूल्याङ्कनञ्च अनिवार्यतया विधेयम् ।

(क) आन्तरं मूल्याङ्कनम्

शिक्षणसहजीकरणप्रक्रियया कक्षागतशिक्षणेन सहैव छात्राणामान्तरं निर्माणात्मकं वा मूल्याङ्कनमपि कर्तव्यम् । संस्कृतभाषायाः व्याकरणस्य च शिक्षणक्रमे छात्राणां निर्माणात्मकमूल्याङ्कनाय अधोऽङ्किता विधयोऽवलम्बयितुं शक्यन्ते-

- लिखितप्रश्नोत्तरमाध्यमेन
- मौखिकप्रश्नोत्तरमाध्यमेन
- छात्राणां परस्परविचारविमर्शमाध्यमेन

अत्र क्रमे कक्षाध्यापकेन विधागतलेखनाय सिर्जनात्मकलेखनाय च प्रेरणम्, सूत्रोच्चारणाय सूत्रार्थापनाय च प्रेरणम्, सूत्रार्थवबोधनम्, उदाहरणेषु सूत्रप्रवर्तननिर्दर्शनम्, उदाहरणेषु प्रत्युदाहरणेषु च पार्थक्यबोधनाय प्रश्नोत्तराणि, सामूहिकी चर्चा, समूहविभाजनं कृत्वा समस्यायाः समाधानम्, नवीनोदाहरणचयनाभ्यासः, रूपावलिसञ्चालनाय कथनम्, रूपसिद्धिप्रक्रियालेखनाय प्रेरणम्, समासे लौकिकालौकिकविग्रहप्रदर्शनाय कथनम्, तिङन्ते समानप्रकृतिकानां धातूनां रूपावलिसञ्चालनाय प्रेरणादिकं कार्यम् ।

अधोलिखिताधारेणान्तरमूल्याङ्कनं कर्तव्यम् :

क्र.सं.	क्षेत्रम्	अङ्कभारः
१.	शिक्षणसहभागिता	३
२.	कक्षाकार्यं परियोजनाकार्यं वा	६

३.	विषयवस्तुगतं मूल्याङ्कनम्	१०
४.	त्रैमासिकपरीक्षा	६
योगः		२५

(ख) बाह्यमूल्याङ्कनम्

निर्णयात्मके बाह्ये वा मूल्याङ्कने पाठ्यक्रमे निर्धारितोद्देश्यानुरूपं छात्रैः ज्ञानम्, शिल्पमधिगतं नवेति सम्परीक्ष्य तदनुसारेण छात्राणामुत्तीर्णत्वमनुत्तीर्णत्वं वा निर्णयते । एतादृशं मूल्याङ्कनमावधिकं भवति । शैक्षिकसत्रस्यान्त एतद् मूल्याङ्कनं विधीयते ।

विशिष्टीकरणतालिका

कक्षा : १०
समय: घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्काः ७५

क्र. स.	विषयक्षेत्रम् (पठनं लेखनञ्च)	प्रश्नप्रकृतिः	ज्ञानम्			बोधः			शिल्पम्			उच्चदक्षता			प्रष्टव्याः प्रश्न सङ्ख्याः	अङ्क भारः	स्पष्टीकरणम्
			क	ख	ग	क	ख	ग	क	ख	ग	क	ख	ग			
१.	गद्यम्	ज्ञान-बोध-प्रयोगोच्च-दक्षतात्मिका	३	-	-	३	-	-	-	२०	-	-	-	१६	१२	४२	<p>ज्ञानबोधक्षेत्रतः- पठितगद्यांशाद् एकपदेन उत्तरलेखनार्थं द्वौ प्रश्नौ । (१ अङ्कः) एकवाक्येन उत्तरलेखनार्थञ्च द्वौ प्रश्नौ । (२ अङ्कौ)</p> <p>अपठितगद्यांशाद् एकपदेन उत्तरलेखनार्थं द्वौ प्रश्नौ । (१ अङ्कः) एकवाक्येन उत्तरलेखनार्थञ्च द्वौ प्रश्नौ । (२ अङ्कौ)</p> <p>शिल्पक्षेत्रतः- पत्ररचनासम्बद्ध एकः प्रश्नः (रिक्तस्थानपूर्तिः) । (५ अङ्काः) संवादरचनासम्बद्ध एकः प्रश्नः (संलापपूर्तिः) । (५ अङ्काः) कथारचनासम्बद्ध एकः प्रश्नः (घटनासंयोजनम्) । (५ अङ्काः) दैनिकीसम्बद्धो जीवनवृत्तसम्बद्ध वा एकः प्रश्नः (क्रमयोजनम्) । (५ अङ्काः)</p> <p>उच्चदक्षताक्षेत्रतः- अनुच्छेदरचनासम्बद्ध एकः प्रश्नः । (८ अङ्काः) चित्रवर्णनसम्बद्ध एकः प्रश्नः । (८ अङ्काः)</p>
२.	पद्यम्	प्रयोगोच्च-दक्षतात्मिका	-	-	-	-	-	-	-	५	-	-	-	८	२	१३	<p>शिल्पक्षेत्रतः- अन्वयलेखनसम्बद्ध एकः प्रश्नः । (५ अङ्काः)</p> <p>उच्चदक्षताक्षेत्रतः- भावार्थलेखनसम्बद्ध एकः प्रश्नः । (४ अङ्काः) पद्याधारेण विषयवर्णनसम्बद्ध एकः प्रश्नः । (४ अङ्काः)</p>
३.	अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	ज्ञान-बोध-प्रयोगात्मिका	२	-	-	३	-	-	-	१५	-	-	-	८	२०	२०	<p>ज्ञानबोधक्षेत्रतः- वर्णोच्चारणस्थानसम्बद्ध एकः प्रश्नः । (१ अङ्कः) प्रत्याहारलेखनसम्बद्ध एकः प्रश्नः । (१ अङ्कः) लिङ्गाकालपदवर्गनिर्धारणसम्बद्ध एकः प्रश्नः । (३ अङ्काः)</p> <p>शिल्पक्षेत्रतः-</p>

प्रश्नपत्रनिर्देशः

कक्षा : १०

समयः घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्काः ७५

१. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत

नेपालस्य उत्तरदिशि बहवः हिमालयाः सन्ति । तेषु सर्वोन्नतहिमालयः 'सगरमाथा' अत्रैव विराजते । हिमालयक्षेत्रेषु प्रमुखरूपेण शेर्पाः वसन्ति । ते नववर्षोत्सवरूपेण 'ह्लोसार' इति पर्व मानयन्ति । तेषु क्षेत्रेषु अतीव शैत्यं भवति । अतः ते 'बख्बु' 'दोचा' इत्यादीनि वस्त्राणि धारयन्ति । ते च बौद्धसंस्कृतिम् अनुसरन्ति ।

(क) एकपदेन उत्तरत

०.५×२=१

(अ) सर्वोन्नतहिमालयस्य नाम किम् ?

(आ) हिमालयीया जनाः किं पर्व मानयन्ति ?

(ख) एकवाक्येन उत्तरत

१×२=२

(अ) हिमालयाः कुत्र सन्ति ?

(आ) शेर्पाः कानि वस्त्राणि धारयन्ति ?

२. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत

काष्ठमण्डपे जनानां निवासविषये एका किंवदन्ती प्रचलिता अस्ति । पुरा इयम् उपत्यका जलमग्ना आसीत् । तस्मात् कारणाद् अत्र न कोऽपि जनः वसति स्म । एकदा भगवान् श्रीकृष्णः अत्र आगत्य चक्रेण चोभारस्थितस्य पर्वतस्य भेदनम् अकरोत् । केचित् च चिनदेशाद् मञ्जुश्री आगत्य असिप्रहारेण तस्यैव पर्वतस्य भेदनम् अकरोद् इति च विश्वसन्ति । तत्पश्चाद् एव मानवाः अत्र आगत्य गृहादिकं निर्माय कृषिकर्म प्रारभन्त इति इतिहासविदो वदन्ति ।

(क) एकपदेन उत्तरत

०.५×२=१

(अ) 'काष्ठमण्डपः' इति उपत्यका पूर्वं कीदृशी आसीत् ?

(आ) श्रीकृष्णः केन पर्वतस्य भेदनम् अकरोत् ?

(ख) एकवाक्येन उत्तरत

१×२=२

(अ) जना मञ्जुश्री किम् अकरोद् इति विश्वसन्ति ?

(आ) पर्वतस्य भेदनानन्तरं मानवाः किम् अकुर्वन् इति इतिहासविदो वदन्ति ?

३. भवत्याः नाम डोल्मा अस्ति । भवती विद्यालयाद् भ्रमणार्थं गता आसीत् । तद् भ्रमणं वर्णयित्वा स्वसखीं

राजामतीं प्रति लिखिते पत्रे मञ्जूषातः समुचितानि पदानि चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत

०.५×१०=५

नारायणस्थानम्, काष्ठमण्डपः

..... - २०७८।०१।१६

प्रियसखि .....

सस्नेहं .....

अहम् अत्र कुशलिनी अस्मि । भवती अपि तत्र ..... एव अस्ति इति विश्वसिमि । अस्माकं विद्यालयाद् ह्यस्तनदिवसे वयं भ्रमणार्थं त्रिभुवनविश्वविद्यालयस्य ..... अगच्छाम । तत्र विविधविषयाणां बहूनि ..... आसन् । ग्रन्थपालैः विषयानुसारम् एव पुस्तकानि एकत्र स्थापितानि आसन् । पुस्तकालये जनाः ..... स्थित्वा पुस्तकानि पठन्तः आसन् । ..... निषिद्ध आसीत् । तत्र घण्टाद्वयं व्यतीत्य वयं ..... प्रत्यागच्छाम । अवकाशसमये तत्र गत्वा पुस्तकानि पठिष्यामि इति अहं ..... अकरवम् । समयः मेलिष्यति चेत् भवती अपि आगच्छतु । अद्य एतावता एव विरमामि ।

भवदीया प्रिया .....

डोल्मा

नमस्ते, कुशलिनी, राजामति, दिनाङ्काः, पुस्तकानि, पुस्तकालयम्, विद्यालयम्, सखी, कोलाहलः, निश्चयम्,

४. मञ्जूषायाः साहाय्येन संवादं पूरयत

१×५=५

(मोहनलाल आपणं गच्छन् आसीत् । मार्गे स सरलाम् अपश्यत् ।)

मोहनलालः - सरले, कुतः आगच्छन्ती असि ?

सरला - अहम् आपणं गता आसम् । ततः एव आगच्छन्ती अस्मि । .....

मोहनलालः - अहं विटपक्रयणार्थम् आपणं गच्छन् अस्मि । ..... । त्वं नजानासि किम् ?

सरला - अस्मिन् विषये न कश्चिद् अवोचद् माम् ।

मोहनलालः - वृक्षरोपणेन वातावरणस्य संरक्षणं भवतीति तु त्वं वेत्सि एव ।

सरला - तत्तु जानामि एव । .....

मोहनलालः - दिनस्य एकवादने अस्ति ।

सरला - अहं पितरौ अपि आनीय सहभागिनी भविष्यामि ।

मोहनलालः - समीचीनम् । ..... । अधुना विलम्बो जायमानः अस्ति ।

सरला - .....

(तौ ततो निरगच्छताम् ।)

अद्य ग्रामे वृक्षरोपणस्य कार्यक्रमः अस्ति, कतिवादने कार्यक्रमः अस्ति, त्वम् च कुत्र गच्छन् असि, गच्छाव तर्हि, अहम् अपि परिवारजनान् आनेष्यामि ।

५. घटनासंयोजनेन कथां रचयत

०.५×१०=५

मूर्खः सेवकः

- (क) एकदा स कार्येण परिश्रान्तः सन् दिवसे एव स्वपितुम् अगच्छत् । तदा वानरः तं सेवितुं तेन सह शयनकक्षे अगच्छत् ।
- (ख) एकस्मिन् नगरे एको धनिकः निवसति स्म । तस्य बहवः कर्मकराः सेवकाश्च आसन् ।
- (ग) एका मक्षिका उड्डीय तत्र आगच्छत् । सा च कदाचिद् धनिकस्य ललाटे, कदाचिद् हस्ते, कदाचिद् वक्षसि अतिष्ठत् ।
- (घ) धनिकः अस्वपत् परन्तु वानरः व्यजनं चालयित्वा तत्रैव अतिष्ठत् । धनिको निद्रामग्न आसीत् ।
- (ङ) ततः स महानसात् छुरिकाम् आनयत् । मक्षिका च धनिकस्य नासिकायाम् अतिष्ठत् ।
- (च) सा च पुनः पुनरागत्य धनिकस्य शरीरावयवेषु अतिष्ठत् । वानरः क्रुद्धो जातः ।
- (छ) धनिकः मूर्खसेवकस्य नियुक्तिः सर्वथा हानये भवतीति ज्ञात्वा वानरं भवनाद् निष्काशितवान् ।
- (ज) क्रुद्धो वानरः नासिकायां छुरिकया प्रहारम् अकरोत्, मक्षिका उड्डीय अन्यत्र अगच्छत् परन्तु धनिकस्य नासिका छिन्ना अभवत् ।
- (झ) तेषु एको वानरोऽपि सेवक आसीत् ।
- (ञ) वानरो व्यजनेन शनैः शनैः तां न्यवारयत् ।

६. क्रमयोजनेन दैनिकीं रचयत

०.५×१०=५

- नववादने विद्यालयं प्राप्य मित्रैः सह अध्ययनं क्रीडनं च अहम् अकरवम् ।
- व्यायामं कृत्वा अहं शौचादिकम् अकरवम् ।
- तत्पश्चात् कारयानेन पिता मां विद्यालयं प्रापयत् ।
- त्रिवादने विद्यालयाद् अहं गृहम् आगच्छम् ।
- गृहकार्यं समाप्य अहं दूरदर्शनस्य माध्यमेन समाचारं दृष्ट्वा भोजनम् अखादम् ।
- नित्यपूजाम् समाप्य अहं षड्वादने चायम् अपिबम् ।
- गृहम् आगत्य खाद्यं खादित्वा अहं गृहकार्यं कर्तुं सन्नद्धोऽभवम् ।
- घण्टाद्वयं विद्यालयस्य विषयान् अपठम् । भोजनं कृत्वा विद्यालयस्य परिधानम् अधारयम् ।
- तत्पश्चात् क्षणं पुस्तकं पठित्वा अहं नववादने अस्वपम् ।
- अहं प्रातः पञ्चवादने उदतिष्ठम् ।

७. प्रदत्तपदावलीनां साहाय्येन 'परोपकारः' इति विषये चतुर्भिर्वाक्यैः एकम् अनुच्छेदं रचयत

२×४=८

परेषाम् उपकारः

निःसहायाः मानवाः

वृक्षाः छायां काष्ठादीनि च दत्वा

नदी जलं दत्वा

सज्जनाः उपदेशं दत्वा

वस्तूनां दानम्
पुण्यार्जनाय परोपकारः
अस्माकं धर्मः

८. मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया चतुर्भिर्वाक्यैः चित्रं वर्णयत
२×४=८

एउटा मञ्च, व्यानरमा सम्भाषणप्रतियोगिता लेखेको, मुनि चाहिँ आयोजकः श्रीवाल्मीकिविद्यालयः लेखेको, मञ्चको बायाँतिर एउटी छात्रा माइकअगाडि बोल्दै गरेकी, दायाँतिर कलम समाएर बसेका ३ जना निर्णायकको ब्याच लगाएका, बिचमा सभाध्यक्ष र प्रमुखअतिथिको ब्याच लगाएक दुईजना, अगाडिपट्टि श्रोता भएको ठुलो चित्र

मञ्चः, विशालः, सम्भाषणप्रतियोगिता, निर्णायकाः, प्रतियोगिनी, छात्रा, श्रोतारः, विद्यालयः

९. रिक्तस्थानं पूरयित्वा अधोलिखितयोः श्लोकयोः अन्वयं लिखत २×२.५=५
(क) या देवी सर्वभूतेषु शक्तिरूपेण संस्थिता ।
नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥

अन्वयः ..... या ..... शक्तिरूपेण ....., तस्यै ....., तस्यै नमः, तस्यै नमः, नमो .....

(ख) नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः ।
न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥

अन्वयः ..... एनं न छिन्दन्ति, ... एनं न ....., आपः ..... न क्लेदयन्ति, ... (एनं) न शोषयति ।

१०. निर्देशानुसारम् उत्तरं दत्त

(क) अधोलिखितस्य श्लोकस्य भावार्थं लिखत ४
वासांसि जीर्णानि यथा विहाय
नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा
न्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥

(ख) अधोलिखितं श्लोकमाधृत्य 'सत्सङ्गतिः' इति विषयस्य चतुर्भिर्वाक्यैर्वर्णनं कुरुत

१×४=४

जाड्यं धियो हरति सिञ्चति वाचि सत्यम्
मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति ।
चेतः प्रसादयति दिक्षु तनोति कीर्तिम्
सत्सङ्गतिः कथय किं न करोति पुंसाम् ॥

११. अधोलिखितयोर्वर्णयोः उच्चारणस्थानं लिखत ०.५×२=१
ग, फ

१२. अधोलिखितयोः प्रत्याहारयोः वर्णान् लिखत ०.५×२=१
अच्प्रत्याहारः -
यण्प्रत्याहारः -

१३. निर्देशानुसारं कार्यं कुरुत १×३=३

(क) 'त्वं पुस्तकं पठिष्यसि' अस्य कालः कः ?
(ख) 'वृक्षाः फलं यच्छन्ति' अत्र वृक्षशब्दः कस्मिन् लिङ्गे वर्तते ?
(ग) 'सा पक्वं फलं खादति' अत्र विशेषणपदं किम् ?

१४. कोष्ठस्थसङ्केतानुसारं रिक्तस्थानं पूरयत १×५=५

- (क) अस्माभिः कार्यं ..... । (कृ+अनीयर्)
 (ख) छात्राः ..... गच्छन्ति । (वृद्ध+आश्रमं, सन्धिवियोगः)
 (ग) मित्रं ..... आसीत् । (तत्रैव, सन्धिवियोगः)
 (घ) कालिदासः ..... अस्ति । (महान् कविः, समासः)
 (ङ) विद्यालयः ..... वर्तते । (ज्ञानमन्दिरं, विग्रहः)

१५. सङ्केतानुसारं रूपं निर्माय वाक्यस्य पुनर्लेखनं कुरुत १×५=५

- (क) ते (बालिका, चतुर्थी विभक्तिः, बहुवचनम्) फलानि यच्छन्ति ।
 (ख) अहं (ग्राम, कर्मकारकम्, एकवचनम्) गत्वा कृषिकर्म करोमि ।
 (ग) त्वं निबन्धम् (पठ, लङ्लकारः) ।
 (घ) वयं भ्रमणाय पोखरानगरं (गम्, लृट्लकारः) ।
 (ङ) पर्यटकाः अतिथिगृहे (निवस, लट्लकारः) ।

१६. सङ्केतानुसारं कर्तृकर्मक्रियापदैर्वाक्यं पूरयत १×५=५

- (क) महिलाः आपणं गच्छन्ति, (तत्शब्दः) ..... वस्तूनि क्रीणन्ति ।
 (ख) अहं नवीनानि (वस्त्र) ..... धारयामि ।
 (ग) यूयं चत्वरे (क्रीड) ..... ।
 (घ) (कृषक) ..... क्षेत्रे कार्यं कुर्वन्ति ।
 (ङ) सीता (कविता) ..... लिखति ।

<<<>>>

९. भोटभाषा

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम

भोटभाषा

कक्षा ९ र १०

विषय कोड: Bhb. 127 (कक्षा ९)

Bhb. 128 (कक्षा १०)

पाठ्यघण्टा: ४

वार्षिक कार्यघण्टा: १२८

१. परिचय

भाषा सञ्चार, अभिव्यक्ति र सिकाइको माध्यम र आधार हो। यसर्थ भाषा सिकाइ विकारको प्रभावकारी आधार पनि हो। भाषाले मौलिक कला, संस्कृति, सौन्दर्य, आदर्श तथा वैशिष्ट्यहरूको संरक्षण, संवर्धन र विस्तारतर्फ अभिप्रेरित गर्छ। यसले इतिहास, भूगोल, पहिचान र जीवनशैलीलाई उजागर गर्छ। यसर्थ हिमाली क्षेत्रमा प्रचलित सम्भोटा लिपिमा आधारित भाषा, भोटसाहित्य र यसमा आधारित विविध पक्षको ज्ञान र प्रयोगमा आधारित भाषिक रूपमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने उद्देश्यका साथ कक्षा ९ र १० को भोटभाषा विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मार्गदर्शनबमोजिम विद्यालय शिक्षाको माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०) मा भोटभाषा विषयको यस पाठ्यक्रममा भोटभाषासाहित्यका प्रचलित कथा, कविता, जीवनी, निबन्धलगायतका विधा र तिनको क्रियात्मक अभ्याससम्बद्ध विषयवस्तुहरूलाई समावेश गरिएको छ। यस पाठ्यक्रमको अध्ययनपश्चात् भाषिक सिप आर्जन र त्यसको प्रयोगबाट दैनिक कार्यव्यवहारमा सहजता, सिर्जनात्मक तथा साहित्यिक प्रस्तुतिको बोध गराउने अपेक्षा राखिएको छ। यसका साथै यस पाठ्यक्रमले सम्बन्धित विषयमा उच्च शिक्षाको आधारसमेत तयार गर्ने अपेक्षा छ।

नेपालको उत्तरी भेगमा भोटभाषा सामाजिकीकरण, अन्तरभाषिक व्यवहार, सञ्चार, प्रशासन र मौखिक तथा लिखित व्यवहारको प्रमुख माध्यमका रूपमा रहिआएको छ। नेपाली समाजको बहुलतालाई दृष्टिगत गर्दै सबै प्रकारका ज्ञान र सिप प्राप्त गर्न तथा विभिन्न माध्यमबाट अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका ज्ञानसमेत भोटभाषामा प्रयोग गर्न सक्ने बनाउन विद्यालय तहमा भोटभाषालाई ऐच्छिक विषयका रूपमा समावेश गरिएको हो। भोटभाषा समावेश गर्नुको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीमा यो भाषासम्बद्ध भाषिक सिप एवम् व्यावहारिक र सिर्जनात्मक क्षमताको विकास गराउनु हो। त्यसैले भोटभाषा (ऐच्छिक) विषयको पाठ्यक्रममा भोट साहित्यका विधातः, विधागत स्वरूप तथा संरचना, भाषातः र शब्दभण्डारमा आधारित विषयवस्तुलाई समावेश गरिएको छ। अतः भोट भाषाको प्रभावकारी सिकाइका लागि उक्त विषयक्षेत्र तथा विषयवस्तुका सैद्धान्तिक तथा प्रयोगात्मक पक्षमा आधारित भई विद्यार्थीकेन्द्रित सहजीकरण विधि तथा प्रक्रियामा जोड दिइएको छ। यसबाट विषयवस्तुमा आधारित भई भाषिक व्यवहार, सिर्जनात्मक लेखन एवम् प्रस्तुति, खोजमूलक निरन्तर सिकाइ, सिकाइ र मूल्याङ्कनको पद्धतिलाई प्रयोगात्मक र खोजमूलक बनाउन सहज हुने उद्देश्य राखिएको छ। यस तहमा भोटसाहित्यका विभिन्न विधाको उपयोग गर्दै साहित्यिक रचनाको बोध, तिनको आस्वादन, शब्दशक्ति, अभिव्यक्ति दक्षता र विश्लेषणात्मक सिपको अभिवृद्धि गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। भोटभाषा (ऐच्छिक) विषयको पाठ्यक्रम विकास गर्दा उल्लिखित विषयवस्तुको अवधारणा विकास, अभ्यास र निरन्तर सिकाइ तथा मूल्याङ्कनविचको सन्तुलनलाई विशेष रूपमा जोड दिइएको छ।

यस पाठ्यक्रममा पाठ्यक्रम विकासको विषयगत औचित्य, पाठ्यक्रममा रहेका मुख्य विशेषता तथा पाठ्यक्रमको स्वरूपलाई समेटी परिचय, विषयगत रूपमा अपेक्षित ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति, मूल्य र कार्य तत्परतालाई समेटी त्यसको क्रियात्मक स्वरूपमा सक्षमता, सिकाइको स्तर र सक्षमताको विशिष्टीकृत विस्तृतीकरण गरी सिकाइ उपलब्धि, सक्षमता, सिकाइ उपलब्धि एवम् अधिल्ला कक्षासँग लम्बीय सन्तुलनका आधारमा विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, विषयगत विशिष्टपन र मौलिकतालाई समेटी सिकाइ सहजीकरणका विधि तथा प्रक्रिया प्रस्तुत गरिएको छ। यसमा निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका विधि तथा प्रक्रियासमेत उल्लेख गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित गरिएको छ।

२. सक्षमता

माध्यमिक तहमा भोटभाषा विषयको अध्ययन पूरा गरेपछि विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित कार्यहरू गर्न समर्थ हुने छन् :

१. भोटभाषासाहित्यका सामग्रीका आधारमा श्रुतिबोध र सन्दर्भगत उपयोग

२. भोटभाषासाहित्यका विधागत लिखित सामग्रीको प्रवाहपूर्ण पठन र बोध
  ३. पाठगत विषयवस्तुका आधारमा सन्दर्भको अनुमान, घटना, चरित्र र परिवेशको पहिचान, बोध तथा प्रस्तुति
  ४. स्वसिकाइमा आधारित विषयवस्तुको मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति
  ५. मुद्रित र विद्युतीय सामग्रीको उपयोग गरी सिर्जनात्मक र प्रतिक्रियापरक अभिव्यक्ति
  ६. अन्तरसांस्कृतिक एवम् भाषिक मूल्यप्रतिको सचेतता र सम्मानजनक भाषिक व्यवहार प्रदर्शन
  ७. पाठगत विषयवस्तुका आधारमा तार्किक, अन्तरक्रियात्मक एवम् समस्या समाधानमूलक अभिव्यक्ति
  ८. समुदायमा आधारित भाषिक कार्य सम्पादन र खोज तथा परियोजनामा आधारित लेख र रचनाको सिर्जना
  ९. दिइएका विषयक्षेत्रमा समालोचनात्मक चिन्तनसहितको मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति
३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

कक्षा ९

माध्यमिक तह (कक्षा ९) मा भोटभाषा विषयको अध्ययन पूरा गरेपछि विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित कार्यहरू गर्न समर्थ हुने छन् :

सुनाइ र बोलाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. भोटभाषाका विषयवस्तु सुन्न र त्यसका बारेमा प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न	१.१ भोटभाषाका वर्ण तथा शब्दहरूको शुद्ध र स्पष्ट उच्चारण गर्न १.२ भोटभाषामा विभिन्न प्रकारका मौखिक अभिव्यक्ति सुन्न १.३ श्रव्य तथा श्रव्यदृश्य सामग्री सुनी विषयवस्तु बोध गर्न १.४ भोटभाषाका विषयवस्तु सुनेर आफ्नो विचार व्यक्त गर्न १.५ सुनेका विषयवस्तुलाई विधागत ढाँचामा प्रस्तुत गर्न
२. भोटभाषामा विषयवस्तु वर्णन गर्न	२.१ भोटभाषामा सन्दर्भअनुसार उखानटुक्काको प्रयोग गरी बोल्न २.२ भोटभाषामा हाउभाउ, चेष्टा, आघात, लय, अभिनय आदिको ख्याल गरी विभिन्न प्रकारका अभिव्यक्ति सुनी प्रतिक्रिया दिन २.३ भोटभाषामा आफूले देखे सुनेका र पढेका विषयवस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयबारेमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न २.४ निर्धारित विषयवस्तुलाई निर्देशित वा स्वतन्त्र शैली वा स्वरूपमा भन्न २.५ कल्पना तथा यथार्थमा आधारित भई विषयवस्तु वा घटना विस्तार गर्न २.६ परिचित व्यक्ति परिचय र योगदान भन्न २.७ काल्पनिक व्यक्तिको व्यक्तिवृत्त प्रस्तुत गर्न
३. कथन र श्रवणसम्बद्ध क्रियाकलापका आधारमा विषयवस्तुको बोध गर्न	३.१ भोटभाषामा कुराकानी, प्रश्नोत्तर, छलफल आदि मौखिक अभिव्यक्तिबाट सिकाइको उठान र विस्तार गर्न ३.२ भोटभाषामा संवाद, वक्तृता, वादविवादलगायतका क्रियाकलापमा सक्रिय

	<p>रूपले सहभागिता दर्साउन</p> <p>३.४ भोटभाषामा मौखिक रूपमा अभिव्यक्त भएका विषयवस्तु बुझी मुख्य मुख्य कुरा आफ्ना शब्दमा भन्न</p> <p>३.५ भोटभाषामा आफूले भन्न चाहेका कुरा शिष्ट र उपयुक्त शैलीमा अभिव्यक्ति दिन</p>
४. विषयवस्तु सुनेर तिनीहरूको शैली, सन्देश र सार बताउन	<p>४.१ विभिन्न विषयमा गरिएका व्याख्या ध्यानपूर्वक सुनेर प्रतिक्रिया दिन</p> <p>४.२ विषयवस्तुको व्याख्याशैली अनुसरण गरी विचार व्यक्त गर्न</p> <p>४.३ विभिन्न विषयवस्तु सुनी प्रतिक्रिया दिन</p> <p>४.४ विभिन्न विषयवस्तु र घटना सन्देश बताउन</p> <p>४.५ विषयवस्तु र घटनाका आधारमा सार प्रस्तुत गर्न</p>

पढाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. शुद्धता र गतिसहित विषयवस्तुको बोध गर्न	<p>१.१ भोटभाषामा गति, यति र लय मिलाई लिखित सामग्री शुद्ध र स्पष्टसँग सस्वर वाचन गर्न</p> <p>१.२ भोटभाषामा लेखिएका मुद्रित तथा विद्युतीय सामग्रीको मौनपठन गर्न</p> <p>१.३ भोटभाषामा लिखित सामग्री मौनपठन र सस्वरवाचनका आधारमा पठन गति वृद्धि गर्न</p> <p>१.४ भोटभाषामा मुख्य मुख्य कुराहरू बुझ्ने गरी विभिन्न विषय वस्तुहरू पढ्न</p>
२. पठित सामग्रीका आधारमा विषयवस्तुको समीक्षा गर्न	<p>२.१. मुख्य मुख्य कुराहरू बुझ्ने गरी भोटभाषाका विभिन्न पाठहरू पढ्न</p> <p>२.२ भोटभाषामा विभिन्न विषयको जानकारीका लागि तहअनुसारका निबन्ध, कथा, कविता, धर्म ग्रन्थ आदि भोटभाषामा विवेचना गर्न सक्ने गरी पढ्न</p> <p>२.३ भोटभाषामा विभिन्न पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंश व्याख्या/सप्रसङ्ग व्याख्या एवम् विवेचना गर्न सक्ने गरी पढ्न</p>
३. पढाइका आधारमा सिकाइ विस्तार गर्न	<p>३.१ भोटभाषामा भाषिक सञ्चार र अभिव्यक्ति सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि लिखित सामग्री पढ्न</p> <p>३.२ भोटभाषाका विभिन्न विषयवस्तु पढी शब्दभण्डार वृद्धि गर्न</p> <p>३.३ भोटभाषाका सामग्री पढी प्रश्नोत्तर र छलफल गर्न</p>
४. लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढी बोधगत क्रियाकलाप गर्न	<p>४.१ लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढेर विषयवस्तुका बारेमा बताउन</p> <p>४.२ पाठका आधारमा संरचना र घटनाक्रम चिन्न</p> <p>४.३ निर्धारित पाठका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न</p> <p>४.४ लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढेर भाव प्रस्तुत गर्न</p> <p>४.५ विषयवस्तु वा घटनामा संलग्न पात्रहरूको चरित्र चित्रण गर्न</p> <p>४.६ विषयवस्तुलाई आधार बनाएर प्रश्न निर्माण गर्न</p>

लेखाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. भोटभाषामा विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न	१.१ भोटभाषाका वर्ण विन्यास (हिज्जे) र लेख्य चिह्नहरू मिलाई सफा र स्पष्टसँग लेख्न १.२ भोटभाषामा विभिन्न विषयहरूमा ससाना अनुच्छेद लेख्न १.३ भोटभाषामा आफूले देखे सुनेका घटना र पढेका विषयवस्तुका बारेमा लिखित वर्णन गर्न
२. भोटभाषाका विषयवस्तुको संश्लेषण र विश्लेषण गर्न	२.१ भोटभाषामा मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिहरूको बुँदा टिपोट गर्न २.२ भोटभाषामा प्रस्तुत विषयवस्तुका आधारमा सारांश लेख्न २.३ भोटभाषामा विभिन्न पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंशहरूको व्याख्या, सप्रसङ्ग व्याख्या एवम् विवेचना गर्न
३. भोटभाषामा विधागत लेखन अभ्यास गर्न	३.१ भोटभाषामा व्यवहारमा उपयोगी हुने निवेदन, चिठी, निमन्त्रणा, शुभकामना जस्ता पत्रहरू लेख्न ३.२ भोटभाषामा दैनिकी, संवाद, वक्तृता र निबन्ध लेख्न
४. भोटभाषामा सिर्जनात्मक लेखन गर्न	४.१ भोटभाषामा प्रचलित र सान्दर्भिक विभिन्न शब्द तथा उखान टुक्काहरूको अर्थ स्पष्ट हुने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न ४.२ भोटभाषामा लिखित अभिव्यक्तिको क्रममा व्याकरणका आधारभूत नियम पालन गर्न । ४.३ निर्देशन तथा रुचिका आधारमा व्यावहारिक तथा स्वतन्त्र लेखन गर्न

कक्षा १०

सुनाइ र बोलाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. भोटभाषाका विषयवस्तुको श्रुतिकथन, श्रुतिबोध र श्रुतिरचना (मौखिक) गर्न	१.१ भोटभाषाका वर्ण तथा शब्दहरूको श्रुतिकथन गर्न १.२ भोटभाषामा विभिन्न प्रकारका मौखिक अभिव्यक्ति सुनी प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न १.३ तहअनुसारका श्रव्य तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीका आधारमा श्रुतिबोध गर्न १.४ भोटभाषाका विषयवस्तु सुनेर आफ्नो विचार व्यक्त गर्न १.५ सुनेका विषयवस्तुलाई विधागत ढाँचामा भन्न
२. भोटभाषामा विषयवस्तु वर्णन गर्न	२.१ भोटभाषामा सन्दर्भअनुसार उखानटुक्काको प्रयोग गरी विषयवस्तु वर्णन गर्न २.२ भोटभाषामा हाउभाउ, चेष्टा, आघात, लय, अभिनय आदिको ख्याल गरी विभिन्न प्रकारका अभिव्यक्ति सुनी प्रतिक्रिया दिन २.३ आफूले देखे सुनेका र पढेका विषयवस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयबारेमा सिलसिला मिलाई भोटभाषामा वर्णन गर्न २.४ निर्धारित विषयवस्तुलाई निर्देशित वा स्वतन्त्र शैली वा स्वरूपमा भन्न २.५ कल्पना यथार्थमा आधारित भई विषयवस्तु वा घटनाका आधारमा सुनेर

	<p>तार्किक रूपमा आफ्नो विचार व्यक्त गर्न</p> <p>२.६ परिचित व्यक्ति जीवनी भन्न</p> <p>२.७ काल्पनिक व्यक्तिको वैशिष्ट्य र प्रवृत्ति प्रस्तुत गर्न</p>
३. कथन र श्रवणसम्बद्ध क्रियाकलापका आधारमा विषयवस्तुको बोध गर्न	<p>३.१ भोटभाषामा कुराकानी, प्रश्नोत्तर, छलफल आदि मौखिक अभिव्यक्तिबाट गरिएको सिकाइलाई प्रस्तुत गर्न</p> <p>३.२ भोटभाषामा मनोवाद, वादविवादलगायतका क्रियाकलापबाट सिकाइ र अभिव्यक्तिको स्वमूल्याङ्कन गर्न</p> <p>३.४ भोटभाषामा मौखिक रूपमा अभिव्यक्त भएका विषयवस्तु बुझी सारांश बताउन</p> <p>३.५ भोटभाषामा आफूले भन्न चाहेका कुरा शिष्ट र उपयुक्त शैलीमा अभिव्यक्ति दिन</p>
४. विषयवस्तु सुनेर तिनीहरूको शैली, सन्देश र सार बताउन	<p>४.१ विभिन्न विषयमा गरिएका व्याख्या ध्यानपूर्वक सुन्न</p> <p>४.२ विषयवस्तुको आशय बोध गरी मौलिक विचार व्यक्त गर्न</p> <p>४.३ विभिन्न सन्दर्भपरक विषयवस्तु सुनी प्रतिक्रिया दिन</p> <p>४.४ विभिन्न विषयवस्तु र घटना सन्देश बताउन</p> <p>४.५ विषयवस्तु र घटनाका आधारमा सार प्रस्तुत गर्न</p>

पढाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. शुद्धता र गतिसहित विषयवस्तुको बोध गर्न	<p>१.१ गति, यति र लय मिलाई भोटभाषाका लिखित सामग्री शुद्ध र स्पष्टसंग सस्वरवाचन गर्न</p> <p>१.२ भोटभाषामा लेखिएका मुद्रित तथा विद्युतीय सामग्रीको मौनपठन गर्न</p> <p>१.३ भोटभाषामा लिखित सामग्री मौनपठन र सस्वरवाचनका आधारमा पठन गति वृद्धि गर्न</p> <p>१.४ भोटभाषामा मुख्य मुख्य कुराहरू बुझ्ने गरी विभिन्न विषय वस्तुहरू पढ्न</p>
२. पठित सामग्रीका आधारमा विषयवस्तुको समीक्षा गर्न	<p>२.१. मुख्य मुख्य कुराहरू बुझ्ने गरी भोटभाषाका विभिन्न पाठहरू पढ्न</p> <p>२.२ भोटभाषामा विभिन्न विषयको जानकारीका लागि तहअनुसारका निबन्ध, कथा, कविता, धर्म ग्रन्थ आदि भोटभाषामा विवेचना गर्न सक्ने गरी पढ्न</p> <p>२.३ भोटभाषामा विभिन्न पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंश व्याख्या/सप्रसङ्ग व्याख्या एवम् विवेचना गर्न सक्ने गरी पढ्न</p>
३. पढाइका आधारमा सिकाइ विस्तार गर्न	<p>३.१ भोटभाषामा भाषिक सञ्चार र अभिव्यक्ति सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि लिखित सामग्री पढ्न</p> <p>३.२ भोटभाषाका विभिन्न विषयवस्तु पढी शब्दभण्डार वृद्धि गर्न</p> <p>३.३ भोटभाषाका सामग्री पढी प्रश्नोत्तर र छलफल गर्न</p>
४. लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढी बोधगत क्रियाकलाप गर्न	<p>४.१ लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढेर विषयवस्तुका बारेमा बताउन</p> <p>४.२ पाठका आधारमा संरचना र घटनाक्रम चिन्न</p> <p>४.३ निर्धारित पाठका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न</p>

	<p>४.४ लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढेर भाव प्रस्तुत गर्न</p> <p>४.५ विषयवस्तु वा घटनामा संलग्न पात्रहरूको चरित्र चित्रण गर्न</p> <p>४.६ विषयवस्तुलाई आधार बनाएर प्रश्न निर्माण गर्न</p>
--	--

लेखाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. भोटभाषामा विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न	<p>१.१ भोटभाषाका वर्ण विन्यास (हिज्जे) र लेख्य चिह्नहरू मिलाई सफा र स्पष्टसँग लेख्न</p> <p>१.२ भोटभाषामा विभिन्न विषयहरूमा ससाना अनुच्छेद लेख्न</p> <p>१.३ भोटभाषामा आफूले देखे सुनेका घटना र पढेका विषयवस्तुका बारेमा लिखित वर्णन गर्न</p>
२. भोटभाषाका विषयवस्तुको संश्लेषण र विश्लेषण गर्न	<p>२.१ भोटभाषामा मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिहरूको बुँदा टिपोट गर्न</p> <p>२.२ भोटभाषामा प्रस्तुत विषयवस्तुका आधारमा सारांश लेख्न</p> <p>२.३ भोटभाषामा विभिन्न पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंशहरूको व्याख्या, सप्रसङ्ग व्याख्या एवम् विवेचना गर्न</p>
३. भोटभाषामा विधागत लेखन अभ्यास गर्न	<p>३.१ भोटभाषामा व्यवहारमा उपयोगी हुने निवेदन, चिठी, निमन्त्रणा, शुभकामना जस्ता पत्रहरू लेख्न</p> <p>३.२ भोटभाषामा दैनिकी, संवाद, वक्तृता र निबन्ध लेख्न</p>
४. भोटभाषामा सिर्जनात्मक लेखन गर्न	<p>४.१ भोटभाषामा प्रचलित र सान्दर्भिक विभिन्न शब्द तथा उखान टुक्काहरूको अर्थ स्पष्ट हुने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न</p> <p>४.२ भोटभाषामा लिखित अभिव्यक्तिको क्रममा व्याकरणका आधारभूत नियम पालन गर्न ।</p> <p>४.३ निर्देशन तथा रुचिका आधारमा व्यावहारिक तथा स्वतन्त्र लेखन गर्न</p>

४. विषयवस्तुका विधा र क्षेत्र

कक्षा : ९

क्र सं	विधा/ पाठ	क्षेत्र	बोध	अभिव्यक्ति	भाषातत्त्व	कार्यघण्टा
१.	कविता	देशभक्ति वा राष्ट्रप्रेम	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लय विषयवस्तु र यसको क्रम बोध देशको भौगोलिक तथा सामाजिक अवस्था सम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लयबद्ध वाचन कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण देशभक्ति वा राष्ट्रप्रेम सम्बन्धी अनुच्छेद रचना कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	(क) सम्भोटा लिपि पहिचान र प्रयोग (ख) करण र अकरण	६
२.	कथा	लोककथा	<ul style="list-style-type: none"> कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध उखान तथा चुटुकिला बोध 	<ul style="list-style-type: none"> घटनाहरूको टिपोट पात्रहरूको चरित्र वर्णन उखान तथा चुटुकिलाको प्रयोग गरी घटना वर्णन लघुकथा लेखन (बुँदाका आधारमा) 	(क) शब्द निर्माण (ख) विरपरीतार्थी शब्द	६
३.	निबन्ध	सामाजिक (आत्मपरक)	<ul style="list-style-type: none"> निबन्धको संरचना (अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध निबन्धमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध कानुनसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> पाठ्यांशका आधारमा बुँदाटिपोट र सार लेखन स्थानीय समाजको अवस्था चित्रण गरी निबन्ध लेखन स्थानीय समाज सुधारमा आधारित भई तार्किक, अन्तरक्रियात्मक एवम् समस्या समाधानमूलक लेखन 	(क) काल (ख) पर्यायवाची शब्द (ग) करण र अकरण	६
४.	जीवनी	राष्ट्रिय व्यक्तित्व	<ul style="list-style-type: none"> पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, 	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन 	(क) पदसङ्गति	६

		(ऐतिहासिक)	<p>अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध</p> <ul style="list-style-type: none"> इतिहाससम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै व्यक्तिको जीवनी लेखन जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 		
५.	चिठी	घरायसी	<ul style="list-style-type: none"> पत्रको विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा र भाषाशैलीको बोध दैनिक कार्यव्यवहार सम्बन्धी पाठ्यांशबाट विषयवस्तुको बोध निमन्त्रणा, बधाई, र शुभकामनाको ढाँचा र शैलीको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> पत्रको विषयवस्तु र ढाँचाको सङ्कथन निमन्त्रणा, बधाई र शुभकामनाको लेखन अभ्यास 	(क) शब्दस्रोत (ख) पदवर्ग	६
६.	कथा	धार्मिक	<ul style="list-style-type: none"> कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध उखान तथा चुट्किला बोध संस्कृतिसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> घटनाहरूको टिपोट पात्रहरूको चरित्र वर्णन सन्देशको प्रस्तुति संस्कार र संस्कृतिसम्बन्धी लघुकथा खोज र प्रस्तुति लघुकथा लेखन (अनुकरणात्मक) 	(क) शब्दस्रोत र शब्दकोशीय प्रयोग	६
७.	कविता	धर्मप्रधान	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लय विषयवस्तु र यसको क्रम बोध शान्तिसम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लयबद्ध वाचन कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण शान्ति सम्बन्धी अनुच्छेद रचना कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	भाव	६

८.	निबन्ध	प्राविधिक / व्यावसायिक (वस्तुपरक)	<ul style="list-style-type: none"> ● निबन्धको संरचना (अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध ● निबन्धमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध ● शिक्षासम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● पाठ्यांशका आधारमा बुँदाटिपोट र सार लेखन ● विषयवस्तुको वर्णन ● खोज तथा परियोजनामा आधारित भई लघुप्रबन्ध लेखन 	वर्णविन्यास	६
९.	रूपक	धार्मिक संवाद	<ul style="list-style-type: none"> ● नाटकबाट विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, मञ्चीयता, चरित्र, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● लेखासम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● नाटकका प्रमुख पात्रको चरित्र वर्णन ● नाटकका घटना तथा परिवेशको वर्णन ● नाटकको संवादात्मक अभिनय (विषयको प्रस्तुति, हाउभाउ) ● संवाद लेखन 	काल र पक्ष	६
१०.	दैनिकी	शैक्षिक भ्रमण	<ul style="list-style-type: none"> ● विषय प्रस्तुतिको क्रम, र भाषाशैलीको बोध ● कठिन शब्दको अर्थबोध ● दैनिकीपरक पाठको ढाँचा र शैलीको अध्ययन ● लेखासम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● मुख्य विषयको बुँदाटिपोट, टिप्पणी लेखन ● स्वअनुभवमा आधारित दैनिकी लेखन ● प्रतिवेदन लेखन (कार्यक्रम, भ्रमण, घटना) 	वाक्यान्तरण	६
११.	निवेदन	कार्यालयीय	<ul style="list-style-type: none"> ● निवेदनको विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा र भाषाशैलीको बोध ● वैयक्तिक रूपमा गर्नुपर्ने प्रशासनिक कार्यालय भ्रमण विषयवस्तु सम्बन्धी 	<ul style="list-style-type: none"> ● निवेदनको विषयवस्तु र ढाँचाको सङ्कथन ● सूचना, विज्ञापन, श्रद्धाञ्जली, समवेदनाको लेखन अभ्यास 	(क) रूपायन (ख) पदसङ्गति	६

			पाठ्यांशबाट विषयवस्तुको बोध <ul style="list-style-type: none"> सूचना, विज्ञापन, श्रद्धाञ्जली, समवेदनाको ढाँचा र शैलीको बोध 			
१२.	जीवनी	धार्मिक व्यक्तित्व (अन्तर्राष्ट्रिय)	<ul style="list-style-type: none"> पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध धार्मिक सहिष्णुता सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै व्यक्तिको जीवनी लेखन जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	वाच्य	६
१३.	वक्तृता	धार्मिक प्रवचन	<ul style="list-style-type: none"> वक्तृताको संरचना (विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, तर्क, संवाद, भाषाशैली आदि) को बोध अहिंसा सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> वक्तृतामा प्रस्तुत विषयवस्तुको टिपोट हाउभाउसहित विषयको प्रस्तुति निर्दिष्ट विषयमा वक्तृता लेखन तथा मौखिक अभिव्यक्ति र अभिनय उद्घोषण, समाचार वाचन, प्रवचन आदिको अभ्यास 	शब्दस्रोत तथा शब्दकोशीय प्रयोग	६
१४.	कविता	प्रकृति प्रधान/समाज प्रधान	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लय विषयवस्तु र यसको क्रम बोध प्रकृतिसम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लयबद्ध वाचन कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण प्रकृतिसम्बन्धी अनुच्छेद रचना कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	पदवर्ग	६

१५.	कथा	सामाजिक	<ul style="list-style-type: none"> ● कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● उखान तथा चुटकिला बोध ● पञ्चशीलसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● घटनाहरूको टिपोट ● पात्रहरूको चरित्र वर्णन ● सन्देशको प्रस्तुति ● पञ्चशीलसम्बन्धी लघुकथा खोज र प्रस्तुति ● लघुकथा लेखन (अनुकरणात्मक) 	वर्णविन्यास	६
१६.	जीवनी	प्रेरक व्यक्तित्व (राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय)	<ul style="list-style-type: none"> ● पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध ● धार्मिक सहिष्णुता सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन ● आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै व्यक्तिको जीवनी लेखन ● जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	वाक्यान्तरण	६
जम्मा (सैद्धान्तिक)						१६
जम्मा (प्रयोगात्मक)						३२
कुल जम्मा						१२८

कक्षा : १०

क्र सं	विधा/ पाठ	क्षेत्र	बोध	अभिव्यक्ति	भाषातत्त्व	कार्यघण्टा
१.	कविता	नीति प्रधान/ संस्कृति प्रधान	<ul style="list-style-type: none"> ● कविताको लय ● विषयवस्तु र यसको क्रम बोध ● संस्कारसम्बन्धी गद्यांशबाट 	<ul style="list-style-type: none"> ● कविताको लयबद्ध वाचन ● कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण 	(क) सम्भोटा लिपि पहिचान र प्रयोग (ख) करण र अकरण	६

			शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध	<ul style="list-style-type: none"> संस्कारसम्बन्धी अनुच्छेद रचना कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 		
२.	कथा	पौराणिक कथा	<ul style="list-style-type: none"> कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध उखान तथा चुटुकिला बोध 	<ul style="list-style-type: none"> घटनाहरूको टिपोट पात्रहरूको चरित्र वर्णन उखान तथा चुटुकिलाको प्रयोग गरी घटना वर्णन लघुकथा लेखन (बुँदाका आधारमा) 	(क) शब्द निर्माण (ख) विरपरीतार्थी शब्द	६
३.	निबन्ध	सांस्कृतिक (आत्मपरक)	<ul style="list-style-type: none"> निबन्धको संरचना (अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध निबन्धमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध भोटसाहित्य सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> पाठ्यांशका आधारमा बुँदाटिपोट र सार लेखन भोट भाषासमहित्यको अवस्था चित्रण गरी निबन्ध लेखन मातृभाषाको प्रयोगमा आधारित भई तार्किक, अन्तरक्रियात्मक एवम् समस्या समाधानमूलक लेखन 	(क) काल (ख) पर्यायवाची शब्द (ग) करण र अकरण	६
४.	जीवनी	साहित्यकार वा कलाकार	<ul style="list-style-type: none"> पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध थाड्कासम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन कुनै धार्मिक व्यक्तित्वको जीवनी लेखन जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	(क) पदसङ्गति	६
५.	चिठी	व्यापारिक	<ul style="list-style-type: none"> पत्रको विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा र भाषाशैलीको बोध दैनिक कार्यव्यवहार सम्बन्धी पाठ्यांशबाट विषयवस्तुको बोध अभिनन्दनपत्र तथा सम्मानपत्रको ढाँचा 	<ul style="list-style-type: none"> पत्रको विषयवस्तु र ढाँचाको सङ्कथन अभिनन्दनपत्र तथा सम्मान पत्रको लेखन अभ्यास 	(क) शब्दस्रोत (ख) पदवर्ग	६

			र शैलीको बोध			
६.	कथा	बाल मनोविज्ञान	<ul style="list-style-type: none"> ● कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● सन्देशबोध ● विज्ञानसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● घटनाहरूको टिपोट ● पात्रहरूको चरित्र वर्णन ● सन्देशको प्रस्तुति ● विज्ञानसम्बन्धी तथ्यको खोज र प्रस्तुति ● लघुकथा लेखन (अनुकरणात्मक) 	(क) शब्दस्रोत र शब्दकोशीय प्रयोग	६
७.	कविता	प्रकृति प्रधान/ समाज प्रधान	<ul style="list-style-type: none"> ● कविताको लय ● विषयवस्तु र यसको क्रम बोध ● वनस्पतिसम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● कविताको लयबद्ध वाचन ● कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण ● प्राकृतिक सम्पदा संरक्षणसम्बन्धी अनुच्छेद रचना ● कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	भाव	६
८.	निबन्ध	कृषि (वस्तुपरक)	<ul style="list-style-type: none"> ● निबन्धको संरचना (अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध ● निबन्धमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध ● खाद्य परिकारसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● पाठ्यांशका आधारमा बुँदाटिपोट र सार लेखन ● विषयवस्तुको वर्णन ● खोज तथा परियोजनामा आधारित भई लघुप्रबन्ध लेखन 	वर्णवित्यास	६

९.	रूपक	सामाजिक	<ul style="list-style-type: none"> नाटकबाट विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, मञ्चीयता, चरित्र, संवाद र भाषाशैलीको बोध वस्त्र वा पहिरनसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> नाटकका प्रमुख पात्रको चरित्र वर्णन नाटकका घटना तथा परिवेशको वर्णन नाटकको संवादात्मक अभिनय(विषयको प्रस्तुति, हाउभाउ) संवाद लेखन 	काल र पक्ष	६
१०.	दैनिकी	यात्रावर्णन	<ul style="list-style-type: none"> विषय प्रस्तुतिको क्रम, र भाषाशैलीको बोध कठिन शब्दको अर्थबोध दैनिकीपरक पाठको ढाँचा र शैलीको अध्ययन सञ्चारप्रविधिसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> मुख्य विषयको बुँदाटिपोट, टिप्पणी लेखन स्वअनुभवमा आधारित दैनिकी लेखन प्रतिवेदन लेखन (कार्यक्रम, भ्रमण, घटना) 	वाक्यान्तरण	६
११.	मनोवाद	धार्मिक देशना	<ul style="list-style-type: none"> मनोवादको विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा र भाषाशैलीको बोध लेख्यचिह्नको प्रयोगक्षेत्रको बोध ध्यान वा चिन्तनसम्बद्ध विषयवस्तु सम्बन्धी पाठ्यांशबाट विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> मनोवादको विषयवस्तु र ढाँचाको सङ्कथन आवश्यकता सन्दर्भका आधारमा लेख्यचिह्नको प्रयोग ध्यान वा चिन्तनसम्बद्ध विषयवस्तुसम्बन्धी लेखन अभ्यास 	(क) रूपायन (ख) पदसङ्गति	६
१२.	जीवनी	अनुकरणीय व्यक्तित्व	<ul style="list-style-type: none"> पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध स्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति स्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धी विषयवस्तुको प्रस्तुति 	वाच्य	६

१३.	वादविवाद	आध्यात्मिक चिन्तन र भौतिक संसार	<ul style="list-style-type: none"> ● वादविवादको संरचना (विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, तर्क, संवाद, भाषाशैली आदि) को बोध ● तर्कको खण्डन र मण्डन ● उद्योग सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● वादविवादमा प्रस्तुत विषयवस्तुको टिपोट ● हाउभाउसहित विषयको प्रस्तुति ● निर्दिष्ट विषयमा वादविवाद लेखन तथा मौखिक अभिव्यक्ति र अभिनय ● छलफल, बहस आदिको अभ्यास 	शब्दस्रोत तथा कोशीय प्रयोग	६
१४.	कविता	धर्म प्रधान	<ul style="list-style-type: none"> ● कविताको लय ● विषयवस्तु र यसको क्रम बोध ● दान र क्षमासम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● कविताको लयबद्ध वाचन ● कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण ● दान र क्षमासम्बन्धी अनुच्छेद रचना ● कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	पदवर्ग	६
१५.	कथा	सामाजिक	<ul style="list-style-type: none"> ● कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● उखान तथा चुटकिला बोध ● सत्य र आचारसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● घटनाहरूको टिपोट ● पात्रहरूको चरित्र वर्णन ● सन्देशको प्रस्तुति ● सत्य र आचारसम्बन्धी लघुकथा खोज र प्रस्तुति ● लघुकथा लेखन (अनुकरणात्मक) 	वर्णविन्यास	६
१६.	जीवनी	प्रेरक व्यक्तित्व - महिला : राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय)	<ul style="list-style-type: none"> ● पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध ● महिला सम्मान सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन ● आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै महिला वा भिक्षुणीको जीवनी लेखन ● जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	वाक्यान्तरण	६

जम्मा (सैद्धान्तिक)	९६
जम्मा (प्रयोगात्मक)	३२
कुल जम्मा	१२८

समग्रमा भोटभाषा विषयको विषय वस्तुको क्षेत्र र क्रममा विभिन्न विधाका पाठहरू समावेश गर्दा विषयक्षेत्र र अभिव्यक्तिगत विविधताविच सन्तुलन, भाषाको समसामयिक प्रयोग, स्तरानुरूपता, रुचिपूर्णता आदिलाई ध्यान दिइने छ। व्याकरण, हिज्जे (वर्णविन्यास) र लेख्यचिह्न र शब्द भण्डार सम्बन्धमा निम्नानुसारको व्यवस्था गरिएको छ :

(क) व्याकरण

अनिवार्य नेपालीमा व्याकरण समावेश गर्नुको अभिप्राय यसको सैद्धान्तिक ज्ञान गराउनु होइन। विधाका पाठहरूको प्रकृतिअनुसारका व्याकरणसम्बद्ध तालिकाको पहिचान र तिनको उपयुक्त प्रयोग गर्ने क्षमता विकासका लागि यसलाई समावेश गरिएको हो। व्याकरण भनेको भाषा प्रयोगमा अन्तर्निहित संरचना एवम् व्यवस्था भएकाले यसलाई पाठभन्दा अलग राखेर हेर्नु उपयुक्त हुँदैन। तसर्थ क्षेत्र र क्रम तालिकामा छुट्टै उल्लेख गरिए पनि व्याकरणलाई पाठसँग एकीकृत गरी शिक्षण गर्ने दृष्टिकोण लिइएको छ।

(ख) हिज्जे (वर्ण विन्यास) र लेख्यचिह्न

हिज्जे (वर्ण विन्यास) अन्तर्गत पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई केन्द्रबिन्दु मानी हिज्जेको अभ्यास गराउने दृष्टिकोण राखिएको छ। हिज्जेको शिक्षण गर्दा नियम सिकाउनुभन्दा पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्णविन्यास पहिचान गर्ने, शब्दसूची हेर्ने र शब्दकोशको प्रयोग गर्ने बानी बसाल्ने पक्षमा जोड दिइने छ। लेख्यचिह्नहरूको प्रयोगमा चाहिँ पाठमा प्रयुक्त लेख्यचिह्नको पहिचान गरी निर्धारित लेख्य चिह्नहरूको शुद्ध प्रयोग गर्ने पक्षमा जोड दिइएको छ।

(ग) शब्दभण्डार

पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई केन्द्रबिन्दु मानी विभिन्न विषयक्षेत्रका शब्द भण्डारको विकास गराउने दृष्टिकोण यसमा राखिएको छ। शब्दका विभिन्न अर्थ सम्बन्धहरू र विषय क्षेत्रगत विविधतालाई ख्याल राखी शब्दहरूको अर्थ र सन्दर्भ पूर्ण प्रयोगमा जोड दिइने छ। यस क्रममा प्रयुक्त र तत्सम्बन्धी उखानटुक्काहरूको प्रयोगलाई पनि समावेश गर्ने प्रयास भएको छ।

५. परियोजना तथा सिर्जनात्मक कार्य

विषयगत रूपमा निर्धारण गरिएको कुल मूल्याङ्कनमध्ये २५ अङ्क निर्धारण गरिएको यस कार्यअन्तर्गत सिर्जनात्मक लेखन, पुस्तक समीक्षा र प्रतिवेदन लेखन कार्यद्वारा मूल्याङ्कन गरिने छ :

(अ) सिर्जनात्मक लेखन : कुनै पनि विधा (कविता, कथा, निबन्ध, नाटक, आत्मजीवनी) मा सिर्जनात्मक कार्य गराउनुअघि सो विधा लेख्ने विधि वा तरिकाबारे शिक्षकले अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न गर्नुपर्ने छ ।

(आ) कृति समीक्षा : यो कार्य गर्न दिनुभन्दा अघि :

१. कृति समीक्षा गर्नुका उद्देश्य र प्रयोजनबारे शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई बताइदिनुपर्ने छ ।

२. कृति समीक्षाका प्रकारहरू बताई ढाँचा तयार गर्न लगाउनुपर्ने छ ।

(इ) प्रतिवेदन लेखन : शिक्षकले प्रतिवेदन लेखनको ढाँचा स्पष्ट पारी विद्यार्थीहरूलाई सम्बन्धित विषयमा तथ्य वा तथ्याङ्क सङ्कलन गरी प्रतिवेदन लेख्न लगाउनुपर्ने छ ।

क्र.सं.	कार्य	व्याख्या	अङ्क
१.	सिर्जनात्मक लेखन	(क) मुख्य मुख्य बुँदा दिएर आदि, मध्य र अन्त्य मिलाई कथा लेख्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने अथवा (ख) कुनै समसामयिक महत्त्वका विषयवस्तु वा शीर्षक दिएर लयबद्धको कविता रचना गर्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने अथवा (ग) कुनै विषय दिएर ढाँचा ख्याल गरी निबन्ध लेख्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने अथवा (घ) आफ्ने जीवनका महत्त्वपूर्ण घटना समेटी आत्मजीवनी लेख्न लगाउने अथवा (ङ) कुनै ठाउँको यात्रा वर्णन लेख्ने शैली सिकाएर नियत्रा लेख्न लगाउने वा कक्षा प्रस्तुति गर्न लगाउने (च) कुनै विषय दिएर ढाँचा ख्याल गरी एकाङ्की लेख्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने	१६
२.	कृति समीक्षा	बाल आख्यान वा बाल कविताका सामग्री दिई कृति समीक्षा गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने	८
३.	प्रतिवेदन लेखन	कुनै साहित्यिक कार्यक्रम वा घटनाबारे तथ्य सङ्कलन गर्न लगाई सोको प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने तथा कुनै साहित्यिक	८

	कार्यक्रमका बारेमा कार्यशाला सञ्चालन गर्ने ।	
जम्मा		३२

६. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

सिकाइ सहजीकरण पाठ्यक्रमलाई कक्षाकोठामा प्रभावकारी रूपमा हस्तान्तरण गर्ने विधि हो । भाषा शिक्षणमा भाषिक सिपको विकासका लागि सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अपरिहार्य हुन्छ । भाषा शिक्षणका क्रममा विद्यार्थीलाई सक्रिय गराएर सिकाइलाई विद्यार्थीकेन्द्रित बनाउनुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया पाठ्यक्रमको उद्देश्य, विषयवस्तु, विद्यार्थीको पृष्ठभूमि, स्थानीय स्रोत साधनको उपलब्धता आदिमा निर्भर हुन्छ । यो व्यक्तिगत र सामूहिक अभ्यासमा पनि आधारित हुन्छ । यस पाठ्यक्रममा सिकाइ सहजीकरणका सिपमा आधारित विधागत शिक्षणमा जोड दिइने छ । भाषा शिक्षण भाषाका सिपहरूको शिक्षण हो । भाषाका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सिपको एकीकृत शिक्षण गरेर नै भाषाको शिक्षण गरिन्छ । साहित्यिक विधा तथा प्रयोजनपरक पाठका माध्यमबाट भाषिक सिपको शिक्षण गर्नु भाषा सिकाइको मूल पक्ष हो । भाषा शिक्षणमा साहित्यिक विधा र प्रयोजनपरक भेदहरूको निम्नानुसार उपयोग गरिन्छ :

(क) कविता

कविता भाषाको लययुक्त भेद हो । कविताको शिक्षण गर्दा लयबोध, शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग, संरचना (आदि, मध्य र अन्त्य) बोध, भावबोध, व्याख्या जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ । कविता शिक्षण गर्दा पूर्व तयारी, पठनवा श्रवण र पठनपश्चात्का चरणमा बाँडी पठन पृष्ठभूमि, उद्देश्य निर्धारण, प्रश्नको सूची, प्रश्नोत्तर, भावबोध जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ । यसका लागि नमुना कविता दिई अनुकरणात्मक लेखन गराउने र सिर्जनात्मक अभ्यास पनि गराउनुपर्दछ ।

(ख) कथा

कथा आख्यानात्मक विधा हो । आख्यानात्मक स्वरूपका कारण कथा रुचिपूर्ण हुन्छ । कथा शिक्षण गर्दा उच्चारण, गति, यतिसहित हाउभाउपूर्ण पठन गराइन्छ । कथाबाट कथाकथन, घटना वर्णन, घटना टिपोट, बोध, प्रश्नोत्तर, भाव वर्णन र अनुकरणात्मक तथा स्वतन्त्र सिर्जनात्मक अभ्यास गराउनुपर्छ । पठन क्रियाकलापलाई योजनाबद्ध रूपमा प्रस्तुत गराउन कथा विधा उपयोगी हुन्छ । कथा शिक्षण गर्दा पूर्वपठन, पठन र पठनपश्चात्का चरणमा बाँडी पूर्वानुमान गर्ने, सहकार्यात्मक पठन, छलफल र प्रस्तुतीकरण गर्ने तथा प्रश्न निर्माण गराउने क्रियाकलाप पनि गराउनुपर्छ ।

(ग) निबन्ध

निबन्ध गद्य विधा हो । निजात्मक र वस्तुपरक अनुभूतिका लागि निबन्ध उपयुक्त विधा हो । निबन्ध शिक्षण गर्दा शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग, पठनबोध, विषयबोध, बुँदाटिपोट, व्याख्या, सारांश, प्रश्नोत्तर, अनुच्छेद लेखन र स्वतन्त्र लेखन जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्छ । यो लेखाइ सिप विकासका लागि उपयुक्त विधा हो । परियोजना कार्य, घटना अध्ययन, कक्षा छलफल र प्रस्तुतीकरण जस्ता क्रियाकलाप गराएर निबन्ध लेखन क्रियाकलाप गराउनुपर्छ ।

(घ) जीवनी

जीवनी भाषाको गद्य भेद हो । जीवनीबाट विद्यार्थीलाई घटना वर्णन, घटना लेखन, बुँदाटिपोट, प्रश्नोत्तर, सारांश लेखन र जीवनी लेखन जस्ता अभ्यास गराउनुपर्छ । जीवनी लेखनसँगसम्बद्ध गराएर अन्तर्वार्ता, परियोजना कार्य, घटना अध्ययन जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्छ । जीवनी शिक्षणबाट मूलतः भाषाका पढाइ र लेखाइ सिपको विकास हुने भए पनि लेखन अभ्याससम्बन्धी क्रियाकलाप बढी प्रभावकारी हुन्छ । यसका लागि नमुना जीवनी प्रस्तुत गर्दै अनुकरणात्मक जीवनीमा अभ्यास गराई स्वतन्त्र अभ्यास गराउनुपर्छ ।

(ङ) रूपक

रूपक भनेको अभिनयात्मक विधा हो । यसमा पात्रले परिस्थिति, अवस्था, विषयवस्तु र व्यक्ति विशेषको चारित्रिक भूमिकालाई ध्यानमा राखेर हाउभाउसहित भूमिका निर्वाह गर्छ । यो कथ्य भाषासँग सम्बन्धित भएकाले मौखिक अभिव्यक्तिका माध्यमले व्यक्तिका भावना, चारित्र आदिको प्रदर्शन गरिन्छ । नाटक, एकाङ्की, संवाद, वादविवाद,

मनोवाद, वक्तृता आदिका माध्यमबाट रूपकीय प्रस्तुति गरिन्छ । तसर्थ रूपकको प्रकारअनुसार हाउभाउ प्रदर्शन गरी विचारको प्रस्तुतीकरण र व्यवहार गर्ने, अभिनयात्मक ढङ्गबाट अरूले गरेका व्यवहारको अनुकरण गर्ने, जीवन्त रूपमा मौखिक भाषाको प्रयोग गर्ने, तार्किक क्षमताको विकास गर्ने जस्ता क्रियाकलापबाट रूपक शिक्षण गर्नुपर्छ । साथै अभिनयात्मक कलाका अतिरिक्त रूपक विधाबाट अन्य भाषिक सिपको पनि अभ्यास गराउन सकिन्छ ।

(च) बोध अंश

दैनिक जीवनमा प्रयोगमा आउने विभिन्न समसामयिक विषयवस्तुका ज्ञान, सिप एवम् विविध प्राविधिक र पारिभाषिक शब्दका माध्यमबाट भाषा सिकाइमा सहजता प्रदान गर्नका लागि यस तहमा प्रयोजनपरक रचनाहरू समावेश गरिएको छ । यसमा सिकारूका दैनिक जीवनयापन र व्यावसायिक क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने ज्ञान, सिप, अभिवृद्धि, मूल्य र काम गर्ने तत्परतालाई व्यावहारिक रूपले उपयोग गर्न सक्ने गरी स्वास्थ्य, कृषि, वन तथा वातावरण, पर्यटन, सञ्चार, विज्ञान तथा प्रविधि, समाज, संस्कृति र शिक्षा, कानून, प्रशासन र व्यवस्थापन, उद्योग र वाणिज्य जस्ता विषयमा आधारित रचनालाई समावेश गरिएको छ । यस्ता रचनाका माध्यमबाट विद्यार्थीले वाणिज्य, अर्थ, विज्ञान, स्वास्थ्य, कानून, शिक्षा, योग जस्ता विषयको रचनात्मक, प्रयोजनपरक भाषिक प्रयोग र संरचनाको अभ्यास गराइने छ । प्रयोजनपरक पाठहरूलाई रोचक बनाउनका लागि साहित्यिक विधाका रूपमा प्रस्तुत गरिने छ । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा विभिन्न प्रयोजनपरक शीर्षक दिई तिनमा अनुकरणात्मक, निर्देशनात्मक र स्वतन्त्र लेखनको अभ्यास गराइन्छ । उदाहरणमा आधारित पाठ वा रचनाको अभ्यास, पाठको मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति, समूह छलफल र प्रस्तुतीकरण, परियोजना र खोजमूलक कार्य गराउने अभ्यास गराउनुपर्दछ । त्यस्तै आवश्यकतानुसार प्रचलित र सान्दर्भिक विद्युतीय सञ्चार माध्यममा उपलब्ध उपयोगी सामग्रीको अध्ययन गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउनुपर्छ ।

७. विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया

मूल्याङ्कन गर्दा निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुई किसिमका प्रक्रिया अपनाइने छ । निर्णयात्मक मूल्याङ्कन गर्दा आन्तरिक र बाह्य गरी दुई तरिका अवलम्बन गरिने छ । निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा उपयोग गरिएका विभिन्न प्रक्रिया, साधनहरू तथा तिनको अभिलेखीकरणलाई समेत आधार बनाउन सकिने छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाकै निरन्तरता मानिने भएकाले यसलाई निरन्तर मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ । स्तरोन्नति तथा कक्षोन्नतिका लागि शैक्षिक सत्रको अन्तमा निर्णयात्मक मूल्याङ्कन अन्तिम परीक्षाका माध्यमबाट गरिने छ । निर्माणात्मक वा निरन्तर मूल्याङ्कनमा क्षेत्रीय अध्ययन, परियोजना कार्य, अध्ययन भ्रमण, घटना अवलोकन तथा अध्ययन, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक कार्य, विद्युतीय सञ्चार माध्यममा प्राप्त सान्दर्भिक सामग्रीको अध्ययन र प्रस्तुति, सिकारूका कार्यकलापको निरीक्षण, व्यक्तिगत र सामूहिक छलफल, लिखित परीक्षा, हाजिरीजवाफ, प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्यको परीक्षण, भाषिक व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखीकरण जस्ता साधनहरूको उपयोग गरिने छ ।

भोटभाषाको मूल्याङ्कनमा सक्षमता र सिकाइ उपलब्धिमा लेखिएका भाषिक सिपको मापन गरिने छ । विद्यार्थीको भाषिक सिपगत सक्षमताको मापनगर्ने प्रश्नहरूको निर्माण गर्दा व्याकरण र शब्दभण्डारसम्बन्धी प्रश्नहरूसमेत भाषिक एकाइ र रचनामा केन्द्रित गरिने छ । व्याकरणको मूल्याङ्कन कार्यमूलक प्रकृतिको हुने छ । प्रश्नहरू विद्यार्थीको भाषिक दक्षताका अतिरिक्त रचनात्मक र समालोचनात्मक क्षमतालाई पनि सम्बोधन गर्ने खालका हुने छन् ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक तथा प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीहरूको कार्यसञ्चयिका फाइल बनाई सोका आधारमा उनीहरूको कार्य र उनीहरूले गरेका कार्य र उनीहरूमा आएको व्यवहार परिवर्तनका अभिलेख राखी सोका आधारमा अङ्क प्रदान गर्नुपर्दछ । सिकाइका क्रममा कक्षाकोठामा कक्षागत शिक्षण सिकाइको अभिन्न अङ्गका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, सह/अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कन साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ । यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीको अभिलेख राखी त्यही अभिलेखका आधारमा सिकाइस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । आवश्यकतानुसार सुधारात्मक तथा उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ । विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले नै उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ । यस विषयमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कन प्रक्रियाको महोवपूर्ण भूमिका

रहेको हुन्छ । विद्यार्थीहरूले के कति सिके भन्ने कुरा पत्ता लगाई नसिकेको भए कारण पहिचान गरी पुनः सिकाइनुपर्छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको भार २५% छुट्याइएको छ । यस विषयको आन्तरिक मूल्याङ्कनमा कक्षा सहभागिता, कक्षाकार्य/परियोजना कार्य, विषयवस्तुको मूल्याङ्कन तथा आन्तरिक परीक्षाबाट प्राप्त विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई समेटिनु पर्दछ । यस खण्डको मूल्याङ्कन विद्यार्थीले व्यक्तिगत तथा समूह कार्य तथा परियोजनाको गुणस्तरको आधारमा विद्यालय तहमा गठन गरिने मूल्याङ्कन समितिले गर्ने छ भने तोकिएको निकायबाट यसको प्राविधिक परीक्षण हुने छ ।

(ख) बाह्य मूल्याङ्कन

यस विषयमा कक्षा १० प्रत्येकमा कुल भारमध्ये ७५ प्रतिशत भार बाह्य मूल्याङ्कन हुने छ । कक्षा १० मा लागि लिइने परीक्षाका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार प्रश्नपत्र निर्माण गर्नुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान/बोध, समस्या समाधान, समालोचनात्मक, सिर्जनासँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधिने छन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरिन्छ । सबै बाह्य परीक्षामा अक्षराङ्कन पद्धतिको प्रयोग गरिने छ ।

-०-

१०. तिब्बती भाषा

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम

तिब्बती भाषा

कक्षा ९ र १०

विषय कोड: Tib. 163 (कक्षा ९)

Tib. 164 (कक्षा १०)

पाठ्यघण्टा: ४

वार्षिक कार्यघण्टा: १२८

१. परिचय

भाषाले पढ्न, बुझ्न, धारणा विकास गर्न र अभिव्यक्तिका माध्यमबाट क्रियात्मक व्यवहारको अभ्यास गर्न सहयोग गर्छ। भाषिक अभिव्यक्तिलाई प्रस्तुति, सञ्चार र प्रयोगको संश्लेषित स्वरूपमा उपयोग गरिन्छ। सञ्चार तथा प्रयोगकै आधारमा लिपि, उच्चारण मानक, अक्षर संरचना, लेखन पद्धति, शब्दभण्डार र व्याकरणको प्रयोग जस्ता भाषिक अभिव्यक्तिका अत्यावश्यकिय पक्षलाई व्यवस्थित तथा उपयोग गर्ने गरिन्छ। यसर्थ तिब्बती भाषा र साहित्यका माध्यमबाट जीवनका व्यवहारोपयोगी मूल्यमान्यताका साथै नवीनतम सिद्धान्त तथा शैलीमा आधारित भई भाषिक ज्ञान र प्रयोगमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने उद्देश्यका साथ कक्षा ९ र १० को तिब्बती भाषा विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मार्गदर्शनबमोजिम विद्यालय शिक्षाको माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०) मा तिब्बती भाषा विषयको यस पाठ्यक्रममा तिब्बती भाषासाहित्यका प्रचलित कथा, कविता, जीवनी, निबन्धलगायतका विधा र तिनको क्रियात्मक अभ्याससम्बद्ध विषयवस्तुहरूलाई समावेश गरिएको छ। यस पाठ्यक्रमले सम्बन्धित विषयमा उच्च शिक्षाको आधारसमेत तयार गर्ने अपेक्षा छ।

तिब्बती भाषा विषयको पाठ्यक्रममा भाषिक ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति, मूल्यमान्यता, सिकाइ प्रक्रिया, भाषिक सिपगत सन्तुलन, अन्तरसम्बन्धित भाषिक सिकाइ क्षेत्रहरूलगायतको एकीकरणमा जोड दिइएको छ। भाषिक सामर्थ्य, सञ्चार, अभिव्यक्ति कौशल, सिकाइका आधारभूत पक्ष तथा स्तरगत भाषिक सम्पादन जस्ता कार्यगत पक्षलाई समेत समेटी तिब्बती भाषा विषयको यो पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो। यसले विद्यार्थीको संज्ञानात्मक क्षमता, पठन कौशल, रचना कौशल र शब्दभण्डार अभिवृद्धि जस्ता पक्षमा जोड दिइएको छ। त्यसैले तिब्बती भाषाको प्रभावकारी सिकाइका लागि उक्त विषयक्षेत्र तथा विषयवस्तुका सैद्धान्तिक तथा प्रयोगात्मक पक्षमा आधारित भई विद्यार्थीकेन्द्रित सहजीकरण विधि तथा प्रक्रियामा जोड दिइएको छ। यस तहमा तिब्बती भाषासाहित्यका विभिन्न विधाको उपयोग गर्दै साहित्यिक रचनाको बोध, तिनको आस्वादन, शब्दशक्ति, अभिव्यक्ति दक्षता र विश्लेषणात्मक सिपको अभिवृद्धि गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। तिब्बती भाषा (ऐच्छिक) विषयको पाठ्यक्रम विकास गर्दा उल्लिखित विषयवस्तुको अवधारणा विकास, अभ्यास र निरन्तर सिकाइ तथा मूल्याङ्कनविचको सन्तुलनलाई विशेष रूपमा जोड दिइएको छ।

यस पाठ्यक्रममा पाठ्यक्रम विकासको विषयगत औचित्य, पाठ्यक्रममा रहेका मुख्य विशेषता तथा पाठ्यक्रमको स्वरूपलाई समेटी परिचय, विषयगत रूपमा अपेक्षित ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति, मूल्य र कार्य तत्परतालाई समेटी त्यसको क्रियात्मक स्वरूपमा सक्षमता, सिकाइको स्तर र सक्षमताको विशिष्टीकृत विस्तृतीकरण गरी सिकाइ उपलब्धि, सक्षमता, सिकाइ उपलब्धि एवम् अघिल्ला कक्षासँग लम्बीय सन्तुलनका आधारमा विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, विषयगत विशिष्टपन र मौलिकतालाई समेटी सिकाइ सहजीकरणका विधि तथा प्रक्रिया प्रस्तुत गरिएको छ। यसमा निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका विधि तथा प्रक्रियासमेत उल्लेख गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित गरिएको छ।

२. सक्षमता

माध्यमिक तह कक्षा ९ र १० मा तिब्बती भाषा विषयको अध्ययन पूरा गरेपछि विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित कार्यहरू गर्न समर्थ हुने छन् :

१. मौखिक, लिखित एवम् सञ्चार माध्यमबाट तिब्बती भाषामा प्रसारित एवम् प्रकाशित विषयवस्तुको सुनाइ, पढाइ र प्रतिक्रिया
  २. कल्पना, सिर्जना, स्वप्रत्यावर्तन र तार्किक समालोचनाका आधारमा तिब्बती भाषामा मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति
  ३. तिब्बती भाषामा शैक्षिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा वैयक्तिक उद्देश्यमा आधारित भई मौखिक र लिखित सञ्चार
  ४. अन्तरभाषिक र सांस्कृतिक मूल्यप्रति सचेततापूर्ण तिब्बती भाषामा भाषिक व्यवहार प्रदर्शन
  ५. प्रवचन, तर्क प्रस्तुति तथा संवादका क्रममा प्रवाहका साथ तिब्बती भाषाको प्रयोग
  ६. आफ्ना विचारहरूको स्पष्ट, विश्लेषणात्मक र संश्लेषणात्मक रूपमा अभिव्यक्ति
  ७. अन्तर्क्रिया, खोज, मूल्याङ्कन र परियोजना कार्यका माध्यमबाट भाषिक सिपको विकास तथा सन्दर्भगत प्रयोग
  ८. भाषाका सिप तथा साहित्यिक विधाका पाठहरूका विषयवस्तुको समीक्षा
  ९. स्रोतहरूको अवस्था, प्रस्तुतिको योजना तथा परिवेशअनुसार विचारको प्रस्तुति
३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

कक्षा ९

माध्यमिक तह (कक्षा ९) मा तिब्बती भाषा विषयको अध्ययन पूरा गरेपछि विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित कार्यहरू गर्न समर्थ हुने छन् :

सुनाइ र बोलाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. तिब्बती भाषाका मौखिक एवम् श्रव्यसामग्री र सञ्चारमाध्यमबाट प्रसारित विषयवस्तु सुनी प्रतिक्रिया दिन	१.१ शब्द तथा वाक्यमा प्रयोग भएका तिब्बती भाषाका सावाँ अक्षर, व्यञ्जन र स्वर वर्णहरू पहिल्याउन र सोहीअनुरूप उच्चारण गर्न १.२ तिब्बती भाषाका शब्दहरूको शुद्ध र स्पष्ट उच्चारण गर्न र वाक्यमा प्रयोग गरी भन्न १.३ तिब्बती भाषामा विभिन्न प्रकारका मौखिक अभिव्यक्ति सुन्न १.४ साहित्यिक विधा, श्रव्यसामग्री, सञ्चारमाध्यम, विभिन्न पाठ र विषय सुनेर प्रतिक्रिया दिन १.५ छलफल र प्रश्नोत्तरका क्रममा आफ्नो विचार व्यक्त गर्न

	१.६ सुनेका विषयवस्तुलाई विधागत ढाँचामा प्रस्तुत गर्न
२. सिलसिला मिलाई तिब्बती भाषामा विचार प्रस्तुत गर्न	२.१ स्रोताको अवस्था र परिवेशअनुसार स्वविचार प्रस्तुत गर्न २.२ गति, यति, लय र हाउभाउलाई ख्याल गरी गीती वा कवितात्मक लयमा मौखिक अभिव्यक्ति गर्न २.३ तिब्बती भाषामा सन्दर्भअनुसार उखानटुक्काको प्रयोग गरी बोल्न २.४ देखे सुनेका, अनुभव गरेका र पढेका विषयवस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयबारेमा सिलसिला मिलाई तिब्बती भाषामा मौखिक वर्णन गर्न २.५ समूह छलफल, प्रस्तुति, मौखिक सूचना, तार्किकता आदिको ख्याल गरी विचार प्रस्तुत गर्न २.६ कल्पना र यथार्थमा आधारित भई विषयवस्तु वा घटना विस्तार गर्न २.७ परिचित व्यक्ति परिचय र योगदान भन्न
३. श्रुतिबोधबाट सिकेका विषयवस्तु प्रस्तुत गर्न	३.१ तिब्बती भाषाका मौखिक अभिव्यक्ति, श्रव्यसाग्री र सञ्चारमाध्यम सुनी विषयवस्तु, सन्दर्भ तथा परिवेश पहिचान, बोध र विषय विस्तार गर्न ३.२ तिब्बती भाषामा संवाद, वादविवाद, वक्तृतालगायतका क्रियाकलापमा सक्रिय रूपले सहभागिता दर्साउन ३.४ तिब्बती भाषामा अभिव्यक्त भएका विषयवस्तु बुझी मौलिक शब्दमा पुनर्कथन गर्न
४. मौखिक प्रस्तुति सुनी आफ्नै शब्दमा सार तथा सन्देश बताउन	४.१ तिब्बती भाषामा आफूले भन्न चाहेका कुरा शिष्ट र उपयुक्त शैलीमा प्रस्तुत गर्न ४.२ विषयवस्तुलाई मौलिक शैलीमा व्याख्या तथा विश्लेषण गर्न ४.३ विभिन्न विषयवस्तु सुनी पात्र, परिवेश वा सन्दर्भ बताउन ४.४ विभिन्न विषयवस्तु र घटनाका आधारमा सन्देश बताउन ४.५ विषयवस्तु र घटना सुनेर सार भन्न

पढाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. शुद्धता र गति वृद्धि गर्ने गरी मुद्रित तथा लिखित सामग्री पढ्न	१.१ तिब्बती भाषाका लिखित तथा मुद्रित सामग्रीलाई गति, यति र लय मिलाई शुद्ध र स्पष्टसँग सस्वर वाचन गर्न १.२ सन्दर्भ, संवेग तथा परिवेशअनुसार तिब्बती भाषाका लिखित तथा

	<p>मुद्रित पढ्न</p> <p>१.३ गति वृद्धि गर्ने गरी तिब्बती भाषाका लिखित तथा मुद्रित सामग्रीको छिटो छिटो पढ्न</p> <p>१.४ साहित्यिक विधा, पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंश बोध, व्याख्या, विश्लेषण र समानान्तर लेखन गर्न सक्ने गरी पढ्न</p>
२. उद्देश्य र प्रयोजनलाई ख्याल लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढ्न	<p>२.१ पाठको संरचना, उद्देश्य, सूचना तथा विषयको अनुमानित अभिप्राय पहिल्याउन सक्ने गरी पढ्न</p> <p>२.२ पाठमा प्रयुक्त भाषाशैली, लेख्यचिह्न र तार्किक पक्षको ख्याल गरी पढ्न</p> <p>२.३ प्रयोजनअनुसार प्रस्तुत भएका पाठ पढी शब्दभण्डार वृद्धि गर्न</p> <p>२.४ लिखित तथा मुद्रित सामग्रीको प्रयोजन ख्याल गरी पढ्न</p>
३. सिकाइको प्रयोग र विस्तार गर्ने सक्ने गरी पाठ वा सामग्री पढ्न	<p>३.१ पाठमा समावेश भएका सामाजिक सांस्कृतिक सन्दर्भका बारेमा प्रतिक्रिया दिन सक्ने गरी पढ्न ।</p> <p>३.२ पूर्वानुमान र निष्कर्ष वा सारांश प्रस्तुत गर्न सक्ने गरी पाठ पढ्न</p> <p>३.३ विषय विस्तार र थप विषयवस्तु अनुमान गर्न सक्ने गरी पाठहरू पढ्न</p> <p>३.४ हिज्जे सुधार र सम्पादन गर्न सक्ने गरी लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढ्न</p>
४. पाठ्य तथा सन्दर्भ सामग्री पढी बोधगत क्रियाकलाप गर्न	<p>४.१ पाठ्य तथा सन्दर्भ सामग्री सामग्री पढेर विषयवस्तुका बारेमा बताउन</p> <p>४.२ पाठ्य तथा सन्दर्भ सामग्रीका आधारमा संरचना र घटनाक्रम चिन्न</p> <p>४.३ पाठ्य तथा सन्दर्भ सामग्रीमा प्रस्तुत विषयवस्तु एवम् भाषिक पक्षका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न</p> <p>४.४ पाठ्य तथा सन्दर्भ सामग्री पढेर भाव प्रस्तुत गर्न</p> <p>४.५ विषयवस्तु वा घटनामा संलग्न पात्रहरूको चरित्र चित्रण गर्न</p> <p>४.६ विषयवस्तुलाई आधार बनाएर प्रश्न निर्माण गर्न</p>

लेखाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. तिब्बती भाषामा विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न	१.१ वर्णविन्यास (हिज्जे) का नियम र लेख्यचिह्नको प्रयोगलाई ख्याल गरी तिब्बती भाषामा सफा, शुद्ध र स्पष्टसँग लेख्न

	<p>१.२ तिब्बती भाषामा विभिन्न विषयहरूमा वाक्य र अनुच्छेद रचना गर्न</p> <p>१.३ आफूले देखे सुनेका, अनुभव गरेका घटना र पढेका विषय वस्तुका बारेमा सिलसिला मिलाएर लिखित वर्णन गर्न</p> <p>१.४ लेखिएका सामग्रीको सम्पादन र परिष्कार तथा पुनः सम्पादन र पुनः परिष्कार गरी लेख्न</p>
२. तिब्बती भाषामा प्रस्तुत विषयवस्तुको लिखित समीक्षा गर्न	<p>२.१ विभिन्न प्रकारका सूचना सङ्कलन गरी तिनको सङ्गठन र संश्लेषण गरी लेखन</p> <p>२.२ कुनै पनि विषय शीर्षकमा अर्थपूर्ण, क्रमबद्ध तथा प्रभावकारी रूपमा अनुच्छेद रचना गर्न</p> <p>२.३ उद्देश्यमूलक सूचना र विषयवस्तुका बारेमा प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न, अभिलेख राख्न, वर्णन गर्न र विश्लेषण गर्न</p> <p>२.४ साहित्यिक विधा र पाठहरूको विश्लेषण तथा विशिष्ट अंशहरूको व्याख्या र सप्रसङ्ग व्याख्या गर्न</p>
३. तिब्बती भाषामा विधागत लेखन अभ्यास गर्न	<p>३.१ तिब्बती भाषामा लिखित अभिव्यक्तिका क्रममा व्याकरणका आधारभूत नियम पालन गर्न ।</p> <p>३.२ तिब्बती भाषामा व्यवहारमा उपयोगी हुने निवेदन, चिठी, निमन्त्रणा, शुभकामना जस्ता पत्रहरू लेख्न</p> <p>३.३ तिब्बती भाषामा दैनिकी, संवाद, वक्तृता र निबन्ध लेख्न</p>
४. तिब्बती भाषामा सिर्जनात्मक लेखन गर्न	<p>४.१ तिब्बती भाषामा प्रचलित र सान्दर्भिक विभिन्न शब्द तथा उखान टुक्काहरूको अर्थ स्पष्ट हुने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न</p> <p>४.२ निर्देशन तथा रुचिका आधारमा व्यावहारिक तथा स्वतन्त्र लेखन गर्न</p>

कक्षा १०

सुनाइ र बोलाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. श्रुतिकथन र श्रुतिबोधका आधारमा सञ्चार गर्न	<p>१.१ तिब्बती भाषाका प्रयोग मूल वर्ण तथा गाढा वर्ण तथा जोडिएका अक्षर प्रयोग भएका शब्दहरूको श्रुतिकथन गर्न</p> <p>१.२ ओचन, आमे, तथा ख्यूक लिपिका वर्णगत ध्वनि सुन्न र भन्न</p> <p>१.३ तिब्बती भाषामा मौखिक अभिव्यक्ति सुनी भिन्न वर्ण र उस्तै अर्थ दिने शब्द पहिचान गर्न</p> <p>१.४ तहअनुसारका श्रव्य तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीका आधारमा श्रुतिबोध</p>

	<p>गर्न</p> <p>१.५ तिब्बती भाषाका विषयवस्तु सुनेर आफ्नो विचार व्यक्त गर्न</p> <p>१.६ सुनेका विषयवस्तुलाई विधागत ढाँचामा भन्न</p>
२. सन्दर्भ र परिवेशलाई ख्याल गरी तिब्बती भाषामा विषयवस्तु वर्णन गर्न	<p>२.१ तिब्बती भाषामा सन्दर्भअनुसार उखानटुक्काको प्रयोग गरी विषयवस्तु वर्णन गर्न</p> <p>२.२ तिब्बती भाषामा हाउभाउ, चेष्टा, आघात, लय, अभिनय आदिको ख्याल गरी विभिन्न प्रकारका अभिव्यक्ति सुनी प्रतिक्रिया दिन</p> <p>२.३ तिब्बती भाषासाहित्यमा प्रचलित सामाजिक तथा सांस्कृतिक विषयबारेमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न</p> <p>२.४ निर्धारित विषयवस्तुलाई निर्देशित वा स्वतन्त्र शैली वा स्वरूपमा भन्न</p> <p>२.५ कल्पना यथार्थमा आधारित भई विषयवस्तु वा घटनाका आधारमा सुनेर तार्किक रूपमा आफ्नो विचार व्यक्त गर्न</p> <p>२.६ प्रवचन वा वक्तृता सुनी प्रतिक्रिया दिन</p> <p>२.७ सुनेका विषयवस्तुलाई अनुभवका आधारमा तुलना वा विश्लेषण गरी भन्न</p>
३. सिकाइलाई अभ्यास र स्वमूल्याङ्कनका आधारमा प्रस्तुत गर्न	<p>३.१ कुराकानी, प्रश्नोत्तर, छलफल आदिबाट सिकाइको विस्तार वा पुनर्सङ्गठन गर्न</p> <p>३.२ मनोवाद र अभिव्यक्तिसम्बद्ध क्रियाकलापबाट सिकाइको मापन र सुधार गर्न</p> <p>३.३ तिब्बती भाषामा मौखिक रूपमा अभिव्यक्त भएका विषयवस्तु बुझी सारांश बताउन</p> <p>३.४ तिब्बती भाषामा आफूले भन्न चाहेका कुरा शिष्ट र उपयुक्त शैलीमा अभिव्यक्ति दिन</p>
४. सुनाइ तथा बोलाइसम्बद्ध क्रियाकलापका आधारमा विषयवस्तुको बोध र प्रस्तुति गर्न	<p>४.१ निर्धारित पाठ्यांशका आधारमा गरिएका व्याख्या सुनी तिनलाई मौलिक वाक्यमा पुनर्व्याख्या गर्न</p> <p>४.२ विषयवस्तुको आशय तथा सन्दर्भ बोध गरी विचार व्यक्त गर्न</p> <p>४.३ विभिन्न सन्दर्भपरक विषयवस्तु सुनी प्रतिक्रिया दिन</p> <p>४.४ विभिन्न विषयवस्तु र घटना सन्देश बताउन</p> <p>४.५ विषयवस्तु र घटनाका आधारमा सार प्रस्तुत गर्न</p>

पढाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. पठन गति वृद्धि र विषयवस्तुको बोधका लागि पाठ पढ्न	१.१ गति, यति र लय मिलाई तिब्बती भाषाका लिखित सामग्री शुद्ध र स्पष्टसँग सस्वरवाचन गर्न १.२ तिब्बती भाषामा लेखिएका मुद्रित तथा विद्युतीय सामग्रीको मौनपठन गर्न १.३ तिब्बती भाषामा लिखित सामग्री मौनपठन र सस्वरवाचनका आधारमा पठन गति वृद्धि गर्न १.४ तिब्बती भाषामा मुख्य मुख्य कुराहरू बुझ्ने गरी विभिन्न विषय वस्तुहरू पढ्न
२. विषयवस्तुको व्याख्या तथा विश्लेषणका लागि सामग्री पढ्न	२.१ तिब्बती भाषामा लेखिएका पाठ वा पाठ्यसामग्रीहरू पढी प्रमुख विशेषताको सूची बनाउन २.२ निर्धारित निबन्ध, कथा, कविता तथा धर्म ग्रन्थका विषयवस्तुको समीक्षा वा विश्लेषण गर्न सक्ने गरी पढ्न २.३ तिब्बती भाषामा विभिन्न पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंश व्याख्या/सप्रसङ्ग व्याख्या एवम् विवेचना गर्न सक्ने गरी पढ्न
३. सिकाइको विस्तार र प्रामाणिकताका लागि निर्धारित पाठ वा पाठ्यसामग्री पढ्न	३.१ तिब्बती भाषामा कथ्य प्रयोग र मानक प्रयोग पहिचान गर्ने प्रयोजनका लागि लिखित सामग्री पढ्न ३.२ तिब्बती भाषाका विभिन्न विषयवस्तु पढी पर्यायवाची, विपरीतार्थी र नयाँ शब्दको सूची बनाउन ३.३ तिब्बती भाषाका सामग्री पढी प्रश्नोत्तर र छलफल गर्न
४. लिखित सामग्री पढी बोधगत क्रियाकलाप गर्न	४.१ लेख्यसामग्री पढेर विषयवस्तुका बारेमा बताउन ४.२ पाठका आधारमा संरचना र घटनाक्रम चिन्न ४.३ निर्धारित पाठका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न ४.४ लिखित सामग्री पढेर भाव प्रस्तुत गर्न ४.५ विषयवस्तु वा घटनामा संलग्न पात्रहरूको चरित्र चित्रण गर्न ४.६ विषयवस्तुलाई आधार बनाएर प्रश्न निर्माण गर्न

लेखाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. तिब्बती भाषामा विषयवस्तुको	१.१ तिब्बती भाषाका वर्ण विन्यास (हिज्जे) र लेख्य चिह्नहरू मिलाई

लिखित वर्णन गर्न	<p>सफा र स्पष्टसँग लेख्न</p> <p>१.२ ओचन, आमे, तथा ख्यूक लिपि प्रयोग गरी विषयवस्तुको लिखित वर्णन गर्न</p> <p>१.३ तिब्बती भाषामा विभिन्न विषयहरूमा ससाना अनुच्छेद लेख्न</p> <p>१.४ तिब्बती भाषामा आफूले देखे सुनेका घटना र पढेका विषयवस्तुका बारेमा लिखित वर्णन गर्न</p>
२. तिब्बती भाषाका विषयवस्तुको बोधगत गर्न	<p>२.१ तिब्बती भाषामा मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिहरूको बुँदा टिपोट गर्न</p> <p>२.२ विषयवस्तुको पूर्वानुमान र अनुमान गरी विस्तार गर्न</p> <p>२.३ तिब्बती भाषामा प्रस्तुत विषयवस्तुका आधारमा सारांश लेख्न</p> <p>२.४ पाठगत विषयवस्तुका आधारमा प्रश्नोत्तर गर्न</p> <p>२.५ तिब्बती भाषामा विभिन्न पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंशहरूको व्याख्या, सप्रसङ्ग व्याख्या एवम् विवेचना गर्न</p>
३. तिब्बती भाषामा विधागत लेखन अभ्यास गर्न	<p>३.१ तिब्बती भाषामा व्यवहारमा उपयोगी हुने निवेदन, चिठी, निमन्त्रणा, शुभकामना जस्ता पत्रहरू लेख्न</p> <p>३.२ तिब्बती भाषामा दैनिकी, संवाद, वक्तृता र निबन्ध लेख्न</p> <p>३.३ सामूहिक धारणा निर्माण गरी समूहकार्यका आधारमा विधागत लेखन अभ्यास गर्न</p>
४. तिब्बती भाषामा सिर्जनात्मक लेखन गर्न	<p>४.१ तिब्बती भाषामा प्रचलित र सान्दर्भिक विभिन्न शब्द तथा उखान टुक्काहरूको अर्थ स्पष्ट हुने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न</p> <p>४.२ तिब्बती भाषामा लिखित अभिव्यक्तिको क्रममा व्याकरणका आधारभूत नियम पालन गर्न ।</p> <p>४.३ निर्देशन तथा रुचिका आधारमा व्यावहारिक तथा स्वतन्त्र लेखन गर्न</p> <p>४.४ एकअर्काको सिर्जनात्मक लेखलाई सम्पादन र मौलिक शब्द वा शैलीमा पुनर्लेखन गर्न</p>

४. विषयवस्तुका विधा र क्षेत्र

कक्षा : ९

क्र सं	विधा/ पाठ	क्षेत्र	बोध	अभिव्यक्ति	भाषातत्त्व (व्याकरण)	कार्यघण्टा
१.	कविता	देशभक्ति वा राष्ट्रप्रेम	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लय विषयवस्तु र यसको क्रम बोध विकास निर्माणका काममा सहयोग सम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लयबद्ध वाचन कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण विकास निर्माण सम्बन्धी अनुच्छेद रचना कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	तिब्बती लिपि वा वर्णको पहिचान र प्रयोग	६
२.	कथा	लोककथा (जन्म र पुनर्जन्म)	<ul style="list-style-type: none"> कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध उखान तथा चुट्किला बोध 	<ul style="list-style-type: none"> घटनाहरूको टिपोट पात्रहरूको चरित्र वर्णन उखान तथा चुट्किलाको प्रयोग गरी घटना वर्णन लघुकथा लेखन (आधुनिक तिब्बती कथा) 	पर्यायवाची शब्दको प्रयोग	६
३.	निबन्ध	पर्यावरण तथा वातावरण संरक्षण	<ul style="list-style-type: none"> निबन्धको संरचना (अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध निबन्धमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध नेपाल र बौद्धमार्गीको भन्डासम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> पाठ्यांशका आधारमा बुँदाटिपोट र सार लेखन नेपालको भन्डा र बौद्धमार्गीको भन्डाका बारेमा निबन्ध लेखन दुई भन्डाको महोव र प्रयोगका बारेमा तार्किक लेखन 	विपरीतार्थी शब्दको प्रयोग	६

४.	जीवनी	राष्ट्रिय व्यक्तित्व (गौतम बुद्ध)	<ul style="list-style-type: none"> पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध लिङ्ग भेदभावसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै व्यक्तिको जीवनी लेखन जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	नाम र यसका प्रकार	६
५.	चिठी	घरायसी	<ul style="list-style-type: none"> पत्रको विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा र भाषाशैलीको बोध दैनिक कार्यव्यवहार सम्बन्धी पाठ्यांशबाट विषयवस्तुको बोध निमन्त्रणा, बधाई, र शुभकामनाको ढाँचा र शैलीको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> पत्रको विषयवस्तु र ढाँचाको सङ्कथन निमन्त्रणा, बधाई र शुभकामनाको लेखन अभ्यास 	सर्वनाम र यसका प्रकार	६
६.	कथा	पौराणिक (आस्ट्रो र ठुलो टाउको)	<ul style="list-style-type: none"> कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध उखान तथा चुट्किला बोध गरिवी र अपराधसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> घटनाहरूको टिपोट पात्रहरूको चरित्र वर्णन सन्देशको प्रस्तुति गरिवी वा अपराधसम्बन्धी लघुकथा खोज र प्रस्तुति लघुकथा लेखन (तिब्बती लोककथा) 	क्रियाविशेषण	६
७.	कविता	जीवन र समाज सम्बन्धी (शाक्य लेक्पो)	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लय विषयवस्तु र यसको क्रम बोध बौद्ध चाडपर्वसम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> कविताको लयबद्ध वाचन कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण बौद्ध चाडपर्वसम्बन्धी अनुच्छेद रचना कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	क्रियापद र यसका प्रकार	६
८.	निबन्ध	सत्मार्ग वा	<ul style="list-style-type: none"> निबन्धको संरचना 	<ul style="list-style-type: none"> पाठ्यांशका आधारमा बुँदाटिपोट र सार 	विशेषण र यसका प्रकार	६

		सत्कार्य	(अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध <ul style="list-style-type: none"> निबन्धमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध गायन तथा नृत्यसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	लेखन <ul style="list-style-type: none"> विषयवस्तुको वर्णन गायन तथा नृत्यसम्बन्धी खोज तथा परियोजनामा आधारित भई लघुप्रबन्ध लेखन 		
९.	रूपक	तिब्बती विवाह समारोह	<ul style="list-style-type: none"> नाटकबाट विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, मञ्चीयता, चरित्र, संवाद र भाषाशैलीको बोध मानव अधिकारसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> नाटकका प्रमुख पात्रको चरित्र वर्णन नाटकका घटना तथा परिवेशको वर्णन नाटकको संवादात्मक अभिनय (विषयको प्रस्तुति, हाउभाउ) संवाद लेखन 	विभक्ति	६
१०.	दैनिकी	शैक्षिक भ्रमण	<ul style="list-style-type: none"> विषय प्रस्तुतिको क्रम, र भाषाशैलीको बोध कठिन शब्दको अर्थबोध दैनिकीपरक पाठको ढाँचा र शैलीको अध्ययन लेखासम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> मुख्य विषयको बुँदाटिपोट, टिप्पणी लेखन स्वअनुभवमा आधारित दैनिकी लेखन प्रतिवेदन लेखन (कार्यक्रम, भ्रमण, घटना) 	कारक	६
११.	निवेदन	कार्यालयीय (रोजगारी)	<ul style="list-style-type: none"> निवेदनको विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा र भाषाशैलीको बोध वैयक्तिक रूपमा गर्नुपर्ने प्रशासनिक कार्यालय भ्रमण विषयवस्तु सम्बन्धी पाठ्यांशबाट विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> निवेदनको विषयवस्तु र ढाँचाको सङ्कथन सूचना, विज्ञापन, श्रद्धाञ्जली, समवेदनाको लेखन अभ्यास 	पदवर्ग	६

			<ul style="list-style-type: none"> सूचना, विज्ञापन, श्रद्धाञ्जली, समवेदनाको ढाँचा र शैलीको बोध 			
१२.	जीवनी	प्रसिद्ध व्यक्तित्व (स्रोडचड्ग गन्पो र भृकुटी)	<ul style="list-style-type: none"> पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध मान्यजनप्रतिको आदर सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै व्यक्तिको जीवनी लेखन जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	हिज्जे (वर्णविन्यास)	६
१३.	वक्तृता	महिला तथा बालबालिकाको सुरक्षा तथा कल्याण	<ul style="list-style-type: none"> वक्तृताको संरचना (विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, तर्क, संवाद, भाषाशैली आदि) को बोध वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> वक्तृतामा प्रस्तुत विषयवस्तुको टिपोट हाउभाउसहित विषयको प्रस्तुति निर्दिष्ट विषयमा वक्तृता लेखन तथा मौखिक अभिव्यक्ति र अभिनय उद्घोषण, समाचार वाचन, प्रवचन आदिको अभ्यास 	वाक्य र तिनका भेद	६
१४.	गीत	दलाई लामाका गीत	<ul style="list-style-type: none"> गीतको लय विषयवस्तु र यसको क्रम बोध दलाई लामाका योगदानसम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> गीतको लयबद्ध वाचन गीतलाई गद्यमा रूपान्तरण दलाई लामाको जीवनवृत्तसम्बन्धी अनुच्छेद रचना कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	वाच्य र तिनका भेद	६

१५.	कथा	सामाजिक (गर्नुपर्ने कामहरू)	तीन ● कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● उखान तथा चुट्किला बोध ● पञ्चशीलसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध	● घटनाहरूको टिपोट ● पात्रहरूको चरित्र वर्णन ● सन्देशको प्रस्तुति ● पञ्चशीलसम्बन्धी लघुकथा खोज र प्रस्तुति ● लघुकथा लेखन (अनुकरणात्मक)	पदसङ्गति	६
१६.	जीवनी	प्रेरक व्यक्तित्व (अंशुवर्मा)	● पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध ● धार्मिक सहिष्णुता सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध	● जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन ● आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै व्यक्तिको जीवनी लेखन ● जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति	कोश प्रयोग	६
सैद्धान्तिक जम्मा						९६
प्रयोगात्मक जम्मा						३२
कुल जम्मा						१२८

कक्षा : १०

क्र सं	विधा/ पाठ	क्षेत्र	बोध	अभिव्यक्ति	भाषातत्त्व (व्याकरण)	कार्यघण्टा
१.	कविता	जल तथा वृक्ष सम्बन्धी उपमाहरू	● कविताको लय ● विषयवस्तु र यसको क्रम बोध ● संस्कारसम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र	● कविताको लयवद्ध वाचन ● कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण ● संस्कारसम्बन्धी अनुच्छेद रचना ● कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन)	तिब्बती लिपि वा वर्णको पहिचान र प्रयोग	६

			विषयवस्तु बोध			
२.	कथा	पौराणिक कथा (गुरुले सबै जान्नुहुन्छ)	<ul style="list-style-type: none"> ● कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● उखान तथा चुट्किला बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● घटनाहरूको टिपोट ● पात्रहरूको चरित्र वर्णन ● उखान तथा चुट्किलाको प्रयोग गरी घटना वर्णन ● लघुकथा लेखन (तिब्बती लोककथा) 	पर्यायवाची शब्दको प्रयोग	६
३.	निबन्ध	विश्व-भातृत्वको भावना	<ul style="list-style-type: none"> ● निबन्धको संरचना (अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध ● निबन्धमा प्रयुक्त कठिन शब्दको अर्थबोध ● शाक्यपाका पाँच प्रमुख नेताहरू सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● पाठ्यांशका आधारमा बुँदाटिपोट र सार लेखन ● शाक्यपाका पाँच प्रमुख नेताका प्रमुख कार्य समेटी अनुच्छेद रचना ● मातृभाषाको प्रयोगमा आधारित भई तार्किक, अन्तरक्रियात्मक एवम् समस्या समाधानमूलक लेखन 	विपरीतार्थी शब्दको प्रयोग	६
४.	जीवनी	राष्ट्रिय (मा भ्या चेमा)	<ul style="list-style-type: none"> ● पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध ● थूमि साम भोटाको जीवनीको अंशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन ● कुनै सामाजिक व्यक्तित्वको जीवनी लेखन ● जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	नाम र यसका प्रकार	६
५.	चिठी	व्यापारिक	<ul style="list-style-type: none"> ● पत्रको विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा र भाषाशैलीको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● पत्रको विषयवस्तु र ढाँचाको सङ्कथन ● अभिनन्दनपत्र तथा सम्मानपत्रको लेखन 	सर्वनाम र यसका प्रकार	६

			<ul style="list-style-type: none"> ● दैनिक कार्यव्यवहार सम्बन्धी पाठ्यांशबाट विषयवस्तुको बोध ● अभिनन्दनपत्र तथा सम्मानपत्रको ढाँचा र शैलीको बोध 	अभ्यास		
६.	कथा	ऐतिहासिक (बुद्धको पुनर्जन्म र बाह्रओटा कार्यहरू)	<ul style="list-style-type: none"> ● कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● सन्देशबोध ● परम्परागत वेशभूषा र आभूषणसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● घटनाहरूको टिपोट ● पात्रहरूको चरित्र वर्णन ● सन्देशको प्रस्तुति ● परम्परागत वेशभूषा र आभूषणसम्बन्धी तथ्यको खोज र प्रस्तुति ● लघुकथा लेखन (अनुकरणात्मक) 	क्रियाविशेषण	६
७.	कविता	साहित्यिक	<ul style="list-style-type: none"> ● कविताको लय ● विषयवस्तु र यसको क्रम बोध ● पर्यटनसम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तु बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● कविताको लयबद्ध वाचन ● कवितालाई गद्यमा रूपान्तरण ● प्राकृतिक सम्पदा संरक्षणसम्बन्धी अनुच्छेद रचना ● कविता सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	क्रियापद र यसका प्रकार	६
८.	निबन्ध	तिब्बती चिकित्सा शास्त्र	<ul style="list-style-type: none"> ● निबन्धको संरचना (अनुच्छेद योजना, विषय प्रस्तुतिको क्रम, भाषाशैली आदि) को बोध ● निबन्धमा प्रयुक्त कठिन 	<ul style="list-style-type: none"> ● पाठ्यांशका आधारमा बुँदाटिपोट र सार लेखन ● विषयवस्तुको वर्णन ● खोज तथा परियोजनामा आधारित भई लघुप्रबन्ध लेखन 	विशेषण र यसका प्रकार	६

			<p>शब्दको अर्थबोध</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ज्योतिषशास्त्रसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 			
९.	रूपक	बौद्ध यात्रीको तीर्थयात्रा	<ul style="list-style-type: none"> ● नाटकबाट विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, मञ्चीयता, चरित्र, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● देशले दिने अधिकार र कर्तव्यबोधसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● नाटकका प्रमुख पात्रको चरित्र वर्णन ● नाटकका घटना तथा परिवेशको वर्णन ● नाटकको संवादात्मक अभिनय (विषयको प्रस्तुति, हाउभाउ) ● संवाद लेखन 	विभक्ति	६
१०.	दैनिकी	यात्रावर्णन (हिमाली जनजीवन)	<ul style="list-style-type: none"> ● विषय प्रस्तुतिको क्रम, र भाषाशैलीको बोध ● कठिन शब्दको अर्थबोध ● दैनिकीपरक पाठको ढाँचा र शैलीको अध्ययन ● सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● मुख्य विषयको बुँदाटिपोट, टिप्पणी लेखन ● स्वअनुभवमा आधारित दैनिकी लेखन ● प्रतिवेदन लेखन (कार्यक्रम, भ्रमण, घटना) 	कारक	६
११.	मनोवाद	बौद्धमार्गीको मृत्युसंस्कार	<ul style="list-style-type: none"> ● मनोवादको विषय, प्रस्तुतिक्रम, ढाँचा र भाषाशैलीको बोध ● लेख्यचिह्नको प्रयोगक्षेत्रको बोध ● बौद्धमार्गीको जन्म संस्कारसम्बद्ध विषयवस्तु सम्बन्धी 	<ul style="list-style-type: none"> ● मनोवादको विषयवस्तु र ढाँचाको सङ्कथन ● लेख्यचिह्नको प्रयोग ● ध्यान वा चिन्तनसम्बद्ध विषयवस्तु सम्बन्धी लेखन अभ्यास 	पदवर्ग	६

			पाठ्यांशबाट विषयवस्तुको बोध			
१२.	जीवनी	अन्तर्राष्ट्रिय (महात्मा गान्धी)	<ul style="list-style-type: none"> पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध भोन्टोन सेरापको जीवनीको अंशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति आफूलाई सबैभन्दा मन पर्ने व्यक्तिको जीवनी लेखन 	हिज्जे (वर्णविन्यास)	६
१३.	वादविवाद	ईर्ष्या प्रतिस्पर्धा मानवका मि मित्र ? र शत्रु	<ul style="list-style-type: none"> वादविवादको संरचना (विषय, प्रस्तुतिक्रम, हाउभाउ, तर्क, संवाद, भाषाशैली आदि) को बोध तर्कको खण्डन र मण्डन जीवनचक्र सम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> वादविवादमा प्रस्तुत विषयवस्तुको टिपोट हाउभाउसहित विषयको प्रस्तुति निर्दिष्ट विषयमा वादविवाद लेखन तथा मौखिक अभिव्यक्ति र अभिनय छलफल, बहस आदिको अभ्यास 	वाक्य र तिनका भेद	६
१४.	गीत	धार्मिक गीत	<ul style="list-style-type: none"> गीतको लय विषयवस्तु र यसको क्रम बोध दान र क्षमासम्बन्धी गद्यांशबाट शब्दभण्डार 	<ul style="list-style-type: none"> गीतको लयबद्ध वाचन गीतलाई गद्यमा रूपान्तरण दान र क्षमासम्बन्धी अनुच्छेद रचना गीत सिर्जना (अनुकरणात्मक लेखन) 	वाच्य र तिनका भेद	६

			विस्तार र विषयवस्तु बोध			
१५.	कथा	सामाजिक (विद्वान् र मूर्खका सूत्रहरू)	<ul style="list-style-type: none"> ● कथाबाट शीर्षक, घटनाक्रम, संवाद र भाषाशैलीको बोध ● उखान तथा चुटकिला बोध ● गुरु र शिष्यविचको सम्बन्धसम्बन्धी पाठ्यांशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● घटनाहरूको टिपोट ● पात्रहरूको चरित्र वर्णन ● सन्देशको प्रस्तुति ● गुरु र शिष्यविचको सम्बन्धसम्बन्धी लघुकथा खोज र प्रस्तुति ● लघुकथा लेखन (आधुनिक तिब्बती कथा) 	पदसङ्गति	६
१६.	जीवनी	प्रेरक व्यक्तित्व -जय यय से सुभ र धी पा का रा -श्री ज्ञाना)	<ul style="list-style-type: none"> ● पाठबाट जीवन विषयक घटना शृङ्खला, अनुच्छेद योजना, भाषाको बोध ● मार मे ढक सुमको जीवनीको अंशबाट शब्दभण्डार विस्तार र विषयवस्तुको बोध 	<ul style="list-style-type: none"> ● जीवनीका घटनाक्रमको वर्णन ● आफ्नो समाजमा प्रतिष्ठित कुनै महिलाको जीवनी लेखन ● जीवनीबाट प्राप्त सन्देश/शिक्षाको अभिव्यक्ति 	कोश प्रयोग	६
सैद्धान्तिक जम्मा						९६
प्रयोगात्मक जम्मा						३२
कुल जम्मा						१२८

समग्रमा तिब्बती भाषा विषयको विषय वस्तुको क्षेत्र र क्रममा विभिन्न विधाका पाठहरू समावेश गर्दा विषयक्षेत्र र अभिव्यक्तिगत विविधताविच सन्तुलन, भाषाको समसामयिक प्रयोग, स्तरानुरूपता, रुचिपूर्णता आदिलाई ध्यान दिइने छ । व्याकरण, हिज्जे (वर्णविन्यास) र लेख्यचिह्न र शब्द भण्डार सम्बन्धमा निम्नअनुसारको व्यवस्था गरिएको छ :

(क) व्याकरण

अनिवार्य नेपालीमा व्याकरण समावेश गर्नुको अभिप्राय यसको सैद्धान्तिक ज्ञान गराउनु होइन । विधाका पाठहरूको प्रकृतिअनुसारका व्याकरणसम्बद्ध तालिकाको पहिचान र तिनको उपयुक्त प्रयोग गर्ने क्षमता विकासका लागि यसलाई समावेश गरिएको हो । व्याकरण भनेको भाषा प्रयोगमा अन्तर्निहित संरचना एवम् व्यवस्था भएकाले यसलाई पाठभन्दा अलग राखेर हेर्नु उपयुक्त हुँदैन । तसर्थ क्षेत्र र क्रम तालिकामा छुट्टै उल्लेख गरिए पनि व्याकरणलाई पाठसँग एकीकृत गरी शिक्षण गर्ने दृष्टिकोण लिइएको छ ।

(ख) हिज्जे (वर्ण विन्यास) र लेख्यचिह्न

हिज्जे (वर्ण विन्यास) अन्तर्गत पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई केन्द्रबिन्दु मानी हिज्जेको अभ्यास गराउने दृष्टिकोण राखिएको छ । हिज्जेको शिक्षण गर्दा नियम सिकाउनुभन्दा पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्णविन्यास पहिचान गर्ने, शब्दसूची हेर्ने र शब्दकोशको प्रयोग गर्ने बानी बसाल्ने पक्षमा जोड दिइने छ । लेख्यचिह्नहरूको प्रयोगमा चाँहिँ पाठमा प्रयुक्त लेख्यचिह्नको पहिचान गरी निर्धारित लेख्य चिह्नहरूको शुद्ध प्रयोग गर्ने पक्षमा जोड दिइएको छ ।

(ग) शब्दभण्डार

पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई केन्द्रबिन्दु मानी विभिन्न विषयक्षेत्रका शब्द भण्डारको विकास गराउने दृष्टिकोण यसमा राखिएको छ । शब्दका विभिन्न अर्थ सम्बन्धहरू र विषय क्षेत्रगत विविधतालाई ख्याल राखी शब्दहरूको अर्थ र सन्दर्भ पूर्ण प्रयोगमा जोड दिइने छ । यस क्रममा प्रयुक्त र तत्सम्बन्धी उखानटुक्काहरूको प्रयोगलाई पनि समावेश गर्ने प्रयास भएको छ ।

५. परियोजना तथा सिर्जनात्मक कार्य

विषयगत रूपमा निर्धारण गरिएको कुल मूल्याङ्कनमध्ये २५ अङ्क निर्धारण गरिएको यस कार्यअन्तर्गत सिर्जनात्मक लेखन, पुस्तक समीक्षा र प्रतिवेदन लेखन कार्यद्वारा मूल्याङ्कन गरिने छ :

(अ) सिर्जनात्मक लेखन : कुनै पनि विधा (कविता, कथा, निबन्ध, नाटक, आत्मजीवनी) मा सिर्जनात्मक

कार्य गराउनुअघि सो विधा लेख्ने विधि वा तरिकाबारे शिक्षकले अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न गर्नुपर्ने छ ।

(आ) कृति समीक्षा : यो कार्य गर्न दिनुभन्दा अघि :

१. कृति समीक्षा गर्नुका उद्देश्य र प्रयोजनबारे शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई बताइदिनुपर्ने छ ।

२. कृति समीक्षाका प्रकारहरू बताई ढाँचा तयार गर्न लगाउनुपर्ने छ ।

(इ) प्रतिवेदन लेखन : शिक्षकले प्रतिवेदन लेखनको ढाँचा स्पष्ट पारी विद्यार्थीहरूलाई सम्बन्धित विषयमा

तथ्य वा तथ्याङ्क सङ्कलन गरी प्रतिवेदन लेख्न लगाउनुपर्ने छ ।

क्र.सं.	कार्य	व्याख्या	अङ्क
१.	सिर्जनात्मक लेखन	(क) मुख्य मुख्य बुँदा दिएर आदि, मध्य र अन्त्य मिलाई कथा लेख्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने	२०

		<p>अथवा</p> <p>(ख) कुनै समसामयिक महत्त्वका विषयवस्तु वा शीर्षक दिएर लयबद्धको कविता रचना गर्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने</p> <p>अथवा</p> <p>(ग) कुनै विषय दिएर ढाँचा ख्याल गरी निबन्ध लेख्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने</p> <p>अथवा</p> <p>(घ) आफ्ने जीवनका महत्त्वपूर्ण घटना समेटी आत्मजीवनी लेख्न लगाउने</p> <p>अथवा</p> <p>(ङ) कुनै ठाउँको यात्रा वर्णन लेख्ने शैली सिकाएर नियात्रा लेख्न लगाउने वा कक्षा प्रस्तुति गर्न लगाउने</p> <p>(च) कुनै विषय दिएर ढाँचा ख्याल गरी एकाङ्की लेख्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने</p>	
२.	कृति समीक्षा	बाल आख्यान वा बाल कविताका सामग्री दिई कृति समीक्षा गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने	१०
३.	प्रतिवेदन लेखन	कुनै साहित्यिक कार्यक्रम वा घटनाबारे तथ्य सङ्कलन गर्न लगाई सोको प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने तथा कुनै साहित्यिक कार्यक्रमका बारेमा कार्यशाला सञ्चालन गर्ने ।	१०
जम्मा			४०

६. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

सिकाइ सहजीकरण पाठ्यक्रमलाई कक्षाकोठामा प्रभावकारी रूपमा हस्तान्तरण गर्ने विधि हो । भाषा शिक्षणमा भाषिक सिपको विकासका लागि सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अपरिहार्य हुन्छ । भाषा शिक्षणका क्रममा विद्यार्थीलाई सक्रिय गराएर सिकाइलाई विद्यार्थीकेन्द्रित बनाउनुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया पाठ्यक्रमको उद्देश्य, विषयवस्तु, विद्यार्थीको पृष्ठभूमि, स्थानीय स्रोत साधनको उपलब्धता आदिमा निर्भर हुन्छ । यो व्यक्तिगत र सामूहिक अभ्यासमा पनि आधारित हुन्छ । यस पाठ्यक्रममा सिकाइ सहजीकरणका सिपमा आधारित विधागत शिक्षणमा जोड दिइने छ । भाषा शिक्षण भाषाका सिपहरूको शिक्षण हो । भाषाका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सिपको एकीकृत शिक्षण गरेर नै भाषाको शिक्षण गरिन्छ । साहित्यिक विधा तथा प्रयोजनपरक पाठका माध्यमबाट भाषिक सिपको शिक्षण गर्नु भाषा सिकाइको मूल पक्ष हो । भाषा शिक्षणमा साहित्यिक विधा र प्रयोजनपरक भेदहरूको निम्नअनुसार उपयोग गरिन्छ :

(क) कविता

कविता भाषाको लययुक्त भेद हो । कविताको शिक्षण गर्दा लयबोध, शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग, संरचना (आदि, मध्य र अन्त्य) बोध, भावबोध, व्याख्या जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ । कविता शिक्षण गर्दा पूर्व तयारी, पठनवा श्रवण र पठनपश्चात्का चरणमा बाँडी पठन पृष्ठभूमि, उद्देश्य निर्धारण, प्रश्नको सूची, प्रश्नोत्तर, भावबोध जस्ता क्रियाकलाप

गराउनुपर्दछ । यसका लागि नमुना कविता दिई अनुकरणात्मक लेखन गराउने र सिर्जनात्मक अभ्यास पनि गराउनुपर्दछ ।

(ख) कथा

कथा आख्यानात्मक विधा हो । आख्यानात्मक स्वरूपका कारण कथा रुचिपूर्ण हुन्छ । कथा शिक्षण गर्दा उच्चारण, गति, यतिसहित हाउभाउपूर्ण पठन गराइन्छ । कथाबाट कथाकथन, घटना वर्णन, घटना टिपोट, बोध, प्रश्नोत्तर, भाव वर्णन र अनुकरणात्मक तथा स्वतन्त्र सिर्जनात्मक अभ्यास गराउनुपर्छ । पठन क्रियाकलापलाई योजनाबद्ध रूपमा प्रस्तुत गराउन कथा विधा उपयोगी हुन्छ । कथा शिक्षण गर्दा पूर्वपठन, पठन र पठनपश्चात्का चरणमा बाँडी पूर्वानुमान गर्ने, सहकार्यात्मक पठन, छलफल र प्रस्तुतीकरण गर्ने तथा प्रश्न निर्माण गराउने क्रियाकलाप पनि गराउनुपर्छ ।

(ग) निबन्ध

निबन्ध गद्य विधा हो । निजात्मक र वस्तुपरक अनुभूतिका लागि निबन्ध उपयुक्त विधा हो । निबन्ध शिक्षण गर्दा शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोग, पठनबोध, विषयबोध, बुँदाटिपोट, व्याख्या, सारांश, प्रश्नोत्तर, अनुच्छेद लेखन र स्वतन्त्र लेखन जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्छ । यो लेखाइ सिप विकासका लागि उपयुक्त विधा हो । परियोजना कार्य, घटना अध्ययन, कक्षा छलफल र प्रस्तुतीकरण जस्ता क्रियाकलाप गराएर निबन्ध लेखन क्रियाकलाप गराउनुपर्छ ।

(घ) जीवनी

जीवनी भाषाको गद्य भेद हो । जीवनीबाट विद्यार्थीलाई घटना वर्णन, घटना लेखन, बुँदाटिपोट, प्रश्नोत्तर, सारांश लेखन र जीवनी लेखन जस्ता अभ्यास गराउनुपर्छ । जीवनी लेखनसँगसम्बद्ध गराएर अन्तर्वार्ता, परियोजना कार्य, घटना अध्ययन जस्ता क्रियाकलाप गराउनुपर्छ । जीवनी शिक्षणबाट मूलतः भाषाका पढाइ र लेखाइ सिपको विकास हुने भए पनि लेखन अभ्याससम्बन्धी क्रियाकलाप बढी प्रभावकारी हुन्छ । यसका लागि नमुना जीवनी प्रस्तुत गर्दै अनुकरणात्मक जीवनीमा अभ्यास गराई स्वतन्त्र अभ्यास गराउनुपर्छ ।

(ङ) रूपक

रूपक भनेको अभिनयात्मक विधा हो । यसमा पात्रले परिस्थिति, अवस्था, विषयवस्तु र व्यक्ति विशेषको चारित्रिक भूमिकालाई ध्यानमा राखेर हाउभाउसहित भूमिका निर्वाह गर्छ । यो कथ्य भाषासँग सम्बन्धित भएकाले मौखिक अभिव्यक्तिका माध्यमले व्यक्तिका भावना, चारित्र आदिको प्रदर्शन गरिन्छ । नाटक, एकाङ्की, संवाद, वादविवाद, मनोवाद, वक्तृता आदिका माध्यमबाट रूपकीय प्रस्तुति गरिन्छ । तसर्थ रूपकको प्रकारअनुसार हाउभाउ प्रदर्शन गरी विचारको प्रस्तुतीकरण र व्यवहार गर्ने, अभिनयात्मक ढङ्गबाट अरूले गरेका व्यवहारको अनुकरण गर्ने, जीवन्त रूपमा मौखिक भाषाको प्रयोग गर्ने, तार्किक क्षमताको विकास गर्ने जस्ता क्रियाकलापबाट रूपक शिक्षण गर्नुपर्छ । साथै अभिनयात्मक कलाका अतिरिक्त रूपक विधाबाट अन्य भाषिक सिपको पनि अभ्यास गराउन सकिन्छ ।

(च) बोध अंश

दैनिक जीवनमा प्रयोगमा आउने विभिन्न समसामयिक विषयवस्तुका ज्ञान, सिप एवम् विविध प्राविधिक र पारिभाषिक शब्दका माध्यमबाट भाषा सिकाइमा सहजता प्रदान गर्नका लागि यस तहमा प्रयोजनपरक रचनाहरू समावेश गरिएको छ । यसमा सिकारूका दैनिक जीवनयापन र व्यावसायिक क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने ज्ञान, सिप, अभिवृद्धि, मूल्य र काम गर्ने तत्परतालाई व्यावहारिक रूपले उपयोग गर्न सक्ने गरी स्वास्थ्य, कृषि, वन तथा वातावरण, पर्यटन, सञ्चार, विज्ञान तथा प्रविधि, समाज, संस्कृति र शिक्षा, कानून, प्रशासन र व्यवस्थापन, उद्योग र वाणिज्य जस्ता विषयमा आधारित रचनालाई समावेश गरिएको छ । यस्ता रचनाका माध्यमबाट विद्यार्थीले वाणिज्य, अर्थ, विज्ञान, स्वास्थ्य, कानून, शिक्षा, योग जस्ता विषयको रचनात्मक, प्रयोजनपरक भाषिक प्रयोग र संरचनाको अभ्यास गराइने छ । प्रयोजनपरक पाठहरूलाई रोचक बनाउनका लागि साहित्यिक विधाका रूपमा प्रस्तुत गरिने छ । सिकाइ सहजीकरणका क्रममा विभिन्न प्रयोजनपरक शीर्षक दिई तिनमा अनुकरणात्मक, निर्देशनात्मक र स्वतन्त्र लेखनको अभ्यास गराइन्छ । उदाहरणमा आधारित पाठ वा रचनाको अभ्यास, पाठको मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति, समूह छलफल र प्रस्तुतीकरण, परियोजना र खोजमूलक कार्य गराउने अभ्यास गराउनुपर्दछ । त्यस्तै आवश्यकतानुसार प्रचलित र सान्दर्भिक विद्युतीय सञ्चार माध्यममा उपलब्ध उपयोगी सामग्रीको अध्ययन गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउनुपर्छ ।

७. विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रिया

मूल्याङ्कन गर्दा निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुई किसिमका प्रक्रिया अपनाइने छ । निर्णयात्मक मूल्याङ्कन गर्दा आन्तरिक र बाह्य गरी दुई तरिका अवलम्बन गरिने छ । निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा उपयोग गरिएका विभिन्न प्रक्रिया, साधनहरू तथा तिनको अभिलेखीकरणलाई समेत आधार बनाउन सकिने छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाकै निरन्तरता मानिने भएकाले यसलाई निरन्तर मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ । स्तरोन्नति तथा कक्षोन्नतिका लागि शैक्षिक सत्रको अन्तमा निर्णयात्मक मूल्याङ्कन अन्तिम परीक्षाका माध्यमबाट गरिने छ । निर्माणात्मक वा निरन्तर मूल्याङ्कनमा क्षेत्रीय अध्ययन, परियोजना कार्य, अध्ययन भ्रमण, घटना अवलोकन तथा अध्ययन, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक कार्य, विद्युतीय सञ्चार माध्यममा प्राप्त सान्दर्भिक सामग्रीको अध्ययन र प्रस्तुति, सिकारूका कार्यकलापको निरीक्षण, व्यक्तिगत र सामूहिक छलफल, लिखित परीक्षा, हाजिरीजवाफ, प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्यको परीक्षण, भाषिक व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखीकरण जस्ता साधनहरूको उपयोग गरिने छ ।

तिब्बती भाषाको मूल्याङ्कनमा सक्षमता र सिकाइ उपलब्धिमा लेखिएका भाषिक सिपको मापन गरिने छ । विद्यार्थीको भाषिक सिपगत सक्षमताको मापनगर्ने प्रश्नहरूको निर्माण गर्दा व्याकरण र शब्दभण्डारसम्बन्धी प्रश्नहरूसमेत भाषिक एकाइ र रचनामा केन्द्रित गरिने छ । व्याकरणको मूल्याङ्कन कार्यमूलक प्रकृतिको हुने छ । प्रश्नहरू विद्यार्थीको भाषिक दक्षताका अतिरिक्त रचनात्मक र समालोचनात्मक क्षमतालाई पनि सम्बोधन गर्ने खालका हुने छन् ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कनक

आन्तरिक तथा प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीहरूको कार्यसञ्चयिका फाइल बनाई सोका आधारमा उनीहरूको कार्य र उनीहरूले गरेका कार्य र उनीहरूमा आएको व्यवहार परिवर्तनका अभिलेख राखी सोका आधारमा अङ्क प्रदान गर्नुपर्दछ । सिकाइका क्रममा कक्षाकोठामा कक्षागत शिक्षण सिकाइको अभिन्न अङ्गका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, सह/अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कन साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ । यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीको अभिलेख राखी त्यही अभिलेखका आधारमा सिकाइस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । आवश्यकतानुसार सुधारात्मक तथा उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ । विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले नै उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ । यस विषयमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कन प्रक्रियाको महोवपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । विद्यार्थीहरूले के कति सिके भन्ने कुरा पत्ता लगाई नसिकेको भए कारण पहिचान गरी पुनः सिकाइनुपर्छ

। आन्तरिक मूल्याङ्कनको भार २५% छुट्याइएको छ । यस विषयको आन्तरिक मूल्याङ्कनमा कक्षा सहभागिता, कक्षाकार्य/परियोजना कार्य, विषयवस्तुको मूल्याङ्कन तथा आन्तरिक परीक्षाबाट प्राप्त विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई समेटिनु पर्दछ ।

(ख) बाह्य मूल्याङ्कन

यस विषयमा कक्षा १० प्रत्येकमा कुल भारमध्ये ७५ प्रतिशत भार बाह्य मूल्याङ्कन हुने छ । कक्षा १० मा लागि लिइने परीक्षाका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार प्रश्नपत्र निर्माण गर्नुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान/बोध, समस्या समाधान, समालोचनात्मक, सिर्जनासँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधिने छन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरिन्छ । सबै बाह्य परीक्षामा अक्षराङ्कन पद्धतिको प्रयोग गरिने छ ।

भाषिक सिप (पढाइ र लेखाइ) कक्षा १०

क्र.सं	भाषिक सिप (पढाइ र लेखाइ)	विषयक्षेत्र	अङ्कभार
१.	वर्ण पहिचान र वर्णविन्यास	व्याकरण	५
२.	पदवर्ग पहिचान	व्याकरण	३
३.	शब्दनिर्माण	व्याकरण	५
४.	रूपायन र पदसङ्गति	व्याकरण	५
५.	काल, पक्ष, भाव र वाच्य	व्याकरण	५
६.	शब्दस्रोत र शब्दकोशीय प्रयोग	व्याकरण	४
७.	वाक्यान्तरण	व्याकरण	४
८.	पठनबोध	प्रयोजनपरक रचना	८
९.	बुँदाटिपोट र सारांश	गद्य रचना	२ + ३ = ५
१०.	पाठगत बोध (विवेचनात्मक वा समीक्षात्मक)	कथा, कविता, निबन्ध, जीवनी, रूपक, प्रयोजनपरक रचना	४+४=८
११.	स्वतन्त्र रचना	विधागत लेखन (निबन्ध, कथा, संवाद)	८
१२.	प्रतिक्रिया लेखन वा बोध प्रश्नोत्तर	सामयिक विषय वा अदृष्टांश अनुच्छेद	५
१३.	व्यावहारिक लेखन	व्यावहारिक लेखन, पत्ररचना	५
१४.	प्रतिवेदन तथा टिप्पणी लेखन	प्रतिवेदन र टिप्पणी	५
जम्मा			७५

विशिष्टीकरण तालिका, २०७७

तिब्बती भाषा

लिखित परीक्षा

कक्षा : १०

पूर्णाङ्क : ७५

क्र.सं	क्षेत्र	प्रश्नका प्रकार (अति छोटा, छोटा लामा)	ज्ञान ५		बोध ५		प्रयोग ५		उच्चदक्षता ५		जम्मा प्रश्न	जम्मा अङ्क भार	कैफियत
			प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार	प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार	प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार	प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार			
1	व्याकरण	अति छोटा	५	५	६	६	-	-	-	-	११	११	पदवर्ग पहिचान, शब्दस्रोत र शब्दकोशीय प्रयोग तथा वाक्यान्तरणबाट क्रमशः ३, ४ र ४ ओटा अतिछोटा प्रश्न सोध्ने
		छोटा	-	-	-	-	४	५	-	-	४	२०	वर्ण पहिचान र वर्णविन्यास, शब्दनिर्माण, रूपायन र पदसङ्गति, काल, पक्ष, भाव र वाच्यबाट एक एक ओटा र कुनै एक सिपगत क्षेत्रबाट थप एक प्रश्न सोध्ने
		लामा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

2	विधागत पाठ	अति छोटा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		छोटा	-	-	-	-	४	५	-	-	४	२०	बुँदाटिपोट र सारांश, प्रतिक्रिया लेखन, व्यावहारिक लेखन, प्रतिवेदन तथा टिप्पणी लेखनबाट एक एक ओटा र कुनै एक सिपगत क्षेत्रबाट थप एक प्रश्न सोध्ने
		लामा	-	-	-	-	-	-	३	८	३	२४	पाठगत बोध (विवेचनात्मक), पाठगत बोध (समीक्षात्मक) र स्वतन्त्र रचना बाट एक एक ओटा र कुनै एक सिपगत क्षेत्रबाट थप दुई प्रश्न सोध्ने
जम्मा		५		६		८		३		२२	७५		

-०-

११. पालि भाषा

माध्यमिक शिक्षा पाठ्यक्रम पालि भाषा

कक्षा ९ र १०

विषय कोड: Pal. 129 (कक्षा ९)

Pal. 130 (कक्षा १०)

पाठ्यघण्टा: ४

वार्षिक कार्यघण्टा: १२८

१. परिचय

बौद्ध धर्म तथा दर्शन अध्ययन अध्यापनको चार शास्त्रीय भाषामध्ये एक पालि हो । यसर्थ यसलाई शास्त्रीय भाषाका रूपमा समेत ग्रहण गरिन्छ । थेरवादी बौद्धदर्शनका लागि पालि भाषा तथा व्याकरणको अनिवार्य ज्ञान तथा प्रयोग हुनुपर्दछ । त्रिपिटक, अठ्ठकथा , तिनको टीकाटीप्पणीलगायतका ग्रन्थहरू तथा बुद्धदेशित भाषा पालि हो । यसर्थ उल्लिखित सन्दर्भ तथा विषयवस्तुको विद्यालय तहबाट नै पठनपाठन हुनु सान्दर्भिक भएकाले माध्यमिक तहमा ऐच्छिक विषयका रूपमा यस विषयलाई समावेश गरिएको हो । यो विहार शिक्षाको माध्यम तथा भाषिक विषयका रूपमा प्रचलनमा रहेको विषय पनि हो । अतः पालि भाषामा भाषिक सिप र विभिन्न विधाका रचनाका माध्यमबाट सञ्चार, अभिव्यक्ति र सिर्जनात्मक क्षमताको विकास गर्नु नै यस विषयको पठनपाठनको मुख्य उद्देश्य हो । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मार्गदर्शनबमोजिम विद्यालय शिक्षाको माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा पालि भाषा विषयको यस पाठ्यक्रममा पालि भाषा, साहित्य र व्याकरणसँग सम्बन्धित विषयवस्तुहरूको संयोजन गरिएको छ । यसका साथै यस पाठ्यक्रमले सम्बन्धित विषयमा उच्च शिक्षाको आधारसमेत तयार गर्ने अपेक्षा राखिएको छ ।

पालि भाषाको यस पाठ्यक्रममा पनि गद्य, सूत्र/गाथा र व्याकरण जस्ता विधागत विषयक्षेत्रको सान्दर्भिक सन्तुलन कायम गरी पाठ्यक्रम विकास गरिएको छ । अतः यस पाठ्यक्रममा साहित्यिक विधागत विषयक्षेत्रभित्र रहने निबन्ध, जातक/अठ्ठकथा , जीवनी, काण्ड तथा व्यावहारिक लेखन, सूत्र/गाथालगायतका उपविधाको क्रमबद्ध प्रयोग र सन्तुलनमा विशेष जोड दिइएको छ । यसका साथै पालि व्याकरणका नाम पद, आख्यात पद, सन्धि, समास, तद्धित र कितक, कारकलगायतका काण्डका आधारमा कार्यमूलक अवधारणाको समायोजन गरिएको छ । उक्त विषयवस्तु समायोजन गर्दा पालि भाषासाहित्यका मूलभूत मूल्यमान्यतालाई विशेष रूपमा ध्यान दिँदै पाठ्यक्रमलाई सरल, प्रायोगिक, समयसापेक्ष र स्तरीय बनाउनुपर्ने पक्षलाई पनि विशेष ध्यान दिइएको छ । साथै उल्लिखित तथ्यलाई मनन गर्दै पालि भाषा विषयलाई ७५ प्रतिशत वाह्य र २५ प्रतिशत अंश आन्तरिक मूल्याङ्कनमा आधारित हुने गरी सिकाइ सहजीकरण तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई व्यवस्थित गरिएको छ ।

परिचय, तहगत सक्षमता, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि, विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया र विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई समेटि यो पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । यस क्रममा पाठ्यक्रम विकासको विषयगत औचित्य, पाठ्यक्रममा रहेका मुख्य विशेषता तथा पाठ्यक्रमको स्वरूपलाई समेटि परिचय, विषयगत रूपमा अपेक्षित ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति, मूल्य र कार्य तत्परतालाई समेटि त्यसको क्रियात्मक स्वरूपमा सक्षमता, सिकाइको स्तर र सक्षमताको विशिष्टीकृत विस्तृतीकरण गरी सिकाइ उपलब्धि एवम् अधिल्ला कक्षासँग लम्बीय सन्तुलनका आधारमा विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, विषयगत विशिष्टपन र मौलिकतालाई समेटि सिकाइ सहजीकरणका विधि तथा प्रक्रिया एवम् निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका विधि तथा प्रक्रिया उल्लेख गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता

यस तहको अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्नलिखित सक्षमता हासिल गर्न समर्थ हुने छन् :

१. पालि भाषा तथा व्याकरणअनुसार सञ्चार र अभिव्यक्ति
२. पालि भाषासाहित्यमा प्रचलित विधागत पाठबाट बुद्धका मूल उपदेशको ज्ञान, बोध र प्रस्तुति
३. सञ्चार सिप र भाषिक सिकाइका लागि प्रचलित साहित्यिक विधागत ढाँचाको प्रयोग

४. श्रव्य, दृश्य र पाठ्य सामग्रीका आधारमा विषयवस्तुको वर्णन
५. शीर्षक, विषयक्षेत्र, सन्दर्भ र प्रसङ्गमा आधारित भाषिक व्यवहार प्रदर्शन
६. वैयक्तिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक उद्देश्य परिपूर्तिका लागि विषयवस्तु पहिचान र सोअनुसार भाषिक प्रस्तुति
७. सिकाइबाट निर्मित विचार निर्माण र विश्लेषणात्मक प्रतिक्रिया
८. अन्तरसांस्कृतिक एवम् भाषिक मूल्यप्रतिको सचेततापूर्वक सञ्चार
९. प्रभावकारी सिकाइ, रचनात्मक सोच तथा प्रत्यक्ष सम्पर्कबाट विचारहरूको सिर्जना र प्रस्तुति

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

कक्षा ९

सुनाइ र बोलाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. पालि भाषामा वर्ण वर्गीकरण तथा उच्चरित वर्णगत ध्वनिहरू सुन्न र भन्न	१.१ पालि भाषाका आठओटा सर (स्वर) वर्ण पहिचान गरी उच्चारण गर्न १.२ सर वर्णलाई रस्स (ह्रस्व) र दीर्घ (दीर्घ) वर्णमा वर्गीकरण गरी भन्न १.३ रस्स (ह्रस्व) र दीर्घ (दीर्घ) सर वर्णहरूको उच्चारण गर्न १.४ पालि भाषाका ३३ ओटा व्यञ्जन (व्यञ्जन) वर्ण पहिचान गरी उच्चारण गर्न
२. पालि भाषाका शब्द र वाक्य सुनी प्रतिक्रिया दिन	२.१ पालि भाषाका निर्धारित शब्द सुन्न र शुद्धसँग उच्चारण गर्न २.२ पालि भाषाका शब्दलाई मौलिक वाक्यमा प्रयोग गर्न २.३ पालि भाषामा प्रस्तुत वाक्य सुनी अर्थ, आशय वा निर्देशनअनुसार कार्य गर्न २.४ पालि भाषामा प्रस्तुत वाक्य सुनी मौखिक प्रतिक्रिया दिन
३. पालि भाषाका परिचित क्रियापदको प्रयोग गरी सञ्चार तथा अभिव्यक्ति गर्न	३.१ पालि भाषाका प्रचलित परिचित क्रियापद सङ्कलन गरी भन्न ३.२ वाक्य र अनुच्छेद सुनी क्रियापद चिन्न र भन्न ३.३ परिचित क्रियापदको प्रयोग गरी साथी समूह वा घरपरिवारका सदस्यसँग सञ्चार तथा अभिव्यक्ति दिन
४. निर्धारित विधागत सामग्री वा पाठ सुनी बोध गर्न	४.१ आफूले अर्थ बुझेका शब्दहरूको शुद्ध र स्पष्ट उच्चारण गर्न ४.२ सुनेका, देखेका र पढेका विषयवस्तुको वर्णन गर्न ४.३ निर्धारित गद्य एवम् पद्यका आधारमा पालि भाषामा शब्दभण्डार बढाउने गरी बोल्न ४.४ सरल पालि भाषामा मौखिक रूपमा प्रश्नोत्तर गर्न
५. सन्दर्भ, आशय र प्रसङ्गअनुसार विचार प्रस्तुत गर्न	५.१ सरल पालि भाषामा वार्तालाप गर्न ५.२ पालि भाषामा गरिएको वार्तालापमा आधारित विषयवस्तुको उत्तर

	<p>दिनुपर्छ भनी ध्यानपूर्वक र वार्तालापलाई निरन्तरता दिन</p> <p>५.३ कथाकथन, संवाद जस्ता उपविधागत प्रस्तुतिलाई वक्ताको चेष्टा, हाउभाउ र अभिनयको ख्याल गरी सुनी प्रतिक्रिया दिन</p> <p>५.४ सन्दर्भ र प्रसङ्गअनुसार अभिव्यक्ति दिन</p> <p>५.५ वक्ता, शीर्षक र विषयवस्तुको आशय बुझी सञ्चार तथा अभिव्यक्ति गर्न</p>
६. देखे सुनेका, अनुभव गरेका, पढेका तथा कल्पना गरेका वस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न	<p>६.१ देखे सुनेका वस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न</p> <p>६.२ अनुभव गरेका वा पढेका वस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न</p> <p>६.३ कल्पना गरेका वस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न</p>

पढाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. निर्धारित सामग्रीको सस्वर र मौनपठन गर्न	<p>१.१ पालि भाषामा लेखिएका प्रबन्ध वा निबन्ध र जीवनीको मौन पठन गरी तथ्य, तथ्याङ्क र सार बताउन</p> <p>१.२ निर्धारित कथा तथा चिठी मौन तथा सस्वर पढी विषयवस्तु बोध गर्न</p> <p>१.३ समूहमा संवाद सस्वर पढी विषयवस्तुको सिलसिला मिलाउन</p> <p>१.४ गति, यति, लय र हाउभाउसहित पालि भाषामा लेखिएका पद्यको सस्वरवाचन अभ्यास गर्न</p>
२. लिखित सामग्रीको उपयोग गरी पढाइको गति वृद्धि गर्न	<p>२.१ पादविश्राम, अर्धविश्राम, पूर्णविश्राम, प्रश्नचिह्न, उद्गारचिह्न इत्यादि चिह्नहरूको ख्याल गरी लिखित सामग्री पढ्न</p> <p>२.२ लिखित सामग्रीको मौन पठनमा पढाइको गति विकास गर्ने गरी छिटो छिटो पढ्न र मुख्य मुख्य विषयवस्तु बताउन</p> <p>२.३ लिखित सामग्रीको पठनमा संवेग तथा परिवेश मिलाई पढ्न र प्रतिक्रिया दिन</p>
३. लिखित सामग्री पढी शब्दभण्डार विस्तार गर्न	<p>३.१ लिखित सामग्री पढी नाम पद, आख्यात पद आदि प्रस्तुत गर्न</p> <p>३.२ लिखित सामग्री पढी उस्तै अर्थ दिने शब्द चिन्न, भन्न र लेख्न</p> <p>३.३ लिखित सामग्री पढी उल्टो अर्थ दिने शब्दको सूची बनाउन</p> <p>३.४ लिखित सामग्री पढी आशय र सन्दर्भअनुसार फरक अर्थ दिने शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न</p> <p>३.५ पालि र संस्कृत भाषामा प्रयोग भएका समान शब्दलाई तालिकामा प्रस्तुत गर्न</p>
४. पालि भाषामा लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढी बोध प्रश्नोत्तर गर्न	<p>४.१ पालि भाषामा सामग्री पढी विषयवस्तु, सन्दर्भ र आशय बोध गर्न</p> <p>४.२ निर्धारित पाठमा आधारित प्रश्न निर्माण गर्न</p> <p>४.३ प्रश्नको तह र स्तरअनुसार उत्तर दिन</p>

	४.४ साहित्यिक विधा, पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंश पहिचान गरी व्याख्या र सप्रसङ्ग व्याख्या गर्न
--	--

लेखाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. पालि भाषामा लेखाइ स्तर वृद्धि गर्न	१.१ तहअनुसारका अनुच्छेद, पाठ, लेख तथा रचना अनुलेखन गर्न १.२ वर्णविन्यास (हिज्जे) र लेख्यचिह्नहरू ठिकसँग प्रयोग गरी लेख्न १.३ सफा र स्पष्टसँग लेख्न एवम् आफ्नो वा अरूको लेखाइ सच्याउन
२. पालि भाषाका शब्द निर्माण गरी प्रयोग गर्न	२.१ पालि भाषाका नाता, पेसा, कृषिलगायतका क्षेत्रबोधक शब्दहरू शुद्धसँग लेख्न २.२ पालि भाषाका क्षेत्रबोधक शब्दहरू अर्थ ग्रहण गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न २.३ पालि भाषामा प्रचलित सन्धि र प्रत्ययका आधारमा शब्द निर्माण गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न २.४ विभक्तिको वाक्यमा सार्थक प्रयोग गर्न
३. पालि भाषाको विशेषता पहिचान गरी प्रयोग गर्न	३.१ आफ्नो मातृभाषाबाट पालिमा र पालिबाट अन्य भाषामा अनुवाद गर्न ३.२ पदसङ्गति र कालको ज्ञान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न ३.३ लिङ्ग, वचन तथा पुरुषका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्न
४. सिर्जनात्मक र व्यावहारिक लेखन अभ्यास गर्न	४.१ पाठ पढी पालि साहित्यमा प्रचलित हेतु, प्रयोजन, शब्दशक्तिलगायतको बोध गरी स्वरचनामा प्रस्तुत गर्न ४.२ निर्धारित रचनाका रचनाकारहरूका परिचय पढी विश्लेषण गर्न ४.३ कुनै पनि विषय शीर्षकमा अर्थपूर्ण, क्रमबद्ध तथा प्रभावकारी रूपमा अनुच्छेद रचना गर्न ४.४ दैनिक व्यवहारमा उपयोगी हुने निवेदन, चिठी, निमन्त्रणा र शुभकामना पत्रहरूको रचना गर्न ४.५ विभिन्न विधा तथा भाषिक पाठमा आधारित भई लिखित रूपमा स्वतन्त्र, मौलिक र सिर्जनात्मक अभिव्यक्ति गर्न

कक्षा १०

सुनाइ र बोलाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. पालि भाषाका उच्चरित ध्वनिहरू	१.१ शब्दमा प्रयोग भएका पालि भाषाका सर (स्वर) वर्ण पहिचान गरी

सुन्न र भन्न	<p>उच्चारण गर्न</p> <p>१.२ शब्दको सुरु, मध्य र अन्त्यमा प्रयोग भएका वर्ण वा मात्राका रूपमा प्रयोग भएका सर वर्णको वर्गीकरण गर्न</p> <p>१.३ पालि भाषाका औच्चार्य वर्णका उच्चारण स्थान बताउन</p> <p>१.४ पालि भाषाका मिलित र संयुक्त व्यञ्जन वर्णको शुद्ध उच्चारण सुनी सोहीअनुसार उच्चारण गर्न</p>
२. पालि भाषाका शब्द र वाक्य सुनी प्रतिक्रिया दिन	<p>२.१ पालि भाषाका परिचित, प्राविधिक तथा पारिभाषिक शब्द सुन्न र शुद्धसँग उच्चारण गर्न</p> <p>२.२ पालि भाषाका पठित शब्दलाई मौलिक वाक्यमा प्रयोग गर्न</p> <p>२.३ पालि भाषामा प्रस्तुत वाक्य सुनी अर्थ, आशय वा निर्देशनअनुसार कार्य गर्न</p> <p>२.४ पालि भाषामा प्रस्तुत वाक्य सुनी मौखिक प्रतिक्रिया दिन</p>
३. पालि भाषाका परिचित क्रियापदको प्रयोग गरी सञ्चार तथा अभिव्यक्ति गर्न	<p>३.१ पालि भाषाका प्रचलित परिचित क्रियापद सङ्कलन गरी कालअनुसार परिवर्तन गर्न</p> <p>३.२ वाक्य र अनुच्छेद सुनी कालअनुसारका क्रियापद चिन्न र भन्न</p> <p>३.३ कालअनुसारका क्रियापदको प्रयोग गरी साथी समूह वा घरपरिवारका सदस्यसँग सञ्चार तथा अभिव्यक्ति दिन</p>
४. निर्धारित विधागत सामग्री वा पाठ सुनी बोध गर्न	<p>४.१ पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूको शुद्ध र स्पष्ट उच्चारण गर्न</p> <p>४.२ सुनेका, देखेका, अनुभव गरेका र पढेका विषयवस्तुको वर्णन गर्न</p> <p>४.३ निर्धारित गद्य एवम् पद्यका आधारमा पालि भाषामा शब्दभण्डार बढाउने गरी बोल्न</p> <p>४.४ सरल पालि भाषामा मौखिक रूपमा प्रश्नोत्तर गर्न</p>
५. सन्दर्भ, आशय र प्रसङ्गअनुसार विचार प्रस्तुत गर्न	<p>५.१ दैनिक कार्यव्यवहारका लागि पालि भाषामा वार्तालाप गर्न</p> <p>५.२ पालि भाषामा गरिएको वार्तालापमा आधारित विषयवस्तुको उत्तर दिनुपर्छ भनी ध्यानपूर्वक र वार्तालापलाई निरन्तरता दिन</p> <p>५.३ कथाकथन, संवाद, उद्घोषण जस्ता उपविधागत प्रस्तुतिलाई वक्ताको चेष्टा, हाउभाउ र अभिनयको ख्याल गरी सुनी प्रतिक्रिया दिन</p> <p>५.४ सन्दर्भ र प्रसङ्गअनुसार अभिव्यक्ति दिन</p> <p>५.५ वक्ता, शीर्षक र विषयवस्तुको आशय बुझी सञ्चार तथा अभिव्यक्ति गर्न</p>
६. देखे सुनेका, अनुभव गरेका, पढेका तथा कल्पना गरेका वस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न	<p>६.१ देखे सुनेका वस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न</p> <p>६.२ अनुभव गरेका वा पढेका वस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयमा सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न</p> <p>६.३ कल्पना गरेका वस्तु, वातावरण तथा घटनाका विषयमा</p>

	सिलसिला मिलाई वर्णन गर्न
--	--------------------------

पढाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. निर्धारित सामग्रीको सस्वर र मौनपठन गर्न	१.१ पालि भाषामा लेखिएका प्रबन्ध वा निबन्ध र जीवनीको मौन पठन गरी मुख्य मुख्य विषय, सन्दर्भ वा घटना बताउन १.२ निर्धारित कथा, चिठी तथा निवेदन मौन तथा सस्वर पढी विषयवस्तु बोध गर्न १.३ संवाद पढी मूल सन्देशलाई सिकाइका लागि उपयोग गर्न १.४ गति, यति, लय र हाउभाउसहित पालि भाषामा लेखिएका पद्यको सस्वरवाचन अभ्यास गर्न
२. लिखित सामग्रीको उपयोग गरी पढाइको गति वृद्धि गर्न	२.१ लेख्यचिह्नहरूको ख्याल गरी लिखित सामग्री शुद्धसँग पढ्न २.२ गति, शुद्धता र हाउभाउसहित लिखित सामग्री पढाइको गति विकास गर्ने गरी छिटो छिटो पढ्न २.३ पठित सामग्रीका विषयवस्तुको सिलसिला वा क्रमबद्धता प्रस्तुत गर्न २.४ लिखित सामग्रीको पठनमा संवेग तथा परिवेश मिलाई पढ्न र प्रतिक्रिया दिन
३. लिखित सामग्री पढी शब्दभण्डार विस्तार गर्न	३.१ लिखित सामग्री पढी नाम पद, आख्यात पद आदि प्रस्तुत गर्न ३.२ लिखित सामग्री पढी उस्तै अर्थ दिने शब्द चिन्न, भन्न र लेख्न ३.३ लिखित सामग्री पढी उल्टो अर्थ दिने शब्दको सूची बनाउन ३.४ लिखित सामग्री पढी आशय र सन्दर्भअनुसार फरक अर्थ दिने शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न ३.५ पालि र संस्कृत भाषामा प्रयोग भएका समान शब्दहरूको वाक्यमा प्रयोग गर्न
४. पालि भाषामा लिखित तथा मुद्रित सामग्री पढी बोध प्रश्नोत्तर गर्न	४.१ पालि भाषामा सामग्री पढी विषयवस्तु, सन्दर्भ र आशय बोध गर्न ४.२ निर्धारित पाठमा आधारित प्रश्न निर्माण गर्न ४.३ प्रश्नको तह र स्तरअनुसार उत्तर दिन ४.४ साहित्यिक विधा, पाठ तथा तिनका विशिष्ट अंश पहिचान गरी व्याख्या र सप्रसङ्ग व्याख्या गर्न

लेखाइ

सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण
१. पालि भाषामा लेखाइ स्तर वृद्धि गर्न	१.१ तहअनुसारका अनुच्छेद, पाठ, लेख तथा रचना अनुलेखन तथा श्रुतिलेखन गर्न १.२ तहअनुसारका शब्दका वर्णविन्यास (हिज्जे) र वाक्यमा प्रयुक्त लेख्यचिह्नहरू ठिकसँग प्रयोग गरी लेख्न

	<p>१.३ लिखित तथा मुद्रित सामग्रीको मौलिक शब्दमा समानान्तर लेखन गर्न</p> <p>१.४ आफ्नो वा अरूको लेखाइको सम्पादन गर्न</p>
२. पालि भाषाका शब्द निर्माण गरी प्रयोग गर्न	<p>२.१ पालि भाषाका कानुन, वाणिज्य, व्यवसायलगायतका क्षेत्रबोधक शब्दहरू शुद्धसँग लेख्न</p> <p>२.२ पालि भाषाका क्षेत्रबोधक शब्दहरू अर्थ ग्रहण गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न</p> <p>२.३ पालि भाषामा प्रचलित सन्धि, प्रत्यय र उपसर्गका आधारमा शब्द निर्माण गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न</p> <p>२.४ विभक्तिको वाक्यमा सार्थक प्रयोग गर्न</p>
३. पालि भाषाको विशेषता पहिचान गरी प्रयोग गर्न	<p>३.१ आफ्नो मातृभाषाबाट पालिमा र पालिबाट अन्य भाषामा अनुवाद गर्न</p> <p>३.२ पदसङ्गति र कालको ज्ञान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्न</p> <p>३.३ लिङ्ग, वचन, पुरुष र वाच्यका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्न</p>
४. सिर्जनात्मक र व्यावहारिक लेखन अभ्यास गर्न	<p>४.१ पाठ पढी पालि साहित्यमा प्रचलित हेतु, प्रयोजन, शब्दशक्तिलगायतको बोध गरी स्वरचनामा प्रस्तुत गर्न</p> <p>४.२ निर्धारित रचनाका रचनाकारहरूका परिचय पढी विश्लेषण गर्न</p> <p>४.३ कुनै पनि विषय शीर्षकमा अर्थपूर्ण, क्रमबद्ध तथा प्रभावकारी रूपमा अनुच्छेद रचना गर्न</p> <p>४.४ दैनिक व्यवहारमा उपयोगी हुने निवेदन, चिठी, निमन्त्रणा र शुभकामना पत्रहरूको रचना गर्न</p> <p>४.५ विभिन्न विधा तथा भाषिक पाठमा आधारित भई लिखित रूपमा स्वतन्त्र, मौलिक र सिर्जनात्मक अभिव्यक्ति गर्न</p>

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम
माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०)

क्र.स.	विषयक्षेत्र	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण		कार्यघण्टा
		कक्षा ९	कक्षा १०	
१	प्रबन्ध/ निबन्ध	(क) सामाजिक/सांस्कृतिक (थेरवाद) (ख) प्राकृतिक/वातावरणीय (ग) दर्शन (आर्यसत्य) (घ) ध्यान (ङ) पञ्चशील	(क) सांस्कृतिक/आर्थिक (बुद्धकालीन आर्थिक अवस्था) (ख) पेसा/व्यवसाय (ग) दर्शन (अष्टाङ्गिक मार्ग) (घ) यात्रा (ङ) ध्यान	१२
२	जातक र धम्मपद अठ्ठकथा	(क) चक्रुपालस्स अतीतवत्थु (धम्मपद अठ्ठकथा) (ख) एकपण्ण जातक (ग) कुण्डलकेशी (घ) सोणक जातक (ङ) धम्मपाल जातक	(क) कोकसुनखलुद्दकस्स अतीतवत्थु (धम्मपद अठ्ठकथा) (ख) सीलविमंस जातक (ग) तित्तिर जातक (घ) उच्छङ्गजातक	१२
३	जीवनी	(क) अग्रश्रावक सारिपुत्र महास्थविर (ख) सामाजिक अभियन्ता अनगारिक धम्मपाल (ग) बौद्ध गुरु (महाप्रजापति गौतमी) (घ) बुद्धकालीन राजा बिम्बिसार (अजातसत्तु)	(क) बुद्धकालीन व्यक्तित्व (अङ्गुलिमाल) (ख) मानव अधिकारकर्मी - डा. भीमराव अम्बेदकर (ग) बौद्ध गुरु (महाप्रज्ञा) (घ) विशाखा महाउपासिका	११
४	व्यावहारिक तथा सिर्जनात्मक लेखन	(क) शुभकामना पत्र, निमन्त्रणपत्र (ख) घरायसी चिठी (ग) अनुच्छेद रचना (घ) कथा लेखन	(क) प्रशंसापत्र (ख) कार्यालयीय र व्यापारिक चिठी (ग) निबन्ध लेखन (घ) जीवनी लेखन (ङ) बुँदा टिपोट र सारांश	११
५	काण्ड	चित्त काण्ड (अभिधम्मत्थ संग्रह)	चेतसिक काण्ड (अभिधम्मत्थ संग्रह)	१५
६	गाथा/सूत्र	(क) असल खराव व्यवहार ((ख)	(क) अनुशासन पालन	१२

		क्रोध (ग) दुर्गुणनिन्दा (घ) सन्तोष (ङ) जातपात (च) उद्यम	(ख) विद्वत्सम्मान (ग) मैत्री (घ) शिष्टाचार (ङ) मङ्गल विषयक (च) अतिथि सेवा	
७	व्याकरण	(क) अक्षर (ख) शब्द (ग) नाम पद (घ) आख्यात पद (ङ) विभक्ति (च) सन्धि (छ) उपसर्ग तथा निपात (ज) काल (झ) अनुवाद	(क) अक्षर (ख) शब्द (ग) नाम पद (घ) आख्यात पद (ङ) विभक्ति (च) सन्धि (छ) उपसर्ग तथा निपात (ज) कारक (झ) वाच्य (ज) काल ञ) अनुवाद	२३
सैद्धान्तिक जम्मा				९६
प्रयोगात्मक जम्मा				३२
कुल जम्मा				१२८

द्रष्टव्य : पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्दा व्याकरणलाई कार्यमूलक अवधारणाअनुसार उपयोग गर्नुपर्ने छ ।

५. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य

कक्षा ९ र १०	
विषयक्षेत्र	कार्यघण्टा
निर्धारित विषयवस्तुको लिखित एवम् मौखिक प्रस्तुति, कक्षाकार्य वा दैनिक जीवन तथा कार्यव्यवहारमा आधारित सम्बन्धी परियोजना कार्य	१३
रेडियो, क्यासेट, मोबाइल वा अन्य विद्युतीय सामग्रीबाट प्रसारित सामग्री, वा अन्य विषयवस्तुपरक प्रसङ्ग सुनाएर अनुमान, पूर्वानुमान, प्रश्नोत्तर, सन्दर्भबोध, भावबोध, मुख्य बुँदा टिपोट तथा प्रस्तुति	१३
पालि भाषासाहित्यका सान्दर्भिक विषयवस्तु, परिवेश आदि दिएर मौखिक वर्णन	६
जम्मा	३२

६. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

पालि भाषा विषयले पालि भाषा तथा साहित्यका माध्यमले भाषिक सञ्चार तथा अभिव्यक्तिमा निपुणतातर्फ उन्मुख गराउन अपनाउन प्रेरित गर्छ । यस विषयको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा भाषिक सिपका उपयोगका साथसाथै निर्धारित विषयवस्तुको सन्तुलित रूपमा छनोट र प्रयोग गर्नु सान्दर्भिक हुने देखिन्छ । विशेषतः “गरेर सिक” (learning by doing) को सिद्धान्तअनुसार पालि भाषा विषयका सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापलाई अर्थपूर्ण, रुचिकर र प्रभावकारी बनाउन विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसारको शिक्षण विधिको छनोट र प्रयोग गर्नुपर्छ । शिक्षण विधिको छनोट गर्दा विद्यार्थीको रुचि, क्षमता, स्तर, उमेर आदिलाई ध्यान दिई विद्यार्थीलाई नै सहभागी गराएर विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण विधि प्रयोग गरी बढीभन्दा बढी ज्ञान र सिप विकास गराउनुपर्दछ । शिक्षकले सहयोगीको भूमिका निर्वाह गरी विद्यार्थीलाई परियोजना कार्य (project work) का रूपमा सस्वर तथा मौनपठन, पठनबोध, प्रश्नोत्तर, बुँदा टिपोट, सारांश, घटना क्रम मिलाउने, कठिन शब्दको उच्चारण, अर्थ र प्रयोग, श्रुति लेखन, अनुलेखन भाव पहिचान, भावार्थ र भाव विस्तार, अनुकरणात्मक र सिर्जनात्मक लेखन, कठिन शब्दको अर्थ पहिचान र वाक्यमा प्रयोग, लिङ्ग, वचन, आदर, काल, भाव आदि विभिन्न वाक्य कोटिअनुसारका छोट्टा वर्णनजस्ता पक्षमा जोड दिन आवश्यक हुन्छ । सिकाइ सहजीकरणलाई प्रभावकारी र गुणस्तरीय बनाउन पालि भाषा विषयमा समावेश गरिएका विषयक्षेत्रलाई भाषिक सिप तथा कार्यमूलक व्याकरणका आधारमा एकीकृत रूपमा अध्ययन गराई विषयवस्तुको ज्ञान, सिप र धारणाको विकास गराउनुपर्दछ । विषयवस्तुको व्यावहारिक ज्ञान दिनका लागि आआफ्नो टोल, समुदाय, विहार र बौद्ध अध्ययन केन्द्रहरूसँग सम्बन्ध राखी क्रियाकलापहरू गराउनुपर्दछ । यी विषयवस्तुका आधारमा विद्यार्थीहरूलाई आफ्ना धार्मिक समुदायमा सान्दर्भिक थप विषयवस्तु खोज गरी सिकेका कुराहरूलाई सिर्जनात्मक विश्लेषण गर्ने प्रतिभाको विकास गर्न प्रोत्साहित गरिनुपर्दछ । यो विषय अध्यापन गर्दा प्रयोग गर्न सकिने केही सम्भावित नमुना विधिहरू तल दिइएका छन् :

(क) प्रश्नोत्तर विधि	(ख) प्रदर्शन विधि	(ग) समस्या समाधान विधि
(घ) अवलोकन विधि	(ङ) छलफल विधि	(च) प्रयोग विधि
(छ) अभिनय विधि	(ज) परियोजना विधि	(झ) प्रवचन/वाचन विधि
(ञ) कथाकथन		

जुनसुकै क्रियाकलाप गराउँदा पनि विद्यार्थीकेन्द्रित हुनु आवश्यक हुन्छ । अध्यापन गर्दा विद्यार्थीहरूको सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीहरू आफैँलाई कुनै कुनै समस्या समाधान गर्न गाह्रो अफ्ठ्यारो पर्न सक्छ त्यस्तो अवस्थामा मात्र कमीकमजोरीलाई राम्ररी केलाई अध्यापक वा गुरुद्वारा सहयोग पुऱ्याई समाधान गरिदिनु उचित हुन्छ ।

७. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै प्रकारको मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुधारका लागि कक्षा शिक्षणकै क्रममा कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रस्तुतीकरण, उपलब्धि परीक्षा जस्ता क्रियाकलाप गराई सैद्धान्तिक तथा प्रयोगात्मक ज्ञान तथा सिप हासिल गराउन आवश्यक छ । यसको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन तथा विद्यार्थीको सिकाइस्तर सुधार गर्न सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई उपयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको सिकाइ उपलब्धिको निश्चित भारलाई निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा समेत जोडिने छ ।

पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप तथा अभिवृत्ति प्राप्त गर्न सके सकेनन् भन्ने कुरा पत्ता लगाउने महत्त्वपूर्ण संयन्त्र मूल्याङ्कन हो । विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन गर्दा सिकाइ उपलब्धिहरूलाई ध्यान दिई सक्षमता र सिकाइ उपलब्धिअनुरूप सिकाइको सबै स्तरलाई समेटेर गर्नुपर्दछ । आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कनमार्फत यस विषयको मूल्याङ्कन हुने छ । मूल्याङ्कनको कुल भारमध्ये २५ प्रतिशत आन्तरिक र ७५ प्रतिशत बाह्य

मूल्याङ्कन हुने छ । यसै गरी बाह्य मूल्याङ्कनअन्तर्गत लिखित परीक्षा सञ्चालन हुने छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनअन्तर्गत निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन दुवै तरिकाबाट नै गरिने छ । यस विषयका पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका तहगत सक्षमताहरू, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि र तिनका विषयवस्तु, सोसँग सम्बन्धित सिप, सिकाइ सहभागिता र सिकाइसक्रियताका आधारमा विद्यार्थीहरूको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनका लागि प्रत्येक विद्यार्थीहरूले गरेका कार्य र उनीहरूमा आएको व्यवहार परिवर्तनको अभिलेख राखी सोका आधारमा अङ्क प्रदान गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीहरूले सिके नसिकेको पत्ता लगाई नसिकेको भए कारण पहिचान गरी पुनः सिकाइन्छ भने यस्तो मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई निर्माणात्मक मूल्याङ्कन भनिन्छ । कक्षा ९ देखि १० को पालि भाषा विषय सिकाइका क्रममा कक्षाकोठामा कक्षागत शिक्षण सिकाइकै अभिन्न अङ्कका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, सह/अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ । यस क्रममा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनअन्तर्गत सञ्चार, भाषिक सामर्थ्य, पठन तथा रचना कौशल र भाषिक कार्यसम्पादनका आधारमा विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण, व्यक्तिगत र सामूहिक छलफल, लिखित परीक्षा, हाजिरीजवाफ, हिज्जे प्रतियोगिता, प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्यको परीक्षण, व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन, स्पष्ट प्रस्तुति र अभ्यासलाई उपयोग तथा अभिलेखीकरण गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । सोका आधारमा नै सिकाइ अवस्था यकिन गरिन्छ, र आवश्यकतानुसार उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्छ । विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले नै उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । शिक्षकले यस प्रकारको मूल्याङ्कन निरन्तर रूपमा गरी विद्यार्थीहरूमा अपेक्षित सिप र व्यवहार विकासमा जोड दिनुपर्छ ।

पालि भाषा विषयमा कक्षा ९ देखि १० मा कूल भाषामध्ये २५ भार आन्तरिक मूल्याङ्कन हुने छ । यसको मूल्याङ्कन निम्नानुसार हुने छ :

क्र.सं.	क्षेत्र	अङ्कभार
१.	कक्षा सहभागिता	३
२.	त्रैमासिक परीक्षाको मूल्याङ्कन	६
३.	परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, प्रतिवेदन लेखन तथा प्रतिवेदनको प्रस्तुति	१६
जम्मा		२५

(ख) बाह्य मूल्याङ्कन

यस विषयमा कक्षा १० मा कुल भारमध्ये ७५ प्रतिशत भार बाह्य मूल्याङ्कन हुने छ । कक्षा १० का लागि लिइने परीक्षाका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार प्रश्नपत्र निर्माण गर्नुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान/बोध, समस्या समाधान, समालोचनात्मक, सिर्जनासँग सम्बन्धित प्रश्नहरू सोधिनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरिन्छ । सबै बाह्य परीक्षामा अक्षराङ्कन पद्धतिको प्रयोग गरिने छ ।

विशिष्टीकरण तालिका, २०७८

पालि भाषा

लिखित परीक्षा

कक्षा : ९-१०

पूर्णाङ्क : ७५

क्र.सं	क्षेत्र	प्रश्नका प्रकार (अति छोटा, छोटा लामा)	ज्ञान ५		बोध ५		प्रयोग ५		उच्चदक्षता ५		जम्मा प्रश्न	जम्मा अङ्क भार
			प्रश्न सङ्ख्या ।	अङ्क भार	प्रश्न सङ्ख्या	अङ्क भार	प्रश्न सङ्ख्या ।	अङ्क भार	प्रश्न सङ्ख्या ।	अङ्क भार		
१	प्रबन्धरनिबन्ध	अति छोटा	१	१	१	१	-	-	-	-	२	२
		छोटा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		लामा	-	-	-	-	-	-	१	८	१	८
२	जातक, धम्मपददृढकथा	अति छोटा	१	१	१	१	-	-	-	-	२	२
		छोटा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		लामा	-	-	-	-	-	-	१	८	१	८
३	जीवनी	अति छोटा	१	१	१	१	-	-	-	-	२	२
		छोटा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		लामा	-	-	-	-	-	-	१	८	१	८
४	व्यावहारिक लेखन	अति छोटा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		छोटा	-	-	-	-	२	५	-	-	२	१०
		लामा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
५	काण्ड	अति छोटा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		छोटा	-	-	-	-	१	५	-	-	१	५
		लामा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
६	गाथा/सूत्र	अति छोटा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		छोटा	-	-	-	-	२	५	-	-	२	१०
		लामा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
७	भाषातत्त्व	अति छोटा	२	१	३	१	-	-	-	-	५	५
		छोटा	-	-	-	-	३	५	-	-	३	१५
		लामा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
जम्मा			५		६			४०		२४	२२	७५

द्रष्टव्य :

१. प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा ज्ञान र बोध तहका प्रश्न एउटा समूहमा समायोजन गरी उल्लिखित क्षेत्र र सङ्ख्यामा, प्रयोग तहका तोकिएका क्षेत्रबाट एक एक ओटा र कुनै दुई एकाइबाट एक एक ओटा गरी थप दुई प्रश्न र उच्च दक्षतामा तोकिएका क्षेत्रबाट थप एक प्रश्न सोध्नुपर्नेछ ।

-०-